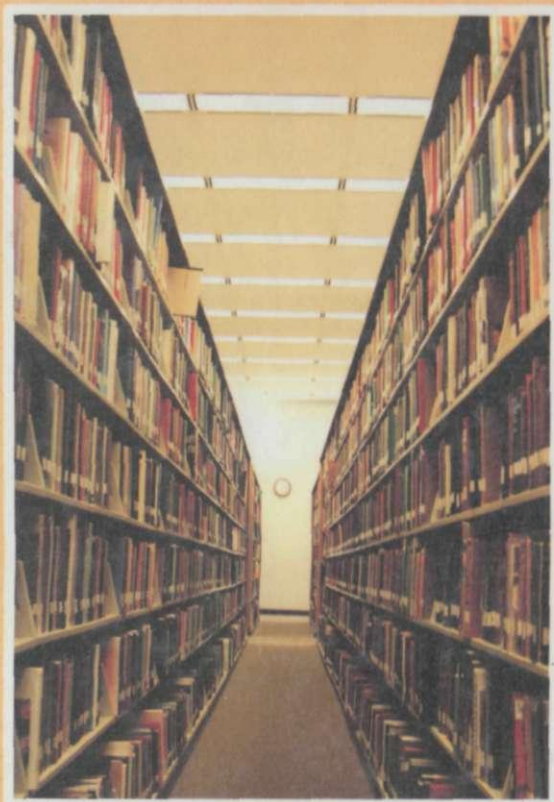

ЎЗБЕКИСТОН АЛОҚА ВА АХБОРОТЛАШТИРИШ
АГЕНТЛИГИ

АХБОРОТ-КУТУБХОНА
ФАОЛИЯТИГА ОИД
СТАНДАРТЛАР
ТЎПЛАМИ

3 - ЖИЛД

18.32
А-95

ЎЗБЕКИСТОН АНУҚА НА АХБОРОТЛАШТИРИШ АГЕНТЛИГИ

**АХБОРОТ-КУТУБХОНА
ФАОЛИЯТИГА ОИД
СТАНДАРТЛАР
ТЎПЛАМИ**

218364

“Ўзбекистон маркаси” нашриёти
Тошкент 2008

Нашрга А. Аринов раҳбарлигида гуруҳ тайёрлади:

А. Ходжасв
М. Мухитдинов
А. Илматов
М. Махмудов

Стандартлар матнлари маълумот тарикасида босиб чиқарилган ва расмий нашр ҳуқуқига эга эмас. Ҳужжатларнинг матни расмий нашрлар матни билан тўлиқ мос келади.

ISBN 978-9943-335-03- 5

© "Ўзбекистон маркаси" нашриёти, 2008

МУНДАРИЖА

ГОСТ 7.4-95	Нашрлар. Чиқиш маълумотлари	5
ГОСТ 7.5-98	Журналлар, тўпламлар, ахборот нашрлари эълон қилинадиган материалларни нашриётга оид расмийлаштириш	58
ГОСТ 7.9-95	Реферат ва аннотация	82
ГОСТ 7.14-98	Ахборот алмашиш учун формат ёзувнинг тузилиши	91
ГОСТ 7.19-2001	Маълумотлар алмашинуви учун формат	102
ГОСТ 7.22-2003	Саноатга оид каталоглар, умумий талаблар	185
ГОСТ 7.23-96	Ахборот нашрлари, тузилиши ва расмийлаштириш	193
ГОСТ 7.28-2002	Ахборот алмашинуви учун латин алифбоси символларининг кенгайтирилган тўплами	205
ГОСТ 7.29-80	Магнит тасмаларда ахборот алмашиш учун кенгайтирилган кирилл алифбосини тақдим этиш	225
ГОСТ 7.30-80	Магнит тасмаларда ахборот алмашиш учун грек алифбосининг тақдим этилиши	233
ГОСТ 7.32-2001	Илмий-тадқиқот иши тўғрисида ҳисобот структураси ва расмийлаштириш қоидалари	243
ГОСТ 7.47-84	Ахборот тизмалари дугалари ва атамали маълумотлар учун коммуникатив формат, ёзув мазмуни	269
ГОСТ 7.52-85	Магнит тасмадаги библиографик Маълумотлар билан алмашиш учун коммуникатив формат, хужжатнинг кидирув образи	294

ГОСТ 7.53-2001	Нашрлар. Китобларнинг халқаро стандарт рақамланиши	310
ГОСТ 7.56-2002	Нашрлар. Серияли нашрларнинг халқаро стандарт рақамланиши	316
ГОСТ 7.60-2003	Нашрлар. Асосий турлари, атамалар ва таърифлар	322
ГОСТ 7.61-96	Нашрлар. Давлат (миллий) библиографик кўрсаткичлар, умумий талаблар	375
ГОСТ 7.65-92	Киноҳужжатлар, фотоҳужжатлар ва микропақддаги ҳужжатлар, архивда сақлашга қўйилган умумий талаблар	395
ГОСТ 7.68-95	Фоно- ва видеоҳужжатлар, архивда сақлашга қўйилган умумий техник талаблар	416
ГОСТ 7.69-95	Аудиовизуал ҳужжатлар, асосий атамалар ва таърифлар	433
ГОСТ 7.73-96	Ахборотни кидириш ва тарқатиш, атамалар ва таърифлар	444
ГОСТ 7.81-2001	Нодаврий, даврий ва давомли нашрлар Чикаришни статистик ҳисобга олиш, Умумий қондалар	460
ГОСТ 7.84-2002	Нашрлар муқовалар ва қатин муқовалар	474
ГОСТ 7.86-2003	Нашрлар. Нашриёт аннотациясига қўйиладиган умумий талаблар	481
ГОСТ 7.88-2003	Нашрлар сарлавҳаларида сарлавҳалар ва сўзларни қисқартириш қондалари	489

Д а в л а т л а р а р о с т а н д а р т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши
бўйича стандартлар тизими**

**Нашрлар.
Чиқиш маълумотлари**

**Стандартиштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича
давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 Россия Федерацияси Матбуот бўйича қўмитасининг Россия китоб палатаси томонидан ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

Россия Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (1995 йил 26 апрелдаги 7-95-сон баённома).

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлат номи (Стандартлаштириш миллий орган номи)

Қозоғистон Республикаси (Қозоғистон Республикаси Давстандарти)

Россия Федерацияси (Россия Давстандарти)

Ўзбекистон Республикаси (Ўздавстандарт)

Украина (Украина Давстандарти)

3 Стандарт «МЭК/ИСО, 3-қисм, 1989 «Составление и оформление международных стандартов» директиваларининг стандартларни тузиш, баён қилиш ва расмийлаштиришга қўйиладиган талаблар қисмига жавоб беради

4 Россия Федерацияси Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича қўмитасининг 1995 йил 18 октябрдаги 545-сон қарори билан ГОСТ 7.4-95 давлатлараро стандарти 1996 йил 1 июлдан бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга киритилган.

5 ГОСТ 7.4-86 ўрнига

Д а в л а т л а р а р о с т а н д а р т

Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши
бўйича стандартлар тизими

Нашрлар. Чқиш маълумотлари

System of standards on information,
librarianship and publishing.

Publications. Imprint

Жорий этиш санаси 1996-07-01

1 Қўланиш соҳаси

Ушбу стандарт чқиш маълумотларига ҳамда уларнинг матни, нотали ҳамда тасвирий нашрларда жойлаштирилишига қўйиладиган талабларни белгилайди.

Диссертациялар авторефератлари, норматив-техник хужжатлар учун стандарт чқиш маълумотлари қисмига қўйиладиган талабларни белгилайди.

Стандарт картографик ва ахборот нашрларига тааллуқли эмас.

Стандарт танкилий-ҳуқуқий структураси, идоровий тегишлилиги ва мулкчилик шаклидан қатъи назар, ноширлар ва матбаа корхоналари учун мўлжалланган.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда қуйидаги стандартларга ҳаволалардан фойдаланилган:

ГОСТ 7.1-84 Хужжатнинг библиографик тавсифи. Умумий талаблар ва гуниш қондалари.

ГОСТ 7.5-88 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Даврий ва давомли нашрларда ҳамда нодаврий гуналарда жойлаштириладиган материалларни нашриётга оид расмийлаштириши

ГОСТ 7.9-95 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Реферат ва аннотация. Умумий талаблар

ГОСТ 7.23-80 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Ахборот нашрлари. Тузилиши ва расмийлаштирилиши

ГОСТ 7.51-84 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Каталог ва картотекалар учун varaқчалар. Умумий талаблар

ГОСТ 7.53-86 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Китобларнинг халқаро стандарт рақамланиши

ГОСТ 7.56-89 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Серияли нашрларнинг халқаро стандарт рақамланиши

ГОСТ 7.60-90 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Асосий турлари. Атамалар ва таърифлар

3 Умумий қоидалар

3.1 Чикиш маълумотларининг таърифи

3.1.1 Чикиш маълумотлари - нашрни характерловчи ҳамда уни расмийлаштириш, истеъмолчиларни хабардор қилиш, библиографик ишлов бериш ва статистик ҳисобга олиш учун мўлжалланган элементлар комплекси.

3.2 Чикиш маълумотларининг таркиби, рўйхати ва жойлаштирилиши

3.2.1 Чикиш маълумотларининг таркиби, рўйхати ва жойлаштирилиши нашр турига боғлиқ.

3.2.2 Стандарт билан белгиланган чикиш маълумотларининг ўрнини алмаштирилишига йўл қўйилмайди.

3.2.3 Нашрнинг турли жойларида жойлаштириладиган айнан бир хил маълумотлар ўртасида фарқ бўлишига йўл қўйилмайди, 4–6-бўлимларда кўрсатилган ҳолатлар бундан мустасно.

3.2.4 Нашрнинг барчаси ёки бир қатор томлари (қисмлар, нашрлар, сонлар) учун умумий бўлган чикиш маълумотларининг элементлари улар келтирилган шаклдан фарқсиз равишда келтирилган бўлиши керак.

3.3 Чикиш маълумотларининг асосий элементлари

3.3.1 Чикиш маълумотларининг асосий элементлари қуйидагилар ҳисобланади: муаллифлар ва нашрни яратишда иштирок этган бошқа шахслар тўғрисидаги маълумотлар; нашр сарлавҳаси; сарлавҳа устидаги маълумотлар; сарлавҳа остидаги маълумотлар; чиқувчи маълумотлар, чикиш маълумотлари; тасниф индекслари; халқаро стандарт рақамлари; штрих-кодлар; муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси.

3.3.2 Муаллиф номи (исми ва отаси исмининг бош ҳарфлари ва фамилияси, исми ва фамилияси ёки тахаллуси) муаллиф белгилаган ҳолатда келтирилади.

Муаллиф номи бош келишда келтирилади.

Нашрни яратишда иштирок этган шахсларнинг (тузувчилар, таржимонлар, расомлар, чизмакашлар, фотосуратчилар, тақризчилар, таҳрир хайъати аъзолари, кириш сўзи, кириш мақоласи, хотима, шарҳлар, изоҳлар муаллифлари, муҳаррирлар, корректорлар, тўлдирилган нашрларда матбаа ишлари (бажарувчилари) номлари бажарган ишларининг характери кўрсатилган ҳолда бош келишда келтирилади.

Жамoa бўлиб бажарилган ишларда муаллифлар ва нашрни яратишда иштирок этган бошқа шахсларнинг номлари улар томонидан қабул қилинган кетма кетликда келтирилади.

3.3.3 Нашр сарлавҳаси (4-7 бўлимларга ҳам қар.). Нашр сарлавҳаси муаллиф ёки нашр томонидан белгиланган ёки тасдиқланган кўринишда кўрсатилади.

Нашрни сарлавҳасиз чиқарилишига йўл қўйилмайди.

Нашрнинг барча томлари, нашрлари, соплари учун умумий бўлган сарлавҳа бир хил расмийлаштирилган бўлиши ҳамда титул varaғидаги бошқа маълумотлардан фарқланиши керак.

«Каталог», «Бюллетень», «Ишлар», «Илмий ишлар», «Илмий ёшмаалар» сўзларидан иборат бўлган кам ахборот берувчи сарлавҳалардан фойдаланишига йўл қўйилмайди. Уларга қараткич келишида нашр босиб чиқарилиши учун маъсул ташкилот номи кўпилади.

3.3.4 Сарлавҳа устидаги маълумотлар - нашр сарлавҳаси устида жойлаштириладиган маълумотлар.

Сарлавҳа устидаги маълумотлар нашр турига боғлиқ ҳолда (4-7 бўлимларга ҳам қар.) қуйидагиларни ўз ичига олиши мумкин: номдан нашр босиб чиқариладиган ташкилот номи тўғрисидаги маълумотлар; серия сарлавҳаси; серия нашри сони; серияга асос солинган йил; қуйи серия сарлавҳаси; қуйи серия нашр сони.

3.3.5 Сарлавҳа остидаги маълумотлар - нашр сарлавҳаси остида жойлаштириладиган маълумотлар.

Сарлавҳа остидаги маълумотлар нашр турига боғлиқ ҳолда (4-7 бўлимларга ҳам қар.) қуйидагиларни ўз ичига олиши мумкин: сарлавҳани изоҳловчи маълумотлар; ўқувчи маъзили, нашрнинг мақсад вазифаси, адабий жанри, нашр тури тўғрисидаги маълумотлар; нашрнинг такрорланиши (қайта нашр қилиниши), ишлов берилгани, нашрнинг ўқув қўлланмаси, дарслик ёки расмий нашр сифатида тасдиқланиши тўғрисидаги маълумотлар; асар таржима қилинган матн тили тўғрисидаги маълумотлар ва таржимоннинг номи; тузувчи, маъсул (илмий) муҳаррир, иллюстратор-расом ва безатувчи-расомнинг номлари; таҳрир хайъати тўғрисидаги маълумотлар; кўч томли

нашр мўлжалланган томларнинг сони тўғрисидаги маълумотлар; том, китоб қисмининг тартиб рақами; алоҳида нашр қилинган иловадаги асосий нашр тўғрисидаги маълумотлар.

Қайта нашрнинг тартиб рақами ва томлар, нашрлар, китоблар, қисмлар ва ҳоказоларнинг рақамланиши араб рақамларида келтирилади.

3.3.6 Чикиш маълумотлари куйидагиларни ўз ичига олади (4-7 га қар.): нашр босиб чиқарилган жой, ношир номи ва нашр босиб чиқарилган йил.

3.3.6.1 Нашр босиб чиқарилган жой ноширнинг юридик манзили ҳисобланади.

Агар нашр босиб чиқарилган жой ношир номининг қисми бўлса, бу ҳолда нашр босиб чиқарилган жой кўрсатилмайди.

Ношир бўлинмаси ёки филиали томонидан босиб чиқарилган нашрнинг босиб чиқарилиш жойи ушбу бўлинма ёки филиалнинг юридик номи ҳисобланади.

3.3.6.2 Нашрни тайёрлаш ва босиб чиқарилишини амалга оширувчи юридик шахс ношир бўлиб ҳисобланади. Ношир номи унинг рўйхатга олинмиш вақтида белгиланган шаклда келтирилади.

Ношир бўлинмаси ёки филиали томонидан босиб чиқарилган нашрларда ношир номи, кейин эса бўлинма ёки филиал номи кўрсатилади.

Бир печта ноширлар билан ҳамкорликда босиб чиқариладиган нашрларда ҳар бир ҳамкор-ноширнинг жойлашган ўрни ва номи кўрсатилади.

3.3.6.3 Нашрнинг босиб чиқарилиш йили араб рақамлари билан «йил» сўзи ёки «й» қискартмасисиз белгиланади.

3.3.7 Чикиш маълумотлари (4-7 га қар.) куйидаги маълумотларни ўз ичига олиши мумкин: нашриётчилик фаолияти учун лицензия рақами ва у берилган сана; теринга топшириш ва босиб чиқаришга имзолаш санаси; қоғоз ҳамда варағ улушининг тури, рақами, формати; асосий матннинг прифт гарнитураси; босма тури; партли босма ва ҳисобга олиш-нашриётчилик варақларидаги нашр ҳажми; адади; матбаа корхонасининг буюртма рақами; ношир номи ва тўлиқ почта манзили; матбаа корхонасининг номи ва тўлиқ почта манзили.

3.3.8 Тасниф индекслари (4-бўлимга қар., шунингдек 6-бўлимга ҳам қар.) куйидагиларни ўз ичига олади: УЎТ (Универсал ўнлик таснифлагич) индекси, КБТ (Кутубхоначилик-библиографик таснифлагич) индекси.

3.3.9 Халқаро стандарт рақамлари (4, 6-бўлимларга қар.) куйидагиларни ўз ичига олади: китобнинг халқаро стандарт рақами (ISBN) ва халқаро стандарт серияли рақами (ISSN).

3.3.10 Штрих-кодлар муқова, қалин муқова қопкоғи, супер муқованинг охириги томонида пастдаги чап ёки ўнг бурчакда келтирилиши мумкин. Штрих-кодлар EAN стандартларига мувофиқ расмийлаш ирилади.

3.3.11 Муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси интеллектуал мулкни муҳофаза қилиш бўйича халқаро қонун ҳужжатларига мувофиқ барча нашрларда келтирилади. Муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси доира ичига олинган «С» ҳарфи, асарга бўлган ҳуқуққа эгалик қилувчининг номи ва нашр қилинган йилдан иборат.

3.4 Нашр тўғрисидаги қўшимча маълумотлар

3.4.1 Ахборот-библиографик мақсадлар учун нашрда аннотация, реферат, аннотация қилинган каталог варақчаларининг макети (АКВМ) ва библиографик полюса (колонтитул) келтирилиши мумкин.

Аннотация ва реферат ГОСТ 7.9 бўйича; АКВМ - ГОСТ 7.51-84 бўйича; колонтитул ГОСТ 7.5 бўйича (2, 4-бўлимларга қар.) тузилади ва расмийлаштирилади; АКВМ учун библиографик тавсиф ГОСТ 7.1 бўйича тузилади.

3.4.2 Муаллиф чиқини маълумотларининг юқорида кўрсатилган элементларидан ташқари ўз ихтисошига кўра нашрлар тўғрисидаги исталган бошқа маълумотларни келтириши ҳуқуқига эга.

3.5 Чиқин маълумотларини жойлаштириш

3.5.1 Чиқин маълумотлари қўидагича жойлаштирилади: титул варағида ва унинг орқа томонида, қўшма титул варақда (матнли биринчи бетнинг юқори қисмида), нашрнинг биринчи, охириги бетларида ёки охириги полосада - китоблар, брошюралар, альбомлар, нотали нашрлар, бюллетенлар, тўпламларда; биринчи полосада (ёки биринчи полосанинг юқори қисмида) ва охириги полосанинг пастки қисмида - буклетлар, варақалар, газета ва календарларда (чўнтак ва миниатюралари табель-календарлар бундан мустасно); варақнинг юқори қисмида ҳамда варақнинг пастки майдонида - афишалар, транспорт ҳаракати жадваллари, матнли ва тасвирий плакатлар, бадий релпродукциялар, эстампларда; орқа томонида - тасвирий оқритқалар, чўнтак ва миниатюралари табель-календарларда.

Муқова қорешоғи ва қалин муқова қопқоғидаги титул варағи чиқин маълумотларининг асосий элементларини блоқларнинг қалинлиги 9 мм дан ортиқ бўлганда келтириш шарт.

3.5.2 Нашрда титул варағи бўлмаса, чиқин маълумотларини қўшма титул варақда, қўшма муқова қопқоғининг олд томонида ёки муқованинг биринчи бетида жойлаштириш керак.

3.5.3 Реприит ва факсимил нашрларда титул варағи иккита бўлиши шарт: янгидан қайта нашр қилинаётган нашрнинг титул варағи ва оригинал нашрнинг титул варағи. Янгидан қайта нашр қилинаётган нашрга тааллуқли бўлган чиқин маълумотлари титул варағида кўрсатилгаларнинг

биринчисида келтирилади. Чикиш маълумотларининг устида алоҳида сатрда «Репринт нашр», «Факсимил нашр» ёзувлари келтирилади.

3.6 Чикиш маълумотларини жойлаштиришдаги алоҳида ҳолатлар

3.6.1 Турли тиллардаги аралаш матнли нашрларда муаллифларнинг номлари ва/ёки сарлавҳа титул varaғида ушбу нашрда фойдаланилган барча тилларда келтирилади. Чикиш маълумотларининг қолган барча элементлари нашрдаги матн тилларидан биттасида келтирилади.

3.6.2 Бир нечта поширлар, шу жумладан хорижий нашриётлар билан ҳамкорликда чиқариладиган нашрларнинг титул varaғида ҳар бир ҳамкор-ноширнинг номи ҳам кўрсатилади.

3.6.3 Алоҳида нашр қилинган иловалардаги чикиш маълумотлари нашр турига боғлиқ ҳолда расмийлаштирилади (4-7-бўлимларга қар.).

Асосий нашр тўғрисидаги маълумотлар (муаллиф номи, нашр сарлавҳаси) илова сарлавҳасига кирмаса, сарлавҳа остидаги маълумотларда келтирилади. Бу ҳолатда нашр илова бўлиб ҳисобланиши кўрсатилади.

Асосан нашрда алоҳида нашр қилинган илова, унинг чикиш даврийлиги, фаркланувчи хусусиятлари тўғрисидаги маълумотлар чикиш маълумотларининг устида жойлаштирилади.

3.6.4 Аниқ турдаги нашрларнинг чикиш маълумотларини расмийлаштирилишига қар.: 4-бўлим – китоб нашрлари, шу жумладан, даврий бўлмаган сериялар; 5-бўлим – нотали нашрлар; 6-бўлим – серияли нашрлар (даврий ва давомли, шу жумладан даврий ва давомли сериялар); 7-бўлим – varaқли нашрлар; 8-бўлим – экспорт учун махсус мўлжалланган нашрлар.

4 Китоб нашрлари

4.1 Чикиш маълумотларининг асосий элементлари

4.1.1 Китоб нашрларининг чикиш маълумотлари қуйидагиларни ўз ичига олади: муаллифлар ва нашрни яратишда иштирок этган бошқа шахслар тўғрисидаги маълумотлар; нашр сарлавҳаси; сарлавҳа устидаги маълумотлар; сарлавҳа остидаги маълумотлар; чикувчи маълумотлар; чикиш маълумотлар; қайта босиб чиқариш тўғрисидаги маълумотлар; тасниф индекслари; муаллифлик белгиси; китобларнинг халқаро стандарт рақамлари ва штрих-кодлар; муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси.

4.2 Чикиш маълумотларини жойлаштириш

4.2.1 Мононашрда битта, иккита, учта муаллифларнинг номи титул varaғида сарлавҳадан олдин кўрсатилади.

Муаллифлар тўртта ва ундан оргик бўлса, уларнинг номи титул varaғида ёки унинг орқа томонининг юкори қисмида жойлаштирилади. Титул varaғининг орқа томонида муаллифларнинг номларидан олдин «Муаллифлар» сўзи жойлаштирилади.

Такрорланадиган мононашрларда муаллифлар жамоасининг ўзгартирилиши тўғрисидаги маълумотлар титул varaғининг орқа томонида келтирилади.

Таржима қилинган нашрларда муаллиф номи босиб чиқарилаётган нашрнинг мати тилида келтирилади. Ася нусха матнининг тилидаги муаллиф номи контртитулда ёки титул varaғининг орқа томонида келтирилади.

Шунингдек, муаллифларнинг номи (фамилияси, исми, отасининг исми) чикни маълумотларининг устида сарлавҳадан олдин келтирилади. Муаллиф фамилияси магбаа воситалари билан ажратиб кўрсатилади.

Муаллифлар жамоаси томонидан бажарилган ишларда муаллифларнинг номларидаги биринчи учтаси «ва бошқалар» сўзи кўшилган ҳолда келтирилади.

Отасининг исми кўлланилиши қабул қилинмаган ҳолларда муаллиф номи отасининг исмисиз келтирилади.

Хорижий тиллардан таржима қилинган нашрларда муаллиф номи максимал тўлиқ шаклда келтирилади. Умумий сарлавҳали тўпламга киритилган асарларнинг муаллифлари тўғрисидаги маълумотлар титул varaғида ёки унинг орқа томонида келтирилмайди ва ГОСТ 7.5 бўйича расмийлаштирилади.

4.2.2 Нашр сарлавҳаси титул varaғида ва чиқиш маълумотларининг устида магбаа воситалари билан ажратиб кўрсатилган ҳолда келтирилади.

Такрорий нашрларда сарлавҳанинги ўзгартирилиши тўғрисидаги маълумотлар, шунингдек аввалги нашр сарлавҳаси титул varaғининг орқа томонида келтирилади.

4.2.3 Сарлавҳа устидаги маълумотлар титул varaғининг юкори қисмида, контртитул ёки авантитулда жойлаштирилади (шунингдек 3.3.4 га кар.).

Номидан нашр босиб чиқарилаётган ташкилотнинг номи расман белгиланган шаклда келтирилади.

Конференция, съезд, симпозиум, йигилиш ва ҳоказолар материалларининг нашрларида сарлавҳа устидаги маълумотларда фақат асосий ташкилотчилар кўрсатилади.

4.2.4 Сарлавҳа остидаги маълумотлар титул varaғида сарлавҳа остида келтирилади (3.3.5 га кар.).

Ҳар хил шахслар томонидан таржима қилинган асарлар тўпламида таржимонларнинг номлари ГОСТ 7.5-88 бўйича расмийлаштирилади.

Тузувчилар тўғрисидаги маълумотларнинг расмийлаштирилиши – 4.2.5-бандга қар., муҳаррирлар тўғрисидаги маълумотлар – 4.2.6-бандга қар., иллюстратор-рассом ва безатувчи рассомлар тўғрисидаги маълумотлар – 4.2.7-бандга қар.

4.2.5 Тузувчининг номи титул varaғида сарлавҳа остидаги маълумотларда ва унинг орқа томонида келтирилади. Тузувчининг номини келтириш тартиби муаллиф номини расмийлаштиришга ўхшаш – 4.2.1 га қаралсин. Тузувчининг номидан олдин бажарилган иш характерини белгиловчи куйидаги сўз келтирилади: «тузувчи», «тузди», «тузувчи-муаллиф», «тузувчи-муҳаррир», «танлашни амалга оширди», «ишлов берди», «умумлаштирди», «таърифини тузди», «танлади», «ишлаб чиқди», «тўплади», «ёзиб олди».

4.2.6 Масъул (илмий) муҳаррир тўғрисидаги маълумотлар титул varaғида ёки унинг орқа томонида келтирилади.

Таҳрир ҳайъати аъзоларининг таркиби тўғрисидаги маълумотлар титул varaғида, унинг орқа томонида ёки контртитулда кўрсатилади.

Муҳаррир, бадий муҳаррир, техник муҳаррир ва корректор тўғрисидаги маълумотлар чиқиш маълумотларининг устида юкорида келтирилган тартибда келтирилади.

4.2.7 Иллюстратор-рассом, безатувчи-рассом ва фотосуратчи номлари иллюстрация қилинган нашрларда титул varaғида ёки унинг орқа томонида келтирилади.

4.2.8 Чиқиш маълумотлари (3.3.6-бандга қар.) титул varaғининг пастки қисмида келтирилади.

Такрорий нашрларда аввалги нашрнинг босиб чиқарилиш йили титул varaғининг орқа томонида келтирилади.

4.2.9 Чиқиш маълумотлари (3.3.7-бандга қар.) нашрнинг охирига varaғида, титул varaғининг орқа томонида, шунингдек муқованинг 3 ва 4-томонларида жойлаштирилади.

Чиқиш маълумотлари титул varaғининг орқа томонида унинг пастки қисмида муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси ва китобнинг халқаро стандарт рақамигача бўлган жойда келтирилади.

Мақсадли вазифасига кўра нашр тури тўғрисидаги маълумотлар чиқиш маълумотларининг устида, муаллифнинг тўлиқ шаклидаги номи устида, муаллиф бўлмаса - сарлавҳа устида келтирилади.

Мақсадли вазифасига кўра нашр тури тўғрисидаги маълумотлар ГОСТ 7.60-90 бўйича белгиланади (расмий, илмий, илмий-оммабон, сиёсий-оммабон, ўқув, амалий-ишлаб чиқариш, норматив амалий-ишлаб чиқариш нашри, маълумотга оид, рекламага оид, бадий-адабий, бўш вақт учун мўлжалланган нашрлар).

4.2.10 Нашрнинг такрорий нашр бўлиб ҳисобланиши тўғрисидаги маълумотлар ҳамда қайта нашр амалга оширилган нашр тўғрисидаги

маълумотлар титул varaғининг орқа томонида келтирилади. Бундай нашрнинг титул varaғидаги чиқиш маълумотларида нашр босиб чиқарилган жой, такрорий нашрни амалга оширган ношир номи ва такрор нашр қилинган йил кўрсатилади.

Такрорий нашр амалга оширилган нашр тўғрисидаги маълумотлар ГОСТ 7.1-84 бўйича келтирилади.

4.2.11 Тасниф индексида олдин тасниф тизимининг помини билдирувчи аббревиатура келади. Тасниф индекси таснифланиш белгисини ўнча ифодалайди. Тасниф индекси УЎТ ва КБТ нинг тегишли жадваллари бўйича тузилади.

УЎТ индекси титул varaғининг юқори чап бурчагида алоҳида сатрда жойлаштирилади.

КБТ индекси титул varaғининг орқа томонида юқори чап бурчагида УЎТ индекси остида алоҳида сатрда жойлаштирилади.

4.2.12 Муаллифлик белгиси муаллиф (агар нашрда муаллифлар сони учтадан кўп бўлмаса, биринчи муаллиф) фамилиясининг биринчи харфи ёки сарлавҳа биринчи сўзининг биринчи харфидан (агар муаллифлар сони учтадан ортиқ бўлса ёки муаллифлар бўлмаса) ҳамда ушбу фамилия ёки сарлавҳанинг биринчи харфларига мувофик бўлган икки хонали сондан иборат бўлади.

Муаллифлик белгиси титул varaғининг орқа томонидаги юқори бурчада тасниф индексларидан кейин жойлаштирилади.

4.2.13 Китобнинг халқаро стандарт рақами (ISBN) ГОСТ 7.53-86 бўйича келтирилади ҳамда титул varaғининг пастки чап бурчагида ёки кўшма титул varaғининг пастки чап қисмида жойлаштирилади.

4.2.14 Штрих-кодлар - 3.3.10 га қар.

4.2.15 Муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси (3.3.11 га қар.) титул varaғининг орқа томонидаги пастки ўнг бурчагида ёки кўшма титул varaғи майдонининг пастки ўнг қисмида жойлаштирилади.

Турли муаллифлар асарларининг тўпламида ҳар бир алоҳида асарнинг муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси асарнинг бошланғич ёки охириги матнли полосасида келтирилади.

4.2.16 Комплект нашрларда чиқиш маълумотлари комплектга кирувчи ҳар бир нашрда ва тилоф, папка, муковада келтирилади.

Комплектга кирувчи ҳар бир нашрда комплект сарлавҳаси ҳамда комплектдаги нашрлар сони тўғрисидаги маълумотлар келтирилади.

4.2.17 Таржимаси биринчи марта эълон қилинган нашрларда титул varaғининг асл нусха тилидаги чиқиш маълумотлари титул varaғининг орқа томонида ёки контргитулда келтирилади.

4.2.18 Рус тилидан бошқа тилларда босиб чиқарилган нашрларда титул varaғинида келтирилган барча чиқиш маълумотлари рус тилига таржима қилинган шарт, муаллифлар ва нашрни яратишда иштирок этган

шахсларнинг номлари бундан мустасно. Номлар транслитерация шаклида келтирилади. Ушбу маълумотлар чиқиш маълумотлари ва улардан олдинги маълумотларнинг устида нашрнинг охириги бетида ёки титул varaғининг орқа томонида нашрнинг асосий матн тили кўрсатилган ҳолда келтирилади.

4.2.19 Серияли нашрларда серия сарлавҳаси, серияни чиқариш рақами, қўйи серия сарлавҳаси, қўйи серияни чиқариш рақами сарлавҳа устидаги маълумотларда келтирилади.

Серия сарлавҳаси ва унинг таржимаси ушбу сериянинг барча нашрлари учун бир хил бўлиши керак.

Барча серияларни яратишда иштирак этган шахсларнинг (муҳаррир, 10 та тузувчи, рассом ва серия таҳрир хайъатининг таркиби) номлари серия сарлавҳаси остида титул varaғида, контр-титулда ёки титул varaғининг орқа томонида бажарилган иш характери (масалан, «Сериянинг таҳрир хайъати») кўрсатувчи сўзлар билан кўрсатилади.

Серияга асос солинган йил деб ушбу сериянинг биринчи китоби босиб чиқарилган йил ҳисобланади.

Серияга асос солинган йил серия сарлавҳаси остида титул varaғида ёки контр-титулда келтирилади.

4.2.20 Кўп томли нашрларда муаллиф номи, агар ҳамма томларда айнан битта муаллиф бўлса, умумий сарлавҳа устида келтирилади ва чиқиш маълумотлари устида тўлиқ шаклда такрорланади; агар томларнинг муаллифлари турлича бўлса, уларнинг номлари том рақами остида келтирилади ва чиқиш маълумотларининг устида тўлиқ шаклда келтирилади.

Кўп томли нашрнинг умумий сарлавҳаси ва унинг таржимаси барча томларда бир хил бўлиши керак. Умумий сарлавҳа титул varaғида ва (ёки) контр-титулда келтирилади.

Алоҳида том сарлавҳаси (хусусий сарлавҳа) титул varaғида, агар барча томларда айнан битта муаллиф бўлса, том рақами остида кўрсатилади; агар томларнинг муаллифлари турлича бўлса, том сарлавҳаси муаллиф номи остида жойлаштирилади.

Бутун кўп томли нашрга тааллуқли бўлган сарлавҳа остидаги маълумотлар, шу жумладан папир мўлжалланган томларнинг сони тўғрисидаги маълумотлар умумий сарлавҳа остида жойлаштирилади. Алоҳида томга тааллуқли бўлган сарлавҳа остидаги маълумотлар титул varaғида том сарлавҳаси остида жойлаштирилади.

Бутун кўп томли нашрнинг таҳрир хайъатининг таркиби умумий сарлавҳа остида ва/ёки бутун кўп томли нашрга тааллуқли бўлган сарлавҳа остидаги маълумотларда келтирилади.

Алоҳида том таҳрир хайъатининг таркиби алоҳида том сарлавҳаси (хусусий сарлавҳа) остида ва/ёки унинг сарлавҳа остидаги маълумотларида келтирилади.

Бутун кўп томли нашр ва алоҳида том тахрир хайъатининг таркибини титул варағининг орқа томонига кўчирилишига йўл қўйилади.

Кўп томли нашрнинг босиб чиқарилиши бошланган йили кўп томли нашрнинг иккинчи ва кейинги томларида титул варағининг орқа томонида кўрсатилади.

4.2.21 Аннотация ва/ёки АКВМ барча китоб нашрларида келтирилади, табиий ва техник мавзу бўйича илмий нашрлар бундан мустасно. Реферат табиий ва техник мавзу бўйича илмий нашрларда жойлаштирилади (3.4.1 га қар.). Аннотация, АКВМ ёки реферат титул варағининг орқа томонида, нашрнинг охириги бетида, муқова ёки супер муқованинг иккинчи бетида жойлаштирилади.

5 Нотали нашрлар

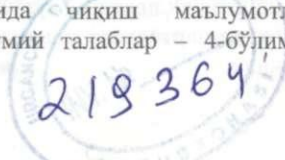
5.1 Чикиш маълумотларининг асосий элементлари

5.1.1 Нотали нашрларнинг чикиш маълумотлари қуйидагиларни ўз ичига олади: муаллифлар ва нашрни яратишда иштирок этган бошқа шахслар тўғрисидаги маълумотлар; нашр сарлавҳаси; сарлавҳа устидаги маълумотлар; сарлавҳа остидаги маълумотлар; чикувчи маълумотлар; лавҳанинг давлат рақами; штрих-кодлар; муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси.

5.1.2 Сарлавҳа остидаги маълумотлар қуйидагиларни ўз ичига олади: мусиқа жанри, мусиқа шакли, мусиқа турлари, тоналлик тўғрисидаги маълумотлар; ижро этиш воситалари (асбооб, ансамбль, оркестр, овоз ва х.) тўғрисидаги маълумотлар; опус (асар) ва унинг ичидаги тартиб рақами; мавзунинг кўрсаткич рақами; нашрга киритилган актлар, пардалар, картиналар, асар қисмларининг сони тўғрисидаги маълумотлар; муаллифлик ишининг характери (муаллиф тахрири) ёки янги вариант, версия тўғрисидаги маълумотлар; нашр мўлжалланган махсус мусиқий муассасаларнинг синф ёки курси тўғрисидаги маълумотлар (агар улар серия сарлавҳасига киритилмаган бўлса); нотали матн (партитура, партия, дирекцион) ва/ёки клавирунинг баён этилиш шакли тўғрисидаги маълумотлар.

Шунингдек, алоҳида нашр этилган парчаларнинг сарлавҳа остидаги маълумотлари қуйидагиларни ўз ичига олади: сахна асари, кино- ёки видеофильм, радио ёки телестановка, кўп қисмли мусиқий асар ёки вокал (вокал-чолғу) циклининг номи; хусусий номга эга бўлган кўп қисмли мусиқий асар ёки вокал (вокал-чолғу) цикли қисмининг номи; алоҳида нашр этилган опера парчаларида ариянинг биринчи сўзлари, бироқ речетатив ёки сахналар эмас.

5.1.3 Нотали китоб нашрларида чикиш маълумотларининг расмийлаштирилишига қўйиладиган умумий талаблар – 4-бўлимга қар.;

даврий ва давомли нотали нашрлардаги чиқиш маълумотларининг расмийлаштирилишига қўйиладиган умумий талаблар – 6-бўлимга қар.

5.2 Чиқиш маълумотларини жойлаштириш

5.2.1 Бастакорнинг номи титул varaғида нашр сарлавҳаси (номи)дан олдин келтирилади ҳамда чиқиш маълумотларининг устида тўлиқ шаклда такрорланади.

5.2.2 Алоҳида нашр қилинган мусиқий асар ёки тўпламга киритилган барча мусиқий асарларни ишлаб чиққан ёки қайта ишлаган (аранжировка қилган), инструментовка (оркестровка) қилган, ишлов берган, уйғунлаштирган, ёздирган (нотага туширган) муаллиф номи бажарилган иш («Қайта ишлаш», «Ишлов бериш», «Ёзувни амалга оширди») характерини билдирувчи сўзлар билан 12-титул varaғида сарлавҳа остидаги маълумотларда келтирилади ҳамда сарлавҳа устидаги маълумотларда тўлиқ шаклда такрорланади.

Ишлаб чиққан ёки қайта ишлаган (аранжировка қилган), инструментовка (оркестровка) қилган, ишлов берган муаллифнинг номи, агар у бастакорнинг ўзи бўлса, титул varaғида сарлавҳа остидаги маълумотларда такрорланмасдан бастакор томонидан бажарилган муаллифлик ишининг характерини тўғрисидаги маълумотлар билан алмаштирилади («Муаллиф ишловида», «... учун қайта ишлаш муаллифи», «Муаллиф аранжировкаси» ва х.).

Бадний матн муаллифининг номи титул varaғида сарлавҳа остидаги маълумотларда кўрсатилади ҳамда чиқиш маълумотларининг устида тўлиқ шаклда такрорланади.

5.2.3 Адабий асар (шу жумладан либретто) номи, агар у нашрга киритилган мусиқий асар номидан фарқ қилса, унинг муаллифлари тўғрисидаги маълумотлар билан бир қаторда ва (ёки) титул varaғида сарлавҳа остидаги маълумотларда адабий жанри кўрсатилган ҳолда келтирилади.

5.2.4 Бир вақтнинг ўзида тўпламга киритилган барча асарларни ишлаб чиқиш ёки қайта ишлаш (аранжировка қилиш), инструментовка (оркестровка) қилиш, ишлов бериш, уйғунлаштириш, ёздириш (нотага тушириш) муаллифи бўлиб ҳисобланадиган тузувчининг номи титул varaғида сарлавҳа остидаги маълумотларда ва чиқиш маълумотларининг устида тўлиқ шаклда бажарилган иш характерини белгилувчи («Тузди ва уйғунлаштирди», «Тўплам тузувчиси ва пьесаларни қайта ишлаш муаллифи», «Альбом учун пьесаларни аранжировка қилиш ва танлаш», «Нота ёзувини тузди ва ишлаб чиқди» ва х.) сўзлар билан келтирилади.

Алоҳида партиянинг иловасида кўрсатилган муҳаррир номи клавирада такрорланади.

5.2.5 Досканинг давлат раками (доска раками, нашриёт раками) ҳар бир нота полосасининг пастки қисмида нота элтувчи остида жойлаштирилади.

5.2.6 Бир варақли нотали нашрларда муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси нашр биринчи бетининг пастки қисмида жойлаштирилади. Нотали нашрлардаги муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгисини 3.3.11, 4.2.15 га қар.

5.2.7 Рус тилидан ташқари, бошқа тилларда босиб чиқарилган нашрлардаги чиқиш маълумотларини 4.2.18 (китоб нашрлари) ва 6.1.15 (даврий ва давомли нашрлар)га қар.

6 Даврий ва давомли нашрлар

6.1 Даврий нашрлар (рўзномалардан ташқари)

6.1.1 Чиқиш маълумотлари қуйидагиларни ўз ичига олади: нашр сарлавҳаси; нашрнинг хусусий сарлавҳаси; сарлавҳа устидаги маълумотлар; сарлавҳа остидаги маълумотлар; муҳаррирлар, таҳрир хайъати, тузувчилар, рассомлар, корректорлар тўғрисидаги маълумотлар; рақамланиши; чиқувчи маълумотлар; чиқиш маълумотлари; тасниф индекслари; халқаро стандарт серияли раками; штрих-кодлар; муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси.

6.1.2 Сарлавҳа имкон қадар оддий ва қисқа бўлиши керак. Нашрнинг умумий сарлавҳаси ва бўлим (серия, қуйи серия) сарлавҳасидан иборат бўлган мураккаб сарлавҳа кўринишида келтирилишига йўл қўйилади.

Сарлавҳа нашр бағишланган билим ёки фаолиятнинг махсус соҳасини акс эттириши керак.

Сарлавҳанинг расмийлаштирилиши у билан бирга келтириладиган бошқа элементлардан ажралиб туриши керак.

Ношир-ташқилот номини билдирувчи ҳамда сарлавҳага кирувчи аббревиатура сарлавҳа остидаги маълумотларда ёки сарлавҳа устидаги маълумотларда ёйиб ёзилади.

Нашр сарлавҳаси титул варағида ёки қўшма титул варағида, шунингдек муқованинг биринчи бетида ёки қалин муқова қопқоғининг олд томонида жойлаштирилади.

Нашр бўлими (серия, қуйи серия)нинг сарлавҳаси нашрнинг бутун босиб чиқарилиш вақти мобайнида бир хил бўлиши керак. Нашр бўлими (серия, қуйи серия)нинг сарлавҳасини унинг эмблема (марка)сини сақлаб қолган ҳолда алмаштирилишига йўл қўйилмайди.

Хусусий сарлавҳа, агар алоҳида нашрларда мавжуд бўлса, нашр сарлавҳаси остида нашр сонидан кейин титул варағида ёки қўшма титул варағида, шунингдек муқованинг биринчи бетида ёки қалин муқова қопқоғининг олд томонида жойлаштирилади.

Таржима нашрларида сарлавҳа титул varaғида ёки қўшма титул varaғида таржима амалга оширилган тилда ҳам келтирилади.

6.1.3 Сарлавҳа устидаги маълумотлар ношир-ташкilot номини ўз ичига олади.

Ношир-ташкilot номи сарлавҳа остидаги маълумотларга киритилган бўлса, у ҳолда унинг номи келтирилмайди (6.1.4 га қар.).

Сарлавҳа устидаги маълумотлар титул varaғида ёки қўшма титул varaғида нашр сарлавҳаси устида жойлаштирилади, агар улар мавжуд бўлмаса – муқованинг биринчи бетида ёки қалин муқова қопқоғининг олд томонида жойлаштирилади.

6.1.4 Сарлавҳа остидаги маълумотлар (3.3.5 га қар.) қуйидагиларни ўз ичига олади: тематика, ўқувчи манзили ва мақсадли вазифасини характерловчи маълумотлар; нашр тури; «Журнал», «Бюллетень» ва ҳоказо сўзлар билан бошланувчи сарлавҳа остидаги маълумотлар ифодасидаги ношир-ташкilot номи; нашр даврийлиги, унга асос солинган йил ва ой тўғрисидаги маълумотлар; нашр хусусиятлари тўғрисидаги маълумотлар; алоҳида нашр қилинган иловаларда асосий нашр тўғрисидаги маълумотлар.

Нашрга асос солинган йил ва ой бўлиб рақамланган нашрнинг биринчи сони (нашри, томи) босиб чиқарилган йил ва ой ҳисобланади. Нашрга асос солинган йил ва ой ўрнига нашр қилинган йил тартиби кўрсатилишига йўл қўйилмайди.

Сарлавҳа остидаги маълумотлар титул varaғида ёки қўшма титул varaғида нашр сарлавҳаси остида жойлаштирилади, улар йўқлигида эса – муқованинг биринчи ёки иккинчи бетида ёхуд қалин муқова қопқоғининг олд томонида жойлаштирилади.

6.1.5 Даврий нашрларнинг рақамланиши ҳар йили биринчи рақамдан бошланади (жорий рақамланиши). Тартиб рақамдан ташқари, ой (ойлар) кўрсатилишига йўл қўйилади.

Жорий рақамлашдан ташқари, нашр сонининг тартиб рақами асос солинган кундан бошлаб келтирилади (умумий рақамланиши). Умумий рақам жорий рақамдан кейин кичик қавсларда кўрсатилади. Умумий рақамлашни таквим йилнинг бошидан киритиш лозим. Иккиланган рақамлаш нашрнинг барча сонларида сақлаб қолинади.

Рақамлаш титул varaғида ёки қўшма титул varaғида, шунингдек муқованинг биринчи бетида ёки қалин муқова қопқоғининг олд томонида келтирилади.

Рақамлашда босмадан чиқиб йилидан қатъи назар нашр тааллуқли бўлган йил кўрсатилади.

Агар кетма-кетликдаги рақамлашни узилиб қолса, бу кейинги сонда (танаффус давомийлиги, том рақами, шунингдек охириги сон рақами ва санаси) кўринарли жойда кўрсатилиши керак.

6.1.6 Чиқиш маълумотлари (3.3.6 га қар.) титул varaғида ёки қўшма титул varaғида келтирилади.

6.1.7 Бош ёки масъул муҳаррирнинг номи, «Таҳрир ҳайъати» сўзи, таҳрир ҳайъатининг таркиби титул varaғининг орқа томонида ёки охириги полосада кўрсатилади, титул varaғи бўлмаганида – мукованинг иккинчи ёки учинчи бетида кўрсатилади.

Рассом, бадий муҳаррир, таржима нашри муҳаррир, техник муҳаррир, корректорнинг номи чиқиш маълумотларининг устида кўрсатилади.

6.1.8 Чиқиш маълумотлари (3.3.7 га қар.) охириги полосада, титул varaғининг орқа томонида, мукованинг иккинчи, учинчи ёки тўртинчи бетларида келтирилади.

6.1.9 УЎТ индексини барча нашрларда келтиришга йўл қўйилади. УЎТ индексининг расмийлаштирилиши – 4.2.11 га қар.

6.1.10 Халқаро стандарт серияли рақами (ISSN) ГОСТ 7.56-89 бўйича келтирилади ҳамда мукованинг биринчи бетида ёки қалин мукова қопқоғининг олд томонида юқори ўнг бурчагида жойлаштирилади, улар бўлмаганида эса – титул varaғи ёки қўшма титул varaғининг юқори ўнг бурчагида жойлаштирилади. Агар ISSN умумий сарлавҳага ва бўлим (серия) сарлавҳасига бириктирилган бўлса, бу ҳолда аввал умумий сарлавҳа ISSN келтирилади, унинг остида эса – бўлим (серия) сарлавҳаси ISSN келтирилади.

6.1.11 Штрих-кодлар – 3.3.10 га қар.

6.1.12 Муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси – 3.3.11, 4.2.15 га қар.

Турли муаллифларнинг мақола ва материаллари эълон қилинганда муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси нашрнинг бошланғич ёки охириги полосасининг пастидида келтирилади.

6.1.13 Бошқа тиллардаги параллел нашрлар тўғрисидаги кўрсатма чиқиш маълумотларининг устида жойлаштирилади. Агар нашр бир нечта тилларда ва бошқа сарлавҳа остида параллел равишда босиб чиқарилаётган бўлса, бу ҳолда бу тўғридаги кўрсатма билан бирга уларнинг сарлавҳаси ҳам келтирилади.

6.1.14 Даврий нашрнинг мустақил иловалари (3.6.3 га қар.) йил доирасида хусусий рақамланишга эга бўлиши керак. «Илова» сўзи ҳар доим титул varaғида ёки қўшма титул varaғида аниқ ажратиб ёзилган бўлиши керак.

Асосий нашрда нашрнинг алоҳида нашр қилинган иловаси мавжудлиги тўғрисидаги кўрсатма чиқиш маълумотларининг устида жойлаштирилади.

6.1.15 Рус тилидан ташқари, бошқа тилларда босиб чиқарилган нашрларда рус тилидаги таржимада қуйидагилар келтирилади: сарлавҳа устидаги маълумотлар; сарлавҳа остидаги маълумотлар; ношир номи; ношир (таҳририят)нинг почта манзили; матбаа корхонасининг номи ва почта манзили. Нашр сарлавҳаси транслитерация шаклида келтирилади. Ушбу

маълумотлар чиқиш маълумотларининг устида охириги полосада, титул varaғининг орқа томонида, мукованинг иккинчи, учинчи ёки тўртинчи бетида нашрнинг асосий матн тили кўрсатилган ҳолда келтирилади.

6.1.16 Икки ёки бир печта нашрларни битта килиб бирлаштиришда аввалги нашрлардан бирининг сарлавҳасини янги нашрга бириктиришга, унга асос солинган йилни сақлаб қолишга ҳамда унинг рақамланишини давом эттиришга йўл қўйилади.

Нашрни икки ва ундаг ортиғига бўлишда аввалги сарлавҳа ва рақамланишни янгидан юзага келган нашрлардан фақат биттасига бириктиришга йўл қўйилади. Нашрга асос солинган йил бўлинишида юзага келган барча нашрларда сақланиб қолишга йўл қўйилади.

Нашрдаги барча ўзгартиришлар тўғрисида (қайта номлаш, сарлавҳа остидаги маълумотларнинг ўзгартирилиши, асос солинган йил, рақамлашни аниқлаштириш, нашр босиб чиқариладиган жойнинг кўчирилиши ва ҳ.) охириги ўзгартирилмаган ва биринчи ўзгартирилган нашр (сон)ларда титул varaғининг орқа томонида ёки мукованинг иккинчи бетида хабар бериш керак.

6.1.17 Даврий нашрда аннотация, реферат ва библиографик полоса зарур бўлганда келтирилади (3.4.1 га қар.).

6.2 Давомли нашрлар

6.2.1 Чиқиш маълумотлари куйидагиларни ўз ичига олади: нашр сарлавҳаси; нашрнинг хусусий сарлавҳаси; сарлавҳа устидаги маълумотлар; сарлавҳа остидаги маълумотлар; муҳаррирлар, таҳрир хайъати, тузувчилар, корректорлар тўғрисидаги маълумотлар; рақамланиши; чиқувчи маълумотлар; чиқиш маълумотлари; тасниф индекслари; халқаро стандарт серияли рақами; штрих-кодлар; муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси.

6.2.2 Сарлавҳа; сарлавҳа устидаги маълумотлар; муҳаррирлар, таҳрир хайъати, тузувчилар, корректорлар тўғрисидаги маълумотлар; чиқувчи маълумотлар; чиқиш маълумотлари; халқаро стандарт серияли рақами (ISSN); тасниф индекслари; штрих-кодлар; муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси; бошқа тиллардаги параллел нашрлар ва иловалар тўғрисидаги маълумотлар; нашрнинг бирлаштирилиши, бўлиниши, бекор қилиниши ва ўзгартирилиши тўғрисидаги маълумотларнинг расмийлаштирилиши – 6.1 га қар.

6.2.3 Сарлавҳа остидаги маълумотлар куйидагиларни ўз ичига олади: нашр тури; масъул муҳаррир номи; нашрга асос солинган йил; алоҳида нашр қилинган иловаларда асосий нашр тўғрисидаги маълумотлар.

Сарлавҳа остидаги маълумотлар титул varaғида нашр сарлавҳаси остида жойлаштирилади.

6.2.4 Рақамлаш рақамланган нашрга асос солинган кундан бошлаб юритилади (умумий рақамлаш).

Нашр сони нашр сарлавҳаси остида ҳамда сарлавҳа остидаги маълумотларда титул varaгида, шунингдек, муқованинг биринчи бетиде ёки калли муқова колқоғининг олд томонида келтирилади.

6.2.5 Рус тилидан ташқари, бошқа тилларда босиб чиқарилган нашрларда чиқиш маълумотлари ҳамда нашрнинг матн тили тўғрисидаги маълумотлар – 6.1.15-бандга қар. Бундан ташқари, рус тилидаги таржимада номиди нашр босилиб чиқарилаётган ташкилотнинг ёки бутун давомли нашрнинг босиб чиқарилиши учун масъул бўлган ташкилотнинг номи келтирилади.

6.2.6 Аннотация, реферат ва библиографик полюса – 6.1.17 га қар.

6.3 Рўзномалар

6.3.1 Чикиш маълумотлари қуйидагиларни ўз ичига олади: сарлавҳа; сарлавҳа остидаги маълумотлар; рақамлаш; нашрнинг чиқиш санаси; муҳаррирлар ва ёки таҳрир хайъати тўғрисидаги маълумотлар; чиқувчи маълумотлар.

6.3.2 Сарлавҳа - 6.1.2 қар.

6.3.3 Сарлавҳа остидаги маълумотлар қуйидагиларни ўз ичига олади; номин (нашр учун масъул бўлган ташкилот) номи; нашрнинг даврийлиги тўғрисидаги маълумотлар; рўзномага асос солинган йил, ой ва сана; бошқа тиллардаги параллел нашрлар ва иловалар тўғрисидаги маълумотлар. Рўзномага асос солинган йил ўрнига унинг нашр қилинган тартиб йили кўрсатилишига йўл қўйилмайди.

Сарлавҳа остидаги маълумотлар биринчи полосада жойлаштирилади.

Алмаштириладиган полосаларнинг мавжудлигида ҳамда рўзнома ёки унинг алоҳида сонларининг турли нашрлар билан чиқарилишида сарлавҳа остидаги маълумотларда нашр хусусиятлари кўрсатилади (оқшом, шаҳар, вилоят, зонага оид, алоҳида тоифадаги ўқувчилар учун периферияли).

6.3.4 Рўзнома муҳаррирининг номи, «Таҳрир хайъати» сўзи ёки таҳрир хайъатининг таркиби охириги полосанинг пастки қисмида чиқиш маълумотларининг устида келтирилади.

6.3.5 Рўзнома сонлари биринчи полосанинг юқори қисмида араб рақамлари билан кўрсатилади. Жорий рақамдан кейин (тақвим йили бошидан) кичик қавсларда умумий тартиб рақам (рўзномага асос солинган кундан бошлаб) келтирилишига йўл қўйилади.

6.3.6 Ҳафта кун, сана (араб рақамларда), ой номи (кискартирилмасдан) ва йилни ўз ичига олувчи нашрнинг чиқиш санаси рўзноманинг биринчи полосасида келтирилади.

6.3.7 Чиқиш маълумотлари куйидагиларни ўз ичига олади: нашриётчилик фаолияти учун лицензия рақами ва у берилган сана (рўйхатга олиш гувоҳномаси); А2 (420x595 мм) форматдаги рўзнома иккита полосасининг форматига келтирилган босма варақлардаги нашр ҳажми; адади; тахририятнинг тўлиқ почта манзили ва телефон рақами; матбаа корхонасининг буюртма рақами; матбаа корхонасининг номи ва тўлиқ почта манзили.

Чиқиш маълумотлари рўзнома охирига полосасининг пастки қисмида келтирилади.

6.3.8 Рўзноманинг кетма-келлиги ва нашрдаги ўзгартиришлар тўғрисидаги маълумотлар биринчи полосада ёки охирига полосасининг пастки қисмида келтирилади. Ушбу маълумотлар 6.1.16 да белгиланган талабларга мувофиқ расмийлаштирилган бўлиши керак.

6.3.9 Агар нашр бир печта тилларда паралел равишда босиб чиқариладиган бўлса, у ҳолда чиқиш маълумотларининг устида бу тўғрисидаги кўрсатма билан бирга унинг рус тилига таржима қилинган сарлавҳасини келтириш лозим.

6.3.10 Рус тилидан ташқари, бошқа тилларда босиб чиқарилган нашрлардаги чиқиш маълумотларининг рус тилидаги таржимасида куйидагилар келтирилади: сарлавҳа устидаги маълумотлар; алоҳида нашр қилинган иловада асосий нашр тўғрисидаги маълумотлар; тахририятнинг тўлиқ почта манзили; матбаа корхонасининг номи ва тўлиқ почта манзили. Нашр сарлавҳаси транслитерация шаклида келтирилади.

Ушбу маълумотлар рўзнома охирига полосасининг пастки қисмида нашрнинг асосий матн тили кўрсатилган ҳолда жойлаштирилади.

7 Варақли нашрлар

7.1 Матнли ва тасвирий нашрлар (открыткалар бундан мустасно)

7.1.1 Чиқиш маълумотлари куйидагиларни ўз ичига олади: муаллифлар, тузувчилар, рассомлар, фотосуратчилар тўғрисидаги маълумотлар; нашр (санъат асари) сарлавҳаси; сарлавҳа остидаги маълумотлар; чиқувчи маълумотлар; чиқиш маълумотлари; муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси.

7.1.2 Муаллифлар, тузувчилар, рассомлар, фотосуратчилар тўғрисидаги маълумотлар варақ чал томонининг пастки майдонида келтирилади ва 3.3.2 га мувофиқ расмийлаштирилади.

7.1.3 Нашр (санъат асари) сарлавҳаси матнли варақли нашрларда варақнинг сарлавҳа қисмида матндан олдин келтирилади.

Варақли тасвирий нашрлар сарлавҳаси варақ дастки майдонининг чап томонида келтирилади.

Шуниингдек, сарлавҳада муаллиф томонидан белгиланган ёки асарга тарихий бириктирилган (портретлар учун – тасвирланаётган шахснинг фамилияси, исми, отасининг исми ва ҳаётининг санаси) санъат асарининг номи варақ чап томонининг дастки майдонида келтирилади.

7.1.4 Матнли нашрларнинг сарлавҳа остидаги маълумотлари (3.3.5 га қар.) варақнинг сарлавҳа қисмида сарлавҳа остида жойлаштирилади.

Тасвирий нашрларнинг сарлавҳа остидаги маълумотлари варақ чап томонининг дастки майдонида жойлаштирилади.

Бадний репродукция ва эстампларнинг сарлавҳа остидаги маълумотларида қуйидагилар кўрсатилади: санъат асарининг тури; санъат асари яратилган вақт ва жой; асл нусханинг сақланадиган жойи ёки экспозицияси; муаллиф ва асар тўғрисидаги маълумотлар.

7.1.5 Чикиш маълумотлари (3.3.6 га қар.) варақ дастки майдонининг ўртасида келтирилади.

7.1.6 Чиқувчи маълумотлар (3.3.7 га қар.) варақ дастки майдонининг ўш томонида келтирилади.

7.1.7 Рус тилидан ташқари, бошқа тилларда нашр қилинган варақли нашрлардаги чикиш маълумотлари рус тилига таржима қилинади. Муваффиқ ва нашрни яратишда иштирок этган шахсларнинг номлари транслитерация шаклида келтирилади. Чикиш маълумотлари варақнинг дастки майдонида нашрнинг матн тили кўрсатилган ҳолда жойлаштирилади.

7.2 Тасвирий откриткалар

7.2.1 Чикиш маълумотлари қуйидагиларни ўз ичига олади: рассом ёки фотосуратчи номи; сарлавҳа; чиқувчи маълумотлар (ношир номи ва босиб чиқарилган йил); чикиш маълумотлари (матбаа корхонасининг буюртма рақами; адади); муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси.

7.2.2 Репродукция откриткаларида санаб ўтилган маълумотлардан ташқари қуйидагилар келтирилади:

- муаллиф ёки асарга тарихий бириктирилган санъат асарининг номи (портретлар учун – тасвирланган шахснинг фамилияси, исми ва отасининг исми);
- санъат асарининг тури, у яратилган вақт ва жой, сақлаш ёки экспозиция жойи, муаллиф ва асар тўғрисидаги маълумотлар.

Чикиш маълумотлари орқа (почта откриткалари учун – манзил кўрсатиладиган) томонида кўрсатилади.

7.3 Варақли комплекта нашрлар

7.3.1 Чикиш маълумотлари (3.3 га қар.) қуйидагиларни ўз ичига олади: муаллифлар ва наирни яратилда иштирок этган бошқа шахслар гўғрисидаги маълумотлар; сарлавҳа; сарлавҳа остидаги маълумотлар; чиқувчи маълумотлар; чиқиш маълумотлари; муаллифлик ҳуқуқини муҳофаза қилиш белгиси.

7.3.2 Комплект нашрларнинг чиқиш маълумотлари муқова (папка, гилоф, бандерол) томонларидан бирининг клапанида ёки ўров-мапжеткада жойлаштирилади.

Комплектга кирувчи алоҳида матнли тасвирий нашрларда чиқиш маълумотлари 7.1 га мувофиқ келтирилади.

Комплектга кирувчи алоҳида тасвирий оқриткаларда чиқиш маълумотлари 7.2 га мувофиқ келтирилади.

8 Экспорт қилиш учун махсус мўлжалланган нашрлар

8.1 Нашрлар таърифи

8.1.1 Экспорт қилиш учун махсус мўлжалланган нашрларга адади ёки ададиниң қатга қисми ташқи бозорда сотилиши мўлжалланган нашрлар; хорижий ташкилот-контр-агент буюртмаси бўйича Россия Федерациясида босиб чиқариладиган нашрлар қиради.

8.2 Чиқиш маълумотларини расмийлаштириш

8.2.1 Экспорт қилиш учун махсус мўлжалланган нашрлардаги чиқиш маълумотлари Стандартлаштириш бўйича халқаро ташкилотнинг (ИСО) стандартлар талабларига мувофиқ қуйидагича расмийлаштирилади:

ISO 1086 Documentation – Title-leaves of a book;

ISO 6357 Documentation – Spine titles on books and other publications;

ISO 7275 Documentation – Presentation of title information jf series.

8.3 Ёпиштирмани расмийлаштириш

8.3.1 Россия Федерациясининг ичида тарқатилиши учун мўлжалланган ақад ушбу қисмининг шартли нухсалари ёпиштирма билан таъминланиши керак. Ёпиштирма ушбу нашрга тааллуқли бўлган чиқиш маълумотларининг элементлари н ўз ичига олади. Чиқиш маълумотлари элементларининг рўйхати – 3.3 га қар.

8.3.2 Чиқиш маълумотлари элементларининг кетма-кетлиги, тўлдирилиши ва жойлаштирилиши нашр турига боғлиқ – 3-6-бўлимларга қар.

8.3.3 Шунингдек, ёпиштирамада нашрнинг асосий матн тили (тиллари) тўғрисидаги маълумотлар қуйидаги шаклда келтирилади: «... тилида», «... .. тилларида».

8.3.4 Ёпиштирама муаллифлар ва нашрни яратишда иштирок этган шахсларнинг номидан ташқари, барча чиқиш маълумотлари рус тилига таржима қилиниши шарт. Номлар транслитерация шаклида келтирилади.

А илова
(маълумот учун)

Чиқиш маълумотларини расмийлаштириш намуналари

- Бир муаллифли нашрнинг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Маълумот нашрининг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Ўқув қўллапмасининг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Ўқув нашрининг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Алоҳида нашр қилинган илованинг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Чиқувчи маълумотлар ва чиқувчи маълумотларнинг устидаги маълумотларни расмийлаштириш намунаси
Ўқув нашрининг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Илмий ишлар тўпламининг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Серияли нашрнинг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Бир муаллифли серияли нашрнинг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Серияли нашрнинг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Симпозиум материалларининг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Кўп томли нашрнинг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Кўп томли нашрнинг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Кўп томли нашрнинг ички титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Кўп томли нашрнинг ички титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Кўп томли нашрнинг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Кўп томли нашр титул varaғининг орқа томонини расмийлаштириш намунаси
Кўп томли нашр титул varaғининг орқа томонини расмийлаштириш намунаси
Чет тилидан таржима қилинган нашрнинг ички титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Нотали нашрнинг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Давомли нашрнинг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Даврий нашрнинг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Даврий нашрга алоҳида нашр қилинган даврий илованинг титул varaғини расмийлаштириш намунаси
Титул varaғи орқа томонининг қайта терилганлиги ва ёшга доир хусусиятлар кўрсатилган маълумотлар билан расмийлаштириш намунаси
Чиқувчи маълумотлар ва чиқувчи маълумотларнинг устидаги маълумотларни расмийлаштириш намунаси
Чиқувчи маълумотлар ва чиқувчи маълумотларнинг устидаги маълумотларни расмийлаштириш намунаси
Чиқувчи маълумотлар ва чиқувчи маълумотларнинг устидаги маълумотларни расмийлаштириш намунаси
Рўзноманинг чиқиш маълумотларини расмийлаштириш намунаси

А илова
(маълумот учун)

Бир муаллифли нашрнинг титул varaғини
расмийлаштириш намунаси

АЛЕКСАНДР СОЛЖЕНИЦИН

В КРУГЕ ПЕРВОМ
РОМАНДАН БОБЛАР

МАТРЕНИН ДВОР
ҲИКОЯ

ДЛЯ ПОЛЬЗЫ ДЕЛА
ҲИКОЯ

Рассом В. И. Худяков

Санкт-Петербург
«ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА»

Санкт-Петербург бўлинмаси
1994

А илова
(маълумот учун)

Маълумот нашрининг титул варағини
расмийлаштириш намунаси

БЕЗОПАСНОСТЬ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ-
ПРОЦЕССОВ

МАЪЛУМОТНОМА

Техника фанлари доктори С. В. Белов
таҳрири остида

Иккинчи стереотип нашр

Москва
«МАШИНОСТРОЕНИЕ»
1994

А илова
(маълумот учун)

Ўқув қўлланмасининг титул varaгини
расмийлаштириш намунаси

Н. А. МАКСИМОВ

ФИЗИЧЕСКАЯ ГЕОГРАФИЯ

УМУМТАЪЛИМ МАКТАБИНИНГ
6-СИНФИ УЧУН ДАРСЛИК

География фанлари доктори Н.А. Гвоздецкий
таҳрири остида

Россия Федерациясининг
Таълим вазирлиги томонидан тасдиқланган

20-нашр

Москва «ПРОСВЕЩЕНИЕ»

1994

А илова
(маълумот учун)

Ўқув нашрининг титул varaгини
расмийлаштириш намунаси

Л. В. ПОГОРЕЛОВ

ГЕОМЕТРИЯ

УМУМТАЪЛИМ МАКТАБИНИНГ
7-11-СИНФЛАРИ УЧУН ДАРСЛИК

Россия Федерациясининг
Таълим министрлиги томонидан рухсат этилган

3-нашр

Москва «ПРОСВЕЩЕНИЕ»

1994

А илова
(маълумот учун)

Алоҳида нашр этилган илованинг титул varaғини
расмийлаштириш намунаси

КАРТЫ

Н.А. Максимовнинг «Физическая география»
дарслигига илова, 6-синф

Москва «ПРОСВЕЩЕНИЕ»

1994

А илова
(маълумот учун)

Чиқувчи маълумотлар ва чиқувчи маълумотларнинг устидаги маълумотларни
расмийлаштириш намунаси

Ўқув наشري

Погорелов Алексей Васильевич

ГЕОМЕТРИЯ

Умумтаълим мактабининг
7-11-синфлари учун дарслик

Тахририят мудистри Т. А. Бурмистрова
Махсус мухаррир А. М. Зубкова
Мухаррир Т. А. Бурмистрова
Рассом Б. И. Николаев безаги
Бадий мухаррир Ю. В. Пахомов
Техник мухаррир И. А. Киселёва
Корректор Г. И. Мосякина

1992 йил 15 июндаги 159-сон нашр. лиц. 1993 йил 5 июнда теришга топширилди.
1993 йил 26 декабрда босиб чиқаришга имзоланди. Формати 60x90/16. 2-сон офсет қоғози.
Мактаб гарнитураси. Шарт. босма л. 24,0 + 0,25. Ўқув-нашр л. 19,56 + 0,48. Адади 2 600 000 нус.
56-Ис-сон буюртма. «Просвещение» наشريёти, 129846, Москва, Марьяна роша кўч., 41.
Наشريёт, матбаа ва китоб савдоси вилоят бошқармасининг
Смирнов помидаги Смоленск босмахонаси
214000, Смоленск ш., Ю. Гагарин помидаги проспект, 2.

А илова
(маълумот учун)

Ўқув напирнинг титул varaғини
расмийлаштириш намунаси

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСИ ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

Шимолй Гирбий сиртки политехника институти

М. Ф. БЫКОВ, В. И. ВОРОНЦОВ, Ю. Ф. ЗАДОРИН

**ДИАГНОСТИКА, ПРОГНОЗИРОВАНИЕ,
ПЕРАЗРУЩАЮЩИЙ КОНТРОЛЬ И
УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ
ЭЛЕКТРОННОЙ АППАРАТУРЫ (ЭА)**

**Институтнинг Тахририят-нашриёт кенгаши томонидан
Ўқув қўлланмаси сифатида тасдиқланган**

Санкт-Петербург

1994

А илова
(маълумот учун)

Илмий ишлар тўпламининг титул varaғини
расмийлаштириш намунаси

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСИ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ВАЗИРЛИГИ
Камеиец-Подольский кишлок хўжалиги институти

ГЕНЕТИЧЕСКИЙ ОСНОВЫ СЕЛЕКЦИИ
И СЕМЕНОВОДСТВА ГРЕЧИХИ

ИЛМИЙ ИШЛАР ТЎПЛАМИ

К. О. ИВАНОВ таҳрири остида

КАМЕНЕЦ-ПОДОЛЬСК
1994

А илова
(маълумот учун)

Серияли напирнинг титул varaгини
расмийлаштириш намунаси

ШИМНИЙ-ОММАБОЦ ТИББИЙ АДАБИЁТ

1978 йили асос солинган

Биология фанлари номзоди Э. А. ВФСЕЛКОВА;
тиббий фанлари номзоди И. В. Григорьева,
Д. А. Кальвинская, С. М. Любинская

РЕЗЕРВЫ ТВОЕГО ОРГАНИЗМА

Учинчи нашр, қайта ишланган ва тўлдирилган

Москва «МЕДИЦИНА»

1993

А илова
(маълумот учун)

**Бир муаллифли серияли нашрнинг титул varaғини
расмийлаштириш намунаси**

(нашр босиб чиқарилган жойнинг номи нашриёт номига киритилган, серия муҳаррири ва серияга асос солинган йил титул varaғининг орқа томонида)

«Твое здоровье» серияси

Кутубхона серияси

Тиббиёт фанлари доктори
И. А. ГАВРИКОВ

ВОДА ЛЕЧИТ

Масъул муҳаррир
академик Г. В. Степанов

Иккинчи нашр, тузатилган

КРАСНОДАР КИТОБ НАШРИЁТИ
1994

А илова
(маълумот учун)

Серияли нашрнинг титул varaғини
расмийлаштириш намунаси

Серияли асос солинишига тўғрисидаги маълумотлар титул varaғининг орқа
томонида, тахрир хайбати титул varaғида келтирилган)

Таврифи	Титул varaғининг орқа томони
Мақтаб: Уқувчи ва Илмий аъён ва кутубхона	УЎТ 087.5 КБГ 25.21 Г67
И. П. АБРИЛОВ ИЗВЕСТИЕ О ПЛОДНОЕ ЗЕМЛИ	<i>Кутубхонага 1986 йил асос солинган</i>
Тахрир: ва И. П. Кароёва (бош муҳаррир), Е. Г. Першина (бош муҳаррир урибасари), Г. Г. Топуридзе, Н. Е. Абрамов	<i>Кириш мақоласининг муаллифи</i> Ё. А. Козловский <i>Фотосуратчи А. Л. Саакянц</i>
Москва «Недра» 1994	© «Недра» нашриёти, 1994

ISBN 5 - 247 - 07008 - 9

А илова
(маълумот учун)

Симпозиум материалларинг титул варағини
расмийлаштириш намунаси

РОССИЯ ТИББИЁТ
ФАНЛАРИ АКАДЕМИЯСИ

ЛЕГОЧНЫЕ АРТЕРИАЛЬНЫЕ
ГИПЕРТЕНЗИИ

1993 йил 28-30 июндаги

Халқаро симпозиум материаллари

Новгород

РТФА мухбир-аъзоси
М. М. МИРРАХИМОВ
умумий тахрири остида

НОВГОРОД

1994

А илова
(маълумот учун)

Кўп томли нашрнинг титул varaғини
расмийлаштириш намунаси

МАРИНА ЦВЕТАЕВА

Асарлар
Икки томда

I том

**ШЕЪРЛАР,
ПОЭМАЛАР,
ДРАМАТИК АСАРЛАР**

Москва

«ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА»
1993

А илова
(маълумот учун)

Кўп томли нашрнинг титул varaғини
расмийлаштириш намунаси

РОССИЯ ДАВЛАТ КУТУБХОНАСИ

С. В. БУШУЕВ, Г. Е. МИРОНОВ

ИСТОРИЯ
ГОСУДАРСТВА
РОССИЙСКОГО

ТАРИХИЙ-БИБЛИОГРАФИК
ОЧЕРКЛАР

Биринчи китоб. IX - XVI асрлар

Москва

«КНИЖНАЯ ПАЛАТА» нашриёти
1994

А илова
(маълумот учун)

Кўп томли нашрнинг ички титул varaғини
расмийлаштириш намунаси

Ўтун кўп томли нашрга
оғини бўлан маълумотли
контитул

Ушбу томга тааллуқли бўлган
маълумотли титул varaғи

ИСТОРИЯ США

ИСТОРИЯ США

Турта томда

2 том

1877 - 1918

Тасрир хайъати:

- Г. П. Семенов (бош мухаррир)
- Г. А. Арбитов
- П. П. Болховитинов
- Г. М. Коршенико
- Г. П. Куропятник
- В. Л. Мальков
- П. В. Мостовец
- В. В. Сивачёв
- Г. А. Агафонов (масъул котиб)

Томнинг тахрир хайъати:

- Г. П. Куропятник (масъул мухаррир)
- И. А. Беляевская
- И. П. Дементьев
- А. А. Кислова

Москва «Наука» 1993

Москва «Наука» 1993

А илова
(маълумот учун)

Кўп томли нашрнинг ички титул varaгини
расмийлаштириш намунаси

Бутун кўп томли нашрга
тегишли бўлган маълумотли кўп титул

Алоҳида томга тегишли бўлган
маълумотли титул varaги

Россия давлат кутубхонаси
М. Е. Салтиков-Шчедрин номидаги
Россия миллий кутубхонаси
Россия фанлар академияси
кутубхонаси
М. В. Ломоносов номидаги Москва
давлат университетининг А. М. Горкий
номидаги илмий кутубхона

Россия давлат кутубхонаси
М. Е. Салтиков-Шчедрин номидаги
Россия миллий кутубхонаси
Россия фанлар академияси
кутубхонаси
М. В. Ломоносов номидаги Москва
давлат университетининг А. М. Горкий
номидаги илмий кутубхона

ИСТОРИЯ
ДОРЕВОЛЮЦИОННОЙ
РОССИИ

ИСТОРИЯ
ДОРЕВОЛЮЦИОННОЙ
РОССИИ

кундаликлар ва хотиралар

кундаликлар ва хотиралар

Китоб ва журналлардаги
нашрларнинг аннотацияланган
кўрсаткичи
Беш томда
Илмий раҳбар ва муҳаррир профессор
Н. А. Зайончковский

4 том
1895 - 1917
3-кисм
МАДАНИЯТ. ФАН. МАЪРИФАТ

Москва «КНИГА И БИЗНЕС» 1993

Москва «КНИГА И БИЗНЕС» 1993

А илова
(маълумот учун)

Қўп томли напирнинг титул varaғини
расмийлаштириш намунаси

БҲТҲНРОССИЯ АВИАЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ
ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ

**ВЕСОВОЕ ПРОЕКТИРОВАНИЕ
ПАССАЖИРСКИХ САМОЛЕТОВ**

МУХАНДИСЛАР УЧУН МАЪЛУМОТ ҚЎЛЛАНМАСИ

Уч томда

Техника фаиллари номзоди Г. В. Чернов
умумий таҳрири остида

2-том

Б. В. СМОРНОВ, Г. Н. ВАСИЛЬЕВ

**РАСЧЕТ ЦЕНТРОВКИ И МОМЕНТОВ
ИНЕРЦИИ САМОЛЁТА**

Москва «ТРАНСПОРТ»
1994

А илова
(маълумот учун)

Кўп томли нашр титул варагининг орка томонини
расмийлаштириш намунаси

КБТ 84 (2 Рос - Рус)
Ц27
УЎТ 882

Тузувчи Н. Н. Герасимов

Фотосуратчи Ю. Н. Алексеева

Кириш мақоласининг муаллифи В. С. Рождественский

Шарҳлар муаллифи А. Л. Саакянц

Нашр 1986 йилдан босиб чиқарилмоқда

ISBN 0-000-00000-0 (т. 1)

© Кириш мақоласи. «Знаменитая книга»
нашриёти, 1994

ISBN 0-000-00000-0

© Тузилиши, шарҳлар,
расмийлаштирилиши.
«Художественная литература» нашриёти,
1994

А илова
(маълумот учун)

Кўп томли нашр титул варағилинг орқа томонини
расмийлаштириш намунаси

КБТ 91 9:63

1189

УЎ1 01

Илмий муҳаррир В. И. Буганов
тарих фанлари доктори, РФА Тарих институтининг
сектор мудир

Муаллифлар ва сарлавҳалар рўйхати
Б. А. Кудинова томонидан тузилди

ISBN 5-7000-0251-1 (т. 1)

© «Книжная палата» нашриёти, 1991

ISBN 5-7000-0252-3

© С. В. Бушуев, Г. В. Миронов
тузилиши, 1991

А илова
(маълумот учун)

Чет тилидан таржима қилинган қўш томли нашрнинг ички титул varaғини
расмийлаштириш намунаси

Контртитул

Титул varaғи

GÜNTER STRÜBEL
SEIGFRIED H. ZIMMER

Г. ШТРЮБЕЛЬ
З. ЗИММЕР

LEXIKON DER MINERALOGIE

МИНЕРАЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ

Геология-минералогия фанлари номзодлари
Е. В. Пряхина, И. Б. Здорикнинг немис тилидан
таржимаси

Геология-минералогия фанлари доктори
Д. А. Минсва, геология-минералогия фанлари
номзоди Т. Д. Здорик
умумий тахрири остида

Ferdinand Enke Verlag
Stuttgart 1982

Москва «Педра» 1994

А илова
(маълумот учун)

Нотали нашрнинг титул varaғини
расмийлаштириш пaмунaси

С. РАХМАНИНОВ

А Л Е К О

ОПЕРА В ОДНОМ АКТЕ

Либретто муаллифи В. Немирович-Давченко

А. Пушкиннинг «Лўлилар» поэмаси асосида

Москва «КОМПОЗИТОР»
1994

ГОСТ 7.4-95

А илова
(маълумот учун)

Давомли нашрнинг титул varaғини
расмийлаштириш намунаси

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСИ ГЕОЛОГИЯ ВА ЕР ОСТИДАН ФЙДАЛАНИШ
БЎЙИЧА ДАВЛАТ ҚЎМИТАСИ

Разведка ишлари методикаси ва техникаси
илмий-тадқиқот институти

ПРИКЛАДНАЯ ГЕОФИЗИКА

ИЛМИЙ ИШЛАР ТЎПЛАМИ

1945 йилда асос солинган

250-нашр

Москва «Недра»
1994

А илова
(маълумот учун)

Даврий нашрнинг титул varaғини
расмийлаштириш намунаси

Россия китоб палатаси

БИБЛИОГРАФИЯ

Илмий-назарий ва амалий журнал

1-сон (257)

Январь – февраль 1993 йил

1929 йилнинг мартидан нашр қилинади

Нашр мундарижаси

Москва «КНИЖНАЯ ПАЛАТА»
1994

А илова
(маълумот учун)

Даврий нашр учун алохида нашр қилинган даврий илованинг титул варагини
расмийлаштириш намунаси

ИСКАТЕЛЬ

ФАНТАСТИКА

САРГУЗАШТЛАР

4 (190) 1992

«Вокруг света» журналига илова

1961 йилдан нашр қилинади

Бир йилда 6 марта нашр қилинади

Москва «МОЛОДАЯ ГВАРДИЯ»

А илова
(маълумот учун)

Ушбу терминга илги тўғрисидаги маълумотлар ва ёшга доир хусусиятлар
решивалган титул варағининг орқа томонини расмийлаштириш намунаси

84 (2 Рус Рус)
1121
882

Маъмуриятдаги шарт шартда босиб чиқарилмоқда:

Наустонский К. Г. Асарлар тўплами:
В 9 т. М.: Бадий адабиёт, 1961-1964. – Т. 1, 3, 6.

Юқори ва ўрта мактаб ёшидагилар учун

№ 0 000 00000-0

© Расмийлаштирилиши.
«Художественная литература»
нашриёти, 1994

А илова
(маълумот учун)

Даврий нашр учун алоҳида нашр қилинган даврий илованинг титул varaғини
расмийлаштириш намунаси

ИСКАТЕЛЬ

ФАНТАСТИКА

САРГУЗАШТЛАР

4 (190) 1992

«Вокруг света» журналига илова

1961 йилдан нашр қилинади

Бир йилда 6 марта нашр қилинади

Москва «МОЛОДАЯ ГВАРДИЯ»

А илова
(маълумот учун)

Ити терилганлиги тўғрисидаги маълумотлар ва ёшга доир хусусиятлар
қилинган титул варағининг орқа томонида расмийлаштириш намунаси

84 (2 Рус - Рус)

1171

882

Матн кўйиндаги шартлар асосида босиб чиқарилмоқда:

Наустановский К. Г. Асарлар тўплами:
В 9 т. – М.: Бадий адабиёт, 1961-1964. – Т. 1, 3, 6.

Юкори ва ўрта мактаб ёшидагилар учун

ISBN 0-000-00000-0

© Расмийлаштирилиши.
«Художественная литература»
нашриёти, 1994

А илова
(маълумот учун)

Чикувчи маълумотлар ва чикувчи маълумотларнинг устидаги маълумотларни
расмийлаштириш намунаси

Адабий-бадний нашр

Кутубхона серияси

ДРАЙЗЕР Теодор

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

Мухаррирлар И. Г. Вesselков, С. Ю. Калин

Рассом Ю. К. Бажанов'

Бадний мухаррир Н. Г. Пескова

Техник мухаррир В. М. Скретнева

Корректор Ф. А. Извозчиков

1990 йил 16 августдаги 55-сон нашр. лиц. 1992 йил 10 октябрда тегришга топширилди.
1993 йил 15 январда босиб чикаришга имзоланди. Формати 84x108¹/32. Китоб-журналга
мўлжалланган коғоз. Адабий гарнитура. Юкори босма. Шарт. босма л. 16,38. Ўқув-нашр л.
17.76. Қўш. адади 160 000 нус.
4765 буюртма.

«Пресса» нашриёти, 125865 ГСП, Москва, Правда кўч., 24.
Россия Федерацияси Матбуот ва ахборот вазирлигининг 5-сон
Москва босмахонаси.

129243, Москва, Маломосковская кўч., 21.
Смоленск матбаа комбинати. 124020, Смоленск, Смольянинова кўч., 1.

А илова
(маълумот учун)

Чикувчи маълумотлар ва чикувчи маълумотларнинг устидаги маълумотларни
расмийлаштириш намунаси

Маълумот наشري

БЕЗОПАСНОСТЬ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ПРОЦЕССОВ

Маълумотнома

Тузувчилар Белов Сергей Викторович,
Бригин Нидим Николаевич, Векшин Борис Сергеевич ва б.

Мухаррир *М. К. Ермолова*
Безатувчи-рассом *А. Н. Ковалева*
Мукова рассоми *Э. К. Бадроджан*
Бадий мухаррир *Л. Р. Кованова*
Техник мухаррирлар *Г. А. Соколова, А. К. Литко*
Корректорлар *В. В. Прачкина, А. П. Рубинец*

1992 йил 26 декабрдаги 564-сон нашр. лиц. 1992 йил 5 октябрда теришга топширилди.
1993 йил 16 февралда босиб чиқаришга имзоланди.
Формати 60x90¹/16. 2-сон тип. қоғоз. «Таймс» гарнитураси. Офсет босмада.
Шарт. босма л. 34,23. Ўқув-нашр л. 34,93. Адади 300 000 нус.
(1-завод - 150 000 нус.) 994 буюртма.

«Колос» нашриёти давлат корхонаси. 107807 ГСП, Москва,
Садовая-Спасская кўч., 18

«Пресса» нашриёти типографиясида терилган ва фотонашрлари тайёрланган.
125865, ГСП, Москва. Правда кўч., 24.

Смоленск матбаа комбинатида босиб чиқарилган. 214020, Смоленск, Смольянинов кўч., 1.

А илова
(маълумот учун)

Чикувчи маълумотлар ва чикувчи маълумотларнинг устидаги маълумотларни
расмийлаштириш намунаси

Адабий-бадний нашр

Бушуев Сергей Владимирович,
Миронов Георгий Ефимович

ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА РОССИЙСКОГО

Тарихий-библиографик очерклар

Мухаррир *Н. М. Иночкина*
Рассом *Э. А. Марков*
Бадний мухаррир *Е. Ю. Воронцова*
Техник мухаррир *Н. И. Аврутис*
Корректор *Л. В. Назарова*

1990 йил 25 апрелдаги 598-сон нашр. лиц. 1992 йил 15 майда теришга тошпирилди. 1993
йил 20 январда босиб чикаришга имзоланди. 1-сон ёзув коғози.
Формати 60x90¹/₁₆. «Тайме» гарнитураси. Юкори босма. Шарт. босма л. 34. Ўқув-нашр
л. 40,84. Кўш. адади 50 000 пус. 64 булортма.

«Книжная палата» нашриёти. 103009, Москва, Нежданова кўч., 8/10.

«АСПОЛ» матбаа корхонасининг корхона, бирлашма ва ташкилотлар
давлат уюшмаси

Ярослав матбаа комбинати, 150049, Ярославль, Свобода кўч., 97.

А илова
(маълумот учун)

Газетанинг чиқиш маълумотларини расмийлаштириш намунаси

Биринчи полосанинг юқори қисми

КНИЖНОЕ ОБОЗРЕНИЕ

The book review

1994 йил 19 март

Оқирини юлбөшини шетки
қисми

Китоб шарҳи
129272, Москва ш.,
Суцневский лад. 64

Телефон рақамлари:
қабулхона -
281-62-66; бўлимлар ...
Факс ...

12 сон (1398)

Муассаслар: Россия матбуот
ва ахборот вазирлиги ҳамда
«Книжное обозрение» МГМП
ишчи жамоалари

Бош муҳаррир *Е. С. Аверин*

1996 йил 5 майдан нашр
қилинмоқда

Индекс 50051,
«Книжное обозрение» МГМП
Р/с 345135 РФ Марказий банки
РКГУ нашр. – банки,
Москва ш., кор. сч. 161939,
МФО 201791

1413-сон рўйхатга олиш
гувоҳномаси

Адади 109703 нус. 1363-сон
бууртма.
Ҳажми 4 босма варакда.
«Московская правда» НМК
Рўзнома бир йилда 52 марта
чиқали.

Д А В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

Ахборот, кутубхона ва папирётчилик иши бўйича
стандартлар тизими

ЖУРНАЛЛАР, ТЎПЛАМЛАР, АХБОРОТ НАШРЛАРИ
ЭЪЛОИ ҚИЛИНАДИГАН МАТЕРИАЛЛАРНИ
НАШРИЁТГА ОИД РАСМИЙЛАШТИРИШ

Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича
давлатлараро кенгаш
Минск

Сўз боши

1 Россия Федерацияси Матбуот бўйича Давлат кўмитасининг, Россия хитоб палатаси ва ТҚ 191 «Илмий-техник ахборот, кутубхона ва напшиётчилик иши» Стандартлаштириш бўйича техник кўмита томонидан ИШЛАБ ЧИКИЛГАН

Россия Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (1998 йил 28 майдаги 13-98-сон баённома)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлат номи	Стандартлаштириш бўйича миллий орган номи
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Белоруссия Республикаси	Белоруссия Давстандарти
Қозоғистон Республикаси	Қозоғистон Республикаси Давстандарти
Қирғизистон Республикаси	Қирғизстандарт
Молдова Республикаси	Молдовастандарт
Россия Федерацияси	Россия Давстандарти
Тожикистон Республикаси	Тожиқдавстандарт
Туркменистон	Туркменистон Бошдавинспекцияси
Ўзбекистон Республикаси	Ўздавстандарт

3 Давлатлараро стандарт талаблари ИСО 18-81 «Документация. Оглавление периодических изданий» халқаро стандарти талабларига мос келади.

4 Россия Федерацияси Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлат кўмитасининг 1998 йил 9 октябрдаги 365-сон қарори билан ГОСТ 7.5-98 давлатлараро стандарти 1999 йил 1 июлдан бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга киритилган

5 ГОСТ 7.5-88 ЎРНИГА

Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими

ЖУРНАЛЛАР, ТЎПЛАМЛАР, АХБОРОТ НАШРЛАРИ
ЭЪЛОН ҚИЛИНАДИГАН МАТЕРИАЛЛАРНИ НАШРИЁТГА ОИД
РАСМИЙЛАШТИРИШ

System of standards on information, librarianship and publishing.
Journals, collections, information editions. Presentation of publications

Жорий этиш санаси 1999-7-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт мағна илмий ва ишлаб чиқариш-амалий журналларда, топламларда ҳамда ахборот нашрларида эълон қилинадиган материалларга тегишли ва нашриётга оид расмийлаштириш элементларига, шаклига, кетма-кетлигига ҳамда уларнинг жойлаштирилишига қўйиладиган талабларни белгилайди.

Стандарт газеталарда чоп этиладиган материалларга тегишли эмас.

Стандарт ташкилий-ҳуқуқий структураси, идоравий тегишлилиги ва мулкчилик шаклидан қатъий назар ноширлар ва матбаа корхоналари учун мажбурийдир.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда қуйидаги стандартларга ҳаволалардан фойдаланилган:

ГОСТ 7.0-84 Библиографик фаолият. Асосий атамалар ва таърифлар

ГОСТ 7.1-84 Ҳужжатнинг библиографик таърифи. Умумий талаблар ва тузиш қоидалари

ГОСТ 7.4-95 Нашрлар. Чиқиш маълумотлари

ГОСТ 7.9-95 Реферат ва аннотация. Умумий талаблар

ГОСТ 7.12-93 Библиографик ёзув. Рус тилида сўзларни қисқартириш.

Умумий талаблар ва қоидалар

ГОСТ 7.23-96 Ахборот нашрлари. Тузилиши ва расмийлаштирилиши

ГОСТ 7.59-90 Ҳужжатларни индекслаш. Тизимлаштириш ва предметлаштиришга қўйиладиган умумий талаблар

ГОСТ 7.74-96 Ахборот-қидирув тиллари. Атамалар ва таърифлар

3 Таърифлар

3.1 Ушбу стандартда қуйидаги атамалар тегишли таърифлари билан қўлланилади:

3.1.1 мақола: Бирон-бир мавзуни, ғояни, масалани багафсил ёритувчи, уларнинг таҳлили элементларидан иборат бўлган ва даврий, давомли нашр ёки нодаврий тўплам учун унинг асосий матнлининг таркибий қисми сифатида мўлжалланган асар.

3.1.2 шарҳловчи мақола: Фан, техника, адабиёт ва санъатнинг муайян даврдаги ҳолатининг жамлама тавсифи, таҳлили ва баҳоланишидан иборат нашр.

3.1.3 бош мақола: Энг муҳим принципиал масалаларга бағишланган, ушбу нашр органи бўлган таҳририят ёки муассаса (ташқилот)нинг нуктаи назарини ифодаловчи ва нашрнинг бошида эълон қилинадиган даврий нашрнинг статик мақола.

3.1.4 маъруза: Илмий кенгаш ёки съезд, конференция, кенгаш ва ҳокимларда қилинадиган, фаолият тўғрисидаги ҳисобот ёки яқин орадаги тадбирлар режасидан иборат илмий мавзудаги хабар.

3.1.5 хабар: Илмий кенгаш, съезд, конференция, йиғилиш ва ҳ. даги илмий мавзудаги материаллар.

3.1.6 тақриб: Муаллиф асл нусхаси ёки чоп этилган нашрнинг таҳлили ва далили асосида баҳолашни ўз ичига олган асар.

3.1.7 тезислар: Конференция, анжуман ва съезд бошлангунга қадар киска ифодаланган қондалар ҳамда фикрлар.

3.1.8 таҳририят учун хат: Муаллиф бирон-бир далилни кенг жамоатчиликка етказиб берадиган ёки бирон масалани жамоатчилик муҳокамасига қўйган чиқиш шакли.

3.1.9 ахборот нашри: ГОСТ 7.23 бўйича;

3.1.10 журнал ичидаги (китоб ичидаги) библиографик кўрсаткичлар (рўйхатлар, шарҳлар): ГОСТ 7.0 бўйича;

3.1.11 асосий сарлавҳа: ГОСТ 7.74 бўйича.

4 Умумий қондалар

4.1 Стандарт қуйидаги материалларнинг нашриётга оид расмийлаштирилишини тартибга солади:

- мақолалар, шу жумладан бош мақоаларни, шарҳловчи мақоаларни;
- маърузалар ва хабарларни, маъруза ҳамда ахборотлар тезислари, резолюциялар, тавсиялар, конференциялар, кенгашлар, съездлар ва ш.к. нинг турли материалларини;

- журнал ичидаги (китоб ичидаги) библиографик кўрсаткичларни (рўйхатлар, шарҳлар), журналлар учун жорий ва ретроспектив «Мундарижа кўрсаткичлари»дан ташқари;

- қисқа илмий хабарларни (тахририят учун хатларни);
- тақризларни;
- ахборот-(библиографик, рефератив, шарҳли) нашрларини.

4.2 Нашриётга оид расмийлаштириш элементларининг тўплами ва уларнинг жойлашган ўрни эълон қилинаётган материал турига боғлиқ.

Нашриётга оид расмийлаштириш элементларини келтириш шакллари, кетма-кетлиги ва жойлашган ўрни нашрнинг барча сонлари (чиқишлари)да бир хил бўлиши керак.

Нашриётга оид расмийлаштириш элементлари материал эълон қилинадиган тилда келтирилади.

4.3 Нашриётга оид расмийлаштиришнинг қўшимча элементларидан фойдаланишга йўл қўйиладди.

5 Журналлар ва тўпламлардаги материалларни нашриётга оид расмийлаштириш

5.1 Материалларни нашриётга оид расмийлаштириш элементлари куйидагиларни ўз ичига олади:

- материал устида ишланган катнашган *муаллифлар, тузувчилар* ва бошқа шахслар *тўғрисида маълумот*;
- *эълон қилинадиган материал сарлавҳаси*;
- кичик сарлавҳа маълумотлари;
- УЎТ индекси;
- аннотация, резюме;
- асосий сўзлар;
- мақолага оид библиографик рўйхатлар;
- эълон қилинадиган материал таржима қилинган матн тили тўғрисида маълумотлар;
- кўлёзма тахририятга (тахрир хайъатига) келиб тушган сана;
- *эълон қилинадиган материал давом этиши ёки тугаганлиги тўғрисида маълумот*;
- илова;
- изох;
- *бўли кичик бўлим, цикл, подборканинг номи*;
- колонтитул.

Изохлар

1 Нашриётга оид расмийлаштиришнинг кўрсатилган элементлари (резюме, асосий сўзлар ва колонтитулдан ташқари) илмий нашрлар учун мажбурийдир.

2 Ишлаб чиқариш-амалий нашрлар учун мажбурий бўлган нашриётга оид расмийлаштириш элементлари курсив билан ажратилган.

Бир нашрда (сонда, чиқаришда) бўлиб бериладиган ёки даврий ва давомли нашрларда қисмлари бўйича бериладиган материалларни эълон қилишда нашр қилинаётган материал давом этиши ёки тугаганлиги тўғрисида маълумот берилиши мажбурийдир.

Эълон қилинаётган материал матндан сўнг жойлаштириладиган нашриётга оид расмийлаштириш элементлари мақолага оид библиографик рўйхат мавжуд бўлган ҳолларда ундан кейин берилади.

Тахририят (таҳрир ҳайъати) томонидан депозитга қўйилган мақолалар қўлёзмага тўғрисидаги ахборот 5.2, 5.5-5.7, 5.10, 5.12, 5.15-бандларнинг талабларига мувофиқ расмийлаштирилади.

5.2 Муаллифлар тўғрисида маълумот

5.2.1 Муаллифлар тўғрисидаги маълумот куйидаги элементлардан шеради:

муаллиф номи (исм-шарифининг бош ҳарфлари ва фамилияси; исми; исми, исм-шарифи; тахаллуси);

- илмий унвони, илмий даражаси;

- лавозими ёки касби;

- иш жойи (муассаса ёки ташкилотнинг, аҳоли пунктининг номи);

- мамлакат номи (хорижий муаллифлар учун).

Муаллиф номи бош келишида берилади.

Отасининг исмини кўрсатиш расм бўлмаган ҳолларда битта бош ҳарфи ёки исми кўрсатилади.

Илмий унвон, илмий даража, лавозими, касби, иш жойи, мамлакат номи тўғрисидаги маълумотлар тахририят ихтиёрига кўра муаллиф номидан кейин тўлик ёки қисқартирилган шаклда кўрсатилади. Қисқартмалар - ГОСТ 7.12 бўйича. Иш жойи ва мамлакат номини кўрсатишда аббревиатурадан фойдаланишга йўл қўйилади.

Жамоа асарларида муаллифлар номини улар томонидан қабул қилинган кетма-кетликда келтирилади.

Муаллиф номи матбаа воситалари ёрдамида ажратиб кўрсатилади.

5.2.2 Ўз сарлавҳасига эга бўлган мақолалар (бош мақолалардан ташқари), маърузалар ва ахборотларнинг, маъруза ва ахборотлар тезисларининг, қисқа илмий ахборотларнинг (тахририятга келган хатларнинг) ҳамда тақризларнинг муаллифлари тўғрисидаги маълумот сарлавҳадан олдин қўйилади.

Тақризнинг сарлавҳаси тақриз қилинаётган асарнинг библиографик таърифи билан алмаштирилганда тақриз муаллифи тўғрисидаги маълумот эълон қилинадиган материал матндан кейин ўнг томонга жойлаштирилади.

Бош мақолалар муаллифлари тўғрисидаги маълумот тахририят ихтиёрига кўра берилади ҳамда эълон қилинадиган материалдан кейин ўнг томонга жойлаштирилади.

Муаллифнинг иш жойи тўғрисидаги маълумотларни эълон қилинадиган материалнинг матнидан кейин алоҳида сатрда жойлаштирилишига йўл қўйилади.

5.3 Тузувчилар тўғрисидаги маълумот

5.3.1 Тузувчилар тўғрисидаги маълумот 5.2.1-бандга мувофиқ расмийлаштирилади.

Тузувчилар тўғрисидаги маълумотдан журнал ичидаги (китоб ичидаги) библиографик кўрсаткичларни (рўйхат, шарҳларни) эълон қилишда фойдаланилади.

Тузувчининг номи олдидан бажарилган иш характерини белгилловчи «Тузувчи», «Тузди» ва ш.к. сўзлар келтирилади.

5.3.2 Тузувчилар тўғрисидаги маълумот эълон қилинаётган материалдан кейин ўнг томонга жойлаштирилади.

5.4 Материал устида ишлашда қатнашган шахслар (таржимонлар, материални нашрга тайёрлаган шахслар, раъсонлар, фотосуратчилар ва ш.к.) тўғрисидаги маълумот

5.4.1 Материал устида ишлаган қатнашган шахсларнинг номи қуйидагича шаклда: исм-шарифининг бош ҳарфлари ёки бош ҳарфи ва фамилияси, исми ва фамилияси, тахаллуси берилади.

Материал устида ишлаган шахс исмидан олдин бажарилган иш характерини белгилловчи сўзлар берилади.

Таржимон номи олдидан бажарилган иш характерини белгилловчи сўзлардан олдин эълон қилинадиган материал таржима қилинган тил тўғрисидаги маълумот кўрсатилади.

5.4.2 Материал устида ишлашда қатнашган шахслар тўғрисидаги маълумот эълон қилинадиган материал матнидан кейин ўнг томонга жойлаштирилади.

5.5 Эълон қилинадиган материал сарлавҳаси

5.5.1 4.1-бандда санаб ўтилган материаллар сарлавҳасиз эълон қилинишига йўл қўйилмайди.

Тақриз сарлавҳасини тақриз қилинаётган асарнинг библиографик таърифи билан алмаштиришга йўл қўйилади. Библиографик таъриф - ГОСТ 7.1 бўйича.

Эълон қилинадиган материал сарлавҳасига у эълон қилинадиган бўлим, кичик бўлим, цикл, подборка номини киритишга йўл қўйилмайди.

Материал даврий ёки давомли нашрларнинг бир нечта сонидан (нашрида) қисмлар билан чоп этилганда эълон қилинаётган материал сарлавҳасини ўзгартиришга йўл қўйилмайди.

Эълон қилинадиган материалнинг сарлавҳаси матбаа воситалари ёрдамида ажратиб кўрсатилади.

5.5.2 Эълон қилинадиган материалнинг сарлавҳаси эълон қилинаётган материалдан аввал жойлаштирилади.

5.6 Кичик сарлавҳа маълумотлари

5.6.1 Эълон қилинадиган материалнинг кичик сарлавҳа маълумотларига қуйидагилар қиради:

- эълон қилинадиган материал сарлавҳасини изоҳловчи маълумотлар;

- эълон қилинадиган материал тури, шу жумладан шарҳловчи асарлардаги «Адабиётлар шарҳи», «Хатлар шарҳи», «... шарҳи» каби ифодалар тўғрисидаги маълумотлар, агар улар эълон қилинадиган материал сарлавҳасида бўлиб, кичик бўлиб, цикл, подборка номида, нашр сарлавҳаси номида ёки унинг кичик сарлавҳа маълумотларида келтирилмаган бўлса;

эълон қилинадиган материал қисмининг тартиб рақами;

такриз қилинадиган асарнинг ва ўз сарлавҳасига эла такризнинг ГОСТ 7.1 бўйича библиографик таърифи;

конференция, кенгаш, съездлар ўтказиладиган жой ва сана (кун, ой, йил), маърузаларда ва ахборотларда, маърузалар ҳамда ахборотлар тезисларида, конференция, кенгашлар, съездлар ва х.к. материалларида - агар улар эълон қилинадиган материал сарлавҳасида, бўлиб, кичик бўлиб, цикл, подборка номида, нашр сарлавҳасида ёки кичик сарлавҳа маълумотларида кўрсатилмаган бўлса.

5.6.2 Кичик сарлавҳа маълумотлари эълон қилинадиган материалдан кейин жойлаштирилади.

5.7 УЎТ (Универсал ўнлик таснифи)

5.7.1 УЎТ индекси илмий-амалий ва маданий фаолиятнинг барча соҳаларини ақс эттирувчи мақолаларда берилди.

5.7.2 Мақолалар УЎТ индекси (бош мақолалардан ташқари) маърузалар ва ахборотлар, маърузалар ҳамда ахборотлар тезислари, қисқа илмий хабарлар (таҳририятга хатлар) ва тақризларнинг муаллифлар тўғрисидаги маълумотларидан олдин берилди.

Тақриз сарлавҳаси тақриз қилинаётган асарнинг библиографик таърифи билан алмаштирилганда, УЎТ индекси библиографик таърифдан олдин қўйилади.

Конференция, кенгаш, съезд ва ш.к.лар материалларининг УЎТ индекси эълон қилинадиган материал сарлавҳасидан олдин берилди.

УЎТ индекси чап томондаги алоҳида сатрда жойлаштирилади.

5.8 Аннотация. Резюме

5.8.1 Аннотация эълон қилинадиган материал тилида берилди.

Аннотация ГОСТ 7.9 бўйича расмийлаштирилади.

Аннотациядан ташқари резюме эълон қилинишига ҳам йўл қўйилади. Резюме эълон қилинадиган материал матн тилидан фарқ қилувчи бонка тилларда берилади.

Резюме бир неча тилда берилган ҳолда рус тилидаги аннотацияни рус тилидаги резюме мазмун билан алмаштиришга йўл қўйилади.

5.8.2 Аннотация мақолаларга (бош мақолалардан ташқари), маърузаларга ва ахборотларга, қисқа илмий хабарларга (таҳририятга келган хатларга) берилади.

Эълон қилинадиган материал тилидаги аннотация эълон қилинадиган материал матнидан олдин, сарлавҳа ва кичик сарлавҳа маълумотларидан кейин жойлаштирилади.

Резюме эълон қилинадиган материал, материал устида ишларда катнашган шахслар тўғрисидаги маълумот, эълон қилинадиган материал таржима қилинган тил, қўлёзма таҳририятга (таҳрир хайъатига) келиб тушган сана ҳамда рус тилидаги аннотациядан сўнг жойлаштирилади.

5.9 Асосий сўзлар

5.9.1 Асосий сўзлар эълон қилинадиган материал матнидан танлаб олинади ҳамда мағбаа воситалари ёрдамида ажратиб кўрсатилади.

5.9.2 Мақолалар (бош мақолалардан ташқари), маърузалар ва ахборотлар, маъруза ва ахборот тезислари, қисқа илмий хабарлар (таҳририятга келган хатлар)даги муҳим сўзлар бевосита сарлавҳадан кейин эълон қилинадиган материал матнидан олдин жойлаштирилади.

5.10 Мақолага оид библиографик рўйхатлар

5.10.1 Мақолага оид библиографик рўйхат сарлавҳасида «Рўйхат» сўздан фойдаланилади (масалан «.....адабиётлар рўйхати», «...библиографик рўйхат» ва б.). Мақолага оид библиографик рўйхат сарлавҳасида «Библиография» сўздан фойдаланишга йўл қўйилмайди.

Мақолага оид библиографик рўйхатлардаги библиографик таъриф ГОСТ 7.1 бўйича тузилади.

Мақолага оид библиографик рўйхатлардаги библиографик ёзувлар рақамланиши керак.

5.10.2 Мақола, маъруза ва хабарлар, қисқа илмий хабарлар (таҳририятга келган хатларнинг) ва тақризлар учун мақолага оид библиографик рўйхатлар бевосита эълон қилинадиган материал матнидан сўнг жойлаштирилади.

Тақризлар учун мақолага оид библиографик рўйхатлар берилмаслиги мумкин.

5.11 Эълон қилинадиган материал таржима қилинган матн тили тўғрисидаги маълумот

МДХ мамлакатлари халқлари тилларидан ва хорижий тиллардан таржима қилинган материаллари эълон қилишда асл нусханинг тили

тўғрисидаги маълумот эълон қилинадиган материал матндан кейин ўнг томонга жойлаштирилади.

5.12 Кўл ёзма тахририятга (тахрир хайъати)га келиб тушган сана

5.12.1 Кўл ёзма тахририятга (тахрир хайъати)га келиб тушган сана араб рақамларида: кун, ой ва йил учун иккитадан рақам билан белгиланади.

Кўл ёзма тахририят (тахрир хайъати)га келиб тушган санадан олдин: «...олипти», «Материал тахририят (тахрир хайъати)га ...да келиб тушди» ва ш.к. сўзлари берилди.

5.12.2 Мақолалардаги (таржима мақолаларидан ташқари) журнал ичидаги (китоб ичидаги) библиографик шарҳларда ва қисқа илмий хабарларда (тахририятга келган ҳақларда) кўл ёзманинг тахририятга (тахрир хайъати)га келиб тушган санаси эълон қилинадиган материал матндан кейин жойлаштирилади.

5.13 Эълон қилинадиган материалнинг давом этиши ёки тугаганини тўғрисида маълумот

Материал даврий ёки давомли нашрнинг бир нечта сониди (нашрида) қисмлари билан эълон қилинганда охириги қисмдан ташқари ҳар бир қисмнинг охирида «Давоми (охири) бор» белгиси қўйилади.

Даврий ёки давомли нашрда эълон қилинадиган материалнинг ҳар бир кейинги қисми бошланган саҳифасида сағр ости изоҳдан ёки матндан олдин «Давоми (охири)» белгиси қўйилади ҳамда эълон қилинадиган материалнинг олдинги қисмлари босилган сонлари (нашрлари) кўрсатилади.

Материал бир нашрда (сонда, чиқишда) узиб берилган ҳолларда, охириги қисмдан ташқари ҳамма қисмлари охирида «Давоми (охири)...да» белгиси қўйилади.

Бир нашрда (сонда, чиқишда) эълон қилинадиган материалнинг кейинги ҳар бир қисми бошланган саҳифасида материал матндан олдин «Давоми (охири). Бопи ...да» белгиси қўйилади.

5.14 Илова

5.14.1 Эълон қилинадиган материалга илова ўз сарлавҳаси билан берилди.

Илова таалуқли бўлган материал тўғрисидаги маълумотлар (муаллиф номи ва/ёки материал сарлавҳаси), агар улар илова сарлавҳасига кирмаса, илованинг кичик сарлавҳа маълумотларида келтирилади.

Асосий эълон қилинадиган материал иловасининг сарлавҳаси ёки кичик сарлавҳа маълумотларида материал илова эканлиги тўғрисидаги маълумот берилди.

Илова иккита ёки ундан ортиқ бўлганда уларни рақамлаш зарур.

5.14.2 Эълон қилинадиган материаллар билан боғлиқ бўлмаган илова

Нашрда эълон қилинадиган материаллардан биронтаси билан ҳам боғлиқ бўлмаган илованинг кичик сарлавҳа маълумотларида, агар ушбу

сарлавҳа (ном) илова сарлавҳасида кўрсатилмаган бўлса, илова эълон қилинадиган нашр сарлавҳаси (номи) келтирилади.

5.15 И з о х

5.15.1 Библиографик ҳаволани ўз ичига олган изох ГОСТ 7.1 бўйича расмийлаштирилади.

Россия Федерацияси халқлари тилларидан ва хорижий тиллардан таржима қилинган материални эълон қилишда изохда эълон қилинадиган материал таржима қилинган нашр тўғрисидаги маълумот бериледи.

Эълон қилинадиган материал кўчириб босилган ҳолларда изохда материал кўчириб босилган нашр тўғрисидаги маълумот келтирилади.

Эълон қилинадиган материал таржима қилинган нашр тўғрисидаги маълумот ва эълон қилинадиган материал кўчириб босилган нашр тўғрисидаги маълумот изохда фақат библиографик илова шаклида келтирилади.

Ўз сарлавҳасига эга тақризда тақриз қилинаётган асар тўғрисидаги маълумот, агар улар кичик сарлавҳа маълумотларида келтирилмаган бўлса, изохда библиографик ҳавола шаклида бериледи.

5.15.2 Изохлар жойлашувига кўра матн ичидаги, матндан кейинги ва сатр ости изохларига бўлинади. Матн ичидаги изохлар эълон қилинадиган материал матнида қавс билан ажратиб жойлаштирилади.

Матндан ташқари изохлар бевосита эълон қилинадиган материалнинг асосий матнидан кейин жойлаштирилади.

Сатр ости изохлар эълон қилинадиган материал матнининг сатрлари остидаги қизиқ тагида жойлаштирилади.

Матндан кейинги ва сатр ости изохлар улар тааллуқли бўлган матн билан ҳавола белгилари: араб рақамлари ҳамда юлдузчалар орқали боғланади.

5.16 Б ў л и м, к и ч и к б ў л и м, ц и к л, п о д б о р к а н о м л а р и

Материални бўлим, кичик бўлим, цикл, подборка таркибида эълон қилишда бўлим, кичик бўлим, цикл, подборка номи келтирилади.

5.17 К о л о н т и т у л

Даврий ва давомли нашрлар колонтитули кўрсатилган кетма-кетликда қуйидаги элементларни ўз ичига олади:

- серияли нашрнинг халқаро стандарт рақамини (ISSN аббревиатураси билан);

- нашрнинг асосий сарлавҳасини (ISSN берилганда нашрнинг белгиланган шаклдаги сарлавҳаси);

- нашр чиқарилган йил;

- том, қисм, нашрнинг тартиб рақами.

Нодаврий гўпламлар колонтитулига кўрсатилган кетма-кетликда қуйидаги элементлар кирди:

- китобнинг халқаро стандарт рақами (ISSN аббревиатураси билан);
- нашр сарлавҳаси (номи);
- нашр чиқарилган жой;
- нашр чиқарилган йил.

Нодавий тўпламлар номини колонтигулда қисқартиришга йўл қўйилади: охири сўзлар қолдирилади, сарлавҳа ўртасидаги сўзлар туллириб қолдирилади, айрим сўзлар ёки сўз бирикмаларининг мазмуни бузилмаган ҳолда, аббревиатура билан алмаштирилади.

Колонтигул саҳифанинг юқори ёки қуйи қисмида алоҳида сатрда жойлаштирилади.

6 Мундарижани нашриётга оид расмийлаштириш

6.1 Мундарижа элементлари

Мундарижа элементлари қуйидагиларни ўз ичига олади:

- бўлим, кичик бўлим, цикл, подборка номини;
- эълон қилинадиган материал тўғрисидаги маълумотларни.

Мундарижанинг ҳар бир элементи алоҳида сатрда жойлаштирилади.

Мундарижа элементларида эълон қилинадиган материалда кўрсатилган маълумотларни келтириш кетма-кетлиги ва шакли сақлаб қолинади, 6.1.2.1, 6.1.2.2, 6.1.2.4, 6.1.2.5, 6.1.2.7-бандларида санаб ўтилган ҳолатлар бундан мустасно.

Нашрда мундарижанинг бўлиши шарт.

6.1.1 Бўлим, кичик бўлим, цикл, подборка номи ушбу бўлим, кичик бўлим, цикл, подборка таркибиде эълон қилинадиган материаллар тўғрисидаги маълумотдан олдин келтирилади.

Бўлим, кичик бўлим, цикл, подборка номи матбаа воситалари ёрдамида ажратиб кўрсатилади.

6.1.2 Эълон қилинадиган материал тўғрисидаги маълумотларга кўрсатилган кетма-кетликда қуйидаги элементлар киради:

- муаллифнинг номи;
- эълон қилинадиган материал сарлавҳаси;
- кичик сарлавҳа маълумотлари;
- тузувчи ҳамда материал устида ишлашда қатнашган бошқа шахслар тўғрисида маълумот;
- эълон қилинадиган материал давом этиши ёки тугаганлиги тўғрисида маълумот;
- эълон қилинадиган материалнинг жойлаштирилган жойи тўғрисида маълумот;
- илова тўғрисида маълумот.

6.1.2.1 Мундарижадаги муаллифнинг номи унинг фамилиясидан бошланади.

Муаллифнинг исми ва отасининг исмини бош ҳарфлар билан алмаштиришга йўл қўйилади.

Жамоа асарларида эълон қилинадиган материал матнида берилган муаллифлар номларининг кетма-кетлиги сақлаб қолинади.

Муаллифнинг илмий даражаси, илмий унвони, лавозими, касби ва иш жойи тўғрисидаги маълумот келтирилмайди.

Муаллифнинг номи матбаа воситалари ёрдамида ажратиб кўрсатилади.

6.1.2.2 Эълон қилинадиган материал сарлавҳаси эълон қилинадиган материал матнида берилган шаклда сақлаб қолинади.

Эълон қилинадиган материал сарлавҳасининг ифода этилишини ўзгартиришга йўл қўйилмайди.

Эълон қилинадиган материал бағишланган шахснинг илмий даражаси, илмий унвони, лавозими, касби ва иш жойини белгилайдиган сарлавҳага кирувчи сўзларни ГОСТ 7.12 бўйича қисқартиришга йўл қўйилади.

6.1.2.3 Кичик сарлавҳа маълумотлари тахририят ихтиёрига кўра берилади.

6.1.2.4 Тузувчилар ва материал устида ишлашда қатнашган бошқа шахслар тўғрисидаги маълумот тахририят ихтиёрига кўра берилади.

Тузувчилар ва материал устида ишлашда қатнашган бошқа шахслар исmlарининг, шунингдек бажарилган иш хусусиятларини белгиловчи ва улар билан эълон қилинадиган материал таржима қилинган матн тили тўғрисидаги маълумот билан грамматик боғлиқ бўлган сўзларнинг кетма-кетлиги эълон қилинадиган материал матнида берилган кетма-кетликка мувофиқ бўлиши керак.

6.1.2.5 Даврий ёки давомли нашрнинг бир неча сониди (нашрида) қисmlар билан эълон қилинадиган материалнинг давом этиши ёки тугаганлиги тўғрисидаги маълумот куйидаги шаклда келтирилади:

«Давоми» - материалнинг биринчи ва охириги қисмидан ташқари барча қисmlари учун;

«Охири» - материалнинг охириги қисми учун.

6.1.2.6 Эълон қилинадиган материалнинг жойлаштирилган ўрни тўғрисидаги маълумот эълон қилинадиган материал боши жойлаштирилган саҳифанинг тартиб рақами билан белгиланади.

Агар эълон қилинадиган материал нашрнинг муқовасида босиладиган бўлса, эълон қилинадиган материалнинг жойлашиш ўрни тўғрисидаги маълумот муқова бетининг тартиб рақамини кўрсатган ҳолда «муқовапиш...-бетида» шаклида келтирилади.

Агар эълон қилинадиган материал ёпиштирама ва қўшимча қўйилган варақларда босилса, эълон қилинадиган материалнинг жойлашган ўрни тўғрисидаги маълумот ўргасида ёпиштирама ёки қўшимча қўйилган варақ жойлашган нашр саҳифаларининг тартиб рақами кўрсатилган ҳолда

«Ёлиштирма (қўшимча қўйилган варақ)да, ... саҳифалар орасида» шакли бўйича келтирилади.

6.1.2.7 Илова тўғрисидаги маълумот унинг нашрдаги жойлашган ўрнини кўрсатган ҳолда келтирилади.

Агар илова эълон қилинадиган материаллардан бири билан боғлиқ бўлса, илова тўғрисидаги маълумот эълон қилинадиган материал тўғрисидаги маълумотдан кейин жойлаштирилади, масалан: «Россия Олтин ҳалқа шаҳарларининг герблари» иловаси билан...- Бетлар орасидаги ёлиштирма варақда...» ёки «Шаҳарларнинг ўсиш жадвали, 1995-2000. - иловаси билан - муқованинг 3-1 бетларида»:

Агар илова эълон қилинадиган материалнинг ҳеч бири билан боғлиқ бўлмаса, илова тўғрисидаги маълумот мундарижанинг охирида берилди, масалан: «Ил.: Машиный радиоаппаратура чиқариш. - Қўшимча қўйилган варақда.».

6.2 Мундарижа номи

Мундарижа номи унинг таркибидаги элементлар тўғрисидаги маълумотдан олдин берилди.

Мундарижанинг номи алоҳида сатрда берилиб, матбаа воситалари ёрдамида ажратиб кўрсатилади.

Мундарижанинг номи учун «Мундарижа», «Ушбу сонда (нашрда): ...» сўзларидан фойдаланилади. «Мундарижа» сўзини қўллашга йўл қўйилмайди.

6.3 Мундарижанинг жойлашган ўрни

Мундарижа нашр матнидан олдин ёки кейин жойлаштирилади.

Мундарижани нашрда эълон қилинадиган материаллардан олдин жойлаштириш тавсия этилади.

6.4 Мундарижа тили

Бир неча тиллардаги нашрда мундарижа нашр матнининг бир ёки бир неча тилларида эълон қилинади.

Мундарижани нашр матнида фойдаланилмаган тилларга таржима қилинган ҳолда эълон қилинишига йўл қўйилади.

7 Нашр бетларини рақамлаш

Нашр бетлари тартиб рақамлари (пагинация)га эга бўлиши керак.

Нашрда бетларни рақамлаш учун фақат араб рақамларидан фойдаланилади.

Бетнинг тартиб рақами тўғрисидаги маълумот колонрақам билан белгиланади ва нашр бетининг юқори ёки қуйи қисмида келтирилади.

Колонрақам алоҳида сатрда берилди, титул варақ ва охириги титул варақдан ташқари нашрнинг барча бетларига қўйилади.

Саҳифада бир сатрда колонракам билан колонтитулни қўшиб берилишига йўл қўйиллади.

Нашр асосий матнининг бетлари бошидан охиригача рақамланиши керак.

Том доирасидаги китоблар бетининг бошидан охиригача рақамланишига йўл қўйиллади.

Муқовалар бетлари нашр бетларининг рақамланишига киритилмайди.

8 Ахборот нашрларини нашриётга оид расмийлаштириш

8.1 Ахборот нашрларини нашриётга оид расмийлаштириш элементларига қуйидагилар кирази:

- сўз боши;
- нашрдан фойдаланиш бўйича қўлланма;
- тасниф индекслари, шу жумладан УЎТ индекси;
- бўлим (кичик бўлим) номи;
- тузувчилар, муаллифлар ва муҳаррирлар тўғрисида маълумот;
- тасниф схемаси;
- ҳаволалар тизими;
- ёрдамчи кўрсаткичлар;
- шарҳловчи мақола сарлавҳаси;
- кичик сарлавҳа маълумотлари;
- асосий сўзлар;
- иловалар;
- изох;
- фойдаланилган ахборот манбалари рўйхати;
- қисқартмалар ва шартли белгиланишлар рўйхати;
- колонтитул.

8.2 Библиографик ва рефератив нашрларни нашриётга оид расмийлаштириш элементлари қуйидагилардан иборат:

- тасниф индекслари, шу жумладан УЎТ индекси;
- бўлим (кичик бўлим) номи;
- бўлим (кичик бўлим) тузувчилари тўғрисида маълумот;
- бўлим (кичик бўлим) муҳаррирлари тўғрисида маълумот;
- сўз боши;
- нашрдан фойдаланиш бўйича қўлланма;
- тасниф схемаси;
- ҳаволалар тизими;
- ёрдамчи кўрсаткичлар;
- қисқартмалар ва шартли белгиланишлар рўйхати;
- колонтитул.

Изоҳ - Нашриётга оид расмийлаштиришнинг мажбурий элементлари курсив билан ажратиб кўрсатилган (ёрдамчи кўрсаткичлар фақат рефератив наشرлар учун мажбурий).

8.2.1 Тасниф индекслари ГОСТ 7.59 бўйича тасниф тизимларига мувофик келиши керак.

Тасниф индекслари бўлим (кичик бўлим) номидан олдин жойлаштирилади.

Бўлим (кичик бўлим) УЎТ индекси табиий ва техника мавзуларидаги материалларда келтирилади.

8.2.2 Бўлимлар (кичик бўлимлар) номлари ушбу наشر учун қабул қилинган тасниф схемасига мос келиши керак.

Бўлимлар (кичик бўлимлар) номлари матбаа воситалари ёрдамида ажратиб кўрсатилади.

8.2.3 Бўлим (кичик бўлим) тузувчилари тўғрисидаги маълумот тегишли бўлим (кичик бўлим)дан кейин жойлаштирилади: «Тузувчи Н.В.Иванов».

Бўлим (кичик бўлим) тузувчисининг илмий унвони, илмий даражаси тўғрисидаги маълумотни тўлиқ ёки қисқартирилган шаклда беришга йўл қўйилади. Қисқартириш - ГОСТ 7.12 бўйича.

8.2.4 Бўлим (кичик бўлим) муҳаррирлари тўғрисидаги маълумот тегишли бўлим (кичик бўлим)дан кейин жойлаштирилади: «Муҳаррир В.И. Петров», «Илмий муҳаррир К.М. Сидоров»

Бўлим (кичик бўлим) муҳаррирининг илмий унвони, илмий даражаси тўғрисидаги маълумотни тўлиқ ёки қисқартирилган шаклда беришга йўл қўйилади. Қисқартириш - ГОСТ 7.12 бўйича.

8.2.5 Сўз боши, наشرдан фойдаланиш бўйича қўлланма, тасниф схемаси, ҳаволалар тизими, ёрдамчи кўрсаткичлар, қисқартмалар ва шартли белгиланишлар рўйхати - ГОСТ 7.23 бўйича.

8.2.6 Библиографик ва рефератив наشرларда наشرнинг чап ва ўнг бетларига қўйиладиган колонтитулдан фойдаланиш тавсия этилади.

Колонтитул куйидагилардан иборат:

- бетдаги библиографик ёзувнинг биринчи идентификация (тартиб) рақами;

- наشر сарлавҳаси (номи) ёки наشرнинг асосий сарлавҳаси (сарлавҳа ISSN беришда белгиланган шакл бўйича);

- наشر чиқарилган йил;

- наشر томи ва (ёки) наشرнинг рақами;

- бўлим (кичик бўлим) номи;

- бетдаги библиографик ёзувнинг охириги идентификация (тартиб) рақами.

8.3 Шарҳловчи наشرларда эълон қилинадиган шарҳловчи мақолаларни нашриётга оид расмийлаштириш элементлари куйида иларни ўз ичига олади;

- *тузувчилар (муаллифлар) тўғрисида маълумот;*

- шарҳловчи мақола сарлавҳаси;
- кичик сарлавҳа маълумотлари;
- УЎТ индекси;
- асосий сўзлар;
- фойдаланилган ахборот манбалари рўйхати;
- қисқартмалар ва шартли белгиланишлар рўйхати.

Изоҳ - Нашриётга оид расмийлаштиришнинг мажбурий элементлари курсив билан ажратилган.

8.3.1 Тузувчилар тўғрисидаги маълумот муаллифлар тўғрисидаги маълумот каби расмийлаштирилади.

Шарҳловчи мақола тузувчилари (муаллифлари) тўғрисидаги маълумот шарҳловчи мақола сарлавҳасидан олдида жойлаштирилади.

Битта шарҳловчи мақоладан иборат бўлган шарҳловчи нашрдаги тузувчилар тўғрисидаги маълумотнинг расмийлаштирилиши ва жойлаштирилиши - ГОСТ 7.4 бўйича.

8.3.2 Шарҳловчи мақола сарлавҳаси матбаа воситалари ёрдамида ажратиб кўрсатилади.

8.3.3 Кичик сарлавҳа маълумотлари шарҳловчи мақола сарлавҳасини изоҳловчи маълумотларни ўз ичига олади.

Кичик сарлавҳа маълумотлари шарҳловчи мақола сарлавҳасидан кейин жойлаштирилади.

8.3.4 УЎТ индекси табиий ва техника мавзуларидаги шарҳловчи мақолаларда берилди.

УЎТ индекси шарҳловчи мақола тузувчилари (муаллифлари) тўғрисидаги маълумотдан олдида алоҳида сатрда (чап томонда) жойлаштирилади.

8.3.5 Асосий сўзлар - 5.9-бандга қар.

8.3.6 Фойдаланилган ахборот манбалари рўйхати шарҳловчи мақола матнидан кейин жойлаштирилади.

8.3.7 Қисқартмалар ва шартли белгиланишлар рўйхати - ГОСТ 7.23 бўйича.

А илова
(маълумот учун)

Эълон қилинадиган мағриалларни наприётга оид
расмийлаштириш намуналари

Илмий нашрда мақолани наприётга оид
расмийлаштириш намунаси
(колонтитул билан)

ISSN 0002-3329. РФА ахбор. Биол.сер. 1996. 5-сон.

УЎТ 576.6

Э.Р. АСАДОВ, С.Х. ТАНАЛЦИН, Е.Е. ПАНЦХАВА

ВЛИЯНИЕ КОНЦЕНТРАЦИИ СУБСТРАТА НА КОНВЕРСИЮ
ОРГАНИЧЕСКИХ ВЕЩЕСТВ В БИОГАЗ

Хароратнинг (33 ва 53 °С) ва субстрат турли концентрацияларининг
корамол чикиндилари конверсияси учун биогазга айланишига таъсири
тадқиқ қилинди...

Аннотация мағнининг давоми

биогаз, ферментация, субстрат, ўғит концентрацияси

Таркибида 10 фоиздан зиёд органик молдалар бўлган
концентрацияланган органик чикиндиларни биоконверсия қилиш йўли билан
биогаз ва ўғит олиш...

эълон қилинаётган мағнининг давоми

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1 Баадер В., Доне Е., Врендерфер М. Биогаз: Теория и практика. - М.:
Колос, 1986.-148 б.

2 Заварзин Г.А. Трофические связи в метаногенном сообществе // РФА
ахборот., Биол.сер. -1996. - 6-сон. 34 б.

3 _____

4 _____

5 _____

А.Н. Бах номидаги Биохимия институти. Материал нашриётга 1996 йил
8 июлда тушган.

E.R. ASADOV, S. KH. TAPALTSYAN, E.F. PANTSKHAVA

EFFECT OF SUBSTRATE CONCENTRATION OF ORGANIC
COMPOUNDS INTO BIOGAS

Institute of biochemistry, Russian Academy of Sciences, Moscow

_____ Резюме матни _____

**Ишлаб чиқариш-амалий журналда
маколани нашриётга оид расмийлаштириш намунаси
(колонтитул ва бўлим номи билан)**

ISSN 0030-6223.Основания, фундаменты и механика грунтов. 1996. 4-сон

_____ ЛОЙИХАЧИГА ЁРДАМ УЧУН _____

УЎТ 624.155.113.3

Б.В. БАХОЛДИН, Е.В. СВЕТИНСКИЙ, фан техн. помзодлари (НИИ
асосида):

**О ВОЗМОЖНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ МНОГОСЕКЦИОННЫХ
СОСТАВНЫХ СВАЙ КВАДРАТНОГО ПОПЕРЕЧНОГО СЕЧЕНИЯ
БОЛЬШОЙ ДЛИНЫ**

Маколада қалин қатламдан иборат бўш тупроқ ҳудудларда қурилишни
кенгайтириш муносабати билан тартибли қозикларни (ўзларининг) қўлланиш
масалалари кўриб чиқилган. _____

 Аннотация матни давоми

кўп секцияли таркибли темир-бетон козиқлар, бўш тулроқлар, козиқларни қўллаш...

Саноат ва уй-жой қурилишида, одатда таркибли темир-бетон козиқлар қўлланилади...

 Ўзлон қилинадиган материал матнининг давоми

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Бахолдин В.В., Илькевич В.Я. О рациональной области применения различных конструкция свайных фундаментов для жилищного строительства на слабых грунтах // Основания, фундаменты и механика грунтов.-1996.- 2-сон.-23-26 б.
2. Вершинин В.П., Илькевич В.Я., Бахолдин В.В. Какие сваи рациональнее? // Строительство и архитектура Санкт-Петербурга.-1996.- 4-сон - 20-21 б.
3. Исследование отклонений свай при погружении / Е.В. Светинский, Ю.М. Приходько, Х.А. Джантимиров, С.А. Кузнецов, М.Р. Леках // Основания, фундаменты и механика грунтов. -1995.- 3-сон -9-10 б.

1996 йил 12 августда олинди.

**Илмий-амалий журналда
мақолани нашриётга оид расмийлаштириш намунаси,
(колонтитул билан)**

ISSN 0039-2448. Стр-во трубопроводов. 1996. 9-сон.

УЎТ 621.643.29 : 621.791 : 620.179.11

В.Ю. КАРГИН, А.В. КАРПЕНКО, Г.К. КАЙГОРОДОВ

Газпромингаз, Сарагов

**НЕРАЗРУШАЮЩИЙ МЕТОД КОНТРОЛЯ КАЧЕСТВА
СВАРНЫХ СОЕДИНЕНИЙ ПОЛИЭТИЛЕНОВЫХ ТРУБ**

Аннотация матни

полиэтилен трубалари, пайванд қилиш бирикмалари, газ таксимловчи тармоқлар, сифат назорати методлари

Қишлоқ жойларда газ таксимловчи тармоқларни лойиҳалаштиришда капитал қурилишдаги полиэтилен трубалар тобора кенг қўлланилмоқда...

Эълон қилинадиган материал матнининг давоми

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ромейко В.С., Шестопал А.И., Перспон А.А. Пластмассовые трубопроводы. – М.: Высш. шк., 1994.- 100-125 б.
2. Зайцев Н.И. Сварка пластмасс при сооружении объектов нефтяной и газовой промышленности. – М.: Недра, 1996.-5-10 б.
3. Кораб Г.И., Адаменко А.А. Комплексное обеспечение качества сварных соединений пластмассовых трубопроводов / Ип-т электросварки им. Е.О Патона. – Киев, 1992. – 402 б.

**Илмий асарлар тўпламида мақолани
нашриётга оид расмийлаштириш намунаси
(колонтитул билан)**

ISBN 0-000000-00-0. Экономика энергоресурсов в системах теплогазообмена и вентиляции. СПб., 1996.
УЎТ 628.83

В.В. БАНИН

Санкт-Петербургский технологический институт им. Ленсовета

**ВЛИЯНИЕ КРУТКИ ПОТОКА НА ТРАНСПОРТИРОВАНИЕ
МАТЕРИАЛА ПО ТРУБОПРОВОДУ**

Пневмотранспорт тизимининг энергия сарфини камайтириш ҳамда уятувчи кувурлар хизмат қилиш муддатини оширишнинг долзарб масалалари кўриб чиқилган.

Кўпгина тадқиқот ишлари пневмотранспорт тизими энергия сарфини камайтириш масалаларини ҳал қилишга йўллангирилган...

Эълон қилинадиган материал матннинг давоми

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Калинушкин М.П. О винтовом движении в трубопроводах // РФА ахборот. Техник фанлар бўлими. - 1992. - 3-сон. - 5-21 б.
2. Лопухов В.И., Кононенко В.Д., Мальчевская Н.Ф. К расчету параметров закрученного потока в горизонтальном трубопроводе // Инженерные методы решения практических задач в санитарной технике: Мақол тўпла. / Волгогр. курилиш-муҳандислик ин-ти. - Волгоград, 1993. - 3 б.
3. Кононенко В.Д., Лопухов В.И. Решение уравнений движения однофазного вязкого закрученного потока в длинной трубе // Отопление и вентиляции / Иркутск политехн. ин-ти - Иркутск. - 1994. - 202-209 б.

1996 йил 8 июлда олинган.

**Библиографик наshrларда эълон килинадиган материалларни
нашриётга оид расмийлаштириш намунаси
(колонтитулли матн бетлари)**

154 ФАНШУНОСЛИК 1995 9-сон ФАН ВА ЖАМИЯТ 170

154 Дробикаев В.З. У истоков отечественной демографии. М.: Мысль, 1996. – 222 б – Библиогр.: 175-220 б. Состояние и развитие отечественной демографии

Бошқа библиографик ёзувлар

-14-

Бошқа библиографик ёзувлар

Фан ва жамият
Science and society

170 Усенко Лаврикович / д из штопора по инж.газ.-1996 / науч.-пром. Ассоц//

-15-

**Рефератив наshrларда эълон килинадиган материалларни
нашриётга оид расмийлаштириш намунаси
(колонтитулли матн бетлари)**

12.74.62 Нашриётчилик вети 1994 12-сон Матбаа 12.74.92

УЎТ 681.616.86:651.923

12.74.82. Современные настольные издательские системы/Дубровин В.//Соврем. полигр.- 1994.-3-сон.-40-42 б.

Реферат матни

Г.И.Кузнецов

Бошқа библиографик ёзувлар

-12-

Матбаа (технология ва ускуна)

Бошқа библиографик ёзувлар

Матбаа (технология ва ускуна)
УЎТ 655.022.5

12.74.92. Новинки техники/совр.полигр.- 1994.-сон-88-89 б.

Реферат матни

В.А. Петров

-13-

**Шарҳловчи нашрларда эълон қилинадиган материалларни
нашриётга оид расмийлаштириш намунаси
(матннинг биринчи бети)**

УЎТ 621.331(1-87) (048.8)
В.А. Быков, В.И. Хомяков

ЧЕТ ЭЛДА ТЕМИР ЙЎЛНИ ЭЛЕКТРИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ

Эълон қилинадиган материал матни

УЎТ 002: 655.535.85 : 006.354 СДТ 01.140.20 Т62 СТШУТ 0007

Асосий сўзлар: журнал, тўплам, ахборот нашри, эълон қилинадиган материал, макола, маъруза, хабар, тезислар, такриз, элсментлар, муаллиф, тузувчи, сарлавҳа, кичик сарлавҳа маълумотлари, УЎТ индекси, аннотация, резюме, асосий сўзлар, илова, колонтитул, бўлим номи, муқдарижа бети, пагинация

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

РЕФЕРАТ ВА АННОТАЦИЯ

Умумий талаблар

**Стандартлаштириш, метрология ва сертифицилаштириш бўйича
давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 Бутунроссия илмий ва техник ахборот институти, ТҚ 191 «Илмий–техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» томонидан ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

Россия Федерацияси Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (1995 йил 26 апрелдаги 7–95–сон баённома)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлат номи	Стандартлаштириш бўйича миллий орган номи
Беларусь Республикаси	Белстандарт
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Ўзбекистон Республикаси	Ўздавстандарт
Россия Федерацияси	Россия Давстандарти
Қирғизистон Республикаси	Қирғизстандарт
Озарбайжон Республикаси	Оздавстандарт
Молдова Республикаси	Молдовастандарт
Туркменистон	Туркманстандарт
Украина	Украина Давстандарти

3 Ушбу стандартнинг 1.1, 2.1, 2.2, 1-2, 2.7, 2.3.3-бўлимлари (кичик бўлим, бандлари) ИСО 214-76 «Рефераты на издания и документы»нинг тўлиқ асл матнини ўз ичига олади.

4 Россия Федерацияси Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича кўмитасининг 1996 йил 27 февралдаги 108–сон қарори билан ГОСТ 7.9-95 давлатлараро стандарти 1997 йил 1 июлдан бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга киритилган.

5 ГОСТ 7.9-77 ЎРНИГА

ДАВЛАТЛАРАРО СТАНДАРТ

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

РЕФЕРАТ ВА АННОТАЦИЯ

Умумий талаблар

System of standards on information, librarianship and publishing.
Informative abstract and indicative abstract. General requirements.

Жорий этиш санаси 1997-07 -01

1 Қўллаш соҳаси

Стандарт бирламчи ва иккиламчи ҳужжатларни, шу жумладан машина ўқийдиган шаклда тайёрлайдиган ва чиқарадиган шахслар ҳамда ташкилотлар қўллаши учун мўлжалланган.

Ушбу стандарт реферат (ахборот берувчи реферат) ва ҳужжатларга аннотация (индикатив реферат) матннинг мазмуни, тузилиши ва расмийлаштиришига қўйиладиган талабларни белгилайди.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда қуйидаги стандартларга ҳаволаларда фойдаланилган:

ГОСТ 7.0-84 АКНИТ. Библиографик фаолият. Асосий атамалар ва таърифлар

ГОСТ 7.1-84 АКНИТ. Ҳужжатнинг библиографик таърифи. Умумий талаблар ва тузиш қоидалари

ГОСТ 7.4-95 АКНИТ. Наҳрлар. Чикувчи маълумотлар

ГОСТ 7.5-88 АКНИТ. Журналлар, тўпламлар, ахборот нашрлари. Нашрга оид расмийлаштириш элементлари

ГОСТ 7.19-85 АКНИТ. Магнит тасмасида библиографик маълумотлар билан алмашинишнинг коммуникатив формати. Ёзувнинг мазмуни

ГОСТ 7.23-80 АКНИТ. Ахборот нашрлари. Асосий турлари, тузилиши ва расмийлаштирилиши

ГОСТ 7.32-91 АКНИТ. Илмий-тадқиқот иши тўғрисида ҳисобот. Тузилиши ва расмийлаштирилиши

ГОСТ 7.51-84 АКНИГ. Каталоглар ва картотекалар учун варақчалар.
Умумий талаблар

ГОСТ 7.57-89 АКНИТ. Нашрлар. Нашриёт ва китоб савдоси
библиографик кўрсаткичлари. Умумий талаблар

ГОСТ 7.59-90 АКНИТ. Хужжатларни индекслаш. Тизимлаш ва
предметлашга қўйиладиган умумий талаблар

ГОСТ 7.66-92 АКНИТ. Хужжатларни индекслаш. Координатани
индекслашга қўйиладиган умумий талаблар

ГОСТ 8.417-81 ГСИ. Единицы физических величин

3 Таърифлар

Ушбу стандартда куйидаги атамалар ва таърифлар қўлланилади:

3.1 **реферат**: Реферат муаллифининг кўнимча талқини ёки танқидий фикрларисиз асосий маълумотлар ва хулосаларни ўз ичига олган хужжат мазмунининг қисқача аниқ баъни.

3.2 **аннотация**: Хужжатнинг мақсади, мазмуни, тури, шакли ва бошқа хусусиятлари пуктаи назаридан қисқача тавсифи.

3.3 **йиғма реферат**: Икки ва ундан кўпроқ дастлабки хужжатлар асосида тузилган реферат.

4 Умумий қоидалар

4.1 Реферат ва аннотация куйидаги функцияларни бажаради:

- хужжатнинг асосий мазмунини очишга, унинг релевантлигини аниқлашга ва хужжатнинг тўлиқ матнига мурожаат қилиш керакми ёки йўқлиги тўғрисида қарор қабул қилишга имкон беради;

- хужжат тўғрисида ахборот беради ва хужжат китобхон учун иккинчи даражали аҳамият касб этса, хужжатнинг тўлиқ матнини ўқиш заруриятини бағараф этади.

- ахборот тизимларида, жумладан автоматлаштирилган тизимларда хужжатлар ва ахборотни қидириш учун фойдаланилади.

4.2 Рефератдан библиографик ёзув элементи ва чиқувчи маълумотлар элементи сифатида фойдаланилади (ГОСТ 7.4, ГОСТ 7.19, ГОСТ 7.23, ГОСТ 7.32, ГОСТ 7.51 бўйича).

4.3 Аннотациядан библиографик ёзув элементи, чиқувчи маълумотлар элементи ва чоп этиладиган материалларни расмийлаштириш элементи сифатида фойдаланилади (ГОСТ 7.4, ГОСТ 7.5, ГОСТ 7.19, ГОСТ 7.23, ГОСТ 7.51, ГОСТ 7.57 бўйича).

5 Реферат

5.1 Рефератнинг тузилиши

5.1.1 Реферат бирламчи хужжат мазмунининг куйидаги жиҳатларини ўз ичига олади:

- ишнинг предмети, мавзуси, мақсади;
- ишни амалга ошириш методи ёки методологияси;
- иш натижалари;
- натижаларни қўллаш соҳаси;
- хулосалар;
- қўшимча ахборот.

Реферат мазмуни жиҳатларининг оптимал кетма-кетлиги рефератнинг нимага мўлжалланганига боғлиқ бўлади. Масалан, янги илмий билимларни олинган манфаатдор бўлган истеъмолчи учун иш натижалари ва реферат мағнининг бошидаги хулосаларининг баёни кўпроқ қулайлик яратади.

5.1.2 Ишнинг предмети, мавзуси, мақсади ҳужжат сарлавҳасидан аниқ бўлмаса, улар кўрсатиб ўтилади.

5.1.3 Ишни амалга ошириш методи ёки методологияси яниси билан фарқланса ёки ишбу иш нуктаи назарида кизиқиш уйғотса, уларни ёритиш мақсадга мувофиқ бўлади. Кенг танилган методларнинг фақат номи айтиб ўтилади. Экспериментал ишларни тавсифловчи ҳужжатларнинг рефератларида маълумотлар манбалари ва уларни қайта ишлаш характерини кўрсатиб ўтадилар.

5.1.4 Иш натижаларини имкон қадар аниқ ва ахборотбош қилиб тавсифлайдилар. Асосий назарий ва экспериментал натижалар, аниқ маълумотлар, аниқланган ўзаро боғлиқликлар ва қонуниятлар келтирилади. Бунда узок муддатли аҳамиятга эга бўлган маълумотлар ва янги натижалар, мавжуд назарияларни рад этувчи муҳим кашфиётлар, хулосалар, шунингдек, ҳужжат муаллифининг фикрига кўра амалий аҳамиятга эга бўлган маълумотларга устуниқ берилади. Маълумотларнинг аниқлиги ва ишончлилиги чегаралари, шунингдек, уларнинг асосланганлиги даражасини кўрсатиш керак. Рақамли бирликлар бирламчиси ёки иккиламчи эканлиги, битга кузатиш натижасими ёки тақрор синашлар натижаси эканлиги аниқланади.

5.1.5 Патент ҳужжатлари учун натижаларни қўллаш соҳасини кўрсатиш муҳим.

5.1.6 Хулосалар дастлабки ҳужжатда ёритилган тавсиялар, баҳолар, тақлифлар, фаразлар билан бирга берилиши мумкин.

5.1.7 Қўшимча ахборот тадқиқотнинг асосий мақсади учун муҳим бўлмаган, лекин унинг асосий мавзuida ташқари аҳамиятга эга бўлган маълумотларни ўз ичига олади. Бундан ташқари, иш бажарилган ташкилот номи, дастлабки ҳужжатнинг муаллифи тўғрисидаги маълумотлар, олдин напср этилган ҳужжатларга ҳаволалар ва бошқаларни кўрсатиш мумкин. Дастлабки ҳужжатда жиддий хато ва зиддиятлар бўлганда реферат муаллифи ва муҳаррирнинг изоҳлари берилиши мумкин.

5.2 Реферат матнининг хусусиятлари

5.2.1 Реферат матни ҳужжат мазмунининг таъкифи, таъкидий мулоҳазалар ва реферат муаллифининг нуқтаи назарини (5.1.7-бандда кўрсатилган қоидалардан ташқари), шунингдек, дастлабки ҳужжатда мавжуд бўлмаган ахборотни ўз ичига олмаслиги керак.

5.2.2 Реферат матни ўзининг лўндалиги, аниқлиги, ифодаланган фикрларнинг ишончлилиги, иккинчи даражали ахборотнинг мавжуд бўлмаслиги билан ажралиб туриши керак.

5.2.3 Реферат матни ҳужжатнинг бош мавзуси ифодаланган жумла билан бошланади. Сарлавҳа ва библиографик таъриф мазмунида бўлган маълумотлар реферат матнида такрорланмаслиги керак. Ортиқча кириш жумлаларини иплатишдан сақланиш зарур (масалан, «мақола муаллифи кўриб чиқади...» каби). Тарихий маълумотлар, агар улар ҳужжатнинг асосий мазмунини ташкил этмаган бўлса, оқдин нашр этилган ишлар тавсифи ва умуммаълум бўлган қоидалар рефератда келтирилмайди.

5.2.4 Реферат матнида илмий ва техник ҳужжатлар тилига хос бўлган синтаксик конструкцияни ишлатиб, мураккаб грамматик конструкцияларни иплатишдан сақланиш керак.

5.2.5 Реферат матнида стандартлаштирилган терминологияни қўллаш керак. Ижтимоий фаолар бўйича рефератларда дастлабки ҳужжат терминологиясидан фойдаланишга йўл қўйилади.

Кам қўланиладиган атамалардан фойдаланмасликка ҳаракат қилиш ёки уларни матнида биринчи марта келтиришда матносини тушунтириб ўтиш керак.

Реферат доирасида терминология бирлигига риоя қилиш зарур.

5.2.6 Реферат матнида автоматлаштирилган қидирувни таъминлаш учун дастлабки ҳужжат матнидаги муҳим аҳамиятга эга сўзларни қўллаш керак.

5.2.7 Қискартириш ва шартли белгиланларни, илмий ва техник матнларда умумий қўлланиладиганларидан ташқари, алоҳида ҳолатларда қўлайдилар ёки улар биринчи марта ишлатилганида уларнинг таърифини берадилар.

5.2.8 Физик катталиқ бирликларини ЎВ халқаро тизимида ГОСТ 8.417 бўйича келтириш керак. ЎВ тизимидаги катталиқ бирликлари ёнида кичик қавслар ичида дастлабки ҳужжатда фойдаланилган бирликлар тизимида катталиқ қийматини келтиришга йўл қўйилади.

5.2.9 Атоқли отларни (фамилиялар, ташкилотлар номлари, буюмлар номлари ва бошқалар) дастлабки манба тилида келтирадилар. Атоқли отларнинг транскрипцияси (транслитерацияси)га ёки атоқли отларнинг асл ёзилиши биринчи марта ишлатилганида уларни реферат тилига таржимаси билан бирга қавс ичида келтиришга йўл қўйилади.

5.2.10 Географик номларни «Дунё атласи»нинг охири нашрига мувофиқ келтириш керак. Ушбу географик ном «Дунё атласи»да мавжуд

бўлмаса, у дастлабки ҳужжатдаги шаклда келтирилади.

5.2.11 Жадваллар, формулалар, чизмалар, расмлар, диаграммалар ҳужжатнинг асосий мазмунини очиш ва реферат ҳажмини қисқартиришга имкон бериш зарурияти бўлгандагина улар рефератга киритилади.

Бир неча марта келтириладиган формулалар тартиб рақамларига эга бўлиши мумкин. Формулаларнинг рефератдаги рақамланиши уларнинг асл нусхадаги рақамланишидан фарқ қилиши мумкин.

5.2.12 Реферат матнининг ҳажми ҳужжат мазмуни (маълумотлар сони, уларнинг илмий қиймати ва/ёки амалий аҳамияти), шунингдек, реферат қилинаётган ҳужжатнинг тушуниш учун қай даража осонлиги ва тили билан белгиланади.

Реферат матнининг тавсия қилинадиган ўртача ҳажми 850 босма белги.

Ижтимоий фанлар бўйича ахборот нашрларида реферат ҳажми катъий белгиланмайди.

Экспресс-ахборотда ГОСТ 7.23 га мувофиқ ҳажми кенгайтирилган рефератларнинг нашр этилишига йўл қўйилади.

5.3 Реферат матнини шаклга солиш ва жойлаштириш

5.3.1 Реферат матни рефератлаштириладиган ҳужжат билан бирга нашр этилиши ёки рефератлаштириладиган ҳужжатнинг библиографик ёзуви таркибига кириши мумкин.

5.3.1.1 Таркибига реферат матни кирган библиографик ёзув, шунингдек, яна қуйидагиларни ўз ичига олади:

реферат сарлавҳаси (5.3.2-бандга мувофиқ);

рефератлаштириладиган ҳужжатнинг библиографик таърифи (мажбурий элемент) ГОСТ 7.1 га мувофиқ;

рефератлаштириладиган ҳужжатни индекслаш учун фойдаланиладиган ахборот-қидирув тилининг элементлари ГОСТ 7.59 ва ГОСТ 7.66 га мувофиқ.

5.3.2 Реферат сарлавҳаси, одатда, реферат асл нусха тилида тайёрланганда рефератлаштириладиган ҳужжат сарлавҳаси билан бир хил бўлади.

Реферат сарлавҳаси рефератлаштириладиган ҳужжат сарлавҳасидан қуйидаги ҳолларда фарқ қилади:

- рефератни рефератлаштириладиган ҳужжат тилидан фарқ қиладиган тилда тайёрласалар, бунда реферат сарлавҳасини реферат тайёрланган тилга таржима қилинган кўринишда келтирадилар;

- рефератни ҳужжатнинг бир қисми учун тайёрласалар, бунда рефератга сарлавҳа сифатида реферат тилида ҳужжатнинг шу қисми сарлавҳасини берадилар;

- ҳужжат сарлавҳаси ҳужжат мазмунини акс эттирмаса, бунда

рефератга реферат тилидаги ҳужжат ушбу қисмининг янги сарлавҳасини берадилар;

- бир нечта ҳужжатга йиғма реферат тузсалар, бунда рефератга реферат тилидаги янги сарлавҳа берадилар.

5.3.3 Ахборот нашрларида реферат матнини дастлабки ҳужжатнинг библиографик таърифидан кейин жойлаштирадилар.

Йиғма рефератларда реферат матнини реферат сарлавҳаси ва дастлабки ҳужжатларнинг библиографик таърифи орасида жойлаштиришга йўл қўйилади.

5.3.4 Нашрларда чоп этиладиган рефератларни нашрга оид расмийлаштириш ва жойлаштириш ГОСТ 7.4 ва ГОСТ 7.5 бўйича белгиланади.

5.3.5 Илмий-тадқиқот ишлари тўғрисидаги ҳисоботларда рефератларни расмийлаштириш ва жойлаштириш ГОСТ 7.32 бўйича белгиланади.

6 Аннотация

6.1 Аннотация асосий мавзунинг тавсифи, объект муаммолари, иш мақсади ва унинг натижаларини ўз ичига олади. Аннотацияда ушбу ҳужжатнинг мавзу ва мақсад бўйича турдош бошқа ҳужжатларга киёсан қандай янгиликка эга эканлиги кўрсатилади.

6.2 Аннотация дастлабки ҳужжат муаллифи ва асарнинг устуниклари тўғрисида бошқа ҳужжатлардан олинган маълумотларни ўз ичига олиши мумкин.

6.3 Аннотация, шунингдек, ҳужжат сарлавҳаси ёки муаллифлар жамоасидаги ўзгаришлар тўғрисидаги маълумот ва оқдинги нашрнинг чиққан йили (қайта нашр этилган тақдирда), кўп томли нашр чиқарилишининг бошланган йили, муаллифнинг қайси мамлакатга мансублиги тўғрисидаги кўрсатмани (хорижий тиллардан таржима қилинган ҳужжатлар учун) ўз ичига олади.

6.4 Илмий-техник ҳужжатларга тузилган аннотация матнининг хусусиятлари 5.2.4–5.2.10-бандларга мувофиқ белгиланади.

6.5 Бадний адабиёт асарига тузилган аннотацияда адабий жанр, муаллифнинг ижодига тааллуқли бўлган давр, асарнинг асосий мавзуси ва муаммоси, асарда ёритилган воқеа ва ҳодисалар юз берган жой ва вақт тўғрисидаги маълумотлар кўрсатилган бўлиши керак.

Бадний адабиёт асарига аннотация 6.3-бандга мувофиқ белгиланади.

6.6 Даврий ва давомли нашрларга тузилган аннотация нашрнинг вазифаси, мақсадлари, нашр характери тўғрисидаги, нашрнинг бирлашиши, бўлиниши, қайтадан чиқа бошлаши ёки тўхтатилиши ва нашрдаги бошқа ўзгаришлар ҳақидаги маълумотларни ўз ичига олади.

6.7 Аннотациянинг тавсия қилинадиган ўртача ҳажми 500 босма белги.

6.8 Ахборот наурларнда аннотацияни расмийлаштириш 5.3.1.1-бандга мувофиқ белгиланади.

6.9 Наҳрда чоп этилаётган аннотацияни наҳрга оид расмийлаштириш ва жойлаштириш ГОСТ 7.4 ва ГОСТ 7.5 бўйича белгиланади.

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

**АХБОРОТ АЛМАШИШ УЧУН ФОРМАТ
ЎЗУВНИНГ ТУЗИЛИШИ**

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича
давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 РФА Бутунроссия илмий ва техник ахборот институти ва Россия Фан ва техника сисъати вазирлиги, «Информрегистр» илмий-техник маркази, ТҚ 191 «Илмий-техник ахборот, кутубхона, нашриётчилик ва архив иши» Стандартлаштирил бўйича техник кўмита томонидан ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН Россия Федерацияси Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (1998 йил 28 майдаги 13-98-сон баённома)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлат номи	Стандартлаштириш бўйича миллий орган номи
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Белоруссия Республикаси	Белоруссия Давстандарти
Қозоғистон Республикаси	Қозоғистон Республикаси Давстандарти
Қирғизистон Республикаси	Қирғизстандарт
Молдова Республикаси	Молдовастандарт
Россия Федерацияси	Россия Давстандарти
Тожикистон Республикаси	Тожиқдавстандарт
Туркменистон	Туркменистон Бош давлат инспекцияси
Ўзбекистон Республикаси	Ўздавстандарт

3 Ушбу стандарт мамлакат иктисодиётининг эҳтиёжларини инфодаловчи кўшимча талабларга эга ИСО 2709-96 «Формат для обмена информацией. Структура записи» халқаро стандартининг тўлиқ асл матнидан иборат

4 Россия Федерацияси Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича давлат кўмитасининг 1998 йил 10 ноябрдаги 392-сон қарори билан ГОСТ 7.14-98 давлатлараро стандарти 1999 йил 1 июлда бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга қиритилган

5 ГОСТ 7.14-84 ЎРНИГА

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

**АХБОРОТ АЛМАШИШ УЧУН ФОРМАТ
ЎЗУВИНИНГ ТУЗИЛИШИ**

*System of standards information, librarianship and publishing
Format for information exchange. Record structure*

Жорий этиш санаси 1999-07-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт библиографик таърифланадиган материалнинг ҳар қандай турини таърифлайдиган ўзувларга эга бўлган формат тузилишини белгилайди.

Стандарт белгилар, индикаторлар ва идентификаторларга бериладиган алоҳида ўзувлар ёки қийматларнинг узунлиги ва мазмунини белгиламайди. Бу қўллаш формати орқали амалга оширилади.

Стандарт ҳар қандай машина ўқийдиган ташувчиларда ҳужжатларни тайёрловчи ва чиқарувчи шахс ва таъкилотлар томонидан қўлланиш учун мўлжалланган.

Стандартда тизимлар ичида маълумотларни қайта ишлаш учун эмас, балки маълумотларни қайта ишлаш тизимлари ўртасида махсус коммуникациялар учун мўлжалланган умумлаштирилган тузилма-схема таърифланади.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда ГОСТ 7.19-85 АКНИТ «Магнит тасмада библиографик маълумотлар билан алмашиш учун коммуникатив формат. Ўзув тузилиши» га ҳаволадан фойдаланилган.

3 Таърифлар

Ушбу стандартда куйидаги атамалар тегишли таърифлари билан қўлланилади:

3.1 ёзув: Майдонлар мажмуи, шу жумладан ёзув маркери, маълумотнома ва маълумотлар майдони.

Изоҳ - Агар библиографик мақсад учун зарур бўлса, у ҳолда алоҳида ёзувлар ўртасида боғлиқлиқни ўрнатиш ва аниқ алмашув форматига ушбу ёзувлар тузилмасини кўлаш бўйича норматив ҳужжатларда белгиланадиган кодалар бўйича амалга ошириладиган ёзувни кичик ёзувларга ажратишга руҳсат этилади.

3.2 майдон: Ўзгарувчан узунликка эга бўлган, маълум тоифадаги маълумотлар учун мўлжалланган, маълумотномадан кейин келадиган ва унинг моддаларидан бири билан боғланган ёзув қисми.

Изоҳ Маълумотлар майдони бир ёки бир неча кичик майдонлардан иборат бўлиши мумкин.

3.3 идентификатор (кичик майдоннинг): Бир ёки бир печа символлардан иборат, бевосита кичик майдондан олдин келадиган ва уни идентификация қиладиган маълумотлар элементи (4.3.1-банд учун изоҳга қар.).

3.4 индикатор: Маълумотларнинг қайсидир майдони билан боғлиқ бўлган ва майдон мазмуни, ушбу майдоннинг ёзувдаги бошқа майдонлар билан ўзаро боғлиқлиги ёки маълумотларни маълум даражада қайта ишлашда талаб қилинадиган операциялар тўғрисида қўшимча ахборотни ташувчи маълумотларнинг биринчи элементи, агар у мавжуд бўлса.

3.5 маълумотнома: Маълумотлар майдонларининг ёзувдаги жойи кўрсаткичи.

3.6 ёзув маркери: Ҳар бир ёзув бошида бўлган ва унга қайта ишлаш учун параметрларга эга бўлган майдон.

3.7 маълумотнома режаси: Маълумотнома моддаларининг тузилишини аниқловчи параметрлар тўплами.

3.8 майдон ажраткич: Маълумотларнинг шартли гуруҳларини мантиқий, баъзида эса иерархик мазмунда ажратиш учун мўлжалланган бошқарувчи символ.

3.9 кичик майдон: Маълум ахборот бирлигидан иборат майдон қисми.

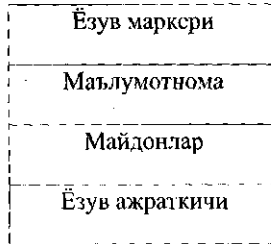
3.10 кичик ёзув: Бир бузун сифатида қабул қилинадиган бир ёзув доирасидаги майдонлар гуруҳи.

3.11 тузилиши: Ёзувдан иборат компонентларнинг жойлашиш схемаси.

3.12 майдон белгиси: Майдон билан боғлиқ бўлган ва бу майдонни идентификация қилишда қўлланиладиган учта символ.

4 Ёзув учун коммуникатив форматнинг тузилиши

Ёзувнинг умумий тузилиши схематик равишда 1-расмда тасвирланган. Маълумотлар майдонлари учун тўртта муқобил вариантдан иборат янада батафсил тузилиш 2- ва 3- расмларда тасвирланган.

1-расм

Ёзув қуйидаги қайд қилинган ва ўзгарувчан узунликдаги майдонлардан иборат.

Маркер	Қайд қилинган узунлик
Маълумотнома	Ўзгарувчан узунлик
Ёзув идентификатори	Ўзгарувчан узунлик
Маълумот майдонлари	Ўзгарувчан узунлик
Майдонлар	Ўзгарувчан узунлик
Майдон ажраткичи (лари)	ГОСТ 7.19 бўйича IS2 симболи
Ёзув ажраткичи	ГОСТ 7.19 бўйича IS2 симболи

Улар кетма-кетлиги 2-расмда кўрсатилган.

Символлар ўрни	0-4	Ёзув узунлиги	Ёзув маркаси	
	5	Ёзув мақоми		
	6-9	Қўллаш кодлари		
	10	Индикатор узунлиги		
	11	Идентификатор узунлиги		
	12-16	Маълумотларнинг асосий манзили		
	17	Кодлар тўплами		
	18, 19	Резервланган		
	20	«Маълумотлар майдони узунлиги»нинг узунлиги		Маълумот- нома режаси
	21	«Бошланғич символ ўрни»нинг узунлиги		
22	«Қўллашда аникланадиган қисм» узунлиги			
23	Резервланган			
Символлар сони 3	Белги	Модда	Маълумот- нома	
	Маълумотлар майдони узунлиги			
	Бошланғич символ ўрни			
	Қўллашда аникланадиган қисм			
	Модда			
	Модда			
Маълумотларнинг асосий манзили	→	Майдон ажраткичи	Маълумотлар майдони	
	001 белгиси	Маълумотлар		Ёзув идентифи- катори
		Майдон ажраткичи		
	002-009 ва 00A-00Z белгилари	Маълумотлар		Маълумот майдони
		Майдон ажраткичи		
		Маълумотлар		
		Майдон ажраткичи		
	010-999, 00A- 00Z қўшимча белгилари	Маълумотлар		Маълумотлар майдони
		Майдон ажраткичи		
		Маълумотлар		
Майдон ажраткичи				
Ёзувлар ажраткичи				
	Кейинги ёзув			

2-расм. Ёзув тузилиши

Маълумотнома, ёзув идентификатори, маълумот майдони ва майдонлар майдон ажраткичи билан чегараланган.

Ёзув-ёзув ажраткичи билан чегараланган.

I-вариант	2-вариант	3-вариант	4-вариант
Индикатор	Индикатор	Индикатор	Индикатор
узунлиги=0	узунлиги=0	узунлиги>0	узунлиги>0
Идентификатор	Идентификатор	Идентификатор	Идентификатор
узунлиги=0	узунлиги>0	узунлиги=0	узунлиги>0
Маълумотлар	Идентификатор	Индикатор	Индикатор
Майдон ажраткичи	Маълумотлар	Маълумотлар	Идентификатор
		Майдон ажраткичи	Маълумотлар
	Идентификатор		
	Маълумотлар		Идентификатор
	Майдон ажраткичи		Маълумотлар
			Майдон ажраткичи
			Индикатор
	Идентификатор		Идентификатор
	Маълумотлар		Маълумотлар
	Идентификатор	Индикатор	Идентификатор
Маълумотлар	Маълумотлар	Маълумотлар	Маълумотлар
Майдон ажраткичи	Майдон ажраткичи	Майдон ажраткичи	Майдон ажраткичи
Ёзув ажраткичи	Ёзув ажраткичи	Ёзув ажраткичи	Ёзув ажраткичи
Кейинги ёзув	Кейинги ёзув	Кейинги ёзув	Кейинги ёзув

3-расм. Ёзувдаги библиографик майдонларнинг тузилиш вариантлари

4.1 Ёзув маркери

2-расмда тасвирланган ёзув маркери қайд қилинган узунликка эга ва куйидаги компонентлардан иборат:

4.1.1 Ёзув узунлиги (0-4-ҳолатлар)

Ёзувдаги символли ҳолатлар сони, шу жумладан ёзув маркери ва ажраткичини ўз ичига олган, ўнг томонга тўғриланадиган ва бешта символгача ноль билан тўлдириладиган ўпли сон билан ифодаланади.

Изоҳ – Ёзув узунлиги мантикий ёзув узунлигидир. Амалий мулоҳазаларга кўра маълумотларни машинада қайта ишлашда ахборот блокларга ажратилиши мумкин.

4.1.2 Ёзув мақоми (5-ҳолат)

Ёзувнинг ушбу тузилишини қўллаш бўйича алоҳида стандартда белгиланадиган символ, масалан «янги» ёки «ўзгартирилган» ёзув.

Алмашув бўйича ҳамкорлар ўртасида қўшимча битим тузилиши зарур.

4.1.3 Қўллаш кодлари (6-9-ҳолатлар)

Ушбу кодлар алмашув бўйича ҳамкорлар битимида белгиланади.

4.1.4 Индикаторлар узунлиги (10-ҳолат)

Индикатор символлари сонини аниқловчи битта ўнлик сон. Агар индикаторлардан фойдаланилмаса, у ҳолда индикатор узунлиги 0 (ноль) кийматига эга бўлади.

4.1.5 Идентификатор узунлиги (11-ҳолат)

Идентификатор символлари сонини белгиловчи битта ўнлик сон. Идентификаторнинг биринчи ёки ягона симболи ҳар доим IS1 (ГОСТ 7.19 бўйича) ажраткичи бўлиши керак. Идентификатордан фойдаланилмаса, у ҳолда идентификатор узунлиги 0 (ноль) кийматига эга бўлади.

4.1.6 Маълумотларнинг асосий манзили (12-16-ҳолатлар)

Ўнг томонга тўғриланадиган ва бешта символгача ноллар билан тўлдириладиган, умумий узунликни ёзув маркери ва маълумотнома символларида, шу жумладан маълумотнома охирида майдон ажраткичини ҳисобга олган ҳолда кўрсатувчи ўнлик сон.

4.1.7 Фойдаланувчи тизимлари учун (17-19-ҳолатлар)

Улар фойдаланувчи тизимлари билан белгиланади.

4.1.8 Маълумотнома режаси (20-23-ҳолатлар)

20-ҳолат - маълумотнома ҳар битта моддасининг «маълумотлар майдони узунлиги» компоненти символларида узунликни кўрсатувчи битта ўнлик сон.

21-ҳолат - маълумотнома ҳар битта моддасининг «бошланғич символ ҳолати» компоненти символларида узунликни кўрсатувчи битта ўнлик сон.

22-ҳолат - маълумотнома ҳар битта моддасининг «қўллашда аниқланадиган қисм» компоненти символларида узунликни кўрсатувчи битта ўнлик сон.

23-ҳолат - келгусида қўллаш учун резервланган.

4.2 Маълумотнома

Маълумотнома моддаларнинг ўзгарувчан сонидан ташкил топган бўлиб, уларнинг ҳар бири тегишли маълумотлар майдонини идентификация қилади (ёзув идентификатори, маълумотнома майдонлари ва ёзув майдонлари).

4.2.1 *Маълумотнома моддаси*

Модда келтирилган тартибда берилган қуйидаги компонентлардан иборат: «белги», «майдон узунлиги», «бошланғич символ ҳолати» ва (агар қўлланилса) «қўллашда аниқланадиган қисм».

Белги узунлиги - учта символ. Модданинг ҳеч қайси компоненти узунлиги бўйича 9 та символдан ошмайди. Маълумотноманинг барча моддалари бир хил тузилишга эга.

4.2.2 *Белги*

Маълумотлар ёзуви тегишли майдонининг қийматларини идентификация қилиш учун ёзувнинг ушбу тузилишини қўллаш бўйича алоҳида стандартга аниқланган ўрта символ.

Агар алоҳида стандарт бўлмаса, алмашув иштирокчилари ўртасида махсус битим тузилиши керак.

4.2.3 *Майдон узунлиги.*

Майдон узунлиги қуйидагиларга тенг:

1 аввали белги билан идентификация қилинган маълумотлар майдонидаги символларнинг (шу жумладан, майдон индикатори ва ажраткичи) умумий сонига, ёки

2 маълумотноманинг ушбу моддаси умумий узунлиги маълумотнома моддасининг «маълумотлар майдони узунлиги» компонентидаги энг катта йўл қўйилган п ўнлик сонидан ошадиган маълумотлар майдонига тегишли эканлигини белгилайдиган полга тенг. Бу ҳолда бу маълумотлар майдони бир неча қисмларга ажратилган сифатида қўрилади, ҳар бирининг узунлиги n га тенг, охиригиси бундан мустасно. Бунда ҳар бир қисм «белги» ва «қўллашда аниқланадиган қисм», шунингдек, маълумотноманинг бу моддаси тегишли бўлган ўша қисм бошланғич символининг ҳолатидан иборат маълумотнома моддасига эга бўлади. Маълумотлар майдонининг поль қиймати узунлиги, ушбу модда охири бўлмаган маълумотлар майдонининг охири қисмига тегишли эканлиги ва унинг узунлиги n га тенглиги ёки

3 2-санаб ўтишда таърифланган маълумотлар майдонининг охири қисмидаги символлар (шу жумладан, майдон ажраткичини ҳисобга олганда) сонига тенглигини билдиради.

2- ва 3-санаб ўтишларда таърифланган ҳолатларда айнан битта маълумотлар майдонининг қисмларига тегишли маълумотноманинг барча моддалари маълумотлар майдонининг қисмлари каби кетма-кетликда келиши керак.

4.2.4 *Бошланғич символ ҳолати*

Аввал келадиган белги билан идентификация қилинадиган маълумотлар майдонининг ҳолатини маълумотларнинг асосий манзилига нисбатан аниқлайдиган ўнлик сон (яъни, бевосита маълумотномадан кейин келадиган маълумотлар биринчи майдонининг бошланғич симболи ҳолати полга тенг).

4.2.5 Қўллашда аниқланган қисми

Маълумотноманинг ушбу моддаси билан идентификация қилинадиган маълумотлар майдонига тегишли қўшимча ахборотни тақдим этиш учун мўлжалланган.

4.3 Майдонлар

Барча майдонлар майдон ажраткичи билан тугаши керак.

Майдонларнинг қуйидаги учта тури мавжуд.

- ёзув идентификатори майдони: 001 белгиси;

- маълумотнома майдонлари: 002-009 ва 00A-00Z белгилари (эхтиёж бўйича);

- маълумотлар майдонлари: 010-999 ва 0AA-ZZZ белгилари (эхтиёж бўйича).

Ҳарfli символлар учун логин алифбосининг қатга ёки кичик ҳарфларидан фойдаланилади.

Ҳарф ва рақамларнинг ҳар қандай комбинацияларига руҳсат этилади. Ҳарф-рақамли белгилардан фойдаланганда, улар 00 дан бошланиши керак эмас, чунки маълумотнома майдонлари иккита нолдан бошланади.

4.3.1 Ёзув идентификатори майдони

Ёзувни тавсифлайдиган ва ёзувни яратадиган таъкилот томонидан бериладиган символлар.

Изоҳ - Ёзув идентификаторининг майдони ва маълумотнома майдонлари индикатор(лар) ва идентификатор(лар)га эга эмас.

4.3.2 Маълумотнома майдонлари

Ушбу майдонларда ёзувни қайта ишлаш учун керак бўлиши мумкин бўлган маълумотлар кўрсатилади.

Изоҳ - Ёзув идентификаторининг майдони ва маълумотнома майдонлари индикатор(лар) ва идентификатор(лар)га эга эмас.

4.3.3 Маълумотлар майдони

Ҳар бир майдон индикатор (мажбурий эмас), идентификатор(лар) (мажбурий эмас), маълумотлар ва майдон ажраткичидан иборат. Индикатор ёки идентификатор(лар) мавжудлиги ёки узунлиги ёзувдаги ҳар бир майдонда қўлланиши керак бўлган ёзув маркерининг тегишли компонентлари билан (индикатор узунлиги ёки идентификатор узунлиги) бйлан аниқланади.

Баъзи ёзувдаги ҳар бир маълумотлар майдони қуйидаги вариантлардан бири бўйича тузилиши керак (3-расм);

1 Маълумотлар. Бу ҳолатда ёзув маркердаги индикатор ва идентификатор узунлиги нолга тенг (3-расм, 1-вариант).

2 Идентификатор ва маълумотлар. Бу ҳолатда ёзув маркердаги индикатор узунлиги нолга тенг, идентификатор узунлиги 1 дан қатга ёки унга тенг (3-расм, 2-вариант).

3 Индикатор ва маълумотлар. Бу ҳолатда ёзув маркеридagi идентификатор узунлиги нолга тенг, индикатор узунлиги 1 дан катга ёки унга тенг (3-расм, 3-вариант).

4 Индикатор, идентификатор ва маълумотлар. Бу ҳолатда ёзув маркеридagi индикатор ва идентификатор узунлиги 1 га тенг ёки ундan катта (3-расм, 4-вариант).

УЎТ 016:618.327.6:006.354 ДСТ 01.140.20 Т 62 СТИПУТ 0007

Асосий сўзлар: ҳужжатлар, ахборотни қайта ишлаш, маълумот ёзувлари, ахборот алмашиш, маълумотларнинг тузилиши, машина ўқийдиган ташувчилар

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

МАЪЛУМОТЛАР АЛМАШИНУВИ УЧУН ФОРМАТ

Ўзув мазмуни

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш
бўйича давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 БугунРоссия илмий ва техник ахборот институти, Россия давлат оммавий илмий-техник кутубхонаси, Россия давлат кутубхонаси, Россия китоб палатаси, Ижтимоий фанлар бўйича илмий ахборот институти, «Информрегистр» илмий-техник маркази ва ДТҚ 191 «Илмий-техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» Стандартлаштириш бўйича давлатлараро техник қўмита томонидан ИШЛАБ ЧИКИЛГАН

Россия Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (2001 йил 22 майдаги 19-сон баённома)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлатлар номи	Стандартлаштириш бўйича миллий органнинг номи
Озарбайжон Республикаси	Оздавстандарт
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Беларусь Республикаси	Беларусь Республикаси Давстандарти
Грузия Республикаси	Грузстандарт
Козогистон Республикаси	Козогистон Республикаси Давстандарти
Қирғизистон Республикаси	Қирғизстандарт
Молдова Республикаси	Молдовастандарт
Россия Федерацияси	Россия Давстандарти
Тожикистон Республикаси	Тожикистандарт
Туркменистон Республикаси	«Туркменстандартлары» Бошдавхизмати
Ўзбекистон Республикаси	Ўзлавандарт

3 Россия Федерацияси Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлат қўмитасининг 2001 йил 4 сентябрдаги 372-сон қарори билан ГОСТ 7.19-2001 давлатлараро стандарти бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида 2002 йил 1 июлдан амалга киритилган.

4 ГОСТ 7.19-85 ўрнига

ДАВЛАТЛАРАРО СТАНДАРТ

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

МАЪЛУМОТЛАР АЛМАШИНУВИ УЧУН ФОРМАТ

Ёзув мазмуни

System of standards on information, librarianship and publishing.
Format for data interchange. Contents of record

Жорий этиш санаси 2002-07-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт маълумотлар алмашинуви учун маълумотлар элементларининг таркиби, мазмуни ва тақдим этилишини белгилайди ҳамда алмашинувида иштирок этадиган ахборот тизимлари томонидан фойдаланилиши мумкин.

Маълумотлар алмашинуви учун ёзув формати электрон кўринишдаги библиографик ёзувни ГОСТ 7.14 бўйича амалга оширади.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда куйидаги стандартларга ҳаволалардан фойдаланилган:

ГОСТ 7.1-84 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Хужжатнинг библиографик таърифи. Умумий қоидалар ва талаблар

ГОСТ 7.11-78 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Библиографик тавсифда хорижий-европа тилларида сўзлар ва сўз бирикмаларининг қисқартирилиши.

ГОСТ 7.12-93 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Библиографик ёзув. Рус тилида сўзларни қисқартириш. Умумий талаблар ва қоидалар.

ГОСТ 7.14-98 (ИСО 2709-96) Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Ахборот алмашинуви учун формат. Ёзув таркиби.

ГОСТ 7.28-80 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Магнит тасмаларда ахборот алмашиш учун кенгайтирилган лотин алифбосининг тақдим этилиши.

ГОСТ 7.29-80 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Магнит тасмаларда ахборот алмашиш учун кенгайтирилган кирилл алифбосининг тақдим этилиши.

ГОСТ 7.30-80 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Магнит тасмаларда ахборот алмашиш учун грек алифбосининг тақдим этилиши.

ГОСТ 7.52-85 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Магнит тасмаларда библиографик маълумотлар алмашуви учун коммуникатив формат. Хужжатни излаш

ГОСТ 7.53-86 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Китобни халқаро стандарт рақамлаш

ГОСТ 7.56-89 (ИСО 3297-86) Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Серилал нашрларни халқаро стандарт рақамлаш.

ГОСТ 7.64-90 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Куннинг муддати ва вақтини тақдим этиш. Умумий талаблар.

ГОСТ 7.67-94 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Мамлакат номларининг кодлари

ГОСТ 7.72-96 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Хужжатлар физик шаклининг кодлари

ГОСТ 7.75-97 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Тил номларининг кодлари

ГОСТ 7.76-96 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Хужжатлар фондини комплекшлаш. Библиографиялаш. Каталог тузиш. Атамалар ва таърифлар.

ГОСТ 34.301-91 (ИСО 6429-88) Информационная технология. 7-8-битные кодированные наборы символов. Управляющие функции.

ГОСТ 27463-87 Системы обработки информации. 7-битные кодированные наборы символов

ГОСТ 27466-87 Системы обработки информации. Наборы символов в 7-8-битных кодах. Методы расширения кодов

3 Атамалар ва таърифлар

Ушбу стандартда қуйидаги атамалар тегишли таърифлари билан қўлланилади:

3.1 библиографик ёзув: ГОСТ 7.76 бўйича

3.2 **библиографик таъриф:** ГОСТ 7.76 бўйича

3.3 **хужжатнинг библиографик даражаси:** Хужжатларнинг ўзаро боғлиқлигини кўрсатувчи тавсиф, улардан бири бошқа хужжат ёки хужжатлар гуруҳининг бир қисми ҳисобланади.

3.4 **майдон:** Ўзгарувчан узунликка эга, маълумотларнинг маълум тоифаси учун мўлжалланган, маълумотномадан кейин келадиган ва унинг мақолаларидан бири билан боғлиқ бўлган ёзув қисми. Маълумотлар майдонидан бири ёки бир неча майдон қисмлари бўлиши мумкин.

3.5 **белги:** Майдонни идентификация қилиш учун фойдаланиладиган урта рақамли символлар мажмуи.

3.6 **индикатор:** Ўзгарувчан майдон билан боғлиқ, майдон мазмуни тўғрисидаги қўшимча ахборотни, ёзувдаги ушбу майдон ва бошқа майдонлар билан ўзаро боғлиқликни тақдим этувчи биринчи, рақамли ёки харфли символ.

3.7 **майдон қисми:** Ахборотнинг маълум бирлигидан иборат бўлган майдон қисми.

3.8 **идентификатор:** Майдон ичидаги алоқадор майдон қисмларни идентификация қилувчи код. Биринчи символ - ажраткич, ГОСТ 7.14 бўйича белгиланган ҳар доим битта ноёб символ, иккинчи символ - рақамли ёки харфли бўлиши мумкин бўлган майдон қисми коди.

3.9 **маълумотлар элементи:** Аниқ идентификация қилиниши керак бўлган библиографик ёзувнинг энг кичик бирлиги. Маълумотларнинг библиографик майдонларида маълумотлар элементи майдон қисми сифатида тақдим этилади.

3.10 **маълумотлар элементининг белгиланishi:** Маълумотлар элементини идентификация қилиш учун қўлланиладиган майдон қисми (унинг иккинчи симболи)нинг белгиси, индикатори ва идентификатори маълумотларнинг мажмуи.

3.11 **бирламчи ёзув ости:** Хужжатларга - маълумотларга ишлов бериш таъриф объектига ва (ёки) ҳолатларига ва умуман ёзувга тааллуқли маълумотлар элементларини ўз ичига олган ёзув ости.

3.12 **иккиламчи ёзув ости:** Бирламчи ёзув остига киритилмаган ёзув элементларини ўз ичига олган ёзув ости.

3.13 **маълумотнома:** Ёзувдаги маълумотларнинг тартиб-рақамли жойлашишининг кўрсаткичи.

3.14 **ёзув маркери:** Ҳар бир ёзув бошида жойлашган ва унга ишлов бериш параметрларини ўз ичига олган майдон.

3.15 **маълумотнома режаси:** Маълумотнома мақолаларининг структурасини белгилайдиган параметрлар тўплами.

4 Белгилашлар ва қисқартмалар

КБТ	Кутубхона-библиографик тасниф
БТМ	Бутунроссия таржима маркази
ИТАДТ	Илмий-техник ахборотнинг давлат тизими
АҚТ	Ахборот-кидирув тили
ИДТ	Ихтироларнинг халқаро таснифи
НХ	Норматив ҳужжат
ИМТ	Ихтироларнинг миллий таснифи
ИТИ	Илмий-тадқиқот иши
ИТМ	Илмий-техник марказ
ТКИ	Тажриба-конструкторлик иши
ЁА	Ёзув ажраткичи
УЎТ	Универсал ўнлик тасниф
ISBN	Китобларнинг халқаро стандарт рақами
ISSN	Сериал нашрнинг халқаро стандарт рақами
ISDS	Сериал нашрларнинг халқаро тизими

5 Ёзув ва библиографик маълумотларни тақдим этиш структураси

- 5.1 Ёзув структураси ГОСТ 7.14 талабларига мувофиқ келиши лозим.
- 5.2 Ҳар бир библиографик ёзув таркибида қуйидагилар бўлиши керак:
- ёзув маркери;
 - маълумотнома;
 - майдонлар;
 - ёзув ажраткичи.

Библиографик ёзувнинг умумий структураси:

Ёзув маркери	Маълумотнома	Майдонлар	Ёзув ажраткичи
--------------	--------------	-----------	----------------

5.3 Ёзув маркери 24 та символдан иборат. Ҳар бир ёзув ёзув маркеридан бошланади. Ёзув маркери ёзувга ишлов берилп учун мўлжалланган.

5.3.1 0-4-ҳолатларда ёзув узунлиги кўрсатилади.

5.3.2 5-ҳолатда 1-жадвалга мувофиқ ёзув мақомининг коди кўрсатилади.

1-жадвал. Ёзув мақомининг коди

Коди	Ёзув мақоми	Тушуштиришлар
1	Янги	Ушбу ҳужжат тўғрисидаги ёзув биринчи марта киритилмоқда
2	Ўзгартирувчи	Ёзув аввал киритилган баъзи маълумотлар элементларини қўшимча киритади ва (ёки) атмаштиради ва (ёки) бекор қилади
5	Йўқотувчи	Киритилаётган ёзув аввал киритилган ёзувни умуман йўқотади
Изоҳ – 3- ва 5-мақом кодларига эга ёзувдан фойдаланиш усулини фойдаланувчи белгилайди		

5.3.3 6-ҳолатда 2-жадвалга мувофиқ ҳужжат - тавсиф объекти библиографик даражасининг коди кўрсатилади.

2-жадвал. Ҳужжат - тавсиф объекти библиографик даражасининг кодлари

Код	Ҳужжатнинг библиографик даражаси	Ҳужжат тавсифи	Мисоллар
0	Сериял	Давомийлиги оддиндан белгиланмаган вақт мобайлида чиқадиган, одатда, бир сарлавҳага эга бўлган ракамланган ва (ёки) санаси кўйилган чиқаришлар (томлар) кўринишидаги нашр	1 Наука и жизнь 2 Труды Московского института инженеров геодезии, аэрофото-съемки и картографии
1	Кўп томли	Икки ёки undan кўп ракамланган томлардан иборат, мазмуни ва расмийлаштирилиши бўйича яхлит даврий бўлмаган нашр	Словарь языка А.С.Пушкина. 4 т. М., 1956-1961, т. 1-4
2	Бир томли	Бир томда чиқарилган даврий бўлмаган нашр	1 С.И.Ожгов. Словарь русского языка. М., 1972 2 Большая советская энциклопедия, 3-чи нашр, 1977, т. 24 3 Наука и жизнь. 1999, 7-сон
3	Таҳлилий	Ҳужжат алоҳида том (чиқариш)нинг қисми ҳисобланади	Горюнов И. Притяжение черных дыр // Поиск. 2001, 26 январь
4	Маълумотлар	Муаллиф томонидан	БД №ГР 0229600396

	базаси	яратилган ва илова қилинган ҳамда Маълумотлар базалари ва банклари давлат регистрида рўйхатга олинган маълумотлар базаси	Экономика агропромышленного комплекса. ВИНИТИ
--	--------	--	--

5.3.4 7-ҳолатда 3-жадвалга мувофиқ ҳужжат синфининг коди кўрсатилади.

5.3.5 8, 9-ҳолатларда «Қўллаш кодлари» кўрсатилади. Бу кодлар лериклар ўртасидаги азмашннув бўйича битим билан белгиланади.

5.3.6 Индикатор узунлигини белгилайдиган 10-ҳолатда 1 қиймати кўрсатилади.

3-жадвал. Ҳужжатлар синфининг кодлари

Код	Шарҳи белгилаш	Ҳужжат синфи
I	КН	3 дан D гача бўлган кодларга эга синфларга тегишли бўлмаган китоблар, брошюралар ва бошқа бир мартали нашрлар
2	СН	3 дан D гача бўлган кодларга эга синфларга тегишли бўлмаган сериал нашрлар
3	ТИ	Илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишлари тўғрисидаги ҳужжатлар
4	ДИ	Диссертациялар
5	ПХ	Патент ҳужжатлари
6	НХ	Норматив ҳужжатлар
7	СК	Саноат каталоглари ва проспектлари
A	ДпИ	Депонент илмий ишлар
B	ШК	1 ва 2-кодларга эга синфларга тааллуқли бўлмаган шарҳлар ва кўрсаткичлар
C	ЭкМ	Эълон қилинмаган таржималар
D	АД	Алгоритмлар ва дастурилар
P	АР	Ахборот ресурслар
E	МБ	Маълумотлар базаси ва банклари

5.3.7 11-ҳолат «2» қийматини қабул қилиб, майдон қисми идентификаторининг узунлигини белгилайди

5.3.8 12-16-ҳолатлар маълумотларнинг асосий манзилини кўрсатади.

5.3.9 17-ҳолатда A иловага мувофиқ кодлар тўплами кўрсатилади.

5.3.10 18-19-ҳолатларда фойдаланувчи тизимлари билан аниқланади.

5.3.11 Ёзув маркерининг 20-22-ҳолатлари тегишли равишда 4, 5, 3 рақамли қийматларни қабул қилади.

5.3.12 23-ҳолат резервланган.

5.4 Ҳар бир маълумотлар элементи учун келтирилган уч символли белгининг белгиланиши 4-жадвалда келтирилган.

Белгининг биринчи символи маълумотлар элементларини қуйидагича таснифлайди:

- 0 - идентификация қилувчи маълумотлари;
- 1 - кодланган ахборот;
- 2 - библиографик тавсиф;
- 3 - изоҳлар;
- 4 - ёзувлар боғлиқлиги;
- 5 - бошқа сарлавҳалар (ўзаро боғлиқ сарлавҳалар);
- 6 - ҳужжатнинг қидирув образи (мазмун таҳлили);
- 7 - интеллектуал жавобгарлик;
- 8 - резерв (давлатлараро фойдаланиш);
- 9- ҳужжатни солиб олиш ва сақлаш (локал фойдаланиш)

4-жадвалнинг давомии

Маълумот элементининг белгилаши		Тақрирла- виши		Хужжатларнинг синфи бўйича маълумотлар элементларини қўлланганинг мазкур янаги														
Белги	Индикатор	Идентифи- катор	Маълумот- лар	Майдония	Тил	КП	СН	СТ	ТН	ДИ	ПХ	ПХ	СК	ДП	ШК	ЭЖМ	АД	
100	с	С	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
100	с	С	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
100	с	С	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
101	с	А	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
101	с	Д	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
101	с	Е	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
103	с	А	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
105	с	А	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
105	с	С	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
105	с	А	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
106	с	А	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
112	1	А	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
170	с	А	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
170	с	В	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
171	с	А	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
171	с	В	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
172	с	А	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
180	с	А	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
180	с	В	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
180	с	С	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
180	с	Д	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
200	с	А	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
200	с	Е	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
200	с	Е	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
200	с	Е	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
200	с	Н	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
200	с	Л	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
200	с	К	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
200	с	М	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
200	с	А	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
201	с	А	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
201	с	С	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
202	с	А	*	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

4-жадвалнинг давоми

Бели	Маълумот элементининг белгиланиши			Такрорлашнинг шариhi			Маълумотлар элементининг номи										Хужжатларнинг синфи бўйича маълумотлар элементларнинг қўлланганин мажбурийлиги									
	Индикатор	Классификация катор	Маълумот шариhi	Классификация катор	Маълумот шариhi	Такрорлашнинг шариhi	Бур остиди	КВ	СН	СТ	ТИ	ИИ	ИД	ИЖ	НХ	СР	ДН	ШК	Экинчи	АД						
270	с	В	-	-	-	+	Дастурлаш тили	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	М						
270	с	А	-	-	-	+	ЭХМ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	М						
270	с	С	-	-	-	+	Фондлаштирилган ОТ тури ва версияси	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	М						
270	с	Д	-	-	-	+	МБТУ/АДП	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	М						
271	с	F	-	-	-	-	Савият учун жўратилган сана	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
271	с	G	-	-	-	-	Саклаш рақами	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	М						
280	с	A	-	-	-	-	Тармоқ номи	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
280	с	B	-	-	-	-	Тармоқ январи	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
300	с	A	-	-	-	-	Изохлар	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
380	с	A	-	-	-	+	Хужжатни ерданчи маъни билан таъминлаш	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
380	с	M	-	-	-	-	Хужжатни библиографик каволалар билан таъминлаш	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
390	с	A	-	-	-	-	Рефератив хужжатлар билан алоқалар	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
400	с	A	-	-	-	+	Булар ўрғасидаги элементларнинг алоқалар тури	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
400	с	C	-	-	-	+	Болиқ хужжатнинг ёзув, ISSN идентификациянинг маъноси	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
400	с	E	-	-	-	+	Булар ўрғасидаги муносабат характери	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
401	с	A	-	-	-	+	Библиографик маълумотлар асосидаги ёзувлар ўрғасидаги алоқа тури	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
401	с	C	-	-	-	-	Булар ўрғасидаги алоқани курсатувчи маълумотлар элементининг маъноси	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
401	с	E	-	-	-	+	Библиографик маълумотлар билан боғланган ёзувлар ўрғасидаги муносабат характери	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	М						
410	с	A	-	-	-	+	Боғланган ёзув осии коди	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	М						
410	с	C	-	-	-	+	Боғланган ёзув остининг библиографик даражаси	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	М						
410	с	E	-	-	-	+	Ёзув остинининг муносабат характери	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	М						
420	с	A	-	-	-	+	Биринчи боғланган маълумотлар элементининг белгиланиши	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
420	с	C	-	-	-	+	Иккинчи боғланган маълумотлар элементининг белгиланиши	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
420	с	E	-	-	-	+	Маълумотлар элементлари ўрғасидаги муносабат характери	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
500	с	A	-	-	-	-	Шартли сарлаҳа	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
505	с	A	-	-	-	-	Сарлаҳа варианти	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						
530	с	A	-	-	-	+	Ассотий сарлаҳа	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-						

4-жалвалнинг давоми

Белги	Маълумот элементининг беллигининг		Табриқлашиш		Маълумотлар элементининг номи	Хужжаларнинг синфли бўйича маълумотлар элементларини кулданнинг мажбурийлиги											
	Ичкикатор	Ичкикатор	Малълумотлар	Табриқлашиш		КН	СН	СТ	ТИ	ДИ	ПХ	НХ	СК	ДИИ	ПХ	ЭЖИ	М
701	2	D	*	Таржамон	МБ маълумотнинг телелрфони												
701	3	A	*	Ушалактачи	Таржамон												
701	4	A	*	Ушалактачи	Ушалактачи												
701	5	A	*	Ерлактачи	Ерлактачи												
701	6	F	+	Ихтиронинг нелвилдуал талаблори	Ихтиронинг нелвилдуал талаблори												
701	7	A	+	Индивидуал патент эаки	Ихтиро индивидуал талаблорининг турар жойи (мамлакат)												
701	7	F	+	Индивидуал патент эаки	Индивидуал патент эаки												
701	8	M	*	Иллостратор	Индивидуал патент эакининг турар жойи (мамлакат)												
710	0	A	+	Жамоа муаллифи	Иллостратор								M				
710	0	B	+	Жамоа муаллифининг киксартрилган номи	Жамоа муаллифи												
710	0	C	+	Жамоа муаллифининг паролжал номи	Жамоа муаллифининг киксартрилган номи												
710	0	D	+	Жамоа муаллифининг турар жойи (шахар)	Жамоа муаллифининг паролжал номи												
710	0	E	+	Жамоа муаллифининг турар жойи (мамлакат)	Жамоа муаллифининг турар жойи (шахар)												
710	0	F	+	Жамоа муаллифининг турар жойи (манзил)	Жамоа муаллифининг турар жойи (мамлакат)												
710	1	A	+	ИПНин бажарувчи ташкилот	Жамоа муаллифининг турар жойи (манзил)								M				
710	1	B	+	ИПНин бажарувчи ташкилотнинг киксартрилган номи	ИПНин бажарувчи ташкилот												
710	1	D	+	ИПНин бажарувчи ташкилот манзили (шахар)	ИПНин бажарувчи ташкилотнинг киксартрилган номи												
710	1	E	+	ИПНин бажарувчи ташкилот манзили (давлат)	ИПНин бажарувчи ташкилот манзили (шахар)												
710	1	S	+	ИПНин бажарувчи ташкилот коди	ИПНин бажарувчи ташкилот манзили (давлат)									M			
710	2	A	+	Нашир этувчи ташкилот	ИПНин бажарувчи ташкилот коди												
710	2	C	+	Нашир этувчи ташкилот манзили (шахар)	ИПНин бажарувчи ташкилот										M		
710	2	E	+	Нашир этувчи ташкилот манзили (мамлакат)	Нашир этувчи ташкилот манзили (шахар)												
711	0	A	+	Ихтиронинг жамоа талаблори	Нашир этувчи ташкилот манзили (мамлакат)												
711	0	C	+	Ихтиро жамоа талаблорининг турар жойи (шахар)	Ихтиронинг жамоа талаблори												
711	0	E	+	Ихтиро жамоа талаблорининг турар жойи (мамлакат)	Ихтиро жамоа талаблорининг турар жойи (шахар)												

5.5 Индикатор ва идентификатор кийматлари рақамлар ёки кагга лотин ҳарфлари билан бериллади.

5.6 Қўллашда аниқланадиган маълумотнома мақоласининг компоненти - қисм учга символ узунлигига эга ва қуйидагича фойдаланилади:

- биринчи символ шу майдонга тааллуқли ёзув ости кодини кўрсатади, агар майдон маълумотлари бирламчи ёзув остига тегишли бўлса, Ø кийматини қабул қилади, агар майдон маълумоти иккиламчи ёзув остининг бирига тегишли бўлса, 1-9 ёки A-Z кийматини қабул қилади. 1-8 кодларига эга иккиламчи ёзув остида қўлланилган маълумотлар элементи 5-жадвалда келтирилган;

- иккинчи ва учинчи символлар бир ёзув ости доирасидаги айлан бир хил белгига эга маълумотлар майдонларининг рақамларини кўрсатади ва маълумотлар майдонининг биринчи ёки ягона пайдо бўлиши учун Ø1 ва худди ўша ёзув остида кейинги қайтарилишлар учун Ø2-ZZ кийматларини қабул қилади.

5.7 Ёзувда ҳужжатларнинг тавсифлари ўртасидаги расмий ёки маъмулий боғлиқлик, шунингдек боғлиқлик характери кўрсатилади. Бу боғлиқликни кўрсатиш учун «4» белгисининг биринчи симболи билан маълумотлар элементларидан фойдаланилади.

Ҳужжат - тавсиф объекти билан боғлиқ ҳужжатлар тўғрисидаги маълумотлар ёзувда ёки унинг ташқарисида жойлашиши мумкин. Бу маълумотларни ёзув ичига жойлаштиришда уларни ҳужжат - тавсиф объекти билан боғлиқ ҳар бир ҳужжат учун биттадан иккиламчи ёзув остига гуруҳланади. Ҳужжат - тавсиф объекти тўғрисидаги маълумотлар бу ҳолда бирламчи ёзув остини ташкил этади.

Маълумотлари ёзув ташқарисида (бошқа ёзувларда) жойлашган ҳужжатлар билан боғлиқликни кўрсатувчи маълумотлар элементлари бирламчи ёзув остига жойланади.

Иккиламчи ёзув остиларининг бирламчи ёзув остилари билан боғлиқлигини кўрсатувчи маълумотлар элементлари боғланган иккиламчи ёзув остига жойланади.

Ҳар қандай иккиламчи ёзув ости билан шу боғлиқликни кўрсатувчи маълумотлар элементи жойлашиши керак бўлган бошқа иккиламчи ёзув остилар боғланган бўлиши мумкин.

Ёзув ости орасидаги алоқалар фақат ёзув ичида кўрсатилади.

Бир ёзув ости ичида маълумотлар элементлари ўртасидаги боғлиқлик кўрсатилиши мумкин. Бу боғлиқликни кўрсатувчи маълумотлар элементи шу ёзув остига жойланади.

6 Маълумотлар элементлари

6.1 Хужжатлар синфларини ёзувда тавсифлаш учун мўлжалланган маълумотлар элементлари 3-жадвалда келтирилган.

6.2 Хужжатлар синфига боғлиқ равишда маълумотлар элементлари мажбурий ва мажбурий эмас бўлиши мумкин.

Агар мажбурий маълумотлар элементи хужжатда мавжуд бўлса ёки маълумот элементи спецификациясида келтирилган қодалар бўйича олиниши мумкин бўлса, у ёзувларда кўрсатилиши керак.

Мажбурий бўлмаган маълумотлар элементи ёзувларда кўрсатилиши мумкин.

6.3 Библиографик ёзув яратувчи, ахборот тизимига киритиладиган қўшимча маълумотлар элементи белгининг биринчи ҳолатида 8 рақамга эга бўлади.

6.4 5-жадвалда келтирилган хужжатлар - тавсиф объектлари учун ёзувда ушбу жадвалда кўрсатилган иккиламчи ёзув ости мазмуни ва кодлари келтирилган бўлиши керак, 8 кодига эга иккиламчи ёзув ости бундан мустаспо.

6.5 A-Z кодларига эга ёзув остиларида хужжат - тавсиф объекти билан боғлиқ бўлган бошқа хужжатларга тегиши маълумотлар элементлари келтирилиши мумкин (масалап, бошланғич хужжатнинг тавсифи, агар тавсиф объекти қайта нашр этиш бўлса).

6.6 Хужжатларни тавсифлашда қўллапиладиган маълумотлар элементларининг рўйхати, уларнинг белгиланиши, бирламчи ёзув остида уларнинг қайтарилиши ва 3-жадвалда кўрсатилган хужжатлар синфлари учун мажбурийлиги 4-жадвалда келтирилган. Бу жадвалнинг СТ устуни «макола» - хужжатларнинг бошқа синфларига тегишли бўлмаган КН ёки СИ синфи хужжатининг қисми учун маълумотлар элементларининг мажбурийлигини белгилайди.

Иккиламчи ёзув ости маълумотлар элементлари учун мажбурий бўлган ўша маълумотлар 6-жадвалда келтирилган.

Маълумотларнинг мажбурий элементларига М симболи мос келади.

6.7 Маълумотлар майдони ичида такрорланиши мумкин бўлган маълумотлар элементлари (майдон қисми) 4 ва 6-жадвалларда «*» симболи билан белгиланган.

6.8 Боғланган маълумотлар элементларидан иборат ёзув ости ичида такрорлашувчи майдонлар таркибида такрорланиши мумкин бўлган маълумотлар элементлари 4- ва 6- жадвалларда «+» симболи билан белгиланган. Маълумотларнинг бошқа элементлари ёзувда фақат турли ёзув остиларда такрорланиши мумкин.

6.9 4- ва 6-жадваллардаги «-» симболи қуйидагиларни билдиради:

«Индикатор» ва «Идентификатор» устунида - индикатор ва идентификаторнинг йўқлиги;

«Такрорланиш» устунида - тегишли маълумотлар майдони ва ёзув остида маълумотлар элементининг такрорланишига йўл қўймаслик;

«Хужжат синфи» устунида - хужжатлар тегишли синфлари учун маълумотлар элементларининг қўлланилмаслиги ёки мажбурий эмаслигини англатади.

5-жадавал. Маълумотлари иккиламчи ёзув астида келтирилган хужжатлар - тавсиф объектлари

Хужжат - тавсиф объекти	Тавсиф объекти билан боғланган, маълумоти иккиламчи ёзув астида келтирилмаган хужжат	Ёзув асти коди
Бир марта чиқариладиган бир томли нашр қисми ёки алоҳида сарлавхага эга бўлган сериал нашрнинг (том, нашр) сонлари	Бир марта чиқариладиган бир томли нашр ёки алоҳида сарлавхага эга бўлган сериал нашрнинг сони (том, нашр).	1
Алоҳида сарлавхага эга бўлмаган сериал нашрнинг рақам қисми (том, нашр).	Алоҳида сарлавхага эга бўлмаган сериал нашрнинг сони (том, нашр).	2
Қўп томли нашрнинг том қисми	Сериали нашр Қўп томли нашрнинг томи	3 4
Қўп томли нашрнинг алоҳида томи	Қўп томли нашр	5
Алоҳида сарлавхага эга бўлган сериал нашрнинг алоҳида сони (том, нашр)ни ташкил этган бир марта чиқариладиган нашр	Қўп томли нашр	6
Алоҳида сарлавхага эга бўлмаган сериал нашрнинг сони (том, нашр).	Сериал нашр	7
Қўп томли нашр	Сериал нашр	3
Таржима	Қўп томли нашрнинг алоҳида томи Таржима учун дастлабки хужжат	8 9

6-жадвал. Иккиламчи ёзув ости маълумотлар мажбурий элементларининг рўйхати

Маълумотлар элементининг белгилаinishи		Тақрифлаш		Маълумотлар элементининг номи	Ёзув ости коди							
Белги катор	Идентификатор	Маълумотлар майдони	Ёзув ости		1	2	3	4	5	6	7	8
010	Ø	A	-	ISBN	M	-	-	M	M	-	-	M
011	Ø	A	-	ISSN	M	-	M	-	M	-	M	M
100	ø	A	-	Хужжат тури	M	M	M	M	M	M	M	M
200	ø	A	-	Асосий сарлавха, Хужжат кўсики (томънинг ва сарлавхасининг белгилаinishи)	M	-	M	M	M	M	M	M
2000	ø	H	-	Хужжат кўсики (томънинг ва сарлавхасининг сарлавхаси)	-	-	-	M	-	M	-	M
2005	ø	I	-	Қайта нашр тўричилиги маълумотлар	M	M	-	-	M	-	-	-
206	Ø	A	*	Серият нашрининг том рақами	M	M	-	-	-	-	-	-
206	Ø	B	-	Серият нашрининг чикчи рақами	M	M	-	-	-	-	-	-
206	Ø	C	-	Серият нашрининг санаси	-	M	-	-	M	-	-	-
210	ø	A	+	Нашр жойи (шахар)	M	-	-	-	M	-	-	-
210	ø	C	+	Нашрнинг	M	-	-	-	M	-	-	-
210	ø	D	-	Нашр санаси	M	-	-	-	M	-	-	-
210	ø	F	-	Чоп этилган йил ¹	M	-	-	-	M	-	-	-
210	ø	H	-	Тахминий нашр санаси ²	M	-	-	-	M	-	-	-
210	ø	K	+	Муаллифлик ҳуқуқининг қўлга келиши санаси ³	M	-	-	-	M	-	-	-
225	ø	A	-	Серия сарлавхаси	-	-	-	-	-	-	-	-
225	ø	B	-	Қўйи серия рақами ва белгилаinishи	-	-	-	-	-	-	-	-
225	ø	C	-	Қўйи серия сарлавхаси	-	-	-	-	-	-	-	-
410	ø	A	+	Ёзув остига боғлиқ код	M	M	M	M	M	M	M	M
410	ø	C	+	Ёзув остига боғлиқ код	M	M	M	M	M	M	M	M
410	ø	E	+	Ёзув остида урилмаслиги, муносабат характери	M	M	M	M	M	M	M	M
620	ø	A	-	Рубрикаларнинг рубрика коди	M	M	-	-	M	-	-	M
700	ø	A	-	Иллюстрация муаллифи	M	-	-	-	M	-	-	M
701	Ø	A	*	Муҳаррир ⁴	M	-	-	-	M	-	-	M
701	1	A	+	Тузувчи ⁴	M	-	-	-	M	-	-	M
710	Ø	A	-	Жамoa муаллифи	M	-	-	-	M	-	-	M
710	Ø	A	-	Нашр тузувчи - ташкилот	M	-	M	-	M	-	-	M
710	2	A	-		-	-	M	-	-	-	-	-

6-жадвалнинг охири

Маълумотлар элементининг белгилаши		Тақрирдашнинг белгилаши		Маълумотлар элементининг номи								
Белги	Илмий катор	Илмий белги	Маълумотлар макдони	Гуз	1	2	3	4	5	6	7	8
720	ε	A	-	-	М	М	М	М	М	-	-	-
720	ε	C	-	-	М	М	М	М	М	-	-	-

Маълумотлар элементининг мажбурий, алар:

1) «Наир санаси» (210 ε D) ва «Муаллифлик ҳуқуқининг кучга кириш санаси» (210 ε K) маълумотлар элементлари бўлмас;

2) «Наир санаси» (210 ε D); «Муаллифлик ҳуқуқининг кучга кириш санаси» (210 ε K) ва «Чоп этилган йил» (210 ε I) маълумотлар элементлари бўлмас;

3) «Наир санаси» (210 ε D) маълумотлар элементлари бўлмас;

4) «Индивидуал муаллиф» (700 ε A) маълумотлар элементлари бўлмас. «Мухаррир» (701 ε A) ва «Тузувчи» (701 ε A) маълумотлар элементларидан бири берилиши мажбурий ҳисобланади.

бўйича ёзув яратувчи - ташкилот(ОКПО) коди.

«Ўзгартирувчи» ёки «бартаграф этадиган» ёзув у тегишли бўлган ёзув билан бир хил идентификаторга эга бўлиши керак.

Мисол. Ёзув 1999 йил 25 сентябрда 99 номери остида ВНТИЦда тузилган.

Ёзув: 81019909250000992734888.

002 - ЁЗУВ ОСТИ КЎРСАТКИЧИ

20

Маълумотлар элменти ёрдамида такрорий ёзув остилар рўяхати ва ҳужжатларнинг библиографик даражаси белгиланиб, уларнинг маълумотлар элементи тегишли иккиламчи ёзув остига тааллуқли бўлади.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи алоҳида иккиламчи ёзув остиларга мувофиқ ва

КУ

структурасига эга жуфт кодлардан иборат.

бунда К - 5.6-бандга мувофиқ тегишли иккиламчи ёзув ости коди.

У - маълумотлар элементлари ушбу иккиламчи ёзув остига тегишли ҳужжат библиографик даражасининг коди. Код 2-жадвалга мувофиқ ёзилади.

Мисол. Ёзувда бир марта нашр этиладиган кўп томли нашрда эълон қилинган мақоланинг тавсифи берилади. Бирламчи ёзув остидан ташқари иккиламчи ёзув остилари ҳам келтирилади: бир марта нашр этиладиган кўп томли нашрнинг томи тўғрисидаги маълумотлар ва таркибига ушбу том қирадиган кўп томли бир мартали нашр тўғрисидаги маълумотлар.

Ёзув: 4251

004 -- ТАШҚИ МАЪЛУМОТЛАР БАЗАСИНИНГ БЕЛГИЛАНИШИ

30

Ёзув олинган ташқи (доирасида ёзув идентификатори бериладиган ахборот тизимига нисбатан) маълумотлар базасининг ташқи белгилари.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ёзув олинган ахборот тизими (хизмати)да қабул қилинган расмий аббревиатура кўринишида ёзилади.

Мисол. Расмий аббревиатура: ИНИС

Ёзув: ИНИС

Изоҳ Ташқи ахборот тизими базасидаги ёзув раҳами «Ўзлаштирилган ёзув белгиси» (005) маълумотлар элементида берилади. Маълумотлар базаси тегишли бўлган ташқи ахборот тизимининг коди «Ташқи тизимнинг белгиланиши» (072 § В) маълумотлар элементида келтирилади.

005-ЎЗЛАШТИРИЛГАН ЁЗУВИНИНГ БЕЛГИЛАНИШИ

30

004 белгилги майдонда келтирилган белгига эга ташқи (доирасида ёзув идентификатори бериладиган ахборот тизимига нисбатан) ахборот тизими

(хизмати)дан ўзлаштирилган ёзувнинг бирламчи рақамли, ҳарфли ёки ҳарф-рақамли белгиси.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ёзувга ташқи ахборот тизими (хизмати) томонидан берилган белги кўринишида ёзиб олинади.

Мисол. ИНИС тизимидан ўзлаштирилган ёзувга RN 022079 рақами берилган.

Ёзув: RN 022 079

010 0 A ISBN

13

International Standard Book Number - Хужжатга берилган китобларнинг халқаро стандарт рақами

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ГОСТ 7.53га мувофиқ ёзилади. ISBN аббревиатураси тушириб қолдирилади.

Мисол. Хужжатда: ISBN 3-7653-0000-4 келтирилган

Ёзувда: 3-7653-0000-4

010 1 A* XATO ISBN

13

Кейинчалик бскор қилинган, нотўғри берилган ISBN, нотўғри назорат суммаси билан ёки нотўғри босилган.

Ёзиш усули ва мисол «ISBN» (0 10 0 A) маълумотлар элементида келтирилган.

011 0 A ISSN

9

International Standard Book Number - Серил нашрларнинг халқаро тизими (ISSN International Center - ISDS) доирасида хужжатга берилган Серил нашрларнинг халқаро стандарт рақами.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ГОСТ 7.56га мувофиқ ёзилади.

«ISSN» аббревиатураси тушириб қолдирилади.

Мисол. Хужжатда: ISSN 0039-2456 келтирилган

Ёзувда: 0039-2456

011 1 A* XATIO -ISSN

9

Хато ISSN, бироқ хужжатда мавжуд.

Ёзиш усули ва мисол «ISSN» (011 0 A) маълумотлар элементида келтирилган.

03 0 A* IXTIPO USTUWOR TALABNOMASINING RAQAMI - RASMIYLAŞTIRILGAN

15

Биринчи берилган талабноманинг рўйхат рақами

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи қуйидаги кўринишда ёзилади:

ГГГГХХНННННННННН,

бунда ГГГГ – ихтиронинг устувор талабномаси берилган йил рақамлари;

ХХ - устувор талабномани белгилашнинг ҳарфли қисми ёки у бўлмаганда бўш жойлар;

НННННННННН – рақам

Рақам ўнг томонга текисланади ва 8 та символгача бўш жойлар билан тўлдирилади.

Мисол. Хужжатда: ВА-2345-1973 келтирилган.

Ёзув: 1973ВАсссс2345

Ø3 Ø С* УСТУВОР МАМЛАКАТ **3**

Ихтирога, патентга (муаллифлик гувоҳномаси)га устувор талабнома биринчи марта берилган мамлакат.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ГОСТ 7.67 бўйича рақамли код билан ёзилади.

Мисол. Тавсиф объекти - Япония устуворлигидаги АҚШ патент-аналоги. Хужжатда [33] JP

Ёзув: 348

Ø3 Ø Е* УСТУВОР САНА **8**

Йил, ой ва санаси кўрсатилган патент (муаллифлик гувоҳномаси)га ихтиронинг устувор талабномаси.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ГОСТ 7.64 га мувофиқ куйидаги форматда ёзилади:

ГГГГММДД,

бунда ГГГГ – йил;

ММ - ой;

ДД - ой куни

Мисол. Хужжатда 1999.23.12 келтирилган.

Ёзув: 19991223

Агар қандайдир ҳолатнинг қиймати кўрсатилмаган бўлса, у ҳолда унда “?” симболи ёзилади.

**Ø3 1А* ИХТИРО УСТУВОР ТАЛАБНОМАСИНИНГ
РАҚАМИ - РАСМИЙЛАШТИРИЛМАГАН** **2Ø**

Биринчи марта берилган талабноманинг рўйхатга олинган рақами

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи хужжатда келтирилган кўринишда ёзилади.

Мисол. Хужжатда ВА-2345-1973 келтирилган.

Ёзув: ВА-2345-1973

**Ø5 ØА+ ИХТИРОГА ТАЛАБНОМАНИНГ РЎЙХАТГА
ОЛИНГАН РАҚАМИ - РАСМИЙЛАШТИРИЛГАН** **5**

Талабнома берилганда патент идораси томонидан унга берилган рақам.

Ёзиш усули ва мисол «Устувор талабнома рақами - расмийлаштирилган» (Ø3 ØА) маълумотлар элементида келтирилган.

**Ø5 Ø С+ ИХТИРОГА ТАЛАБНОМА БЕРИЛГАН
МАМЛАКАТ** **3**

Патент (муаллифлик гувоҳномаси) учун ихтирога талабнома берилган мамлакат.

Ёзиш усули ва мисол «Устувор мамлакат» (Ø23 Ø С) маълумотлар элементида келтирилган.

Ø25 Ø Е ИХТИРОГА ТАЛАБНОМА БЕРИЛГАН

САНА

8

Патент (муаллифлик гувоҳномаси) учун талабнома тақдим қилинган йил, ой ва кун

Ёзиш усули ва мисол «Устувор сана» (Ø23 Ø Е) маълумотлар элементида келтирилган.

Ø25 1 А+ ИХТИРОГА ТАЛАБНОМАНИНГ РЎЙХАТГА

ОЛИНГАН РАҚАМИ - РАСМИЙЛАШТИРИЛМАГАН **20**

Патент ёки муаллифлик гувоҳномасига ихтиронинг бириинчи марта берилган талабномасининг рўйхатга олинган рақами

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи хужжатда келтирилган кўринишда ёзилади.

Мисол. Хужжатда келтирилган: 1.150.239

Ёзув: 1.15Ø.239

Ø26 Ø А НҲ БЕЛГИЛАНИШИ

30

Норматив хужжатни идентификация қиладиган символлар тўплами.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи хужжатда келтирилган кўринишда ёзилади.

Мисол: Хужжатда келтирилган: ГОСТ 7.79-2001

Ёзув: ГОСТ 7.79-2ØØ1

Ø26 1 А* АЛМАШТИРИЛГАН НҲ БЕЛГИЛАНИШИ

30

Тавсиф объекти билан алмаштирилган НҲ белгиланиши.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи хужжат - тавсиф объектида келтирилган кўринишда ёзилади.

Мисол. Хужжатда ГОСТ 7.20-80 ўрнига ГОСТ 7.20-2000 келтирилган

Ёзув: ГОСТ 7.20-8Ø

Ø27 6 А ПАТЕНТ ХУЖЖАТНИНГ РАҚАМИ

2Ø

Патент, муаллифлик гувоҳномаси, фойдали моделлар ва уларга талабноmalar рақами

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи хужжатда келтирилган кўринишда ёзилади.

1-мисол. Хужжатда келтирилган: PAT 124.515

Ёзув: PAT 124.515

2-мисол. ИНПАДОК электрон элтувчида келтирилган: 12ØØ5ØØ.

Ёзув: 12ØØ5ØØ

Ø28 6 А ИГИ ТЎҒРИСИДАГИ ҲИСОБОТ БЕЛГИЛАНИШИ **23**

Ҳисоботнинг рақамли, ҳарфли ёки ҳарф-рақамли белгиланиши.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи хужжатда келтирилган кўринишда ёзилади.

Мисол. Хужжатда келтирилган: ACLE 1394

Ўзув: ACLE¢ 1394

**Ø28 ¢ МИТИ ЁКИ ТКИнинг ДАВЛАТ РЎЙХАТИГА
ОЛИНГАН РАҚАМИ**

11

Давлат рўйхатидан ўтказаетган органда ИТИ ёки ТКИни рўйхатга олиш босқичида бериладиган мавзунинг давлат рўйхатига олинган рақами.

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи ҳужжатда келтирилган кўринишда ёзилади.

Мисол. Ҳужжатда келтирилган: давлат рўйхатига олинган рақами У56235

Ўзув: У56235

**Ø28 ¢ Р ҲИСОБОТ, ДИССЕРТАЦИЯНИНГ ИНВЕНТАРЬ
РАҚАМИ**

11

Ҳисобот, диссертациянинг Бутунроссия илмий-техник ахборот маркази томонидан бериладиган ҳарф-рақамли ёки рақамли белгиланиши.

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи қуйидаги структурада 11-символли код билан ёзилади:

ННГГСХХХХХХ,

бунда НН - ВНТИЦ белгиладиган ҳужжат тури;

ГГ - йилнинг охириги икки рақами;

С - назорат разряди;

ХХХХХХ - йил бошидан қўйилган тартиб рақами.

Мисол. 1995 йилдаги ҳисобот бўлган ахборот картаси 123400 рақамига

эга

Ўзув: Ø28541234ØØ

**Ø28 ¢ А МАЪЛУМОТЛАР БАЗАСИНИНГ ДАВЛАТ
РЎЙХАТИГА ОЛИНГАН РАҚАМИ**

10

Маълумотлар базалари ва банкларининг давлат регистри («Информрегистр» ИТМ) томонидан бериладиган маълумотлар базалари ва банкнинг давлат рўйхатига олган рақами.

Ўзиш усули. Элемент қуйидаги структурада 10-символли код билан ёзилади.

ННГГГХХХХХ

бунда НН - «Информрегистр» ИТМ томонидан белгиланадиган рўйхатдан ўтказувчи МБ тури.

П - «Информрегистр» ИТМ томонидан белгиланадиган рўйхатга олувчи ташкилот белгиси.

ГГ - йилнинг охириги икки рақами;

ХХХХХ - рўйхатга олинган тартиб рақами.

Мисол. 1996 йилда «Информрегистр» ИТМ томонидан рўйхатга олинган маълумотлар базаси 2345 тартиб рақамига эга.

Ўзув: Ø2296Ø2345

Ø7Ø ¢ А ПАТЕНТ - АНАЛОГ

21

Айнан битга ихтирога бошқа мамлакат томонидан берилган патент.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ёзишнинг қабул қилинган коидаларига мувофиқ 21-символли код билан ёзилади.

Мисол. АҚШда патент берилган ихтирога, шунингдек Японияда ҳам патент берилган, бу ерда розилик берилган талабнома №50200 1984 йил 27 январда эълон қилинган. Бу талабнома Японияда АҚШ патентининг аналогичисобланади.

Ёзув: JРϕ84 Ø127ϕВϕϕϕϕ5Ø2ØØ

Ø72 ϕ А ТАШҚИ ТИЗИМНИНГ БЕЛГИЛАНИШИ 2

ИТАДТ доирасида ёзувдан келгусида фойдаланиш учун олинган, ИТАДТга нисбатан тизим (хизмат)нинг белгиланиши.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи кодификаторга мувофиқ 2 символли код билан ёзилади.

Мисол. Ёзув ИНИС тизимдан олинган.

Ёзув: 61

Изоҳ. Ёзув олинган маълумотлар ташки базасининг номи «Маълумотлар ташки базасининг белгиланиши» (ØØ4) маълумотлар элементида келтирилган. Ташки ахборот тизимининг маълумотлар базасидаги ёзув рақами «Олинган ёзувнинг белгиланиши» (ØØ5) маълумотлар элементида келтирилади.

**Ø72 ϕ С ЁЗУВНИ ИТАДТ ТИЗИМИ ОСТИГА КИРИТИШ
САНАСИ 8**

Ёзувни ИТАДТ тегипли қуйи тизим фондига киритилган йил, ой ва сана.

Ёзиш усули ва мисол «Ёвуни тузиш санаси» 1ØØϕС) маълумотлар элементида келтирилган.

**Ø73 ϕ А ТАРЖИМАНИ БАЖАРГАН ТАШКИЛОТ
ТОМОНИДАН БЕРИЛГАН ЭЪЛОН ҚИЛИНМАГАП
ТАРЖИМА РАҚАМИ 12**

Таржима ишини бажарган ташкилот томонидан берилган таржима рақами

Ёзиш усули: Маълумотлар элементи ҳужжатда келтирилган кўринишда ёзилади.

Мисол. Ҳужжатда таржима ишини бажарган ташкилот томонидан берилган Е-12194 рақами келтирилган.

Ёзув: Е-12194

Ø74 ϕ А ЁЗУВ ЯРАТУВЧИ – ТАШКИЛОТ 73

Ёзувни яратган ва унинг мазмунига масъул бўлган ташкилотнинг белгиланиши ёки номи

Ёзиш усули. Ташкилотнинг тўлиқ ёки қисқартирилган номи.

Мисол. Ёзув ВИНИТИда ярагилган.

Ёзув: ВИНИТИ

1ØØ ϕ А ҲУЖЖАТ ТУРИ 3

Маълум характерли белгилар (вазифаси, даврийлиги, хужжатдаги ахборот характери) тўплами бўйича хужжатлар таснифидаги тоифа.

Ёзиш усули. Маълумотлар элменти уч символли код билан ёзилади: биринчи икки символ Б илованинг Б.1-жадвалига мувофиқ; учинчи символ – 2-жадвал бўйича.

1-мисол. Сериал нашрда эълон қилинган мақолага ишлов берилади.

Ёзув: 200

2-мисол. МБ тавсифига ишлов берилади.

Ёзув: Е 04

100 Ҷ В НАШР ЭТИЛГАН ЖОЙ (МАМЛАКАТ) 3

Худудда хужжат нашр этилган мамлакат.

Ёзиш усули ва мисол «Устувор мамлакат» (023 0 С) маълумотлар элементида келтирилган

100 Ҷ С ЁЗУВ ТУЗИЛГАН САНА 8

Асл ёки ташқи (доирасида ёзув идентификатори бериладиган ахборот тизимига нисбатан) ахборот тизимидан (хизмати)дан олинган ёзув яратувчи - ташкилот томонидан ёзувнинг яратилган йили, ойи ва санаси.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ГОСТ 7.64 га мувофиқ куйидаги кўринишда ёзилади:

ГГГГММДД,

булда ГГГГ - йил рақамлари;

ММ - ой;

ДД - ой куни.

Мисол. Ёзув 1999 йил 16 ноябрда тузилган.

Ёзув: 19991116

Агар қандайдир ҳолат белгиси кўрсатилмаган бўлса, у ҳолда ушда «?» символи ёзилади.

100 Ҷ Е + ТАРҚАТИШНИ ЧЕГАРАЛАШ БЕЛГИСИ 2

Хужжатнинг тарқатилишини чегаралаш даражасини ақс эттирувчи ва ушдан фойдаланишни мумкин бўлган ташкилотлар доирасини белгиловчи белги.

Ёзиш усули. Маълумотлар элменти икки символли код билан ёзилади. Коднинг биринчи ҳолати 7-жадвалда, иккинчиси – 8-жадвалда келтирилган.

7-жадвал. Махфийлик грифи кодлари

Код	Гриф
1	Грифсиз
2	Тижорат сири
3	Хизматга оид сир
4	Патент аризаси
5	Касб сири
6	Шахсий маълумотлар
7	Тергов сири

8-жадвал. Тарқатишни чеклаш кодлари

Код	Тарқатиш
A	Чекланишларсиз
C	МДХ ташкилотларида
D	Бир тармоқ доирасида
E	Ташкилот ичида
F	Рўйхат бўйича

Мисол. Грифсиз ҳужжат рўйхат бўйича тарқатилади

Ёзув: 1F

100 Ҷ N ПАТЕНТЛОВЧИ МАМЛАКАТ

3

Талабномаларни рўйхатдан ўтказувчи ва кўриб чиқувчи, шунингдек, патент ҳужжатларини бериш ва эълон қилишни амалга оширадиган мамлакат.

Ёзиш усули ва мисол. «Устувор мамлакат» (023 0C) маълумотлар элементида келтирилган.

101 Ҷ A* ХУЖЖАТ АСОСИЙ МАТНИНИНГ ТИЛИ

3

Ҳужжатнинг асосий мазмунини бевосита аке эгтирувчи, сўз боши, мундарижа, изоҳлар ва унинг бошқа ёрдамчи қисмларидаги фарқ қилувчи матн тили.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ГОСТ 7.75 бўйича уч символли рақамли код билан ёзилади.

Мисол. Ҳужжатнинг асосий матни инглиз тилида келтирилган.

Ёзув: 045

101 Ҷ D + ЁРДАМЧИ МАТН ТИЛИ

Ҳужжатнинг асосий матни (масалап кўрсаткич, мундарижа)ни ўлдирувчи матн тили.

Ёзиш усули ва мисол. «Ҳужжат асосий матнининг тили» (101 Ҷ A) маълумотлар элементида келтирилган.

Изоҳ - Агар қўшимча матн тили асосий матн тилидан фарқли бўлса, маълумотлар элементи келтирилади. «Хужжатни қўшимча матн билан таъминлаш» (380 § А) маълумотлар элементи билан алоқа ўрнатилиши керак

101 § Е + РЕФЕРАТ (АННОТАЦИЯ) ТИЛИ 3

Реферат (аннотация) тузилган тил.

Ўзиш усули ва мисол «Хужжат асосий матнининг тили» (101 § А) маълумотлар элементида келтирилган.

Изоҳ - «Реферат (аннотация) (660 § А) маълумотлар элементи билан алоқа ўрнатилиши керак.

103 § А ХУЖЖАТНИНГ ФИЗИК ШАКЛИ 4

Хужжатни сақловчи - таъкилот жамғармасида хужжат мазмуни ёзилган тапувчи тури, шунингдек тапувчи тавсифи ва (ёки) унда хужжатнинг тақдим этилиши.

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи ГОСТ 7.72 га мувофиқ тўрт символли код билан ёзилади.

Мисол. Хужжат микрофишда А6 форматда тақдим қилинган. Микрофишанинг физик шакли тўғрисидаги қўшимча маълумотлар мавжуд эмас.

Ўзув: 2110

105 § А СЕРИАЛ НАШРНИНГ ДАВРИЙЛИГИ 7

Вақтнинг маълум оралиғидан чикувчи сериал нашр чиқишларининг сони.

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи куйидагича ёзилади:

IIГ, агар сериал нашрлар белгиланган вақт оралиғида мунгазам чиқарилса, ёки IIIГХ, сериал нашрлар доимий чиқарилмаганда, маълум вақт оралиғида чоп этиладиган нашрлар сони ўзгармайди,

бунда II - Г вақт оралиғида чиқадиган сонлар (нашрлар) сони;

Г - вақт оралиғи (йиллардаги);

Х - нодаврийлик белгиси.

Агар сериал нашрлар доимий чиқарилмаса ва маълум вақт оралиғида чиқадиган нашр сонлари вақти-вақти билан ўзгарса, у ҳолда Х белгиси қўйилади.

1-мисол. Ҳар ойда чиқадиган нашр.

Ўзув: 12/1

2-мисол. Нашр доимий чиқарилмаса, бироқ ҳар йили бешта сон чиқарилади.

Ўзув: 5/1/Х

3-мисол. Нашр вақтинг маълум бўлмаган оралиқларида чиқади ва нашрлар сони вақт-вақти билан ўзгаради.

Ўзув: Х

105 § С СЕРИАЛ НАШРЛАР МАҚОМИ 1

Сериал нашрни чиқариш жараёнида асосий ўзгаришларни аниқлайдиган тавсиф.

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи 9-жадвалга мувофиқ бир символли код билан ёзилади.

9-жадвал. Сериал нашр макомининг кодлари

Код	Сериал нашр мақоми
0	Жорий
1	Тўхтатилган
2	Бошқа ном остида давом эттирилмоқда
3	Ўзгартиришсиз тикланади

Мисол. Жорий нашрга ишлов берилади

Ёзув: Ø

106 ғ А МАЪЛУМОТЛАР БАЗАСИНИ ЯНГИЛАШ ДАВРИ 1

МБда маълумотларни янгилash юз берадиган вақт даври.

Ўзиш усули. Элемент 10-жадвалга мувофиқ бир символли код билан ёзилади.

10-жадвал. Маълумотлар базасини янгилash даврининг кодлари

Код	Давр
#	МБ эгаси томонидан тўлдирилмаган
Г	Йил
К	Чорак
М	Ой
Н	Ҳафта
Д	Кун
П	Доимий
0 (ноль)	Янгиланмайди

112 1 А МАЪЛУМОТЛАР БАЗАСИ ЭГАСИ МУЛКИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ ШАКЛИ

1

Ўзиш усули. Элемент 11-жадвал бўйича бир символли код билан ёзилади.

11-жадвал. МБ эгаси мулки ташкилий-ҳуқуқий шаклининг кодлари

Код	Ташкилий-ҳуқуқий шакли
#	Эгаси томонидан тўлдирилмаган
Г	Давлат муассасаси
И	Аралаш капиталга эга бўлган корхона
К	Тижорат тузилмаси
О	Жамоат ташкилоти
П	Бошқа нотижорат ташкилотлари
Ч	Хусусий корхона
Л	Эга - жисмоний шахс
Ф	Мулкнинг федерал пакли
Р	Мулкнинг регионал пакли
М	Мулкнинг муниципал пакли

Мисол. Маълумотлар базаси эгасининг фамилияси, исм-шарифи ҳужжатда келтирилган

Ёзув: Л

170 ғ А ХУЖЖАТ ТАРЖИМАСИ МАҚОМИ 1

Агар «Хужжатни сақловчи - ташкилот» (905 ғ А) маълумотлар элементида белгиланган ташкилотда ҳужжат билан бирга унинг расмий таржимаси бўлса, маълумотлар элементи қўллапилади.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи 12-жадвал бўйича бир символи код билан ёзилади.

12-жадвал. Хужжат таржимаси мақомининг кодлари

Коди	Хужжат таржимасининг мақоми
Ø	Аутентик таржима
1	Расмий таржима
2	Ишчи таржима, мақоми белгиланмаган

Мисол. ВНИИКИ фондида ИСО халқаро стандартининг аутентик таржимаси мавжуд.

Ёзув: Ø

170 ғ В ТАРЖИМА ТИЛИ 3

Хужжат таржима қилинган тил.

Ёзиш усули ва мисол «Хужжат асосий матнининг тили» (101 ғ А) маълумотлар элементида келтирилган.

171 ғ А ИТИ ЁКИ ТКИ МУАММОСИ (ТОПШИРИГИ)

ШИФРИ**10**

ИТИ ёки ТКИ бажарилган муаммо (топширик)нинг шарҳли белгиланиши.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ҳужжатда келтирилган кўринишда ёзилади.

Мисол. Ҳужжатда келтирилган: 84-5-1

Ёзув: 84-5-1

171 е В ТКИни ИШЛАБ ЧИҚИШ БОСҚИЧИ**2**

Ишлаб чиқиладиган ҳужжатнинг маълум бир ҳажмига нисбатан конструкторлик ҳужжатини ишлаб чиқиш босқичи.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи 13-жадвалга мувофиқ икки символли код билан ёзилади.

13-жадвал. ТКИни ишлаб чиқиш босқичларининг кодлари

Код	ТКИни ишлаб чиқиш босқичлари
09	Техник топширик
45	Техник таклиф
72	Эскиз лойиҳа
81	Техник лойиҳа
54	Таҷриба панаунасининг иш ҳужжатларини ишлаб чиқиш
63	Йўлга қўйиладиган сериянинг иш ҳужжатларини ишлаб чиқиш
90	Саноат сериясининг иш ҳужжатларини ишлаб чиқиш

Мисол. ТКИ техник топширик босқичида тавсифланади.

Ёзув: 09

172 е А ИШ ХАРАКТЕРИ**1**

Ишлов бериладиган ҳужжатда тавсифланган ишлаб чиқиш характерини аниқловчи белги.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи 14-жадвалга мувофиқ бир символли код билан ёзилади.

14-жадвал. Иш характерининг кодлари

Код	Иш характери
0	Илмий-тадқиқот иши
1	Таҷриба-конструкторлик ишлаб чиқиш
2	Таҷриба-технологик ишлаб чиқиш

Мисол. Ҳужжатда келтирилган: ИТИ

Ўзув: Ø

18Ø ғ А МАЪЛУМОТЛАР БАЗАСИНИНГ ТУРИ 1

МБ турини аниқловчи белги.

Ўзини усули. Элемент 15-жадвалга мувофиқ бир символли код билан ёзилади.

15-жадвал. Маълумотлар базалари турлари

Код	МБ тури
#	Эгаси томонидан тўлдирилмаган
А	Автоматлаштирилган иш жойи
Б	Библиографик
Г	Гиперматнли
И	Гиперматнли ахборот тизими
К	Хужжатли-фактографик
Л	Лексографик
М	Мультимедиа
О	Ўқитиш тизими
П	Тўлиқ матнли
Р	Рефератли библиографик
Ф	Фактографик
Я	Комбинацияланган

Мисол. ВНИИКИ маълумотлар базасининг тўлиқ матнли тақдим қилган.

Ўзув: П

18Ø ғ В + МАЪЛУМОТЛАР БАЗАСИНИНГ ВАЗИФАСИ 2

МБнинг вазифасини тавсифловчи белги.

Ўзини усули. Элемент 16-жадвалга мувофиқ икки символли код билан ёзилади.

16-жадвал. Маълумотлар базаси вазифасининг кодлари

Код	МБ тури
#	Эгаси томонидан тўлдирилмаган
АР	Архивга оид
ИС	Тадқиқотга оид
КО	Тижоратга оид
МА	Оммавий
НТ	Илмий-техник ахборот
ОФ	Расмий
ПК	Лойиха-конструкторлик

16-жадвалнинг охири

Код	МБ тури
ПТ	Ишлаб чиқариш-техник
СП	Маълумотга оид
УШ	Бошқарувга оид
УС	Ҳисобга олиш-статистикага оид
УЧ	Ўқитишга оид
ФИ	Молиявий

Мисол. Маълумотномали МБни сотиб олиш

Ўзув: СП

180 € С ХИЗМАТЛАР

2

Маълумотлар базаси асосида хизмат кўрсатиш турларини аниқловчи белги

Ўзини усули. Элемент 17-жадвалга мувофиқ икки символли код билан ёзилади.

17-жадвал. Хизматлар кодлари

Код	Хизмат
#	Этаси томонидан тўқдирилмаган
ИР	Ахборотни таплаб тарқатиш
РП	Бир маротабалик (ретроспектив) қидирув
ФР	МБ фрагментларини етказиб бериш
ТР	МБ нусхаларини кўпайтириш
ИЗ	Нашрларни тайёрлаш
АН	Таҳлилий материалларни тайёрлаш
СТ	Статистик маълумотларни тайёрлаш

Мисол. Нашрларни тайёрлаш учун олинган МБ

Ўзув: ИЗ

180 € D + МБни ЕТКАЗИБ БЕРИШДА ТАШУВЧИ ТУРИ **2**

МБни етказиб беришда ёки талабларини бажаришда ташувчининг турини аниқловчи белги.

Ўзини усули: Элемент 18-жадвал бўйича икки символли код билан ёзилади.

18-жадвал. Ташувчи турининг кодлари

Коди	Ташувчи тури
#	Тўлдирилмаган
CR	CD-R
CD	CD-ROM
БМ	Қоғоз
КМ	МҲ кассетаси
ФГ	Фотосуратлар
ФД	Флоппи-дисклар
ФП	Фототасмалар

Мисол. МБ CD-ROMдан олинган

Ёзув: CD

180 € E+ ИШЛАРНИ МОЛИЯЛАШТИРИШ МАНБАЛАРИ 2

МБни яратинида молиялаштириш манбаининг турини аниқловчи белги.

Ёзиш усули. Элемент 19-жадвалга мувофиқ икки символли код билан ёзилади.

19-жадвал. Молиялаштириш манбаларининг кодлари

Код	Молиялаштириш манбаи
#	Тўлдирилмаган
ГФ	Бюджетдан ташқари давлат жамғармалари
МУ	Муниципал бюджет
СО	Хусусий маблағлар
ФБ	Федерал бюджет
ФЕ	Федерация субъектларининг бюджети
ЮФ	Бошқа юридик ва jisмоний шахслар маблағлари

Мисол. МБни яратинида молиялаштириш федерал бюджетдан амалга оширилган

Ёзув: ФБ

200 € A АСОСИЙ САРЛАВҲА 500

Хужжатнинг асосий мавзу мазмунини ақс эттирадиган ва титул varaғида ёки хужжат таснифининг тегишли манбаида босиб чиқарилган хужжат номи.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи титул varaғида келтирилган кўринишда ёзилади. Мураккаб сарлавхали сериал нашрларда ушбу маълумотлар элементида (умумий сарлавҳадан ва сарлавҳадан ва/ёки секция белгиларидан иборат) сериал нашрнинг умумий сарлавҳаси берилди.

Агар титул varaғида бир тилда биттадан ортик сарлавҳа келтирилган бўлса, у ҳолда матбаа усулида ажратиб кўрсатилган ёки титул varaғида биринчи бўлиб жойлашгирилган сарлавҳа ёзилади.

Агар ҳужжат сарлавҳаси бир неча тилда берилган бўлса, у ҳолда ҳужжат асосий матнининг тилида келтирилган сарлавҳа ёзилади. Агар ҳужжатда устуворликка эга матн тилини аниқлаб бўлмаса, у ҳолда титул varaғида биринчи бўлиб жойлашгирилган сарлавҳа келтирилади.

Бу тилдаги бошқа сарлавҳалар «Сарлавҳага тегишли маълумотлар» (200 ё E) маълумотлар элементиде келтирилади. Бошқа тилдаги бошқа сарлавҳалар «Параддел сарлавҳа» (201 ё A) маълумотлар элементиде келтирилади.

Агар ҳужжат унинг тавсифи асосий манбаига мос бўлган титул varaғи ёки қисмга эга бўлмаса, ҳужжат мазмунини энг аниқ аке эттирувчи сарлавҳа келтирилади.

Ҳужжатда сарлавҳа бўлмаса, суний сарлавҳа ҳосил қилинади ва «Шарғли сарлавҳа» (500 ё A) маълумотлар элементиде келтирилади.

Маълумотлар базалари ва банклари учун маълумотлар базасининг номи МБ эгаси томонидан келтирилган МБни рўйхатга олиш қартасида ёзилади.

1-мисол. Ҳужжатнинг титул varaғида қуйидагича келтирилган:

Темир йўл қурилиши тўплами. Ҳужжатнинг асосий матни рус тилида.

Ёзув: Темирё йўлё қурилишиё тўплами.

2-мисол. Ҳужжатнинг титул varaғида қуйидагича келтирилган:

Россия Фанлар академияси Аҳборотномаси. Геология серияси

Ёзув: Россияё Фанларё академияснё Аҳборотномаси

Изоҳлар

1 Бошқа тилдаги ҳужжатлар учун асосий сарлавҳани транскрипция ёки транслитерацияда келтиришга руҳсат берилади.

2 Бошқа тилдаги ИХ учун асосий сарлавҳани рус тилида келтиришга руҳсат берилади.

200 ё E* САРЛАВҲАГА ТЕГИШЛИ МАЪЛУМОТЛАР 500

Асосий сарлавҳани изохловчи ёки тўлдирувчи ва титул varaғида ёки ҳужжатдаги бошқа тегишли аҳборот манбаларида тақдим этилган матн.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ҳужжат тилида ўша кўринишда ёзилади.

Мисол. Ҳужжатнинг титул varaғида қуйидагича келтирилган:

Дупё океани литологияси муаммолари. Атлантика океани минералогия ва геокимёси.

Ёзув: Атлантикаё океаниё минералогияё ваё геокимёснё

200 ё F ЖАВОБГАРЛИК ТЎҒРИСИДА МАЪЛУМОТЛАР 110

Ҳужжат яратишда иштирок этган ҳамда ҳужжатнинг интеллектуал

(илмий, адабий, бадний ва ҳ.к.) мазмуни учун жавобгар шахслар ва (ёки) жамоалар тўғрисидаги маълумотлар мажмуи.

Жавобгарлик тўғрисидаги маълумотларга, одатда, ҳужжатни яратишдаги ролини кўрсатган ҳолда шахслар фамилиялари, исмлари, исм-шарифлари ва жамоалар номлари кирати.

Ёзини усули. Маълумотлар элементи, одатда, ГОСТ 7.1, ГОСТ 7.11 ва ГОСТ 7.12 бўйича библиографик тавсиф қоидаларини ҳисобга олган ҳолда ҳужжатда келтирилган кўриниш ва кетма-кетликда ёзилади.

Мисол. Ҳужжатнинг титул varaғида келтирилган: Х.Френсис, Т.В.Мидд. А.Е.Беннет таҳрири остида, инглиз тилидан Н.Н. Литвинов таржимаси.

Ёзув: Х.Френсис, Т.В.Мидд, А.Е.Беннет таҳрири остида, инглиз тилидан Н.Н. Литвинов таржимаси

200 Ҳ Н ХУЖЖАТ ҚИСМИ (ТОМИ) ВА СЕКЦИЯСИНИ БЕЛГИЛАШ

30

Қўи томли нашрнинг алоҳида томини, шунингдек, бир неча қисмлардан иборат мақола қисмини белгилаш. Маълумотлар элементи ишлов берилган ҳужжат тегишли қисмининг турини расмий тарзда белгиловчи сўз ва сўз бирикмасида ҳамда ушбу қисмни, одатда, навбатма-навбат идентификация қилувчи символдан иборат.

Ёзини усули. Маълумотлар элементи қуйидагича ёзилади: ҳужжатнинг тегишли қисмини ГОСТ 7.11, ГОСТ 7.12 бўйича белгиловчи сўз ёки сўз бирикмаси, бўш жой, кейин эса идентификация қилувчи символлар ҳужжатда берилган кўринишда ёзилади. Соғли маълумотлар араб рақамларида келтирилади.

1-мисол. Ҳужжатда қуйидагича келтирилган: Ахборот-қидирув тизимлари ва илмий-техник ахборотни автоматлаштирилган ишлов бериш бўйича III Булуниттифок конференцияси материаллари.

1-том

Ахборот-қидирув тизимлари.

Ёзув: т. 1

2-мисол. Ҳужжатда келтирилган: Жаҳон адабиёти кутубхонаси. I-серия. Қадимги Шарқ, Антик дунё, Ўрта асрлар, Тикланиш, XVII ва XVIII асрлар адабиёти, Т.23. Трубадурулар шеърляти. Милнезингерлар шеърляти. Ваганлар шеърляти.

Ёзув: т. 23

3-мисол. Ҳужжатда келтирилган:

Fabrication the refractory metals. Part A 2. Methods used to make parts.

Ёзув: P. A2

4-мисол. Ҳужжатда қуйидагича келтирилган:

Математик энциклопедия.

1-том

А-Г

Ўзув: т.Ѕ1

Изоҳ - Сериал наشرлар учун «Сериал наشر томининг раками» (206 0 А) маълумотлар элементи қўлланилади.

200 6 1 ХУЖЖАТ ҚИСМИ (ТОМИ) ВА СЕКЦИЯСИ САРЛАВҲАСИ

500

Тавсиф хужжати – объекти кўп томли наشر ёки мақола қисми сарлавҳаси бўлса, тавсиф объекти мақола бўлса, у ҳолда кўп томли нашрнинг алоҳида томи хусусий сарлавҳага эга бўлади.

Ўзиш усули: Маълумотлар элементи титул varaғида ёки мақола қисмининг номи (сарлавҳа) кўринишида ёзилади.

1-мисол. Хужжатда келтирилган: Ахборот-қидирув тизимлари ва илмий-техник ахборотнинг автоматлаштирилган ишлови бўйича III-Бутунитифок конференция тўпламлари.

1-том

Ахборот-қидирув тизими

Ўзув: Ахборот-қидирув тизими

2-мисол. Хужжатда келтирилган: Жаҳон адабиёти кутубхонаси. 1-серия. Қадимги Шарқ, Антик дунё, Ўрта асрлар, Тикланиш, XVII ва XVIII асрлар адабиёти, т.23. Трубадурулар шеърияти. Миннезингерлар шеърияти. Вагантлар шеърияти.

Ўзиш усули: Трубадурулар шеърияти ё Миннезингерлар шеърияти. ё Вагантлар шеърияти

3-мисол. Хужжатда келтирилган:

Fabrication the refractory metals. Part A 2. Methods used to make parts.

Ўзув: Methods used to make parts

4-мисол. Хужжатда келтирилган:

Математик энциклопедия.

1-том

А-Г

Ўзув: А-Г

200 6 К АСОСИЙ САРЛАВҲА ТИЛИ

3

«Асосий сарлавҳа» (200 6 А) маълумотлар элементининг маъноси келтирилган тил.

Ўзиш усули ва мисол. «Хужжат асосий мағнининг тили» (101 6А) маълумотлар элементиде келтирилган.

200 6 М*+ ЮҚОРИ ТАШКИЛОТ

100

Номидан хужжатни яратган ташкилот ҳаракат қиладиган ва хужжатда кўрсатиладиган (одатда, титул varaғининг юқори қисмида) ташкилотнинг номи ёки белгиси (сигли).

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи хужжатда келтирилган кўринишида ёзилади. Қисқартмаларни ГОСТ 7.11, ГОСТ 7.12 бўйича келтиришга йўл қўйилади.

1-мисол. Титул варағининг юқори қисмида қуйидагилар келтирилган хужжатга ишлов берилади:

Россия Фанлар академияси. Россия Саноат, фан ва технологиялар вазирлиги.

Маълумотлар элементи икки майдон қисмида ёзилади.

Ёзув: РоссияёСаноатёфанёваётехнологияларёвазирлиги
РФА

2-мисол. Қуйидаги хужжатга ишлов берилмоқда: ССF: Common Communication Format. Paris, 1984.

Титул варағининг қуйи қисмида келтирилган: UNESCO.

Ёзув: UNESCO

201 ё А+ ПАРАЛЛЕЛ САРЛАВҲА

500

«Асосий сарлавҳа» (200 ё А), «Хужжат қисми (томи) ва сқциясини белгилаш» (200 ё Н), «Хужжат қисми ва сқциясинини сарлавҳаси» (200 ё Л) маълумотлар элементиде келтирилган сарлавҳалар тилидан фарқли тилда хужжатда келтирилган сарлавҳа.

Ёзиш усули: Маълумотлар элементи хужжатда келтирилган кўринишида ёзилади.

Мисол. Хужжатнинг титул варағида келтирилган:

ГОСТ 7.19-85 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Магнит тасмадаги библиографик маълумотларни алмашиш учун коммуникатив формат. Ёзув мазмуни.

System of standards on information, libraries and publishing.
Communication format for bibliographic information interchange on magnetic tape
Content of record.

Ёзув:

Systemofstandardsoninformationlibrariesandpublishing.
Communicationformatforbibliographicinformationinterchangeonmagnetictapeofrecord

Изох - Хужжатнинг титул варағида ёки ахборотнинг тегишли манбаларида келтирилган параллел сарлавҳа «Асосий сарлавҳани рус тилига таржима килиш» (540 ё А) маълумотлар элементининг мавжудлигига боғлиқ бўлмаган равишда қўлланилади.

201 ё С + ПАРАЛЛЕЛ САРЛАВҲА ТИЛИ

3

Маълумотлар элементи ифодаланган тил «Параллел сарлавҳа» (201 ё А)

Ёзиш усули ва мисол «Хужжат асосий матнининг тили» (101 ё А) маълумотлар элементиде келтирилган

202 ё А* СЕРИАЛ НАШРЛАР МУСТАҚИЛ БЎЛМАГАН

ИЛОВАСИНИНГ САРЛАВҲАСИ**400**

Сарлавҳа, шунингдек сериал нашрнинг сонлари билан бирга тарқатиладиган сериал нашр иловасини изохловчи ёки тўлдирувчи матн.

Ёзиш усули ва мисол «Асосий сарлавҳа» (200 ё А) маълумотлар элементида келтирилган.

**205 ё А* ҚАЙТА НАШР ЭТИШ ТЎҒРИСИДАГИ
МАЪЛУМОТЛАР****30**

Қайта нашр этиш тўғрисидаги маълумотлар такрорийлик ва (ёки) характери (стереотип, тўлдирилган, қайта ишланган, янги ва ш.к.) тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олади.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи қуйидаги тарзда ёзилади: нашр рақами араб рақамлари билан ёзилади, нукта, кейин бўш жой қолдирилади. Бўш жойдан кейин келадиган, нашр характери (масалан, қайта ишланган ва тўлдирилган) белгилайдиган ифодалар ГОСТ 7.11 бўйича ҳужжат асосий матни тилида, қисқартирилган кўринишида ёзилади.

Мисол. Ҳужжатда келтирилган:

Иккинчи қайта ишланган ва тўлдирилган нашр.

Ёзув: 2-маргафкайгафишланганетўлдир.ёнашр.

206 ё А СЕРИАЛ НАШР ТОМИНИНГ ТАРТИБ РАҚАМИ 20

Сериал нашр томининг рақамли белгиланиши.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи араб рақамларида ёзилади. Агар томнинг рақамланишида дефис бўлса, унда дефисдан аввал келган рақам тире орқали ёзилади. Қўшнашр қия чизик орқали ёзилади.

1-мисол. Ҳужжатда келтирилган: XVI том

Ёзув: 16

2-мисол. Ҳужжатда келтирилган: 4-8-том

Ёзув: 4-8

3-мисол. Ҳужжатда келтирилган: 4-5-том

Ёзув: 4/5

**206 ё В СЕРИАЛ НАШР АЛОҲИДА НАШРИНИНГ
РАҚАМИ****20**

Сериал нашр алоҳида нашрининг рақамли белгиланиши.

Ёзиш усули «Сериал нашр томининг рақами» (206 ё А) маълумотлар элементида келтирилган.

Мисол. Ҳужжатда келтирилган: 4-5-алоҳида нашр

Ёзув: 4-5

206 ё С СЕРИАЛ НАШР САНАСИ**17**

Сериал нашрнинг ишлов берилаётган қисми (томи, алоҳида нашр) тегишли бўлган вақт даврини белгиловчи, сериал нашрда келтирилган сана.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ГОСТ 7.64 га мувофиқ ёзилади.

Агар сериал нашр санасида дефис бўлса, унда дефисдан олдинги ва кейинги сана дефис орқали бўш жой қолдирмасдан ёзилади.

1-мисол. Хужжатда келтирилган: 23.11.1999

Ёзув: 19991123

ёки 199911,

ёки 1999

2-мисол. Хужжатда берилган: 23-27.11.1999

Ёзувда: 19991123-19991127

2001 Е СЕРИАЛ НАШРНИНГ ТАРТИБ РАҚАМИ

30

Сўз ёки сўз бирикмасидан ташкил топган ва сериал нашрнинг томини (чиқишини) ва ушбу том тартиб рақамини белгилайдиган белгиси.

Ёзиш усули «Хужжат қисми (томи) ва секциясининг белгиланиши»да берилган маълумотлар элементда берилган (2001 Н).

Агар сериал нашрнинг томи ва чиқиши бир вақтда берилган бўлса, улар бўш жой билан ажратилади.

1-мисол. Хужжатда берилган: XVI том 4-нашр

Ёзув: 16том4нашр

2-мисол. Хужжатда: 4-8-том берилган

Ёзув: 4том-8том

210 Ҷ А + НАШР ҚИЛИШ ЖОЙИ (ШАҲАР)

53

Нашриёт (нашр этувчи муассаса) жойлашган аҳоли пунктнинг номи.

Ёзиш усули: Маълумотлар элементи хужжатда берилган кўринишда ёзилади. Нашр этиш жойининг номига (зарур ҳолларда) аниқлик киритувчи маълумотлар кўшилиши, унинг маъмурий жойланиши (ўлка, вилоят, округ, туман) ёки думалоқ қавс ичида шаҳарнинг географик жойланиши кўрсатилиши мумкин.

Маъмурий номлар эркин усулда ёзилади. Аҳоли пунктнинг номи чап тарафдаги қавсдан буш жой билан ажратилади.

Агар хужжатда нашр жойи ҳақидаги маълумотлар келтирилмаган бўлса ва уларни аниқлашнинг имконияти бўлмаса {S.I} ёки {B.M} келтирилади.

Мисол. Хужжатда берилган: London, Canada.

Ёзув: London(Can)

210 Ҷ С + НАШРИЁТ

53

Нашр асарларини чиқариш бўйича ташкилий ва амалий ишларни бажарувчи қонуний жаҳатдан расмийлаштирадиган ташкилот ёки индивидуал шахс.

Ёзиш усули: Маълумотлар элементи хужжатда берилган кўринишда ёзилади. Аббревиатура нашриёт номи халқаро миқёсда ушбу қискартириш орқали кўпроқ танилган бўлса қўлланилади (ушбу аббревиатура остида нашриёт нашрларда белгиланади).

Нашр номида нашриётни батафсил тасвирлайдиган иборалар тушириб қолдирилади (масалан Ltd). «Нашриёт» ибораси ГОСТ 7.11 га мувофиқ ва

фақат ушбу корхона номининг ажралмас қисми бўлган тақдирда қисқартирилган кўринишда келтирилади.

Агар нашриёт номини аниқлашнинг имконияти бўлмаса [S.I] ёки [Б.м.] ёзилади.

1-мисол. Хужжатда берилган:

«МИР» НАШРИЁТИ

Ёзув: Мир

2-мисол. Нашриётнинг номи аниқланмади.

Ёзув: S.ғ.п.

210 ғ D НАШР САНАСИ

8

Хужжат чиқарилган ёки ҳисобот тузилган сана.

Ёзиш усули ва мисол «Устувор сана» (Ø23 ØE) маълумотлар элементида берилган.

Патент ҳужжатлари учун нашр санаси «Ихтирога талабнома чоп этилган сана» (211 ғ A) маълумотлар элементида берилган.

Сериал ёки кўп томли ҳужжатларни таснифлашда қуйидаги тузилмада биринчи ва охириги йилларнинг нашр йиллари кўрсатилади:

ГГГГ-ГГГГ

бунда ГГГГ – йил.

Агар ҳужжатнинг чиқиши тугалланмаган бўлса, биринчи том (чиқиш) нашрининг санаси келтирилади ва ундан кейин тире қўйилади.

1- мисол. Сериал нашр 1937 йилдан 1972 йилгача чиққан бўлса,

Ёзув: 1937-1972

2- мисол. Сериал нашр 1967 йилдан ҳозиргача чиққан бўлса,

Ёзувда: 1967-

210 ғ E ЧОП ЭТИШ ЖОЙИ (ШАҲАР)

5Ø

Ушбу нашрни чоп этган босмаҳонанинг расмий манзили - аҳоли пунктининг номи.

Маълумотлар элементи «Босмаҳона» (210 ғ G) маълумотлар элементи мавжуд бўлганда, босмаҳона ва ҳужжатни нашрдан чиқариш жойи орасида фарқ бўлган ҳолда келтирилади.

Ёзиш усули ва мисол «Чоп этиш жойи (шаҳар)» (210 ғ A) маълумотлар элементида берилган.

210 ғ F ЧОП ЭТИШ ЙИЛИ

4

Хужжатнинг босмаҳона томонидан чиқарилган йили.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи қуйидаги кўринишда ёзилади:

ГГГГ

бунда ГГГГ – йил.

210 ғ G БОСМАХОНА

53

Босма маҳсулотларнинг тайёрловчи матбаа корхонаси.

Ёзиш усули ва мисол «Босмаҳона» (21Ø ғ С) маълумотлар элементида берилган.

21Ø ғ Н ЧОП ЭТИШНИНГ ТАХМИНИЙ САНАСИ 15

Хужжатни чоп этишнинг тахминий санаси

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи куйидаги кўринишда ёзилади:

ГТТГ ёки ГТТГ-ГТТГ

бунда ГТТГ – чоп этишнинг тахминий санаси.

ГТТГ-ГТТГ - кўп томли нашрнинг биринчи ва охириги томи ёки сериал нашрнинг тахминий чоп этилган йили.

Ҳолат маъноси аниқланмаган ҳолда маълумотлар элементининг исталган ҳолатида “?” (сўроқ белгиси)ни кўйиш мумкин.

1-мисол. Нашрнинг тахминий йили аниқланган: 1934 й.

Ёзув: [1934]

2-мисол. Ишлов берилётган хужжатнинг нашр этиш санаси ўн йиллик муддатгача аниқ белгиланган, ушбу ҳолатда йигирманчи асрнинг қирқинчи йилларигача.

Ёзув: [194 ?]

3-мисол. Сериал нашрнинг чиқиш санаси ўн йиллик муддатгача аниқ белгиланган. Ушбу ҳолатда сериал нашр йигирманчи асрнинг ўттизинчи йилларидан қирқинчи йилларигача бўлган муддатда чиққан.

Ёзув: [193 ? - 194 ?]

21Ø ғ К + МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИНИНГ КУЧГА КИРИШ САНАСИ 4

Муаллифлик ҳуқуқининг © қонуний кучга кириш санаси

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи «Чоп этиш йили» (21Ø ғ F) маълумотлар элементини ёзиш қоидалари бўйича ёзилади.

Мисол. Хужжатда берилган: © СССР ГПНТБ, 1999

Ёзув: 1999

21Ø ғ М + МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИНИНГ ЭҒАСИ 15Ø

Ушбу нашр учун муаллифлик ҳуқуқига эга ва хужжатда © символдан кейин келтирилган юридик ёки жисмоний шахс.

Ёзиш усули: Маълумотлар элементи хужжатда берилган кўринишда ёзилади. Агар муаллифлик ҳуқуқи барча хужжатлар учун тааллуқли бўлмаса, унда маълумотлар элементининг бошида тушунтириш матни берилади.

Мисол. Хужжатда ёзилган: © Рус тилига таржима, сўз боши, «Мир», 1984.

Ёзув: русётилигаётарж.ёсўзёбошиёМирё1984.

211 ғ ИХТИРОГА ТАЛАБНОМА ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН САНА 8

Патент, фойдали модель, товар белгиси ва ҳоказолар учун ихтирога талабнома эълон қилинган йил, ой ва сана.

Ёзиш усули ва мисол «Устувор сана» (Ø23 Ø Е) маълумотлар элементида берилган.

212 ғ А НҲ ТАСДИҚЛАНГАН САНА 8

НҲ тасдиқланган йил ёки йил ва ой ёки йил, ой ва сана.

Ёзиш усули ва мисол «Устувор сана» (Ø23 Ø Е) маълумотлар элементида берилган.

И з о ҳ - Халқаро ташкилотларнинг НҲ учун қабул қилинган сана келтирилади.

212 ғ В МАЪЛУМОТЛАР БАЗАСИ ЯРАТИЛГАН ЙИЛ 4

Маълумотлар базаси яратилган йил келтирилади.

Ёзиш усули: Элемент «Устувор сана» (Ø23 Ø Е) маълумотлар элементида берилган кўринишда ёзилади.

212 ғ С НҲ АМАЛГА КИРИТИЛГАН САНА 8

НҲ амалга киритилган йил, ой ва сана.

Ёзиш усули ва мисол «Устувор сана» (Ø23 Ø Е) маълумотлар элементида берилган.

212 ғ М ХУЖЖАТ РҲЙХАТГА ОЛИНГАН САНА 8

Мавзу ёки ҳисобот, норматив ҳужжат ва ҳоказоларнинг ваколатли орган томонидан давлат рўйхатига олинган йил, ой ва санаси.

Ёзиш усули ва мисол «Устувор сана» (Ø23 Ø Е) маълумотлар элементида берилган.

212 ғ N РЕТРОСПЕКТИВА 12

МБ ярағилишига асос бўлган ҳужжатлар (манбалар) вақтли даврнинг тавсифи.

Ёзиш усули: Элементлар «Устувор сана» (Ø23 Ø Е) маълумотлар элементида берилган кўринишда ёзилади.

1-мисол. Ҳужжатда келтирилган: XX асрнинг иккинчи ярми.

Ёзув: 1951-1999

2-мисол. Ҳужжатда келтирилган: 1992 йилдан.

Ёзув: 1992-current

215 ғ А БЕТЛАРНИНГ ҲАЖМИ, РАҚАМЛАНИШИ 2Ø

Ҳужжат томлари ёки бетларининг (варақлари, устунлари) сони.

Ёзиш усули: Маълумотлар элементи библиографик тасниф қоидаларига мувофиқ ГОСТ 7.1 бўйича ёзилади.

1-мисол. Кўп томлик нашр уч томдан иборат.

Ёзув: 3ғт.

2-мисол. Ишлов берилмаётган мақола 45 бетдан бошланиб, 56 бетда тугайди.

Ёзув: С.ғ45-56.

3-мисол. Ишлов берилмаётган мақола 72-75 бетларда жойлашган, лекин унинг охири 78 бетда.

Ёзув: ғ72-75.ғ78 б.

4-мисол. Ишлов берилмаётган монография 240 бет ҳажмда.

Ўзув: 240Ў б.

5-мисол. Ишлов берилаётган ҳужжат бетларининг тартиб рақамларида, хусусан, 12, 15 ва 38-бетларида кетма-кетликдаги тўхтаб қолиш билан рақамлашга эга.

Ўзув: Б.Ў12Ў15Ў38

6-мисол. Ишлов берилаётган монография XIX, 237 рақамланишига эга.

Ўзув: XIX,Ў 237Ўб.

215 Ў В МАЪЛУМОТЛАР БАЗАСИ ҲАЖМИ

12

МБ ҳажмининг тавсифи. Ҳажм мингта ўзувларда ёки МБда келтирилади.

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи ажратиш нуктаси мавжуд рақамли кўринишда.

1-мисол. Ҳужжатда 20000 ўз. берилган.

Ўзув: 20000 Ў ўз.

2-мисол. Ҳужжатда 3000 Мб берилган.

Ўзув: 3000 ЎМб

215 Ў С ҲУЖЖАТНИ ТАСВИРИЙ МАТЕРИАЛЛАР БИЛАН ТАЪМИНЛАШ

40

Ҳужжат матнида жойлаштирилган чизмалар, иллюстрациялар, фотосуратлар, диаграммалар, схемалар, жадваллар ва хариталарнинг мавжудлиги ва (ёки) сонининг ақс эттирилиши.

Ўзиш усули: Маълумотлар элементи қуйидагича ёзилади:

микдори араб рақамлари билан ёзилади;

маълум тасвирий материалнинг қискартирилган белгиси ГОСТ 7.11 ва ГОСТ 7.12га мувофиқ ҳужжатнинг асосий матни тилида келтирилади;

микдор ва қискартирилган белги бўш жой билан ажратилади.

Агар ҳужжатда бир неча турдаги тасвирий материал бўлса, уларни бир-бирдан вергул ва бўш жой билан ажратилади.

1-мисол. Рус тилида чоп этилган ҳужжатда тасвирлар мавжуд.

Ўзув: ил.

2-мисол. Рус тилида чоп этилган ҳужжатда 65 та чизма ва 18 та фотосуратлар мавжуд.

Ўзув: 65Ўчиз..Ў18Ўфот.

215 Ў D ҲУЖЖАТ ЎЛЧАМИ

15

Кесилган ва брошпороваланган босма нашр чизикли ўлчамларининг (кенглиги ва баландлиги) тавсифи.

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи ҳужжатда берилган кўринишда ёки қуйидаги кўринишда ёзилади:

Б

(ҳужжат баландлиги унинг кенлигидан кичик бўлмаса) ёки

Б Х К

(бошқа ҳолларда),

бунда B - ҳужжатнинг ортиги билан олинган баландлиги, см;

K - ҳужжатнинг ортиги билан олинган кенглиги, см.

1-мисол. Ишлов берилмаётган ҳужжатнинг ўлчами келтирилмаган, аммо баландлиги - 326 мм ва кенглиги - 210 мм.

Ўзув: 33

2-мисол. Ишлов берилмаётган ҳужжатнинг ўлчами келтирилмаган, аммо баландлиги - 282 мм ва кенглиги - 320 мм.

Ўзув: 29x32

3-мисол. Ишлов берилмаётган ҳужжатда A4 формат кўрсатилган.

Ўзув: A4

4-мисол. Ишлов берилмаётган ҳужжатда қоғоз varaғи ва варақ бўлаги орқали ҳужжат ўлчами: 60x90/1/16 кўрсатилган.

Ўзув: 60x90/1/16

215 ғ Е ҲУЖЖАТ ҲАЖМИ - МУСТАҚИЛ ИЛОВАЛАР 10

Иловалар (расмлар, жадваллар, режалар, хариталар, маҳсулот намуналари ва ҳ.)ни кўрсатилмаган миқдордаги томлар ёки бетлар (варақлар, устунлар)да физик жиҳатдан мустақил шаклда мавжудлигининг аке эгиши.

Ўзини усули. Маълумотлар элементи қуйидагича ёзилди: иловалар кўринишининг белгиси ГОСТ 7.11 ва ГОСТ 7.12 га мувофиқ келтирилади. Иловалар миқдори ва уларнинг қисқартирилган белгиси бўш жой билан ажратилади.

Мисол. Рус тилида нашр этилган ҳужжатда 10 та расм ҳажмидаги мустақил илова мавжуд.

Ўзув: 10ғрасм.

223 ғ А ИЛМИЙ ДАРАЖА 30

Илмий даража учун тақдим этилган диссертация.

Ўзини усули. Илмий даража тўғрисидаги маълумотлар ҳужжатнинг асл нусхаси ёзилган тилда сўзлар ёки сўз бирикмаларининг қисқартирилган кўринишида ГОСТ 7.11. ва ГОСТ 7.12га мувофиқ келтирилади.

Мисол. Ҳужжатда берилган: Doctor der Naturwissenschaft

Ўзув: Doct. ғ Naturwiss.

223 ғ С ДИССЕРТАЦИЯНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ САНАСИ 8

Диссертация ҳимоя қилинган йил ёки йил ва ой ёки йил, ой ва сана.

Ўзини усули ва мисол «Устувор сана» (023 0 Е) маълумотлар элементида берилган.

223 ғ ИЛМИЙ УНВОН 8

Илмий ходимнинг ўқитувчилик ва илмий фаолияти билан боғлиқ малакаси.

Ўзини усули. Маълумотлар элементи 20-жадвалга мувофиқ қисқартирилган ҳолда ёзилди.

20-жадвал. Илмий ходим малакасининг номи ва кискартирилган
ёзув шакли

Номи	Кискартирилган шакли
Академик	акад.
Мухбир-аъзо	мухб.-аъзо
Профессор	проф.
Доцент	доц.
Катга илмий ходим	к.и.х.
Кичик илмий ходим	кич.и.х.
Ассистент	ас.

Мисол. Хужжатда куйидагича берилган: мухбир-аъзо.

Ёзув: мух.-аъзо.

223 ғ N МУТАХАССИСЛИК РАҚАМИ **8**

Диссертация ҳимоя қилинган илмий мутахассислик белгиси.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи тасдиқланган “Илмий ходимлар мутахассислиги номенклатураси”га мувофиқ ёзилади.

Мисол. Хужжатда берилган: Математик анализ.

Ёзув: Ø1.Ø1.Ø1

225 ғ A СЕРИЯ САРЛАВҲАСИ **100**

Бир бутун серияли нарҳга берилган умумий сарлавҳа.

Агар сериал кичик қисм (қуйи серия)ларга бўлинса, унда улар сарлавҳалари «Кичик серия сарлавҳалари» (225 ғ С) маълумотлар элементида келтирилади.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи хужжатда берилган кўринишда ёзилади.

Мисол. Хужжатда берилган:

Беларусь унiversитети ахборотномаси.1-сер.: Физика, Математика, Механика.

Ёзув: Беларусьуниверситетиахборотномаси.

225 ғ B ҚУЙИ СЕРИЯ БЕЛГИСИ ВА РАҚАМИ **20**

Сериал нарҳ қуйи сериясининг белгиси.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи куйидагича ёзилади:

қуйи сериянинг хужжатда берилган кўринишда белгиланиши, бўш жой, бўш жойдан сўнг келадиган қуйи сериянинг рақамли ёки ҳарф-рақамли белгиси.

Мисол. Хужжатда куйидагича берилган: Беларусь унiversитети ахборотномаси.1-сер.: Физика, Математика, Механика.

Ёзув: Сер.ғ1.

225 ғ C ҚУЙИ СЕРИЯНИНГ САРЛАВҲАСИ **100**

Бир серия (сериал нашр) доирасида нашр этилган ва умумий сарлавҳа ёки белги билан умумлаштирилган мустақил ҳужжатлар қаторининг умумий сарлавҳаси.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ҳужжатда берилган кўринишда ёзилади.

Мисол. Ҳужжатда берилган: Беларусь университети ахборотномаси.1-сер.: Физика, Математика, Механика.

Ёзув: Физика Ҷ Математика Ҷ Механика.

225 Ҷ D СЕРИЯДАГИ ТОМНИНГ БЕЛГИСИ ВА РАҚАМИ 20

Битта серия (сериал нашр) доирасида томнинг белгиси ва тартиб рақами.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи «Ҳужжат қисми ва секцияси белгиси» (200 Ҷ Н) маълумотлар элементи учун берилган қондалар бўйича ёзилади.

1-мисол. Ҳужжатда қуйидагича берилган: Ҳайвонларнинг экологик физиологияси, 1-қисм.

Ёзув: Ҳайвонлар Ҷскол. Ҷфизиологияси, Ҷ2қк.

2-мисол. Ҳужжатда қуйидагича берилган: Volume 10.

Ёзув: Vol. Ҷ 10.

Изоҳ - Маълумотлар элементини кўп томли нашр томининг тартиб рақамини кўрсатувчи «Ҳужжат қисми (томи) ва секциясининг белгиси» (200 Ҷ Н) маълумотлар элементи билан алмаштириш мумкин эмас.

**225 Ҷ E ҚУЙИ СЕРИЯДАГИ ТОМ БЕЛГИСИ
ВА РАҚАМИ 10**

Том белгиси ва тартиб рақами маълум қуйи серия доирасида.

Ёзиш усули ва мисол «Сериядаги том белгиси ва рақами» (225 Ҷ D) маълумотлар элементида берилган.

Изоҳ - Маълумотлар элементини кўп томли нашрнинг иллов берилаётган томи тартиб рақамини кўрсатувчи «Ҳужжат қисми (томи) ва секциясининг белгиси» (200 Ҷ Н) маълумотлар элементи билан алмаштириш мумкин эмас.

270 Ҷ ЭҲМ 20

МБ билан иш амалга ошириладиган ЭҲМ маркаси.

Ёзиш усули. Элемент ҳужжатда берилган кўринишда ёзилади.

270 Ҷ В + ДАСТУРЛАШ ТИЛИ 50

Дастурий восита амалга оширилган асосий тилнинг номи.

Ёзиш усули. Дастурлаш тилининг қабул қилинган номи келтирилади.

Мисол. Дастурлаш воситаси «КОБОЛ» тилида бажарилган.

Ёзув: КОБОЛ

**270 Ҷ С + ФЙДАЛАНИЛАДИГАН ОТ ТУРИ
ВА ВЕРСИЯСИ 20**

Мухотида дастурий восита ишлайдиган операцион тизим (ОТ)нинг белгиси.

Ёзиш усули. Белги ўз ичига қисқартирилган операция тизими мини, шунингдек, унга бўлган ҳужжатлар бўйича версияни ўз ичига олади.

Мисол. Дастурий восита ШЭХМ учун бажарилган, ОТ - операцияон тизим, 6.1-версияси

Ёзув: ОТ, 06.1-версия

270 ғ D МББТ/АДП

20

МБ амалга оширилган МББТ ёки АДП номи.

Ёзиш усули. Элементи ҳужжатда берилган кўринишда ёзилади.

271 ғ F САҚЛАШ УЧУН ТОПШИРИЛГАН САНА

8

Илмий ишни рўйхатдан ўтказишда марказ-депозитарий томонидан белгиланадиган уни сақлаш йили, оyi ва куни.

Ёзиш усули ва мисол «Усувдор сана» (Ø23 Ø E) маълумотлар элементида берилган.

**271 ғ C САҚЛАШ УЧУН ТОПШИРИЛГАН ТАРТИБ
РАҚАМИ**

50

Марказ-депозитарийда бериладиган сақлаш рақами.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи, библиографик тавсиф қондаларига амал қилган ҳолда ҳужжатда берилган кўринишда ёзилади.

Мисол. Ҳужжатда берилган: 789 ХП-84-сон

Ёзув: 789 ХП-84

280 ғ A ТАРМОҚ НОМИ

20

МБ ўрнатилган тармоқнинг номи.

Ёзиш усули. Элемент ҳужжатда берилган кўринишда ёзилади.

280 ғ B ТАРМОҚ МАНЗИЛИ

40

Маълумотлар базасидан фойдаланиш амалга ошириладиган тармоқ манзили.

Ёзиш усули. Элемент ҳужжатда берилган кўринишда ёзилади.

300 ғ A + ИЗОҲЛАР

500

Ёзув ёки ёзув маълумотларининг алоҳида элементлари тўтрисида қўшимча маълумотлар.

Ёзиш усули. Эркин. Изоҳ қайси маълумотлар элементига тегишлилигини аниқлаш тавсия этилади.

**380 ғ A + ҲУЖЖАТНИ ҚЎШИМЧА МАТН БИЛАН
ТАЪМИНЛАШ**

500

Ишлов берилган ҳужжат асосий матнини тўлдирувчи матннинг мавжудлиги тўтрисидаги маълумотлар, масалан, кўрсаткичлар, лугат, мундарижанинг мавжудлиги.

Ёзиш усули. Эркин.

Мисол. Ишлов берилган ҳужжат муаллиф кўрсаткичига эга.

Ёзув: Муаллиф кўрс.

**380 ғ M ҲУЖЖАТНИ БИБЛИОГРАФИК ҲАВОЛАЛАР
БИЛАН ТАЪМИНЛАШ**

40

Хужжатда ишлов берилган хужжат алоқаси бўлган манбалар тўғрисидаги библиографик маълумотларнинг мавжудлиги.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи библиографик тавсиф коидаларига мувофиқ ёзилади.

1-мисол. Хужжат 48-49-бетларда библиографияга эга.

Ёзув: Библиогр.с 48-49-сб.

2-мисол. Хужжат 47-бетда библиографияга эга.

Ёзув: Библиогр.с47-сб (1сном.)

3-мисол. Хужжат бошлар охирида библиографияга эга.

Ёзув: Библиогр.с.боб.с.охир.

390 с А РЕФЕРАТИВ ХИЗМАТЛАР ТОМОНИДАН АКС ЭТТИРИШ

600

Рефератив хизматлар томонидан ишлов берилган хужжатни акс эттирувчи маълумотлар.

Ёзиш усули. Эркин.

Мисол. Ишлов берилган хужжат тўғрисидаги маълумотлар ВИНТИПинг «Информатика» рефератив журналида жойлашган.

Ёзув: 99.3-07Б.292КРТ

400 с А + ЁЗУВЛАР ЎРТАСИДАГИ ИДЕНТИФИКАЦИОН АЛОҚА ТУРИ

1

Ёзув идентификатори, ISBN ёки ISSN асосида алоҳида ёзувлар ўртасидаги идентификацион боғлиқлик кўрсатиладиган маълумотлар элементи.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи 21-жадвал бўйича бир символли код билан ёзилади.

21-жадвал.Алоқа воситалари турларининг кодлари

Код	Алоқа воситасининг тури
1	Ёзув идентификатори
3	ISBN
4	ISSN

Мисол. Ишлов бериладиган хужжат тизимига аввал киритилган хужжатнинг қайта напри ҳисобланади. У билан алоқа ISBN орқали амалга оширилади.

Ёзув:3

400 с С + БОҒЛИҚ ХУЖЖАТ ISBN ЁКИ ISSN ЁЗУВ ИДЕНТИФИКАТОРИНИНГ ҚИЙМАТИ

500

Боғлиқлик кўрсатиладиган хужжат (ёзув)ни идентификация қилувчи маълумотлар элементи.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи воситасида ёзувлар ўртасидаги боғлиқлик ўрнатиладиган тегишли маълумотлар элементни учун берилган коидалар бўйича ёзилади.

Мисол. Хужжат - тавсиф объекти - ISBN 0-385-08191-2 берилган хужжатнинг қайта нашри ҳисобланади.

400 € E + ЁЗУВЛАР ЎРТАСИДАГИ МУНОСАБАТЛАР ХАРАКТЕРИ 1

Боғлиқ хужжатнинг хужжат – тавсиф объекти билан муносабатлар характерини акс эттирадиган маълумотлар элементи.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи 22-жадвалга мувофиқ бир символли код билан ёзилади.

Мисол. Ишлов бериладиган хужжат тизимга аввал киритилган хужжатнинг таржимаси ҳисобланади.

Ёзув: В

22-жадвал. Муносабатлар характерининг кодлари

Код	Муносабатлар характери
Ø	Хужжат - тавсиф объектини ўз ичига олган хужжат
1	Хужжатнинг – тавсиф объектининг давоми
2	Хужжат - тавсиф объектидан аввалги хужжат
3	Хужжат- тавсиф объектининг қайта нашри
4	Хужжат - тавсиф объектининг аввали и нашри
5	Бошқа тилдаги хужжат - тавсиф объектининг нашри
6	Хужжат - тавсиф объектининг асосий қисми
7	Хужжат- тавсиф объектига илова
8	Қайта ишлов бериш учун дастлабки материал
9	Хужжат - тавсиф объектига қайта ишлов бериш натижаси
A	Хужжат - тавсиф объектига кирувчи хужжат
B	Таржима учун бошланғич бўлган хужжат
D	Дастурий восита - тавсиф объектининг ишлаши учун зарур бўлган дастурий восита
E	Дастурий восита - тавсиф объекти билан бирга фойдаланиладиган дастурий восита

401 € A + БИБЛИОГРАФИК МАЪЛУМОТЛАР АСОСИДА ЁЗУВЛАР ЎРТАСИДАГИ АЛОҚА ТУРИ 8

Ёрдамида бошқа хужжат (ёзув)лар билан боғлиқлик кўрсатиладиган маълумотлар библиографик элементининг (кенгайтирилган) белгиси.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементни қуйидаги кўринишда ёзилади:

МММЧЧИИ

бунда МММ - майдон белгиси;

ЧЧЧ - «қўллашда белгиладиган қисм» маълумотномасининг компоненти;

И - индикатор;

П - ёрдамида бошқа ҳужжат (ёзув) билан боғлиқлиги кўрсатиладиган маълумотлар элементини белгилайдиган идентификаторнинг иккинчи симболи.

Агар ЧЧЧ компоненти қиймати номаълум бўлса, бу ҳолда у «Х» символ билан тўлдирилади.

Майдон қисмида битта қиймат келтирилади. Майдон қисмини такрорлаш зарур бўлганда, улар алоҳида такрорланадиган майдонларда «Ёзувлар ўртасидаги алоқани кўрсатувчи маълумотлар элементининг қиймати» (4Ø1 ꝑ С) ва «Библиографик маълумотлари билан боғланган ёзувлар ўртасидаги муносабатлар маъноси» (4Ø1 ꝑ Е) маълумотлар элементлари билан бирга келтирилади.

Мисол «Ёзувлар ўртасидаги алоқани кўрсатувчи маълумотлар элементининг маъноси» (4Ø1 ꝑ С) маълумотлар элементиде берилган.

**4Ø1 ꝑ С + ЁЗУВЛАР ЎРТАСИДАГИ АЛОҚАНИ КЎРСАТУВЧИ
МАЪЛУМОТЛАР ЭЛЕМЕНТИ МАЪНОСИ 500**

«Библиографик маълумотлар асосида ёзувлар ўртасидаги алоқа тури» (4Ø1 ꝑ С) маълумотлар элементиде белгиланган маълумотлар элементининг маъноси.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементиде «Библиографик маълумотлар асосида ёзувлар ўртасидаги алоқа тури» (4Ø1 ꝑ А) маълумотлар элементиде кўрсатилган боғланган ёзув маълумотлар элементининг маъноси ёзилади. Майдон қисмида битта белги келтирилади. Майдон қисмларини такрорлаш зарур бўлганда улар алоҳида такрорланадиган майдонларда «Библиографик маълумотлар асосида ёзувлар ўртасидаги алоқа тури (4Ø1 ꝑ А) ва «Библиографик маълумотлар билан боғланган ёзувлар ўртасидаги муносабат характери» (4Ø1 ꝑ Е) маълумотлар элементлари билан бирга келтирилади.

Мисол. Таржима – «Constitution of the Russian Federation» тавсиф объектининг таржима учун дастлабки бўлган ҳужжат билан алоқаси кўрсатилади.

Бирламчи ёзув остида маълумотлар элементининг белгиси ва маънолари ёзилади.

200ꝑ А Constitution of the Russian Federation

4Ø1 ꝑ А 200 XXX ꝑ А

4Ø1 ꝑ С Конституция Российской Федерации

4Ø1 ꝑ Е В

**4Ø1 ꝑ Е + БИБЛИОГРАФИК МАЪЛУМОТЛАР БИЛАН
БОҒЛАНГАН ЁЗУВЛАР ЎРТАСИДАГИ
МУНОСАБАТ ХАРАКТЕРИ**

Боғланган ҳужжатнинг ҳужжат - тавсиф объекти билан боғланган муносабатлардаги тавсифини ифодаловчи маълумотлар элементи.

Ёзиш усули ва мисол «Ёзувлар ўртасидаги муносабатлар тавсифи» (400 Ҷ E) маълумотлар элементида берилган.

410 Ҷ A + БОҒЛАНГАН ЁЗУВ ОСТИ КОДИ **1**

Маълумотлар элементи ушбу маълумотлар элементидан иборат ёзув ости боғлиқ бўлган ёзув ости коидан иборат.

Ёзиш усули. Агар алоқа бирламчи ёзув ости билан амалга оширилса, 1-9 ёки агар иккиламчи ёзув ости билан амалга оширилса - A-Z, маълумотлар элементини Ø бир символли код билан ёзилади.

Мисол «Боғланган ёзув ости библиографик даражаси» (410 Ҷ C) маълумотлар элементида берилган.

410 Ҷ C + БОҒЛАНГАН ЁЗУВ ОСТИНИНГ БИБЛИОГРАФИК ДАРАЖАСИ **1**

Ушбу маълумотлар элементидан иборат ёзув ости билан боғланган ёзув остида тавсифланган ҳужжатнинг библиографик даражаси.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи 2-жадвалга мувофиқ бир символли код билан ёзилади.

Мисол. Бирламчи ёзув остида "Constitution of the Russian Federation" ҳужжати тавсифланади.

Иккиламчи ёзув остида таржима учун дастлабки бўлган ҳужжат тўғрисидаги маълумотлар келтирилади.

Бирламчи ёзув остида ёзилади:

200 Ҷ A "Constitution of the Russian Federation"

Иккиламчи ёзув остида маълумотлар элементларининг белгиси ва маънолари ёзилади:

200 Ҷ A Конституция Российской Федерации

410 Ҷ A Ø

410 Ҷ C 2

410 Ҷ E B

410 Ҷ E + ЁЗУВ ОСТИЛАРИ ЎРТАСИДАГИ МУНОСАБАТЛАР ХАРАКТЕРИ **1**

Ушбу маълумотлар элементидан иборат ёзув остида тавсифланган ҳужжатнинг боғланган ёзув остида келтирилган ҳужжат – тавсиф объекти билан ўртасидаги муносабат характери.

Ёзиш усули «Ёзувлар ўртасидаги муносабат характери» (400 Ҷ E) маълумотлар элементида берилган.

Мисол. Тўшамда эълон қилинган мақолага ишлов берилди. Бирламчи ёзув остида мақола тавсифи, иккиламчи ёзув остида - тўшам тавсифи келтирилади.

Ёзув: Иккиламчи ёзув остидаги 410 Ҷ E белгисига эга маълумотлар элементида Ø келтирилади.

**42Ø ¢ A + БОҒЛАНАДИГАН МАЪЛУМОТЛАР
ЭЛЕМЕНТЛАРИДАН БИРИНЧИСИНИ
БЕЛГИЛАШ**

7

Бир ёзув ости чегарасида икки боғланадиган маълумотлар элементгидан биринчисининг (кенгайтирилган) белгиланиши. «Боғланадиган маълумотлар элементларидан иккинчисини белгилаш» (42Ø ¢ C) маълумотлар элементи билан бирга қўлланилади.

Ёзиш усули: Маълумотлар элементи қуйидагича ёзилади:
МММОИП

бунда МММ - майдон белгиси;

ОО - «қўллашда белгиланадиган қисм» маълумотномаси компонентининг иккинчи ва учинчи символлари;

И - индикатор;

П - майдон қисми идентификаторининг иккинчи символи.

Майдон қисмида битта маъно келтирилади. Майдон қисмини такрорлаш зарур бўлганда, уларни алоҳида такрорланувчи майдонларда «Боғланадиган маълумотлар элементларидан биринчисини белгилаш» маълумотлар элементи билан бирга келтирилади.

Мисол «Маълумотлар элементлари ўртасидаги муносабат характери» (42Ø ¢ E) да берилган.

**42Ø ¢ C + БОҒЛАНАДИГАН МАЪЛУМОТЛАР
ЭЛЕМЕНТЛАРИДАН ИККИНЧИСИНИ
БЕЛГИЛАШ**

7

Бир ёзув ости чегарасида боғланадиган маълумотлар элементларидан иккинчисининг (кенгайтирилган) белгиланиши. «Боғланадиган маълумотлар элементларидан биринчисини белгилаш» (42Ø ¢ A) маълумотлар элементи билан бирга қўлланилади.

Ёзиш усули «Боғланадиган маълумотлар элементларидан биринчисини белгилаш» (42Ø ¢ A) маълумотлар элементида берилган.

Майдон қисмида битта белги келтирилади. Майдон қисмини такрорлаш зарур бўлганда улар алоҳида такрорланувчи майдонларда «Боғланадиган маълумотлар элементларидан биринчисини белгилаш» (42Ø ¢ A) билан бирга келтирилади.

Мисол «Маълумотлар элементи ўртасидаги муносабат характери» (42Ø ¢ E) маълумотлар элементида берилган.

**42Ø ¢ E + МАЪЛУМОТЛАР ЭЛЕМЕНТЛАРИ ЎРТАСИДАГИ
МУНОСАБАТ ХАРАКТЕРИ**

1

Бир ёзув ости чегарасида маълумотлар элементлари ўртасидаги алоқанинг специфик характерини белгиловчи маълумотлар элементи.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементлари 23-жадвал бўйича бир символли код билан ёзилади.

23-жадвал. Маълумотлар элементлари ўргасидаги муносабатлар характери

Код	Муносабат характери
1	Хужжатни ёрдамчи материал билан таъминлаш ва ёрдамчи матн тили
3	Реферат (аннотация) ва реферат (аннотация) тили
4	Лексик бирлик (асосий сўз, дескриптор) ва лексик бирлик (ГОСТ 7.52 бўйича)

Мисол. Хужжатда асосий матн рус тилида, реферат - инглиз тилида.

Ўзув: Маълумотлар элементининг қуйидаги белгиланишлари ва кийматлари ёзилади:

660 € A «Реферат матни»

101 € E 045

420 € A 66001 € A

420 € C 10101 € E

420 € E 3

500 € A ШАРТЛИ САРЛАВҲА

100

Агар ишлов берилган хужжатнинг сарлавҳаси бўлмаса ва ўзв тузувчиси хужжат мазмунини очиб берувчи шартли сарлавҳани келтириш зарур деб билса, ўзв тузувчиси томонидан ҳосил қилинган сарлавҳа.

Ўзинг усули. Маълумотлар элементи хужжатнинг асосий матн тилида ва (ёки) ўзв тузувчисининг тилида ёзилади.

Мисол. Хужжатнинг сарлавҳаси мавжуд эмас. Тузувчи томонидан «Қабул қилинган қисқартирилган рўйхати» шартли сарлавҳа тузилади.

Ўзув: Қабул қилинган қисқартирилган рўйхати

505 € A + САРЛАВҲА ВАРИАНТИ

500

Агар сарлавҳа «Асосий сарлавҳа» (200 € A) ва «Сарлавҳага тааллуқли маълумотлар» (200 € E) маълумот элементлари маъносидан фарқ қилса, муқовада, нашриёт қалин муқовасида, қорешоғида, титул варагининг орқасида ва нашрнинг бошқа жойларида келтирилган сарлавҳа.

Ўзинг усули. Маълумотлар элементи хужжатда берилган кўринишда ёзилади.

Мисол. Хужжатда қуйидаги сарлавҳалар берилган:

титул варағида: «Тезкор кордди учувчи модель»;

муқовада: «Самолётнинг тезкор кордди модели».

Ўзув: Самолётнинг тезкор кордди модели

530 € A АСОСИЙ САРЛАВҲА

500

ISSN билан боғлиқ ҳолда ISDS маркази томонидан белгиланган идентификация қилиш ҳамда рўйхатга олиш учун хизмат қиладиган сериал нашр сарлавҳаси.

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи ГОСТ 7.56 да қайд этилган талабга мувофиқ ёзилади.

Мисол. Хужжатда қуйидагилар берилган:
асосий сарлавҳа: Journal, унга асосий сарлавҳа берилган:
Journal- American Chemikal Society
Ўзув: American Chemikal Society

**531 0 А СЕРИАЛ НАШРНИНГ ҚИСҚАРТИРИЛГАН
САРЛАВҲАСИ**

300

Сарлавҳа асосида тузилган, сериал нашрда (умумий сарлавҳа ва сарлавҳа ва (ёки) секция белгиланишида) берилган сериал нашрнинг қисқартирилган сарлавҳаси

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи сериал нашрлар номларининг қисқартириш қондаларига мувофиқ ёзилади. Қисқартирилган сарлавҳа тегишли секциянинг сарлавҳаси ва (ёки) белгисини ва рақамини ҳисобга олиши керак.

1-мисол Хужжатда қуйидагилар берилган: Москва университети ахборотномаси.

1-серия. Математика, Механика.

Ўзув. Моск. ун-ти ахб.-си. 6. 1-сер. Математика Механика

2-мисол Хужжатда қуйидагилар берилган: American Journal of Sociology

Ўзув: Amer. Sociol

531 1 А ҚИСҚАРТИРИЛГАН АСОСИЙ САРЛАВҲА

200

Асосий сарлавҳа асосида тузилган қисқартирилган сериал нашрнинг сарлавҳаси.

Ўзиш усули. «Сериал нашрнинг қисқартирилган сарлавҳаси» (531 6 А) маълумотлар элементида берилган.

Мисол. Хужжатнинг асосий сарлавҳаси:

Journal- American Chemikal Society

Ўзув: J. Amer. Chem. Soc.

534 6 А ИТИ МАВЗУСИННИНГ НОМИ

500

ИТИ бажарилган мавзу (муаммо, топшириқ) номи.

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи хужжатда берилган кўринишда ёзилади.

540 6 А + АСОСИЙ САРЛАВҲАНИ РУС ТИЛИГА

ТАРЖИМА ҚИЛИШ

500

«Асосий сарлавҳа» (200 6 А) маълумот элементини рус тилига таржима қилиш

Ўзиш усули. Эркин.

Мисол. Хужжатда берилган: Corrsion of Metals

Ўзув: Металлкоррозияси

Изоҳ – Агар асосий ёки параллел сарлавҳа рус тилида берилган бўлса, маълумотлар элементни қўлланилмайди.

541 Ҷ А САРЛАВҲАГА ТЕГИШЛИ МАЪЛУМОТЛАРНИ РУС ТИЛИГА ТАРЖИМА ҚИЛИШ 500

Маълумотлар элементи «Сарлавҳага тегишли маълумотлар»ни (200 Ҷ А) рус тилига таржима қилиш

Ёзиш усули. Эркин.

Мисол. Хужжатда венгер тилида берилган асосий сарлавҳадан ташқари: Hasznalati utasitas.

Ёзув: ЭксплуатациясбўйичаҶрахбарлик

600 Ҷ А + УЎТ ИНДЕКСИ 50

Расмий жадваллар ва УЎТ коидаларига мувофиқ хужжатга берилган индекс.

Ёзиш усули: Маълумотлар элементи хужжатда берилган ёки хужжатга ишлов беришда берилган кўринишда, УЎТ, UDC ва бошқа символларсиз ёзилади.

1-мисол. Хужжат куйидаги ҳолатда индексланган:

УЎТ 539.43

Ёзув: 539.43

2-мисол. Хужжат куйидаги ҳолатда индексланган:

УЎТ 639.1+639.2+639.3

Ёзув: 639.1+639.2+639.3

610 Ҷ А + ИХТ ИНДЕКСИ 18

ДИТ коидаларига мувофиқ хужжатга берилган индекс.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи хужжатда берилган кўринишда ёки электрон кўринишда ёзилади. Хужжатда маълумотлар элементи куйидаги тизимга эга:

РККПГГГ000000,

бунда Р – бўлим (бир символли ҳарfli код);

К – синф (икки символли ҳарfli код);

П – кичик синф (уч символли ҳарfli код);

Г – гуруҳ (бир символли ҳарfli код);

Ø – кичик гуруҳ (беш символли ҳарfli код).

Электрон элтувчида маълумотлар элементи ёзилади:

ҶRPҶККПГГTS00000Q,

бунда R – ДИТ таҳрири (бир символли ҳарfli код);

Р – бўлим (бир символли ҳарfli код);

К – синф (икки символли ҳарfli код);

П – кичик синф (бир символли ҳарfli код);

Г – гуруҳ (уч символли ҳарfli код);

S – ажратувчи белги (« / » ёки « »);

Ø – кичик гуруҳ (беш символли ҳарfli код).

Q – малака белгиси

Гуруҳ киймати ўнг томонга текисланади ва чапдан бўш жой билан уч символгача тўлдирилади.

Кичик гуруҳ коди чапга текисланади, ўнгдан бўш жой билан тўлдирилади. Майдон қисмига бир индекс ёзилади.

1-мисол. Хужжатда қуйидагилар берилган: C 08F 23/00

Ёзув: Cϕ08Fϕ23/00

2-мисол. Электрон кўринишда берилган:

ϕ4C008Fϕ23/00ϕϕϕA

Ёзув: ϕ4C008Fϕϕ23/00ϕϕϕA

611ϕ A + ИМТ ИНДЕКСИ

50

Ихтироларнинг миллий таснифи коидаларига мувофиқ хужжатга берилган индекс.

Ёзиш усули: Маълумотлар элементи хужжатда берилган кўринишда ёзилади.

1-мисол. Хужжатда берилган: 80 B12, 145/139

Ёзув: 80 B12, ϕ 145/139

620 ϕ A + ИТАДАТ РУБРИКАТОРИ РУБРИКАСИНИНГ

КОДИ

20

ИТАДАТ рубрикаторининг ёки иерархиянинг юқори уч даражаси ИТАДАТ рубрикатори рубрикаларини ўз ичига оладиган бошқа рубрикатор кодлари билан ифодаланган хужжат мавзуси.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи нукта билан ажратилган жуфт рақамлар кўринишида ёзилади. Код охирига нукта қўйилмайди.

Агар хужжатга вергул билан ажратилган қўшимча рубрикаларнинг аспект кодлари билан аниқлаштириладиган асосий рубрика коди берилган бўлса, бу кодлар вергул орқали ўша майдон қисмига асосий рубрика кодидан сўнг ёзилади.

Агар хужжатга нуктали вергул билан ажратилган асосий мавзули рубрикаларининг бир неча кодлари берилган бўлса, у холда рубриканинг ҳар бир шундай коди турии маълумотлар майдонларининг алоҳида майдон қисмларидаги уни кузатувчи аспект рубрикалар билан бирга битта маълумот майдони ичида ёзилади.

1-мисол. Чўян структураси ва хусусиятлари бўйича хужжатга 53.49.11 коди берилди.

Ёзув: 53.49.11.

2-мисол. «Информатика ва хужжатлар бўйича атамашуносликнинг долзарб муаммолари» нашри 20.01.33; 16.21.47.20 кодларига эга.

Ёзув: Турли майдонларнинг икки майдон қисмларида келтирилади

20.01.33

16.21/47.ϕ20

620 ϕ N + РУБРИКАТОР НОМИ

20

Локал рубрикагор номи

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи хужжатда берилган кўринишда ёзилади.

630   A + ТЕЗАУРУС (ЛУГАТ- МАНБА) НОМИ 100

Тегаурус ёки бошқа назорат қилинадиган лугатнинг номи, унга мувофиқ хужжатга дескрипторлар ва (ёки) уларнинг кодлари бериллади.

630   C + ТЕЗАУРУС ДЕСКРИПТОРИ 500

Фойдаланиладиган тегаурусга (дескрипторли лугат) мувофиқ берилган дескриптор (дескрипторлар).

Хужжатга ишлов беришда фойдаланиладиган тегаурус «Теггаурус номи» (630   A) маълумотлар элементиди аниқлапади..

630   E + ТЕЗАУРУС ДЕСКРИПТОРИНИНГ КОДИ 100

Хужжатнинг кидирув образига кирадиган дескрипторнинг рақамли коди. Хужжатга ишлов беришда фойдаланиладиган тегаурус «Теггаурус номи» (630   A) маълумотлар элементиди аниқланади.

640   A + АСОСИЙ СЎЗ 500

Теггишли ахборот тизимида қабул қилинган қондалар бўйича хужжатга тахлили ишлов бериш натижасида танланадиган ва хужжатнинг кидирув образига киритиладиган алоҳида сўзлар, сўз бирикмалари, формулалар ёки рақамли маълумотлар.

640   C + АСОСИЙ СЎЗ ТИЛИ 3

«Асосий сўзлар» (640   A) маълумотлар элементининг киймати берилган тил.

650   A* ХУЖЖАТ МАТНИ 4000

Хужжатнинг асосий матни ёки унинг қисми.

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи хужжатда берилган кўринишда, рус тили грамматикаси қондаларига мувофиқ ёзилади.

660   A + РЕФЕРАТ (АННОТАЦИЯ) 2500

Хужжат (ёки унинг қисми) мазмуни (мавзу, предмет)нинг қисқартирилган баён этилиши

Ўзиш усули «Хужжат матни» (650   A) маълумотлар элементиди берилган.

670   B + ПРЕДМЕТ РУБРИКАСИ 500

Предмет рубрикаторига мувофиқ олинган предмет ва (ёки) хужжатни кўриб чиқишнинг қисқа сўзли белгиланиши.

Хужжатларнинг кидирув образларини алмашиш учун зарур бўлган маълумотлар элементини ўзиш усули - ГОСТ 7.52 бўйича.

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи предмет рубрикаторини қўллаш қондалари бўйича ёзилади.

671   A + КБТ ИНДЕКСИ 1000

Кутубхона-библиографик тасниф коидалари бўйича ҳужжат мавзусини белгилайдиган у ёки бу тушунча ёки тушунчалар йиғиндисининг шартли белгиси.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ҳужжатда берилган ёки унга ишлов беришда берилган кўринишда ёзилади.

Майдон қисмига КБТнинг битта индекси (содда, таркибий ёки мураккаб) ёзилади. КБТ символи тушириб қолдирилади.

1-мисол. Ҳужжат куйидаги ҳолда индексланган:

КБТ В3861.594,09

Ёзув: В381.594, 09

2-мисол. Ҳужжат куйидаги ҳолда индексланган:

КБТ А136+А5а1+А51а1.

Ёзув: А136+А5а1+А51а1.

674 ё А ҲУЖЖАТ ХАРАКТЕРИ ТЎҒРИСИДА ҚЎШИМЧА МАЪЛУМОТЛАР

2

Ҳужжат мазмунини аниқлаштирувчи белги.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи В иловага мувофиқ икки символли код билан ёзилади.

Мисол. Ишлов бериладиган мақола маълум мавзудаги адабиёт шарҳи ҳисобланади.

Ёзув: 27

675 ё А + СТАНДАРТЛАРНИНГ МИЛЛИЙ ТАСНИФИ БЎЙИЧА ИНДЕКС

5

Стандартларнинг миллий таснифига мувофиқ ҳужжатга берилган индекс.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ҳужжатда берилган кўринишда ёзилади.

1-мисол. Ҳужжатга куйидагича берилган: В66

Ёзув: В66

2-мисол. Ҳужжатга куйидагича берилган: СТШУТ 0007

Ёзув: 0007

675 ё С+ СТАНДАРТЛАР ТАСНИФИ БЕЛГИСИ

5

Миллий таснифга мувофиқ ҳужжатга берилган индекс бўйича тасниф белгиси.

Ёзиш усули. Қабул қилинган харфли қисқартириш.

1-мисол. Давлатлараро стандартлар таснифидан фойдаланилади.

Ёзув: ДСТ

2-мисол. Умумиттифоқ стандартлар ва техник шартлар таснифидан фойдаланилади.

Ёзув: СТШУТ

700 ё А+ ИНДИВИДУАЛ МУАЛЛИФ

110

Хужжат ёки унинг асосий қисмининг яратувчиси бўлган ва биринчи навбатда унинг мазмунига жавобгар шахс (шунингдек, ихтиро муаллифи).

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ишлов бериладиган хужжатда бош келишида берилган фамилия, исм ва шарифлар асосида ёзилади. Зарур бўлганда тегишли миллий библиографияда фойдаланиш тавсия қилинади.

Маълумотлар элементи қуйидаги кўринишда ёзилади:

фамилияси, исми, шарифи,

ёки

фамилияси, исми,

ёки

фамилияси,

ёки

фамилияси, исми, шарифининг бош ҳарфлари,

ёки

фамилияси, исми ва шарифининг бош ҳарфлари,

ёки

фамилияси, исмининг бош ҳарфлари.

Айнан битта шахснинг фамилияси, исми ва шарифларининг барча бошқа такллари «Индивидуал муаллиф исмининг бошқа шакли» (700 € E) маълумотлар элементида ёзилади.

Мисол. Хужжатда қуйидагича берилган: David Wardukton-Brown.

Ёзув: Wardukton-Brown, €David

700 € B + ИНДИВИДУАЛ МУАЛЛИФНИНГ ИШ

ЖОЙИ (НОМИ)

300

Муаллифнинг иш жойи - муассасанинг тўлиқ расмий номи.

Ёзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифи» (710 Ø A) маълумотлар элементида берилган.

700 € C + ИНДИВИДУАЛ МУАЛЛИФНИНГ ИШ ЖОЙИ

(ШАҲАР)

50

Аҳоли яшайдиган пункт номи - муаллиф ишлайдиган муассасанинг расмий манзили.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи тегишли мамлакатнинг расмий тилида ёзилади.

Агар ушбу муассаса бир неча аҳоли яшайдиган пунктларда жойлашган бўлса, муаллиф ишлайдиган жойдаги аҳоли яшайдиган пункт келтирилади.

Зарур бўлганда, аҳоли яшайдиган пункт номига аниқлаштирувчи маълумотларни қўнишга, масалан, маъмурий тегишлилик (ўлка, вилоят, округ, туман) ёки қавсда аҳоли яшайдиган пунктнинг географик жойланишини кўрсатишга йўл қўйилади.

Маъмурий бирлигини ёзиш усули - эркин. Аҳоли яшайдиган пункт номи чап томондаги қавсдан бўш жой билан ажратилади.

Мисол. Cadiz (Calif.).

Ёзув: Cadize (Calif.)

**700 ɛ D+ ИНДИВИДУАЛ МУАЛЛИФНИНГ ИШ
ЖОЙИ (МАМЛАКАТ)**

3

Муаллиф иш жойи жойлашган мамлакат номи.

Ёзиш усули ва мисол «Устувор мамлакат» (023 Ø C) маълумотлар элементида берилган. Турли мамлакатларда алохида филиаллари бўлган халқаро ташкилотлар учун муаллиф иш жойи жойлашган мамлакат номи келтирилади.

**700 ɛ E + ИНДИВИДУАЛ МУАЛЛИФ НОМИНИНГ БОШҚА
ШАКЛИ**

110

«Индивидуал муаллиф» (700 ɛ A) маълумотлар элементида киритилмаган, ҳужжатда берилган ёки бошқа манбалардан олинган битта муаллиф номининг бошқа шакли.

Ёзиш усули «Индивидуал муаллиф» (700 ɛ A) маълумотлар элементида берилган.

Мисол. Ҳужжатда Charles T. Meadондан ташқари Ч. Мидоу берилган.

Ёзув: Мидоу, ɛЧ.

701 0 A* МУҲАРРИР

110

Ҳужжатни наизга тайёрлаган ва унга жавобгар бўлган шахс. Мухаррир бўлиб, титул варағидаги маълумотларда берилган бош муҳаррирлар ёки масъул муҳаррирлар, шунингдек илмий, адабий, бадий ва бошқа муҳаррирлар ҳисобланади.

Агар муҳаррирни ҳужжат тузувчисидан ажратиб бўлмаса, кўрилатган исм «Тузувчи» (701 1 A) маълумотлар элементида келтирилади.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф» маълумотлар элементида берилган (700 ɛ A)

701 1 A* ТУЗУВЧИ

110

Бир ёки бир неча муаллифлар асарлари бўлган материалларни тартиби ва солиш асосида ҳужжатни тайёрлашда иштирок этган шахс.

Одатда, ҳужжатда тузувчи исмидан олдин унинг асарга бўлган мўпосабатини кўрсатувчи ифода келтирилади. (масалан, «Тузувчи», «Edited by», «Herausgegeben von» ва ш.к.).

Агар тузувчини муҳаррирдан ажратиб бўлмаса, кўрилатган исм ушбу маълумотлар элементида берилди.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф» маълумотлар элементида берилган (700 ɛ A).

701 2 A* ИШНИНГ ИЛМИЙ РАҲБАРИ

110

Илмий-тадқиқот, диссертация, диплом ёки бошқа ишларни бажаришга раҳбарлик қилиш вазифаси юқланган шахс.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф» маълумотлар
элементида берилган (700 ϕ А).

701 2 В МБ ЭГАСИ - ТАШКИЛОТ РАҲБАРИ 110

МБ эгаси - ташкилот раҳбари бўлган шахс.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф» маълумотлар
элементида берилган (700 ϕ А).

701 2 С МБ МАЪМУРИ 110

МБ маъмури бўлиб ҳисобланган шахс.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф» маълумотлар
элементида берилган (700 ϕ)

701 2 D МБ МАЪМУРИНИНГ ТЕЛЕФОНИ 50

МБ маъмурининг телефон рақами келтирилади.

Ёзиш усули. Элемент ҳужжатда берилган кўринишда ёзилади
(шаҳарнинг рақамли коди билан).

Мисол. Ҳужжатда 456 -1223 берилган, бунда МБ эгаси - ташкилот
Москвада жойлашганлиги маълум.

Ёзув: (095) 456-12-23

701 3 А* ТАРЖИМОН 110

Дастлабки ҳужжат тилидаги матнни «Асосий ҳужжат матнининг тили»
(101 ϕ А) маълумотлар элементида келтирилган ишлов берилган ҳужжат
тиliga таржима қилиш жараёнини амлга оширадиган шахс.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф» маълумотлар
элементида берилган (700 ϕ А).

701 4 А* МАСЛАҲАТЧИ 110

Ҳужжат (ИТИ тўғрисидаги ҳисобот, диссертациялар)ни тайёрлашда
профессионал даражасини таъминлашда иштирок этадиган шахс.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф» маълумотлар
элементида берилган (700 ϕ А).

701 5 А* ЁРДАМЧИ МАТН МУАЛЛИФИ 110

Сўз боши, библиография, шарҳ ва х. каби ҳужжатнинг бошқа ёрдамчи
қисмларининг муаллифи бўлган шахс.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф» маълумотлар
элементида берилган (700 ϕ А).

**701 6 А + ИХТИРОНИНГ ИНДИВИДУАЛ ТАРТИБДАГИ
ТАЛАБГОРИ 110**

Ихтирога талабнома берган шахс ёки унинг вориси.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф» маълумотлар
элементида берилган (700 ϕ А).

**701 6 Г + ИХТИРОГА ИНДИВИДУАЛ ТАЛАБГОРНИНГ
ТУРАР ЖОЙИ (МАМЛАКАТ) 3**

Ихтирога индивидуал талабгорнинг яшаш жойи - мамлақати.

Ёзиш усули ва мисол «Устувор мамлакат» маълумотлар элементида берилган (Ø23 Ø С).

7Ø1 7 A+ ИНДИВИДУАЛ ПАТЕНТ ЭГАСИ **11Ø**

Яратилган ихтирога эгалик ҳуқуқига эга.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф» маълумотлар элементида берилган (7ØØ 4 A).

7Ø1 7 F + ИНДИВИДУАЛ ПАТЕНТ ЭГАСИНИНГ ТУРАР ЖОЙИ (МАМЛАКАТ) **3**

Индивидуал патент эгасининг яшаш жойи - мамлакати.

Ёзиш усули ва мисол «Устувор мамлакат» маълумотлар элементида берилган (Ø23 Ø С).

7Ø1 8 M* ИЛЛЮСТРАТОР **11Ø**

Иллюстрацияларни бажарувчи шахс.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф» маълумотлар элементида берилган (7ØØ 4 A).

71Ø Ø A + ЖАМОА МУАЛЛИФИ **11Ø**

Ҳужжатни яратувчи, ўз номидан нашр этувчи ва ушбу ҳужжатнинг муаллифи: ҳисобланувчи муассаса, мамлакат органи, корхона, жамоа ва бошқа ташкилот номи.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи тўлиқ расмий ном кўринишида ёзилади. Номлар муассаса (орган, ташкилот)нинг расмий тилида келтирилади. Халқаро ташкилотлар учун уларнинг иш тили афзал деб ҳисобланади.

Агар расмий номини аниқлаб бўлмаса, унда ушбу элемент ҳужжатда берилган кўринишида ёзилади.

Бўйсунмиш тартиби бўйича куйи турган ташкилот муаллиф бўлган ҳужжатга ишлов беришда, ушбу ташкилот номи келтирилади. Аммо ушбу ташкилот номи уни тўлиқ идентификация қилмаса, биринчи бўлиб юқори турган ташкилот, кейин бўйсунув тартиби бўйича куйи ташкилот ёзилади.

Агар жамоа муаллифини нашр этувчи ташкилотдан фарқлаб бўлмаса, жамоанинг қўриладиган номи ушбу маълумотлар элементида келтирилади. Жамоа муаллифининг эхтимолӣ бошқа тилдаги номлари «Жамоа муаллифининг параллел номи» (71Ø Ø С) маълумотлар элементида келтирилади.

Мисол. Ҳужжатда берилган: Минерал хом ашё ВНИИ.

Ёзув: Умумроссияе минералехомашеилмий-таджикотейнститути

71Ø Ø B + ЖАМОА МУАЛЛИФИНИНГ ҚИСКАРТИРИЛГАН НОМИ **5Ø**

Жамоа муаллифининг аббревиатура ёки қискартирилган сўзлар ёки бошқа қискартилган кўринишдаги расмий номи.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи жамоа муаллифининг расмий тилидаги номини расмий қискартилган кўринишида ёзилади. Агар уни

инклаб бўлмаса, қискартирилган ном ҳужжатда берилган кўринишда илади.

Мисол. Ҳужжатда қуйндагича берилган: Россия Давлат оммавий илмий-техник кутубхонаси

Ёзув: РоссияёДОИТК

**710 Ø С + ЖАМОА МУАЛЛИФИНING ПАРАЛЛЕЛ
НОМИ**

300

Ҳужжатда берилган жамоа муаллифининг номи «Жамоа муаллифи» (710 Ø С) маълумотлар элментида берилган жамоа муаллифининг номи тилидан фарқланади.

Ёзиш усули. Маълумотлар элменти ҳужжатда берилган кўрипишда ёзилади. Ушбу элементда «Жамоа муаллифи» ва (710 Ø А) ва «Жамоа муаллифининг қискартирилган номлари» (710 Ø В) маълумотлар элментида келтирилган номдан ташқари жамоа муаллифининг барча параллел номлари келтирилади.

**710 Ø D + ЖАМОА МУАЛЛИФИНИНГ ТУРАП
ЖОЙИ (ШАҲАР)**

50

Аҳоли яшайдиган пункт номи – жамоа муаллифининг расмий жойлашган жойи.

Ёзиш усули ва мисоли «Индивидуал муаллифининг иш жойи» (шаҳар) (710 ё С) маълумотлар элментида берилган.

**710 Ø E + ЖАМОА МУАЛЛИФИНING ТУРАП
ЖОЙИ (МАМЛАКАТ)**

3

Жамоа муаллифининг расмий жойлашган мамлакати.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифининг иш жойи» (шаҳар) (710 ё D) маълумотлар элментида берилган.

**710 Ø F + ЖАМОА МУАЛЛИФИНING ТУРАП
ЖОЙИ (МАНЗИЛИ)**

200

Жамоа муаллифининг расман жойлашган почта манзили, электрон почтаси ёки интернетдаги манзили.

Ёзиш усули. Маълумотлар элменти ҳужжатда берилган кўринишда, қонда бўйича ушбу мамлакатнинг расмий тилида ёзилади.

Мисол. Ҳужжатда берилган: 103001, Москва, Гранатный пер., 4.

Ёзув: 103001,ёМосква,ёГранатныйпер.,ё4.

710 1 А + ИТИНИ БАЖАРУВЧИ-ТАШКИЛОТ

300

Илмий-тадқиқот ишини (ИТИ) ўтказувчи ва унинг бажарилишига тўлиқ ёки қисман жавобгар юридик шахс (ташкилот).

Ёзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифи» (710 Ø А) маълумотлар элментида берилган.

**710 1 В + ИТИНИ БАЖАРУВЧИ ТАШКИЛОТНИНГ
ҚИСҚАРТИРИЛГАН НОМИ**

50

ИТИни бажарувчи–ташкilotнинг аббревиатура, кискартирилган сўз ёки бошқа кискартирилган кўринишдаги расмий номи.

Ёзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифининг кискартирилган номи» (710 Ø В) маълумотлар элементида берилган.

**710 1 D + ИТИни БАЖАРУВЧИ ТАШКИЛОТНИНГ
МАНЗИЛИ (ШАҲАР) 50**

Аҳоли яшайдиган пункт номи – ИТИни бажарувчи – ташкilotнинг расмий манзили.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифнинг иш жойи (шаҳар)» (700 ø С) маълумотлар элементида берилган.

**710 1 E + ИТИни БАЖАРУВЧИ – ТАШКИЛОТНИНГ
МАНЗИЛИ (МАМЛАКАТ) 50**

ИТИни бажарувчи - ташкilot расмий жойлашган мамлакат.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифнинг иш жойи (мамлакат)» (700 ø D) маълумотлар элементида берилган.

710 1 S + ИТИни БАЖАРУВЧИ - ТАШКИЛОТ КОДИ 7

Умуроссия корхона ва ташкilotлар таснифи (УКТТ) бўйича ИТИни жавобгар бажарувчи - ташкilot коди.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи етти символли рақамли кодлар билан ёзилади.

Мисол. Россия мамлакат кутубхонаси.

Ёзув: 2175174

710 2 A + НАШР ЭТУВЧИ ТАШКИЛОТ 300

Нашр этилувчи ҳужжатнинг юқори профессионал даражасини кафолатловчи юридик шахс (ташкilot, муассаса ва ш.к.).

Ёзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифи» (700 ø С) маълумотлар элементида берилган.

**710 2 C+ НАШР ЭТУВЧИ ТАШКИЛОТ
МАНЗИЛИ (ШАҲАР) 50**

Аҳоли пункти номи – нашр этувчи ташкilotнинг расмий манзили.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф ишлаш жойи» (700 ø С) маълумотлар элементида берилган.

**710 2 E + НАШР ЭТУВЧИ ТАШКИЛОТ
МАНЗИЛИ (МАМЛАКАТ) 3**

Нашр этувчи ташкilot расмий жойлашган мамлакат.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифнинг иш жойи» (мамлакат) (700 ø D) маълумотлар элементида берилган.

711 Ø A + ИХТИРОГА ЖАМОА ТАЛАБГОР 300

Ихтиро муаллифининг вориси ўрнида иштирок этувчи юридик шахс (муассаса, ташкilot).

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ҳужжатда берилган кўринишда ёзилади.

**711 Ø С + ИХТИРОГА ЖАМОА ТАЛАБГОР ТУРАР
ЖОЙИ (ШАҲАР)**

50

Аҳоли яшайдиган пункт номи – ихтирога жамоа талабгорининг расмий турар жойи.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифнинг иш жойи» (мамлакат) (700 ø С) маълумотлар элементида берилган.

**711 Ø Е + ИХТИРОГА ЖАМОА ТАЛАБГОР ТУРАР
ЖОЙИ (МАМЛАКАТ)**

3

Ихтирога жамоа талабгорининг расмий жойлашган мамлакат.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифнинг иш жойи» (мамлакат) (700 ø D) маълумотлар элементида берилган.

711 1 А+ ЖАМОА ПАТЕНТ ЭГАСИ

300

Патентга эгаллик ҳуқуқига эга юридик шахс (муассаса, таъкилот).

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ҳужжатда берилган шаклда ёзилади.

**711 1 С + ЖАМОА ПАТЕНТ ЭГАСИНИНГ ТУРАР
ЖОЙИ (ШАҲАР)**

50

Аҳоли яшайдиган пункт номи - жамоа патент эгасининг расмий турар жойи.

Ёзиш усули ва мисоли «Индивидуал муаллиф» маълумотлар элементида берилган (700 ø С).

**711 1 Е + ЖАМОА ПАТЕНТ ЭГАСИНИНГ ТУРАР
ЖОЙИ (МАМЛАКАТ)**

3

Жамоа патент эгасининг расмий жойлашган мамлакат.

Ёзиш усули ва мисоли «Иш жойи (мамлакат)» маълумотлар элементида берилган (700 ø D).

**711 2 А ДИССЕРТАЦИЯ ҲИМОЯ ҚИЛИНАДИГАН
ЖОЙ – ТАШКИЛОТ**

300

Диссертация ҳимоя қилинган жой ва (ёки) илмий даража ёки унвон берилган муассаса номи.

Ёзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифи» маълумотлар элементида берилган (710 Ø А).

**711 2 С + ДИССЕРТАЦИЯ ҲИМОЯ ҚИЛИНАДИГАН
ЖОЙ – ТАШКИЛОТ МАНЗИЛИ (ШАҲАР)**

50

Аҳоли яшайдиган пункт номи - диссертация ҳимоя қилинган жой ва (ёки) ҳимоя қилинган диссертация асосида илмий даража ёки унвон бериладиган муассасанинг расмий манзили.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф иш жойи (шаҳар)» маълумотлар элементида берилган (700 ø С).

**711 2 Е + ДИССЕРТАЦИЯ ҲИМОЯ ҚИЛИНАДИГАН
ЖОЙ - ТАШКИЛОТ МАНЗИЛИ (МАМЛАКАТ)**

3

Диссертация ҳимоя қилинган муассаса расмий жойлашган мамлакат.

Ўзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф иш жойи (мамлакат)» маълумотлар элементида берилган (700 6 Д).

711 4 А + ТАДБИР ТАШКИЛОТЧИСИ 300

Силёсий, иктисодий, маданияй ёки илмий-техник тадбирни (масалан, конференция, симпозиум, кўрғазма, ярмарка ва ш.к.) ташкил этувчи муассаса номи.

Ўзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифи» маълумотлар элементида берилган (710 0 А).

711 4 С + ТАДБИР ТАШКИЛОТЧИСИНИНГ ТУРАР ЖОЙИ (ШАҲАР) 50

Аҳоли яшайдиган пункт номи - тадбирни жамоа ташкил этувчисининг расман жойлашган манзили.

Ўзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф иш жойи» маълумотлар элементида берилган (700 6 С).

711 4 Е + ТАДБИР ТАШКИЛОТЧИСИНИНГ ТУРАР ЖОЙИ (МАМЛАКАТ) 3

Тадбир жамоа ташкилотчиси расмий жойлашган мамлакат.

Ўзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллиф иш жойи (мамлакати)» маълумотлар элементида берилган (700 6 Д).

711 4 F + ТАДБИР ТАШКИЛОТЧИСИНИНГ ТУРАР ЖОЙИ (МАНЗИЛИ) 200

Тадбир жамоа ташкил этувчиси расмий турар жойининг почта манзили, электрон почта манзили ва ёки Интернетдаги манзили.

Ўзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифининг жойи (манзили)» маълумотлар элементида берилган (700 0 F).

711 9 А + ИХТИРОГА ТАЛАБГОР (ПАТЕНТ ЭГАСИ) 100

Патентли ҳужжатга талабнома берган ёки унинг эгаси бўлган шахс ёки фирма.

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи электрон шаклдаги ҳужжатда берилган кўринишда ёзилади.

1-мисол. ИНПАДОК дискетасида MONSANTO ёзилган.

Ўзув: MONSANTO

2-мисол. Ҳужжатда куйидагича берилган: Россия Фанлар Академиясининг тизимли дастурлаш институти.

Ўзув: Россия Фанлар Академиясининг тизимли дастурлаш институти.

711 9 Е + ТАЛАБГОР (ПАТЕНТ ЭГАСИ) МАМЛАКАТИ 3

Талабгор (патент эгаси) яшайдиган мамлакат.

Ўзиш усули ва мисол «Устувор мамлакат» маълумотлар элементида берилган (023 0 С).

711 9 F + ИХТИРОЧИ МАНЗИЛИ 30

Ихтирочининг доимий турар жойи.

Ўзиш усули. Турар жойнинг тўлиқ манзили келтирилади. Маълумотлар элементи ҳужжатда берилган кўринишда ўзилади.

712 1 A МБ ЭГАСИ - ТАШКИЛОТ **300**

МБ эгаси бўлган юридик шахс (ташкилот).

Ўзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифи» маълумотлар элементида берилган (710 Ø A).

712 1 B МБ ЭГАСИ - ТАШКИЛОТНИНГ ҚИСҚАРТИРИЛГАН НОМИ **50**

МБ эгаси - ташкилотнинг аббревиатура, қисқартирувчи сўзлар ёки бошқа қисқартирилган кўринишдаги расмий номи.

Ўзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифининг қисқартилган номи» (710 Ø B) маълумотлар элементида берилган.

712 1 D МБ ЭГАСИ - ТАШКИЛОТНИНГ МАНЗИЛИ (ШАҲАР) **50**

Аҳоли яшайдиган пункт номи - МБ эгаси - ташкилотнинг расмий манзили.

Ўзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифнинг иш жойи (шаҳар)» маълумотлар элементида берилган (710 Ø C).

712 1 E МБ ЭГАСИ - ТАШКИЛОТНИНГ МАНЗИЛИ (МАМЛАКАТ) **3**

МБ эгаси - ташкилот расмий жойлашган мамлакат.

Ўзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифнинг иш жойи» (мамлакат) (710 Ø D) маълумотлар элементида берилган.

712 1 F МБ ЭГАСИ - ТАШКИЛОТНИНГ МАНЗИЛИ **250**

МБ эгаси - ташкилотнинг расмий жойлашган манзили.

Ўзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифнинг иш жойи» (мамлакат) (710 Ø F) маълумотлар элементида берилган.

712 2 D + МБ ЭГАСИ - ТАШКИЛОТНИНГ ТЕЛЕФОНИ **50**

МБ эгаси - ташкилотнинг расмий телефони келтирилади.

Ўзиш усули ва мисол «МБ маъмурининг телефони» (701 2 D) маълумотлар элементида берилган.

712 2 F + МБ ЭГАСИ - ТАШКИЛОТНИНГ ФАКСИ **50**

МБ эгаси - ташкилотнинг расмий факси келтирилади.

Ўзиш усули ва мисол «МБ маъмурининг телефони» (701 2 D) маълумотлар элементида берилган.

712 2 H + МБ ЭГАСИ - ТАШКИЛОТ ЭЛЕКТРОН ПОЧТАСИНING МАНЗИЛИ **200**

МБ эгаси - ташкилотнинг E-mail келтирилади.

Ўзиш усули. Маълумотлар элементи ҳужжатда берилган кўринишда ўзилади.

720 Ø A ТАДБИР НОМИ **500**

Хужжат мазмуни (маърузалар тўплами, баённома, каталог ва бошқа) боғлиқ бўлган ёки ушбу муносабатда хужжат нашр этилган тadbир (конференция, мажлис, кўргазма, ярмарка ва бошқа)нинг тўлиқ ва расмий номи.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи ишлов бериладиган хужжат тилида ёзилади.

Мисол. Хужжатда қуйидагича берилган:

Information society. Information technologies. Information resources
Telecommunications, 22-24 November 2000

Ёзув:

Information@society@Information@technologies@Information@resources@Telecom-
munications.

**720 6 В ТАДБИР НОМИНИ РУС ТИЛИГА ТАРЖИМА
КИЛИШ**

500

«Тадбир номи» (720 0 А) маълумотлар элементини рус тилига таржима қилиш.

Ёзиш усули: Эркин.

Изоҳ - Тадбир номи рус тилида берилган бўлса, маълумотлар элементи қўлланилмайди.

720 6 С + ТАДБИРНИ БЕЛГИЛАШ

3

Ишлов бериладиган хужжат мазмунига боғлиқ ёки ушбу муносабат билан хужжат нашр қилинган тadbир (конференциялар, мажлислар, кўргазмалар, ярмаркалар ва ш.к.)нинг тартиб рақами.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи араб рақамларида ёзилади.

Мисол. Хужжатда қуйидагича берилган:

Proceedings of the third world congress for Rural Sociology.

Ёзув: 3

720 6 D + ТАДБИР ЎТКАЗИЛАДИГАН ЖОЙ (ШАҲАР)

50

Тегишли тadbир ўтказилган аҳоли яшайдиган пункт номи.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифнинг иш жойи» (шаҳар) (700 6 С) маълумотлар элементиде берилган.

**720 6 E + ТАДБИР ЎТКАЗИЛАДИГАН
ЖОЙ (МАМЛАКАТ)**

3

Тегишли тadbир ўтказилган мамлакат.

Ёзиш усули ва мисол «Устувор мамлакат» (023 0 С) маълумотлар элементиде берилган.

720 6 F + ТАДБИР ЎТКАЗИЛАДИГАН САНА

17

Тadbир бошланадиган ва ёшиладиган сана.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи қуйидагича ёзилади:

ГГГГММДД,

бунда ГГГГ - йил;

ММ - ой;

ДД - кун.

Агар тадбир бир неча кун ўтказилган бўлса, куйидаги кўринишда ёзилади:

ГГГММДД - ГГГММДД

Позиция ахамияти белгиланмаган холда маълумотлар элементининг исталган позициясида “?” белгиси қўйилиши мумкин.

Масалан. Тадбир 1999 йилнинг 20 ноябридан 22 ноябригача ўтди.

Ўзув: 19991120-19991122

770 0 А + ТАРЖИМОН - ТАШКИЛОТ 300

Таржима учун жавобгар бўлган ташкилот номи.

Ўзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифи» (710 0 А) маълумотлар элементида берилган.

770 0 В + ТАРЖИМОН - ТАШКИЛОТНИНГ КИСҚАРТИРИЛГАН НОМИ 50

Аббревиатура ёки бошқа қисқартирилган кўринишдаги таржимон-ташкилотнинг расмий номи.

Ўзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифининг қисқартирилган номи» (710 0 В) маълумотлар элементида берилган.

770 0 С + ТАРЖИМОН-ТАШКИЛОТНИНГ МАНЗИЛИ (ШАҲАР) 50

Аҳоли жойлашган пункт номи - таржимон-ташкилотнинг расмий манзили.

Ўзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифининг иш жойи (шаҳар)» (700 0 С) маълумотлар элементида берилган.

771 0 А + ИШЛАБ ЧИҚУВЧИ ТАШКИЛОТ 300

Ускуна ёки маҳсулотни ишлаб чиққан ташкилот номи.

Ўзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифи» (710 0 А) маълумотлар элементида берилган.

771 0 В + ИШЛАБ ЧИҚУВЧИ ТАШКИЛОТНИНГ КИСҚАРТИРИЛГАН НОМИ 50

Аббревиатура ёки қисқартирилган сўзлар кўринишдаги ёки бошқа қисқартирилган кўринишдаги ишлаб чиқувчи ташкилотнинг расмий номи.

Ўзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифининг қисқартирилган номи» (710 0 В) маълумотлар элементида берилган.

771 0 С + ИШЛАБ ЧИҚУВЧИ ТАШКИЛОТНИНГ МАНЗИЛИ (ШАҲАР) 50

Аҳоли яшайдиган пунктнинг номи - ишлаб чиқувчи ташкилотнинг расмий манзили.

Ўзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифининг иш жойи (шаҳар)» (700 0 С) маълумотлар элементида берилган.

771 0 Е + ИШЛАБ ЧИҚУВЧИ ТАШКИЛОТНИНГ

МАНЗИЛИ (МАМЛАКАТ)**3**

Ишлаб чиқувчи ташкилот расмий жойлашган мамлакат.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифнинг иш жойи (мамлакат)» (700 ё D) маълумотлар элементида берилган.

771 I A + ТАЙЁРЛОВЧИ ТАШКИЛОТ 300

Ускуна ёки маҳсулотни тайёрлаган корхона, ишлаб чиқарувчи фирма ва ш.к. номи.

Ёзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифи» маълумотлар элементида берилган (710 0 A).

771 I B + ТАЙЁРЛОВЧИ ТАШКИЛОТНИНГ ҚИСКАРТИРИЛГАН НОМИ 50

Аббревиатура ёки бошқа қисқартирилган кўринишдаги тайёрловчи ташкилотнинг расмий номи.

Ёзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифнинг қисқартирилган номи» (710 0 B) маълумотлар элементида берилган.

771 I C + ТАЙЁРЛОВЧИ ТАШКИЛОТНИНГ МАНЗИЛИ (ШАҲАР) 50

Аҳоли яшайдиган пункт номи - тайёрловчи ташкилотнинг расмий манзили.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифнинг иш жойи (шаҳар)» (700 ё C) маълумотлар элементида берилган.

771 E + ТАЙЁРЛОВЧИ ТАШКИЛОТНИНГ МАНЗИЛИ (МАМЛАКАТ) 3

Тайёрловчи ташкилот расмий жойлашган мамлакат.

Ёзиш усули ва мисол «Индивидуал муаллифнинг иш жойи (мамлакат)» (700 ё D) маълумотлар элементида берилган.

772 0 A ТАШКИЛОТ – ДЕПОЗИТ НОМИ 150

Ташкилот-депонент – бу қарор чиқариш ҳуқуқига эга бўлган ва ёзма асарларни депозитарий – марказларга сақлаш учун юборадиган ва тавсиф объекти – ҳужжатни тақдим этадиган ташкилот (муассаса).

Депозитарий - марказ – бу ёзма асарларни сақлаш учун қабул қилиш ҳуқуқига эга бўлган ташкилот (муассаса). Ушбу стандартда «Ҳужжатни сақловчи ташкилот» (905 ё A) депозитарий марказ ҳисобланади.

Ёзиш усули «Жамоа муаллифи» (710 0 A) маълумотлар элементида берилган.

Мисол. Ҳужжатда қуйидагича берилган: Воронеж университети

Ёзув: Воронеж.фун-ти

772 0 B ДЕПОЗИТ–ТАШКИЛОТНИНГ МАНЗИЛИ 50

Депонент–ташкилот жойлашган жой – аҳоли яшайдиган пункт (шаҳар, туман ва ҳоказо) номи.

Ёзиш усули: Маълумотлар элементи ҳужжатда кўрсатилган библиографик коидаларга мувофиқ ёзилади.

1-мисол. Хужжатда куйидагича берилган: Москва

Ёзув: М.

2-мисол: Хужжатда куйидагича берилган: Воронеж

Ёзув: Воронеж

905 ɛ A + ХУЖЖАТНИ САҚЛОВЧИ ТАШКИЛОТ 300

Жамғармасида ишлов берилаётган хужжат сақланадиган ташкилот, муассаса, шунингдек, сақлаш жойи (депозитарий-марказ) бўлган ташкилот.

Ёзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифи» (710 0 A) маълумотлар элементида берилган.

905 ɛ C + ХУЖЖАТНИ САҚЛАШ ШИФРИ 30

Ишлов берилаётган хужжатнинг кутубхона жамғармаси тизимидаги унинг жойи (манзили)ни аниқлайдиган харфли ёки харфли-рақамли белгиси.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи хужжатда кўрсатилган кўринишда ёзилади.

Мисол. Хужжатда куйидагича берилган: 2914 10/68

Ёзув: 2914 10/68

905 ɛ E + ХУЖЖАТ САҚЛАНДИГАН МАМЛАКАТ 3

Хужжатнинг тўлиқ матни сақланадиган мамлакат.

Ёзиш усули ва мисол «Устувор мамлакат» (023 0 C) маълумотлар элементида берилган.

910 ɛ A + ХУЖЖАТНИ СОТИБ ОЛИШ ШАРТЛАРИ 1

Хужжатни сотиб олиш имкониятлари.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи 24-жадвалга мувофиқ бир символли рақамли код билан ёзилади.

24-жадвал. Хужжатни сотиб олиш шартларининг кодлари

Код	Хужжатларни сотиб олиш шартлари
1	Сотиб олиш
2	Алмаштириш
3	Бепул
A	Белгиланган нархда сотиб олиш
4	Қоғоздаги нусхани белгиланган нархда сотиб олиш
5	Микропусхаларни белгиланган нархда сотиб олиш
B	Келишилган нархда сотиб олиш
7	Кутубхоналараро абонемент, ижара

Майдон қисмига битта код ёзилади.

Мисол. Ишлов берилаётган хужжатни бепул олиш мумкин.

Ёзув: 3

910 ɛ C + ХУЖЖАТНИ ЕТКАЗИБ БЕРУВЧИ ТАШКИЛОТ 300

Воситасида ишлов берилаётган хужжат (ёки асли, ёки нусхаси)ни сотиб олиш мумкин бўлган юридик шахс (ташкилот, муассаса).

Ёзиш усули ва мисол «Жамоа муаллиф» (71Ø Ø А) маълумотлар элементида берилган.

**91Ø € Е + ХУЖЖАТНИ ЕТКАЗИБ БЕРУВЧИ – ТАШКИЛОТ
ЖОЙЛАШГАН ЖОЙИ (МАНЗИЛ) 2ØØ**

Хужжатни етказиб берувчи ташкилотнинг почта манзили, электрон почта манзили ва Интернетдаги манзили.

Ёзиш усули ва мисол «Жамоа муаллифи жойлашган жой (манзил)» (71Ø Ø F) маълумотлар элементида берилган.

93Ø € А АДАД 1Ø

Чоп этилган хужжат нусхаларининг умумий сони.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи нашр нусхаларининг умумий сонини акс эттирувчи рақамларда ёзилади.

Мисол. Хужжагда куйидагича берилган: Адади 15000 нусха

Ёзув: 15ØØØ

А илова
(мажбурий)

Ёзувда маълумотларни кодлаш

А.1 Барча библиографик ёзув маълумотлари ГОСТ 34.301, ГОСТ 27463, ГОСТ 27466 га мувофиқ кодланади.

А.2 Ёзув маркерининг 17-ҳолати А.1-жадвалга мувофиқ танланган кодни аниқловчи битли комбинациядан иборат.

А.1-жадвал. Битли комбинациялар кодлари

Битли комбинация	Код
0001111	КОИ-7, Н0 жадвали
0001110	КОИ-7, Н1 жадвали
00100000	КОИ-8
01000000	ДКОИ

А.3 Зарур ҳолларда ГОСТ 27466 га мувофиқ кодлар тўламини, ГОСТ 7.28, ГОСТ 7.29, ГОСТ 7.30 бўйича қўшимча кодлар жадвалларини кенгайтириш методларидан фойдаланилади.

Ёзув маркерига, маълумотномада, майдон индикаторига, майдон қисми идентификаторига, майдон ва ёзув ажраткичларида, резерв майдонларда ва қайд этилган узунлик маълумотларининг элементларида ўтувчи кетма-кетликни қўллашга йўл қўйилмайди.

Кодлар тўламини кенгайтириш методини қўлланганда, ҳар бир маълумотлар майдони ёзув маркерининг 17-ҳолатида аниқланган асосий кодлар тўламининг кодларидан бошланади, деб ҳисобланади. Агар талаб қилинса, маълумотлар майдонида, шу жумладан майдон бошида ҳам ўтувчи кетма-кетлик қўлланилади. Унинг ҳаракати бошқа маълумотлар майдонига таъсир қилмайди.

А.4 ДКОИ кодидан фойдаланганда кирилл ва латин алифболари символларининг кодли тақдим этилиши фарқ қилиши керак.

Б илова
(мажбурий)

Хужжат турларининг кодлари

Б.1-жадвал

Код	Хужжат тури
10	Мазмунига кўра 3-D синфига тегишли бўлмаган китоблар, брошюралар ва бошқа бир марта чиқариладиган нашрлар ёки уларнинг қисмлари
11	Монография
12	Ўқув наشري
13	Маълумотнома наشري, лугат
14	Тўплам
15	Конференция материаллари
16	Тасниф, таснифлагич, тезаурус, рубрикатор
20	Мазмунига кўра 3-D синфига тегишли бўлмаган сериал нашрлар ва/ёки уларнинг қисмлари
21	Журнал
22	Газета
23	Давомли нашрлар (тўпламлар)
24	Йилнома
25	Монографик серия
30	ИТИ ва ТКИ бўйича хужжатлар
31	ИТИ ва ТКИнинг чоп этилган ҳисоботи
32	ИТИ ва ТКИнинг чоп этилмаган ҳисоботи
33	Лойиҳа материаллари (ҳисоботдан ташқари)
34	ЭҲМ учун алгоритмлар ва дастурлар тавсифи
35	ИТИ ва ТКИ тўғрисида ҳисоботлар тўплами
39	Хорижий фирма ҳисоботи
3A	Хизмат сафари тўғрисида ҳисобот
41	Докторлик диссертацияси
42	Номзодлик диссертацияси
43	Диплом ишидан кейинги босқич ҳисобланган университет докторлик диссертацияси
44	Диплом иши
45	Диссертациянинг автореферати
46	Диссертациянинг авторефератидан иборат нашр
47	Диссертация мавзусини рўйхатга олиш картаси
50	Патент хужжатлари
51	Муаллифлик гувоҳномаси учун ихтиронинг тавсифи
52	Патент учун ихтиро тавсифи
53	Диплом учун кашфиёт тавсифи
54	Фойдали модель учун тавсиф

Б.1-жадвалнинг охири

Код	Хужжат тури
55	Махсулот белгиси, саноат намунаси ва б. учун хужжат
56	Му хужжат учун талабномага ихтиро тавсифи
57	Патент хужжатлари тўшлами
58	Патент хужжатларидан танкил топган нашр
60	Норматив хужжатлар (НХ)
61	Халқаро НХ
62	Давлатлараро стандарт
63	Тармоқ стандарти
64	Рахбарий услубий ва норматив хужжатлар
65	НХ ва услубий материаллар тўшлами
66	НХ ва услубий материаллардан иборат нашр
67	64 турга кирмаган йўриқнома ва услубий хужжатлар
68	Республика микёсидаги НХ
69	Техник хужжатлар
6A	Ассоциация, фирма, корхоналарнинг стандартлари
70	Саноат каталоглари
71	Проспект
72	Проспект, буклет, реклама нашри, ёрлик, плашиет
73	Ускуна ва махсулот, нархнома, номснклатура каталоги учун прейскурант
74	Эксплуатация қилиш, монтаж қилиш, таъмирлаш, ўзгартириш бўйича йўриқномалар
75	Фирма материаллари тўшлами
76	Паспорт, техник тавсиф
A0	Сақлашга топширилган илмий ишлар
B0	Шарҳ ва кўрсаткичлар
B1	Ахборот варақа
B4	Шарҳ, маълумотнома (1, 2-синфларга кирмаган)
B5	Мавзули кўрсаткичлар (1, 2-синфларга кирмаган)
C0	Чоп этилмаган таржималар
D0	Алгоритмлар ва дастурлар
E0	Маълумотлар базалари ва банклари

В илова
(мажбурий)

Хужжат характери тўғрисида қўшимча маълумотлар

В.1-жадвал

Код	Хужжат характери
01	Авиа лойиха
02	Манзиллар дафтари
03	Альбом (чизмалар, расмлар ва б.)
04	Аннотация
05	Архив материаллари
06	Библиографик нашр
07	Дастурлар кутубхонаси
08	Муассаса нашри
09	Кўргазма материаллари
10	Маъруза, маъруза тезислари
11	Хорижий диссертация
12	Якуний ҳисобот
13	Жамоат ташкилотлари нашри
14	Алгоритм, дастурнинг ахборот картаси
15	Маънашунослик нашри
16	Картографик нашр
17	Конструкторлик хужжатлари
18	Варақа-каталог
19	Конференция материаллари
20	Оммавий-сиёсий характердаги материаллар
21	Илмий-оммабол хусусиятидаги материаллар
23	Ёдномалар
24	Методик материаллар
25	Метёрлар
27	Обзор
28	Алгоритм, дастур тавсифи
29	Дастурни қўллаш тавсифи
30	Тармок каталоги
31	Халқаро ташкилотнинг расмий нашри
33	Дастурлар пакети
34	Таржима
35	Ходимлар
36	Тушунтириш хати
37	Ҳукумаг нашри
38	Ишлаб чиқариш учун прескурант
39	Препринт
40	Дастур

В.1-жадвалнинг охири

Код	Ҳужжат характери
41	Дастур модули
42	Дастур комплекси
43	Дастур тизими
44	Оралик ҳисобот
45	Ишчи лойиҳа
46	Рекламага оид техник хабар
47	ИСО тавсияси
48	Реферат, рефератив нашр
49	Тақриз
50	АКТ луғати
51	Стандарт
52	Дастурнинг спецификацияси
53	Маълумот жадвали
54	Статистик материаллар
55	Технолргик ҳужжатлар
56	Техник ишчи лойиҳа
57	Намунавий лойиҳа
58	Кўрсаткич
59	Ўқув нашри
60	Диссертациянинг ҳисобга олиш картаси
61	Чизма
62	Эксплуатация ҳужжатлари
63	Энциклопедия

УЎТ 001.891 [047]:006.354 ДСТ 01.140.20 Т62 СТИПУТ 0007

Асосий сўзлар: формат, алмашинув, ахборот ресурслари, маълумотлар базалари, маълумотлар, библиографик ёзув, библиографик маълумотлар, маълумотлар элементлари

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

САНОАТГА ОИД КАТАЛОГЛАР

Умумий талаблар

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича
давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 РФА Бутунроссия илмий ва техник ахборот институти, Информэлэктро, ДТҚ 191 «Илмий-техник ахборот, кутубхона ва насприётчилик иши» Стандартлаштириш бўйича давлатлараро техник қўмитаси томонидан ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

Россия Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (2003 йил 8 январдаги 9-сон баённома, ёзишма бўйича)

Қабул қилин учун овоз берганлар:

Давлат номи	Стандартлаштириш бўйича миллий орган номи
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Беларусь Республикаси	Беларусь Республикаси Давстандарти
Қирғизистон Республикаси	Қирғизстандарт
Россия Федерацияси	Россия Давстандарти
Қозоғистон Республикаси	Қозоғистон Республикаси Давстандарти
Молдова Республикаси	Молдовастандарт
Тожикистон Республикаси	Тожикистандарт
Туркменистон	«Туркменистандартлари» Бошдавхизмати
Ўзбекистон Республикаси	Ўздавстандарт
Украина	Украина Давстандарти

3 Россия Федерацияси Стандартлаштириш ва метрология бўйича Давлат қўмитасининг 2003 йил 29 майдаги 167-ст-сон қарори билан ГОСТ 7.22-2003 давлатлараро стандарти 2004 йил 1 январдан бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга киритилган.

4 ГОСТ 7.22-80 ЎРНИГА

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

САНОАТГА ОИД КАТАЛОГЛАР**Умумий талаблар**

**System of standards information, librarianship and publishing
Industrial catalogues. General requirements**

Жорий этиш санаси 2004-01-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт саноатга оид каталоглар учун тегишли бўлиб, уларнинг тури, тузилиши, мазмуни, тайёрлаш тартиби, расмийлаштирилиши, қўлэмаларни нашр учун тақдим этиш, каталогларни нашр этиш ва тарқатиш ишларини белгилайди.

Ушбу стандарт қоидалари реклама тарикасида фойдаланиладиган саноатга оид каталогларда, стендолди адабиётларида, деталлар ва йиғини бирликлари каталогларида фойдаланилади.

Стандарт каталогларни нашр қилишга тайёрлаш учун бошланғич маълумотларни тақдим этувчи барча хўжалик фаолияти субъектлари томонидан фойдаланиш учун тавсия этилади.

Стандарт экспорт учун мўлжалланган реклама тарикасида фойдаланиладиган саноатга оид каталоглар учун тааллуқли эмас.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандарда куйидаги стандартларга ҳаволалардан фойдаланилади:

ГОСТ 2.114-95 Единая система конструкторской документации. Технические условия

ГОСТ 2.201-80 Единая система конструкторской документации. Обозначение изделий и конструкторских документов

ГОСТ 7.4-95 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Чикиш маълумотлари.

ГОСТ 7.60-90 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Асосий турлари. Атамалар ва таърифлар

3 Таърифлар

Ушбу стандартда атамалар ГОСТ 7.60 бўйича қўлланилади.

4 Умумий қондалар

4.1 Саноатга оид каталоглар серияли чиқариладиган, серияли ишлаб чиқаришга тавсия эгилган, ишлаб чиқаришдан олиб ташланган махсулотлар тўғрисида маълумотларни, шунингдек махсулотларни ишлаб чиқарил жараёнида киритиладиган параметрларнинг ўзгаришлари, техник ва эксплуатацион (истъёмол) характеристикалар тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олиши ва ахборотнинг ҳаққонийлиги, тўлиқлиги ва тезкорлигини таъминлаши керак.

4.2 Каталогларни тайёрлашда бошланғич маълумотлар сифатида стандартлаштиришнинг миллий тизими талабларига, нархлар прейскурантига, техник шартларга, техник таърифларга ва фойдаланиш бўйича йўриқномаларга мувофиқ равишда амал қиладиган стандартлар маълумотларидан фойдаланилади.

4.3 Каталогларда келтирилган саноат махсулотлари ва улар тўғрисида маълумотларнинг ўзгариши ҳақидаги ахборотнинг тўлиқлиги ва ҳаққонийлиги учун ушбу маълумотларни тақдим этувчи хўжалик фаолияти субъектлари масъулдир.

5 Саноатга оид каталогларнинг турлари, мазмуни ва тузилиши

5.1 Стандарт саноатга оид каталогларнинг куйидаги турларини белгилайди:

- номснклатурага оид;
- варақча-каталог;
- проспект;
- прейскурант;
- шунингдек, саноатга оид каталоглар кўрсаткичи.

5.2 Номенклатурага оид каталог

5.2.1 Номенклатурага оид каталог истъёмолчиларни ҳозирги вақтда серияли чиқарилаётган ёки яқин вақтда ишлаб чиқаришга тайёрланаётган саноат махсулотлари тўғрисидаги қисқача маълумотлар билан таъминлаш учун мўлжалланган.

У махсулотлар тури бўйича тузилади, номенклатураси ишлаб чиқарувчи корхона томонидан тасдиқланган серияли саноат

маҳсулотларининг рўйхати ва асосий техник характеристикаларини ўз ичига олади.

Каталог нашрининг шакли – китоб ёки электрон кўринишида.

5.2.2 Номенклатурага оид каталогда маҳсулотлар номлари миллий таснифлаш бўйича ўрнатиладиган тасниф гуруҳларида, гуруҳлар ичида – турлари ва ўлчамлари бўйича жойлаштирилган.

5.2.3 Номенклатурага оид каталог ўз ичига қуйидагиларни олади:

муқова;

ГОСТ 7.4 га мувофиқ титул varaғи;

аннотация;

кириш;

асосий қисм - маҳсулотларнинг техник маълумотлари;

шартли белгилар ва қабул қилинган қисқартмалар (зарур ҳолларда);

алифбо-предмет кўрсаткичи (зарур ҳолларда);

мазмунни;

УЎТ индекси;

илмий ва техник ахборотнинг Давлат рубрикатори индекси;

миллий таснифлаш бўйича маҳсулот коди;

иловалар.

5.2.4 Номенклатурага оид каталогнинг асосий мазмуни қуйидагиларни ўз ичига олади:

маҳсулот номи унинг серияси, тури, модели, маркаси ва маҳсулотнинг белгиланиши кўрсатилган норматив ҳужжатларга мувофиқ - ГОСТ 2.201 бўйича;

маҳсулотни миллий таснифлаш бўйича маҳсулот коди;

асосий мақсади ва қўлланиш соҳаси;

истеъмолчиға етказиш (чегаралашлар) шартлари;

бажарилиши (конструктив ва эксплуатация қилиш шартлари) бўйича, шу жумладан экспорт);

маҳсулотнинг қисқача техник характеристикаси;

маҳсулот мувофиқ келадиган давлатлараро, миллий стандартлар ва бошқа норматив ҳужжатларининг белгиланиши;

прейскурант тартиб рақами ва нашр йили кўрсатилган прейскурант бўйича нарх ёки нашр йили ва тўпламни тузувчи ташкилот кўрсатилган ҳолда корхонадан бериладиган нархларининг тўллами бўйича;

варақча-каталогга ҳавола (зарур ҳолларда);

тайёрловчи тўғрисида маълумотлар.

5.3 Варақча-каталог

5.3.1 Варақча-каталог истеъмолчилар томонидан зарур саноат маҳсулотларини танлаш, буюртма қилиш ва ундан фойдаланиш учун

ахборотнинг асосий манбаи бўлиб ҳисобланади. У серияли чиқариладиган саноат маҳсулотлари тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олади ва бир вазифани кўзлайдиган маҳсулотларнинг алоҳида турлари ёки гуруҳлари (сериялари)нинг таърифлари ва маҳсулотлар каталоги ишлаб чиқилган техник шароитлар йиғиндисидан иборат.

Каталог нашрининг шакли – варақа ва(ёки) китоб, электрон кўринишида.

5.3.2 Варақча-каталог ўз ичига қуйидагиларни олиши керак:

муқова (китоб нашри учун);

ГОСТ7.4 бўйича титул варағи;

кириш (китоб нашри учун);

асосий матн;

мазмун (китоб нашри учун);

нашр белгиси (варақали нашр учун);

УЎТ индекси;

илмий ва техник ахборотнинг Давлат рубрикатори индекси.

5.3.3 Варақча-каталогнинг асосий матни маҳсулот турига қараб қуйидагилардан ташкил топиши керак:

маҳсулот номи ГОСТ 2.201 бўйича унинг серияси, тури, модели,

маркаси ва маҳсулотнинг белгиланиши кўрсатишган давлатлараро, миллий стандартлар ва бошқа норматив ҳужжатларга мувофиқ;

маҳсулотни миллий таснифлаш бўйича маҳсулот коди;

мақсади ва қўлланиш соҳаси;

бажарилиши (конструктив ва эксплуатация қилиш шартлари бўйича, шу жумладан экспорт);

шартли белгилар ва қабул қилинган қисқартмалар (зарур ҳолларда);

маҳсулот мувофиқ келадиган давлатлараро, миллий стандартлар ва бошқа норматив ҳужжатларнинг белгиланиши;

ГОСТ 2.114 бўйича асосий техник маълумотлар;

маҳсулотнинг асосий параметрлари ва ўлчамлари тўғрисидаги маълумотлар, энг қатта, белгиланган ва бириктирилган ўлчамлари билан унинг тасвири ва уларнинг чегаравий оғишлари;

чиқариладиган ускуна бўйича зарур маълумотлар, пойдевор ўрнатиш бўйича кўрсатмалар, пойдевор болтлари ёки таянч асосларини жойлаштириш режаси; динамик юкламаларнинг аҳамияти ва қўйиш жойлари;

иктисодий техник ва эксплуатация кўрсаткичлари (ишлаб чиқариш, тезлик, фойдали иш коэффициенти, электр энергия, ёқилғи, мой ҳаражати, ишлатиладиган энергия тури, умумий белгиланган қувват, ҳар бир двигателъ ва электр иситиш қурilmасининг қуввати ва тури);

физик-кимё ва механик хоссалари тўғрисида маълумотлар;

ташқи муҳит омилларининг таъсирида маҳсулот параметрларининг барқарорлиги тўғрисидаги маълумотлар, шунингдек, маҳсулотнинг атроф-

муҳитга таъсири омиллари тўғрисидаги маълумотлар (эксплуатациянинг ўзига хос шартларида);

етказиб бериш комплектилиги;

транспортда ташиш ва сақлаш шароитлари (зарур бўлганда маҳсулотнинг энг оғир таркибий қисми массасини олиб келиш керак);

бошқа маълумотлар;

техника хавфсизлиги бўйича тавсиялар;

буюртмани сўров варақасининг шаклини (зарур бўлса) кўрсатган ҳолда расмийлаштириш тартиби;

ишлаб чиқувчи ташкилот тўғрисида маълумотлар;

тайёрловчи тўғрисида маълумотлар.

5.4 Проспект

5.4.1 Проспект маҳсулотга бўлган талабни яратиш мақсадида улар тўғрисидаги маълумотларнинг ўзига диққатни жалб қилиш шаклида баён этиш учун мўлжалланган.

5.4.2 Проспект куйидагилардан иборат бўлиши керак:

маҳсулот номи ГОСТ 2.201 бўйича унинг серияси, тури, модели, маркаси ва маҳсулотнинг белгиланиши кўрсатилган давлатлараро, миллий стандартлар ва бошқа норматив ҳужжатларга мувофиқ;

УЎТ индекси;

илмий ва техник ахборотнинг Давлат рубрикатори индекси;

маҳсулотни миллий таснифлаш бўйича маҳсулот коди;

маҳсулот мувофиқ келадиган давлатлараро, миллий стандартлар ва бошқа норматив ҳужжатларнинг белгиланиши;

маҳсулотни тайёрловчи тўғрисида маълумотлар;

ГОСТ 2.201 бўйича серияси, тури, модели, маркаси ва белгиланиши кўрсатилган ҳолда ишлаб чиқаришдан олиб ташланган маҳсулотга алмаштирилган маҳсулот номи;

яни маҳсулотни тайёрловчи тўғрисида маълумотлар (зарур бўлса);

ишлаб чиқувчи тўғрисида маълумотлар.

5.5 Прейскурант

Прейскурант материаллар, маҳсулотлар, ускуналар, ишлаб чиқариш операциялари, нархларни кўрсатган ҳолда хизматларнинг, шунингдек (зарур бўлса) уларнинг қисқа тавсифларининг тартиблаштирилган рўйхати баён этиш учун мўлжалланган.

5.6 Саноатга оид каталоглар кўрсаткичи

Саноатга оид каталоглар кўрсаткичи – ишлаб чиқарилаётган ва ишлаб чиқаришдан олиб ташланган, лекин эксплуатация қилинаётган маҳсулотлар, ИТАДР рубрикалари бўйича тизимлаштирилган саноатга оид каталогларнинг шилик рўйхати.

6 Саноатга оид каталогларни нашрга тайёрлаш ва нашр қилиш тартиби

6.1 Нашрларнинг қўлёзмаларини тайёрлаш ва тақдим этиш, каталоглар ва каталоглар кўрсаткичларини нашр этиш муддатларини ҳар бир хўжалик фаолияти субъекти белгилайди. Қўлёзмалар ГОСТ 7.4 талабларига мувофиқ бўлиши керак.

6.2 Саноатга оид каталоглар барча турларининг нашр этилиши амалдаги миллий қонун ҳужжатлари билан белгиланган органлар томонидан амалга оширилади.

УЎТ 025.3:006.354

ДСТ 01.140.20

T62

СТПУТ 0007

Асосий сўзлар: варақча-каталог, нашрлар, номенклатурага оид каталог, прейскурант, проспект

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

АХБОРОТ НАШРЛАРИ

Тузилиши ва расмийлаштириш

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш
бўйича давлаглараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 Бутунроссия илмий ва техник ахборот институти (БИТАИ), Россия давлат оммавий илмий–техник кутубхонаси (Россия ДОИТК) ва ТҚ 191 «Илмий–техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» Стандартлаштириш бўйича техник кўмита томонидан ИШЛАБ ЧИКИЛГАН

Россия Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаш томонидан КАБУЛ ҚИЛИНГАН (1996 йил 4 октябрдаги 10–сон баённома)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлат номи	Стандартлаштириш бўйича миллий орган номи
Озарбайжон Республикаси	Оздавстандарт
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Белоруссия Републикаси	Белстандарт
Қозғистон Республикаси	Қозғистон Республикаси Давстандарти
Қирғизистон Республикаси	Қирғизстандарт
Молдова Республикаси	Молдовастандарт
Россия Федерацияси	Россия Давстандарти
Тожикистон Республикаси	Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Тожикистон давлат маркази
Туркменистон	Туркманбошинспекция
Украина	Украина Давстандарти

3 Россия Федерацияси Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш Давлат кўмитасининг 1997 йил 13 февралдаги 52–сон қарори билан ГОСТ 7.23–96 давлатлараро стандарти 1998 йил 1 январдан Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга киритилган.

4 ГОСТ 7.23–80 ЎРНИГА

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

АХБОРОТ НАШРЛАРИ**Тузилиши ва расмийлаштириш**

*System of standards of information, librarianship and publishing.
information publications. Structure and presentation*

Жорий этиш санаси 1998-01-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт асосий ахборот нашрлари турларининг тузилиши ва расмийлаштирилишига бўлган талабларни белгилайди.

Стандарт ахборот нашрларини, шу жумладан, машина ўқув ташувчиларида ҳам тайёрловчи ва чиқарувчи ташкилотлар учун мўлжалланган.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда қуйидаги стандартларга ҳаволалардан фойдаланилган:

ГОСТ 7.0-84 АКНИТ. Библиографик фаолият. Асосий атамалар ва таърифлар

ГОСТ 7.1-84 АКНИТ. Ҳужжатнинг библиографик таърифи. Умумий талаблар ва тузиш қоидалари

ГОСТ 7.4-95 АКНИТ. Нашрлар. Чиқувчи маъумотлар

ГОСТ 7.5-88 АКНИТ. Журналлар, тўнгамлар, ахборот нашрлари. Нашрга оид расмийлаштириш элементлари

ГОСТ 7.9-95 АКНИТ. Реферат ва аннотация. Умумий талаблар

ГОСТ 7.11-78 АКНИТ. Библиографик таърифда хорижий европа тилларида сўз ва сўз бирикмаларини қисқартириш

ГОСТ 7.12-93 АКНИТ. Библиографик ёзув. Рус тилидаги сўزلарни қисқартириш. Умумий талаблар ва қоидалар

ГОСТ 7.49-84 АКНИТ. ИТАДАТ рубрикатори. Тузилиши, фойдаланиш ва юритиш қоидалари.

ГОСТ 7.57-89 АКНИТ. Нашрлар. Нашр ва китоб савдоси

библиографик кўрсаткичлари. Умумий талаблар

ГОСТ 7.59-90 АКНИТ. Индекслаш. Тизимлаштириш ва предметлаштиришга қўйиладиган умумий талаблар

ГОСТ 7.60-90 АКНИТ. Нашрлар. Асосий турлари. Атамалар ва таърифлар

ГОСТ 7.61-90 АКНИТ. Нашрлар. Давлат (миллий) библиографик кўрсаткичлар. Умумий талаблар

ГОСТ 7.66-92 АКНИТ. Хужжатларни индекслаш. Координатли индекслашга қўйиладиган умумий талаблар

ГОСТ 5773-90 Китоб ва журнал нашрлари. Форматлар

3 Таърифлар

Стандардда қўлланадиган атамалар ГОСТ 7.0 ва ГОСТ 7.60 бўйича.

4 Умумий қондалар

4.1 Ахборот нашрлари, уларнинг мазмунини ташкил қилган ахборотни таҳлилий-синтетик қайта ишлаш даражасига кўра библиографик, рефератив, шарҳли (ГОСТ 7.60 бўйича) ва аралаш турларга бўлинади. Аралаш нашр бир вақтнинг ўзида библиографик, рефератив ва шарҳли ахборотни ўз ичига олиши мумкин.

Ахборот нашрлари бир томли, кўп томли ва сериялар билан нашр қилиниши мумкин.

Материалнинг тузилишига кўра, ахборот нашрлари китоб, журнал ва варақали; даврийлигига кўра, даврий бўлмаган, даврий ва давомли турларга бўлинади.

4.2 Библиографик нашрларга библиографик кўрсаткичлар, библиографик рўйхатлар, библиографик шарҳлар ва библиографик каталоглар қиради.

Давлат, нашр ва китоб савдоси библиографик кўрсаткичлари тузилиши ва расмийлаштирилишининг хусусиятлари ГОСТ 7.57 ва ГОСТ 7.61 да ўз аксини топган.

4.3 Рефератив нашрларга рефератив журналлар, рефератив тўпламлар, экспресс-ахборот, ахборот варақалари қиради.

4.4 Шарҳли нашрларга бир ёки бир неча таҳлилий шарҳларни ўз ичига олувчи ахборот нашрлари қиради.

5 Ахборот нашрларининг тузилиши

5.1 Ахборот нашрларининг элементлари

Ахборот нашрлари қуйидаги элементлардан таркиб топган:

- асосий қисм;
- маълумот–кидирув аппарати;
- кўшимча маълумотлар;
- чиқувчи маълумотлар.

Асосий қисм ва чиқувчи маълумотлар мажбурий элемент ҳисобланади.

5.2 Библиографик нашрнинг асосий қисми

5.2.1 Библиографик нашрнинг асосий қисми библиографик ёзувларнинг тартибга солинган мажмуини ифодалайди.

5.2.2 Библиографик ёзув куйидагилардан иборат:

- ёзувнинг идентификация рақами;
 - библиографик ёзувнинг сарлавҳаси;
 - аннотация;
 - индекслаш атамалари (ахборот–кидирув тилининг элементлари: тасниф индекслари; предмет рубрикалари ва бошқалар);
 - ҳужжатнинг турган жойи тўғрисидаги маълумотлар.
- Ҳужжатнинг библиографик таърифи мажбурий элемент ҳисобланади.

5.2.2.1 Ёзувнинг идентификация рақами (тартиб рақами) ҳужжатнинг библиографик таърифидан олдин ёки мавжуд бўлса, библиографик ёзувнинг сарлавҳасидан олдин келтирилади.

Тартиб рақами араб рақамлари билан қўйилади.

5.2.2.2 Библиографик ёзувнинг сарлавҳаси ГОСТ 7.1 бўйича берилади.

5.2.2.3 Ҳужжат, унинг бир қисми ёки бир гуруҳ ҳужжатларнинг библиографик таърифи ГОСТ 7.1 бўйича берилади.

5.2.2.4 Аннотация ГОСТ 7.9 бўйича берилади.

5.2.2.5 Индекслаш атамалари (АҚТ элементлари) ГОСТ 7.49 ва ГОСТ 7.59 га мувофиқ бўлиши керак. Муайян библиографик нашр доирасида индекслаш атамаларининг жойлашуви бир хил бўлиши керак.

5.2.2.6 Ҳужжатнинг муайян библиографик нашр доирасида жойлашган жойи тўғрисидаги маълумотлар (сақлаш шифри, ташкилот номи ва бошқалар) бир хил шаклда келтирилиши керак.

5.2.3 Сўз ва сўз бирикмаларини қисқартириш ГОСТ 7.11 ва ГОСТ 7.12 бўйича белгиланади. Кўрсатилган стандартларга қўшимча қабул қилинган қисқартмалардан фойдаланишга йўл қўйилади (бундай қисқартмалар рўйхати маълумот–кидирув ашаратининг таркибий қисми сифатида келтирилади).

5.2.4 Библиографик ёзувлар куйидагича гуруҳланади:

- мазмунига кўра – расман қабул қилинган таснифлаш тизимига мувофиқ (ИТА давлат рубрикатори, УЎТ, КБТ, ХПТ) ёхуд махсус ишлаб чиқилган рубрикаторга кўра;
- расмий белгиларига кўра – муаллифлар алифбосида ёки ҳужжатларнинг сарлавҳаларида, хронологик тартибда;
- ҳужжатларнинг турларига кўра;

- санаб ўтилган белгиларнинг комбинациясидан фойдаланиш йўли билан.

5.2.5 МДХ мамлакатлари тилларидаги (рус тилидан ташқари) библиографик нашрларда рубрикалар номини рус тили ва хорижий тиллардаги таржимаси билан бирга келтирилишига йўл қўйилади.

5.3 Рефератив нашрнинг асосий қисми

5.3.1 Рефератив журнал, рефератив тўплам, экспресс-ахборотнинг асосий қисми рефератни ўз ичига олувчи библиографик ўзувларнинг тартибга солинган мажмуини ўзида ифода этади.

5.3.2 Рефератив нашрлар библиографик ўзувининг тузилиши библиографик нашрлар библиографик ўзуви тузилишига мувофиқ келади (4.2.2-бандга қараг).

5.3.2.1 Рефератив нашрлардаги библиографик ўзувининг идентификация рақами ушбу нашрнинг чиқиш йили ва сони тўғрисидаги ахборотни, ҳужжат турининг белгиланиши ва бошқа маълумотларни ўз ичига олади.

5.3.2.2 Реферат ГОСТ 7.9 бўйича берилади.

Рефератив нашрларда чоп этилаётган рефератлар чоп этилган ёки чоп этилмаган ҳужжатлардан олингани ёки ушбу нашр учун махсус тузилиши мумкин.

Рефератларда рефератни тайёрлашда қатнашган шахслар ва ташкилотлар ҳамда ҳужжатнинг таҳририятга келиб тушган санаси тўғрисида маълумотлар келтирилишига йўл қўйилади.

5.3.2.3 Индекслаш атамалари ГОСТ 7.49, ГОСТ 7.59, ГОСТ 7.66 га мувофиқ бўлиши лозим.

5.3.3 Рефератив журналнинг асосий қисмига чегараланган сондаги рефератларсиз ва аннотацияларсиз библиографик ўзувларни, рефератив тўплам ва экспресс-ахборотга йиғма рефератларни киритишга йўл қўйилади.

5.3.4 Рефератив нашрларда библиографик ўзувларни гуруҳлаш 4.2.4- бандга мувофиқ амалга оширилади.

5.4 Шарҳли нашрнинг асосий қисми

5.4.1 Шарҳли нашрнинг асосий қисми бирламчи ҳужжатларда мавжуд бўлган маълумотларни таҳлилий–синтетик қайта ишлаш нагизаси бўлган парҳ ёки бир неча парҳлардан иборат. Шарҳ қўриб чиқилаётган масалалар (объектлар, муаммолар, фаолият йўналишлари), уларнинг ҳолати, даражаси ҳамда асосланган танқидий баҳо билан ривожлантириш тенденциялари, хулосалар ва тавсиялар бўйича тизимлаштирилган маълумотларни қисқа шаклда ўз ичига олади.

5.4.2 Шарҳнинг асосий қисми қуйидагиларни ўз ичига олади:

- кириш қисми;

- таҳлилий қисм;
- хулосалар;
- иловалар.

Таҳлилий қисм шарҳнинг мажбурий қисмидир.

5.4.2.1 Кириш қисми шарҳ мавзуларини танлашнинг қискача асосини, таҳлил этилаётган даврнинг вақт чегараларини, фойдаланилаётган ҳужжатларнинг турларини, шарҳнинг мавзулари бўйича олдидан бажарилган шарҳлар билан боғлиқлигини ўз ичига олиши керак.

5.4.2.2 Таҳлилий қисм муаммонинг ҳақиқий мазмуни, муаммонинг асосий хусусиятлари, таҳлилни ва баҳосини ўз ичига олиши керак.

Шарҳнинг таҳлилий қисмида фойдаланилган ахборот манбалари рўйхатининг тартиб рақамлари, бирламчи ҳужжатларнинг муаллифлари фамилиялари ва (ёки) асосий сарлавҳалари, нашр йили ва бошқалар кўринишидаги матн ичидаги ҳаволаларни жойлаштириш тавсия этилади.

5.4.2.3 Хулосалар аниқланган янги йўналишлар, тенденциялар ва ривожланиш истикболлари тўғрисидаги маълумотлардан иборат бўлиши керак.

5.4.2.4 Шарҳнинг асосий мазмунини тўлдирувчи жадваллар, намуналар, тажрибалар натижалари, маълумотнома характеридаги материалларни шарҳ матнига киритишга ёки иловаларда келтиришга йўл кўйилади.

5.5 Маълумот–қидирув аппарати

Ахборот нашрларининг маълумот–қидирув аппарати қуйидагиларни ўз ичига олади:

- мундарижа;
- сўз боши (кириш);
- нашрдан фойдаланиш бўйича кўлланма;
- тасниф схемаси;
- ҳаволалар тизими;
- фойдаланилган ахборот манбалари рўйхати;
- қисқартмалар ва шартли белгилар рўйхати;
- ёрдамчи кўрсаткичлар.

5.5.1 Библиографик ва рефератив нашрларнинг мундарижаси бўлим биринчи бетининг рақами ёки бўлим бошланадиган ёзувнинг идентификацион тартиб рақами кўрсатилган ҳолда, уларнинг нашрда жойлашган кетма–кетлигига қараб санаб чиқилган бўлимлар (кичик бўлимлар)нинг рўйхатидан иборат бўлиши керак.

Серияли ёки кўп томли нашрларда мундарижа ҳар бир сон, жилд, томда келтирилиши ва ҳар бир нашр учун доимий жойда жойлаштирилиши керак.

Шарҳли нашрлар мундарижаси ГОСТ 7.5 бўйича берилади.

5.5.2 Сўз боши (кириш қисми) нашрнинг вазифалари, характери ва мақсадларини, унинг нимани мўлжаллашини, нашр этиш тартибини (даврийлигини, тартиб сонлари билан белгиланишини, серияларга бўлинишини) аниқлаб бериши, аке эгтирилган бирламчи ҳужжатларнинг саралаш мезонларини кўрсатиши ва маълумот-кидирув аппарати тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олиши керак.

Сўз бошида ахборот нашрнинг тарқатилиши, дастлабки манбалар ёки улар нуқталарининг олиниши тартиби тўғрисидаги маълумотларни келтириш а йўл кўйилади.

Серияли нашрларда сўз боши (кириш) нашрнинг биринчи сони, жилди, томида келтирилиши керак. Нашр характери ўзгарганда сўз боши (кириш) ўзгаришлар тўғрисидаги тегишли ахборот билан бирга нашрнинг навбатдаги сони, жилди, томида жойлаштирилган бўлиши керак.

МДХ халқлари тилларидаги нашрларда (рус тилидан ташқари) сўз бошининг рус тилига ва хорижий тилларга таржимасини жойлаштиришга йўл кўйилади.

5.5.3 Нашрдан фойдаланиш бўйича қўлланма алоҳида ёки сўз боши (кириш) таркибида келтирилади. Нашрдан фойдаланиш бўйича қўлланмаи серияли нашрнинг ҳар бир чиқиш жилдида жойлаштириш керак.

5.5.4 Тасниф схемаси ахборот нашрнинг асосий қисмидаги рубрикалар ва кичик рубрикаларнинг тартибга солинган рўйхатидан иборат бўлиши керак.

Тасниф схемаси нашрнинг асосий қисмида материаллар жойлашувини нашрнинг аниқ бир сони мундарижасига караганда япада батафсилроқ аниқлаб беради.

Тасниф схемаси нашрнинг мундарижаси билан мос келиб қолса, тасниф схемаси келтирилмайди. Шунингдек, сўз бошида ёки нашрдан фойдаланиш бўйича қўлланмада алоҳида нашр этилган тасниф схемасига ҳавола берилганда ҳам тасниф схемаси келтирилмайди.

Серияли нашрларда тасниф схемасини ҳар йилнинг биринчи соннда, бир мартада чиқариладиган кўп томли нашрларда - биринчи томда келтириш керак.

5.5.5 Ҳаволалар тизими библиографик ва рефератив нашрларнинг турли бўлимларида библиографик ёзув ва рефератлар такрорланишининг олдини олиш учун қўлланилади.

Ҳаволалар бир ёки бир неча ахборот нашрларининг бўлимларини (кичик бўлимларини) ўзаро бир-бири билан боғлаб туриши мумкин.

Ҳаволалар нашрнинг асосий қисмида, тасниф схемаси ёки мундарижада келтирилади.

5.5.6 Фойдаланилган ахборот манбаларининг рўйхати ахборот нашрини яратишда асос қилиб олинган манбалар номидан иборат бўлиши керак.

Серияли библиографик ва рефератив нашрларда фойдаланилган ахборот манбаларининг рўйхатини ҳар йилнинг биричи ва (ёки) охириги сонида жойлаштириш керак, фойдаланилган ахборот манбаларининг рўйхати жойлаштириладиган жой доимий бўлиши керак.

Шарҳли нашрларда фойдаланилган ахборот манбаларининг рўйхати ГОСТ 7.1 бўйича расмийлаштирилади ва шарҳнинг охирида жойлаштирилади.

5.5.7 Қисқартмалар ва шартли белгилар рўйхати ушбу нашрда фойдаланилган, ГОСТ 7.11 ва ГОСТ 7.12 билан белгиланмаган қисқартмаларни, шунингдек шартли белгилари ва уларнинг расмифровкаларини ўз ичига олиши керак.

Серияли нашрларда қисқартмалар ва шартли белгилар рўйхатини нашрнинг ҳар бир сон, жилди, томида жойлаштириш керак. Қисқартмалар ва шартли белгилар рўйхати жойлаштирилган жой доимий бўлиши керак.

5.5.8 Ёрдамчи кўрсаткичлар (предмет, тизим, муаллиф, жамоалар, сарлавхалар, формулалар, патентлар ва бошқалар) тегишли библиографик ёзувлар ёки шарҳ қисмларига хавола билан ахборот нашрнинг асосий қисмидаги... нисбатан ҳужжатлар тўғрисида бошқача маълумотлардан иборат бўлиши керак.

Ёрдамчи кўрсаткичлар нашрнинг асосий қисмидан кейин жойлаштирилади. Ёрдамчи кўрсаткичларни алоҳида нашр этишга йўл қўйилади.

5.6 Қўшимча маълумотлар

Ахборот нашрларининг қўшимча маълумотлари қуйидагиларни ўз ичига олади:

- буюртма бланки;
- тескари алоқа бланки (талони);
- реклама характеридаги маълумотлар.

5.6.1 Буюртма бланки ушбу нашрда акс эттирилган бирламчи ҳужжатлар ва (ёки) уларнинг нусхалари ҳамда бошқа хизматларни (масалан, таржималарни) олиш учун буюртма шакли ва уни расмийлаштириш қоидаларини ўз ичига олиши керак.

5.6.2 Тескари алоқа бланки (талони) чоп этилаётган материалларнинг истеъмолчининг ахборот сўровларига ва улардан фойдаланиш характериға мувофиқ келиши тўғрисидаги расмийлашган маълумотлар тўпламидан иборат бўлиши керак.

Буюртма бланки ва тескари алоқа бланкини бириктиришга йўл қўйилади.

5.6.3 Ахборот нашрларига реклама характериға эга маълумотларни қиритишга йўл қўйилади.

5.7 Чикувчи маълумотлар

5.7.1 Даврий бўлмаган ахборот нашрларининг чикувчи маълумотлари ГОСТ 7.4 бўйича белгиланади.

Чикувчи маълумотларнинг қўшимча элементлари ва чикувчи маълумотларнинг айрим элементларини расмийлаштириш хусусиятлари куйидагилардан иборат:

- Давлат илмий–техник ахборот рубрикаторидаги рубрика коди;
- сарлавҳа устидаги маълумотларни расмийлаштириш;
- сарлавҳа остидаги маълумотларни расмийлаштириш;
- УЎТ индекси (шарҳли нашрлар учун);
- реферат (шарҳли нашрлар учун).

5.7.1.1 Давлат илмий–техник ахборот рубрикаторининг (ДИТАР) ахборот нашри мавзусига мувофиқ келувчи рубрика коди ГОСТ 7.49 бўйича келтирилади ва муқова биринчи бетининг юқори чап бурчагида ёки муқова устининг олд томонида, муқова бўлмаганда - титул varaғининг, қўшма титул varaғининг ёки нашр биринчи бетининг юқори чап бурчагида жойлаштирилади.

5.7.1.2 Сарлавҳа устидаги маълумотларда нашр қайси ташкилот номидан чиқаётганлиги тўғрисидаги маълумотларни келтириш куйидаги хусусиятларга эга.

Титул varaғининг ёки қўшма титул varaғининг юқори қисмида, шушундек муқованинг биринчи бетида тепадан настига қараб куйидагиларни жойлаштирадилар:

- ахборот органи қарапчи бўлган вазирлик (идора)нинг тўлиқ номи;
- номидан ахборот нашри чиқаётган, ахборот фаолиятида амалга оширувчи ахборот органи ёки бошқа ташкилотнинг тўлиқ номи;
- ахборот органининг қисқартирилган номи;

5.7.1.3 Библиографик нашрларнинг сарлавҳа остидаги маълумотларида унга киритилган материалларнинг турлари ва хронологик чегараларини кўрсатиш керак.

Ёрдимчи кўрсаткичнинг алоҳида нашри учун сарлавҳа остидаги маълумотларга куйидагилар қиради:

- кўрсаткич тури (агар у нашр сарлавҳасида кўрсатилмаган бўлса);
- кўрсаткич тузилган нашр комплектининг йили (йиллари);
- кўп томли нашрнинг ушбу томига кирувчи ҳужжатларнинг кидириш элементлари.

5.7.1.4 УЎТ индекси ва реферат фақат шарҳли нашрларда келтирилади:

УЎТ индексини муқованинг иккинчи бети ёки титул varaғининг орқа томони юқори чап бурчагида жойлаштирадилар.

Рефератни муқованинг иккинчи бетида ёки титул varaғининг орқа томонида жойлаштирадилар. Рефератни УЎТ белгиси ва библиографик

таърифдан сўнг жойлаштирадилар.

Реферат ГОСТ 7.9 бўйича бериллади.

5.7.2 Даврий ва давомли ахборот нашрларининг чикувчи маълумотлари ГОСТ 7.4 бўйича бериллади.

Чикувчи маълумотларнинг кўшимча элементлари ва чикувчи маълумотларнинг айрим элементларини расмийлаштириш хусусиятлари куйидагиларда иборат:

- Давлат илмий-техник ахборот рубрикаторининг рубрика коди (5.7.1.1- бандга қаранг);

- сарлавҳа устидаги маълумотларни расмийлаштириш (5.7.12-бандга қаранг);

- сарлавҳа остидаги маълумотларни расмийлаштириш (5.7.1.3, 5.7.2.1- бандларга қаранг);

- УЎТ индекси (шарҳли нашрлар учун) ва реферат (шарҳли нашрлар учун) (5.7.1.4-бандга қаранг).

5.7.2.1 Сарлавҳа остидаги маълумотлар куйидагилардан иборат:

- ахборот нашрининг тури тўғрисидаги маълумотлар;

- даврийлиги тўғрисидаги маълумотлар;

- нашрга асос солинган йил.

Ахборот нашрининг тури тўғрисидаги маълумотларни титул varaғида ёки қўшма титул varaғида, шунингдек, мукованинг биринчи бетида нашр сарлавҳаси (номи) остида жойлаштирадилар.

Ахборот нашрининг даврийлиги тўғрисидаги маълумотларни (даврий нашрлар учун), нашрга асос солинган йилни титул varaғида ёки қўшма титул varaғида ахборот нашрининг чиқиш сони ёки алоҳида сарлавҳаси остида жойлаштирадилар.

6 Ахборот нашрларини нашрга оид расмийлаштириш

6.1 Библиографик ва рефератив нашрларнинг тузилиш элементларини (бўлимлар номи, улар олдидаги тасниф индекслари, бўлимларнинг муҳаррирлари тўғрисидаги маълумотлар, колоннитуллари) нашрга оид расмийлаштириш, шунингдек, шарҳли нашрларда чоп этиладиган шарҳли мақолаларни нашрга оид расмийлаштириш ГОСТ 7.5 бўйича амалга оширилади.

6.2 Ахборот нашрларининг формати ГОСТ 5773 бўйича белгиланади.

6.3 Бетларни рақамлаш (пагинация) араб рақамлари билан келтирилиши керак.

6.4 Ахборот нашрининг ҳар бир библиографик ёзувида ёзувнинг ўта муҳим элементларини (масалан, сарлавҳалар, дескрипторлар ва бошқалар) шрифтли ажратиш тавсия этилади.

6.5 Нашрларнинг алоҳида турларини визуал кидиришни

енгиллаштириш мақсадида муқовада ёки нашр муқовасиз чиқаётган бўлса, қўшма титул варағининг сарлавха қисмида жойлашган чиқувчи маълумотларни бир хил прифтли ва (ёки) рангли расмийлаштириш мақсадга мувофиқ.

6.6 Нашр оғувчи ташкилот эмблемаси (маркаси) тасвирини муқовада ёки нашр муқовасиз чиқаётган бўлса, қўшма титул варағида жойлаштириши керак.

Асосий сўзлар: ахборот нашрлари, библиографик нашрлар, рефератив нашрлар, шарҳли нашрлар, асосий қисм, маълумот–қидирув аппарати, чиқувчи маълумотлар, расмийлаштириш

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

**АХБОРОТ АЛМАШИНУВИ УЧУН ЛОТИН АЛИФБОСИ
СИМВОЛЛАРИНИНГ КЕНГАЙТИРИЛГАН ТЎПЛАМИ**

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш
бўйича давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 РФА Бутунроссия илмий ва техник ахборот институти, «Илмий-техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» ДТК 191 Стандартлаштириш бўйича техник қўмита томонидап ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

Россия Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаши томонидан қабул қилинган (2002 йил 6 ноябрдаги 22-сон баённома)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлат номи	Стандартлаштириш бўйича миллий орган номи
Озарбайжон Республикаси	Оздавстандарт
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Беларусь Республикаси	Беларусь Республикаси Давстандарти
Козогистон Республикаси	Козогистон Республикаси Давстандарти
Қирғизистон Республикаси	Қирғизистон Республикаси Давстандарти
Молдова Республикаси	Молдова Республикаси Давстандарти
Россия Федерацияси	Россия Давстандарти
Тожикистон Республикаси	Тожикистандарт
Туркменистон	«Туркманстандартлары» бош хизмати
Ўзбекистон Республикаси	Ўздавстандарт
Украина	Украина Давстандарти

3 Ушбу стандарт ИСО 5426-83 «Расширенный набор кодированных символов латинского алфавита для обмена библиографической информацией» (раздел 3 Основная таблица) ва ИСО 5426-2-96 «Расширенный набор кодированных символов латинского алфавита для обмена библиографической информацией. Часть 2. Латинские буквы, знаки, используемые в малораспространенных европейских языках и старопечатных книгах» (раздел 4. Расширение латинского алфавита для малораспространенных европейских языках и старопечатных книг) халқаро стандартларининг тўлиқ ўхшаш матнини ўз ичига олади.

4 Россия Федерацияси Стандартлаштириш ва метрология бўйича Давлат қўмитасининг 2003 йил 3 мартдаги 66-сон қарори билан ГОСТ 7.28-

2002 давлатларaro стандарти бевосита 2003 йил 1 июлдан Россия Федерациясининг стандарти сифатида амалга киритилган.

5 ГОСТ 7.28-80 ЎРНИГА

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

АХБОРОТ АЛМАШИНУВИ УЧУН ЛОТИН АЛИФБОСИ

СИМВОЛЛАРИНИНГ КЕНГАЙТИРИЛГАН ТЎПЛАМИ

System of standards on information, librarianship and publishing
Extension of the Latin alphabet coded character set for information interchange

Жорий этиш санаси 2003-07-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт 146 та график символлар, жумладап уларнинг номлари, белгиланишлари, кодлари ва ахборот алмашинуви учун фойдаланиш тўғрисидаги кўрсатмаларини ўз ичига олган тўпلامини белгилатади.

График символларнинг тўплами асосий ҳинд-европа ва алифболари символларнинг белгиланган тўплами чегарасидан чиқмайдиган, лотин графикасига асосланган бошқа тилларда ҳамда бошқа тилларнинг транслитерация қилинган ва романлаштирилган шаклларида маълумотлар алмашинуви учун мўлжалланган.

Символлар тўплами эски нашр қилинган китобларда қўлланган специфик белгиларни ўз ичига олади.

Символларнинг ушбу тўплами ГОСТ 27466 бўйича символлар тўпламларини кенгайтириш методига мувофиқ ГОСТ 27463 билан белгиланган символлар билан биргаликда қўлланилади.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда қуйидаги стандартларга ҳаволалардан фойдаланилган:

ГОСТ 27463-87 Системы обработки информации. 7-битные кодированные наборы символов

ГОСТ 27466-87 Системы обработки информации. Наборы символов в 7- и 8-битных кодах. Методы расширения кодов.

3 Асосий жадвал

3.1 1-жадвал замонавий матнларни такдим этишнинг етарли бўлган кўпгина ҳолларида 76 та диакритик белгилар, лигатуралар ва махус символларнинг кодларини белгилайди. Кодли жадвал структураси ГОСТ 27463 га мувофиқ келади.

3.2 Ушбу тўпلامга уч турдаги белгилар киритилган. 1-жадвалнинг 2- ва 3-устунлари тиниш белгилари ва махус символларни ўз ичига олади. 4- ва 5-устунлар фақат бошқа белгилар билан биргаликда қўлланиладиган ва уларнинг устига қўйиладиган диакритик белгиларни ўз ичига олади. Диакритик белгилар модификация қилинган белгилардан олдин келади ва матнда алоҳида интервални эгалламайди. Айрим тилларда қўлланиладиган специфик ҳарфлар 6- ва 7-устунларни эгаллайди.

3.3 График символларнинг белгиланиши, номи ва қўлланиши 2-жадвалда кўрсатилганларга мувофиқ келиши керак.

3.4 2-жадвалда кодлар, график тасвирлар, фойдаланиш мисоллари, ўзбек ва инглиз тилларидаги номлари ва изоҳ келтирилган.

1-жадвал. График символлар коллари

					b_7	0	0	0	0	1	1	1	1
					b_6	0	0	1	1	0	0	1	1
					b_5	0	1	0	1	0	1	0	1
b_4	b_3	b_2	b_1		0	1	2	3	4	5	6	7	
0	0	0	0	0				☒	б	☒	з	з	
0	0	0	1	1			/	'	в	☒	г	г	
0	0	1	0	2			*	*	д	☒	н	н	
0	0	1	1	3			т	т	е	☒	к	к	
0	1	0	0	4			ф	+	б	☒	п	п	
0	1	0	1	5			☒	☒	с	☒	р	р	
0	1	1	0	6			л	т	б	☒	р	р	
0	1	1	1	7			з	о	в	☒	р	р	
1	0	0	0	8			☒	☒	б	☒	о	о	
1	0	0	1	9			т	т	н	☒	р	р	
1	0	1	0	10			?	с	в	☒	т	т	
1	0	1	1	11			ч	о	н	☒	т	т	
1	1	0	0	12			б	з	о	☒	з	з	
1	1	0	1	13			з	с	☒	☒	ф	ф	
1	1	1	0	14			т	т	☒	☒	г	г	
1	1	1	1	15			'	☒	☒	☒	☒		

¹⁾ Кейинчалик стандартлаштириш учун резервланган

2-жадвал. График символларнинг белгиланishi ва номи

1-жадвалдаги ўрни	Белгиланishi	Фойдаланиш мисоли	Номи		Эслатма
			Ўзбекча	халқаро	
Махсус белгилар					
2/0	Резерв	—	—	—	—
2/1	¡	¡ Pare	Тўптарилган ундов белгиси	Inverted exclamation mark	Испан тилида қўлланади
2/2	"	"Unter der ...	Иккиталиқ очадиган пастки қўштирноқлар	Double open quote	Сатр остида қўйилади
2/3	£	£5,00	Фунт стерлинг	Pound sign	—
2/4	\$	\$2,00	Доллар	Dollar sign	—
2/5	¥	¥300	Йена	Yen sign	—
2/6	†	word†	Хоч	Single dagger	Ҳавола белгиси
2/7	§	§5	Параграф	Section or paragraph mark	—
2/8	'	50' (minutes of angle; feet; x = first derivative)	Вертикал штрих	Prime	Минутлар, футлар, биринчи ҳосила
2/9	'	'Four score ...	Битталиқ очадиган қўштирноқ	Single open quote	Сатр устида қўйилади
2/10	"	"Hurry!"	Иккиталиқ очадиган устки қўштирноқлар	Double open quote	Сатр устида қўйилади
2/11	«	«C'est la vie.	Бурчакли қўштирноқлар	Angle quote	Муайян тилдаги қўллаш қоидаларига боғлиқ ҳолда очадиган ёки ёпадиган қўштирноқлар
2/12	b	B b	Бемоль	Musical flat	Мусикий белги
2/13	©	©2002	Муаллифлик ҳуқуқи	Copyright	—
2/14	®	®2002 Doe Records Inc	Овоз ёзиш учун муаллифлик ҳуқуқи	Sound recording copyright statement	—
2/15	®	XYZ®	Рўйхатга олинган савдо белгиси	Registered trade mark	Сатр устидаги белги

2-жадвалнинг давоми

1-жадвалдаги ўрни	Белгила ниши	Фойдаланиш мисоли	Ном		Эслатма
			ўзбекча	халқаро	
3/0	'	T'ai-peí	Айв	Ayp	Транслитерация қилинда қўлланади. Битталиқ очадиган қўштирнок фойдаланилиши керак эмас
3/1	'	Un'yushō	Алиф/Хамза	Alif/Hamzah	Транслитерация қилинда қўлланади. Битталиқ ёпадиган қўштирнок фойдаланилиши керак эмас
3/2	'	Über. . .	Битталиқ очадиган настиқ қўштирнок	Single open quote	Сатр остида қўйилади
3/6	‡	word‡	Иккиталиқ хоч	Double dagger	Ҳавола белгиси
3/7	'	novel-la	Ўртадаги нуқта	Middle dot	Катанан тилида қўлланади
3/8	"	8" (seconds of angle; inches; x" = second derivative)	Иккита штрих	Double prime	Бурчак секундлари, дюмлар, иккитан кўпайтма
3/9	'	Four score. . .	Битталиқ ёпадиган устки қўштирнок	Single closed quote	Сатр устида қўйилади
3/10	"	Hurry!"	Иккиталиқ ёпадиган қўштирноклар	Double closed quote	Сатр устида қўйилади
3/11	»	C'est la vie.»	Бурчакли қўштирноклар	Angle quote	Муайян тилда қўллаш қоидаларига боғлиқ ҳолда очадиган ёки ёпадиган қўштирноклар
3/12	#	C#	Диез	Musical sharp	Музикий белги
3/13	'	Fakul'tet	Юмпатиш белгиси	Myagkij znak	Кирилл ёзувларини транслитерация қилишда қўлланади

2-жадвалнинг давоми

1-жадвалдаги ўрни	Белгилари	Фойдаланиш мисоли	Номи		Эслатма
			Ўзбекча	халқаро	
3/14	"	Ob'javlenie	Айириш белгиси	Tverdyj znak	Кирилл ёзувларини транслитерация қилишда қўлланади
3/15	¿	¿Qué	Тунтариётган сўроқ белгиси	Inverted question mark	Испан тилида қўлланади
Диакритик белгилар					
4/0	˘	cũi	Сўроқ оҳанги	Low rising tone mark	Вьетнам тилида қўлланади
4/1	ː	règle	Гравис Заиф ургу	Grave accent	Бир қатор европа тилларида қўлланади
4/2	´	está	Акут Кучли ургу	Acute accent	Бир қатор европа тилларида қўлланади
4/3	ˆ	même	Циркумфлекс	Circumflex accent	Бир қатор европа тилларида қўлланади
4/4	˜	piño	Тильда	Tilde	Эстон, португал, испан ва бошқа тилларда қўлланади
4/5	ˉ	gājējs	Унли устидаги чўзик белгиси	Macron	Латин, Литва ва бошқа тилларда қўлланади
4/6	˘	altā	Унли устидаги қисқа белгиси	Breve	Румин, турк ва бошқа тилларда қўлланади
4/7	•	zaba	Устидаги нуқта	Dot above	Литва, поляк ва бошқа тилларда транслитерация қилишда қўлланади
4/8	¨	Zaire	Трема Дирез	Trema Diaeresis	Бир қатор тилларда қўлланади
4/9	¨	är, öffen, öppna, über	Умляут	Umlaut	Эстон, немис, фин ва бошқа тилларда қўлланади
4/10	◌̊	hår	Устидаги айлана	Circle above	Чех, скандинавия ва бошқа тилларда қўлланади

2-жадвалнинг давоми

1-жадвалдаги ўрни	Белгилан иши	Фойдаланиш мисоли	Номи		Эслатма
			Ўзбекча	халқаро	
4/11	·	rozdeľovac	Харфга нисбатан силжиган устидаги вергул	High comma off centre	Чех, словак ва бошқа тилларда қўлланади
4/12	·	geotermika	Устидаги вергул, тўнта-ринан	High inverted comma centred	Латин тилида қўлланади
4/13	“	időszaki	Кўш ақут	Double acute accent	Венгер тилида қўлланади
4/14	·	xửa	Илмок	Horn	Вьетнам ва бошқа тилларда транслитерация қилишда қўлланади
4/15	˘	vřdy	Ғачек	Hacek	Литва, эстон, чех, латиш ва бошқа тилларда қўлланади
5/0	з	ça	Седиль	Cedilla	Француз тилида ва бошқа бир қатор тилларда қўлланади
5/1	Ꞥ	khqng	Тескарн седиль	Rude	Транслитерация қилишда қўлланади
5/2	˙	darżiņa	Чапга илмок	Hook the left	Латиш, румин тилларида қўлланади
5/3	ˆ	vietā	Ўнга илмок	Hook the right or ogonek	Литва, поляк тилларида қўлланади
5/4	°	Maharṣarita mṛtam	Остидаги айлана	Circle below	Транслитерация қилишда қўлланади
5/5	˘	ḥumantus	Остидаги ярим айлана	Half circle below	Транслитерация қилишда қўлланади
5/6	·	teđa	Остидаги нукта	Dot below	Транслитерация қилишда қўлланади
5/7	••	Кўш нукта	Кўш нукта остида	Double dot below	Транслитерация қилишда қўлланади

2-жадвалнинг давоми

1-жадвалдаги ўрни	Белгиланishi	Фойдаланиш мисоли	Номи		Эслатма
			ўзбекча	халқаро	
5/8	-	samar	Тағига чизиш	Underline	Транслитерация қилишда қўлланади
5/9	=	Özlem	Икки чизиқ чизиш	Double underline	Транслитерация қилишда қўлланади
5/10	ı	lati oʻroq	Вертикал чизиқ остида	Vertical bar	Транслитерация қилишда қўлланади
5/11	^	njen	Остига циркумфлекс	Circumflex below	Кашуб тилида ва транслитерация қилишда қўлланади
5/13	˘	Akademiā	Лига ва қўш тильданинг чап қисми	Left half of ligature sign and of double tilde	Лига ва қўш тильда биринчи қисмлари бир хил бўлган икки қисмга бўлинади
5/14	˘	Akademiā	Лиганинг ўнг қисми	Right half of ligature sign	Транслитерация қилишда қўлланади
5/15	˘	ŕgatan	Қўш тильданинг ўнг қисми	Right half of double tilde	Тағаль тилида қўлланади
Махсус ёзма ҳарфлар					
6/1	Æ	Ætna	Лигатура Æ	Ligature Æ	Дания, норвегия ва бошқа тилларда қўлланади
6/2	Ð	Ðuro	Чизиб ташланган Ð	Slash Ð	Серб-хорват, исланд ва бошқа тилларда қўлланади
6/6	Ï	Ïsselemeer	Диграф Ï	Digraph Ï	Нидерланд тилида қўлланади
6/8	Ł	Łódź	Чизиб ташланган Ł	Slash Ł	Поляк ва лужич тилларида қўлланади
6/9	Ø	Øst	Чизиб ташланган Ø	Slash Ø	Дания, норвегия тилларида қўлланади

2-жадвалнинг охири

1-жадвалдаги ўрни	Белгиланishi	Фойдаланиш мисоли	Номи		Эслатма
			ўзбекча	халқаро	
6/10	œ	Œuvre	Лигатура œ	Ligature œ	Француз ва бошқа тилларда қўлланади
6/12	Þ	Þann	Торн	Thorn	Исланд тилида ва бошқа тилларда қўлланади
Махсус кичик ҳарфлар					
7/1	æ	skæg	Лигатура æ	Ligature æ	Дания, Норвегия ва бошқа тилларда қўлланади.
7/2	đ	đavola	Чизиб ташланган đ	Slash đ	Серб-хорват ва бошқа тилларда қўлланади
7/3	ð	verður	Эг	Eth	Исланд тилида ва бошқа тилларда қўлланади
7/5	ı	masalı	Нуктасиз ı	Dotless ı	Турк тилида ва бошқа тилларда қўлланади
7/6	ij	Rijks	Диграф ij	Digraph ij	Нидерланд тилида ва бошқа тилларда қўлланади
7/8	ı	rozbił	Чизиб ташланган ł	Slash ł	Поляк, лужицаликлар тилида ва бошқа тилларда қўлланади
7/9	ø	høj	Чизиб ташланган ø	Slash ø	Дания ва норвегия тилларида ва бошқа тилларда қўлланади
7/10	œ	œuvre	Лигатура sz (эс сет) -	Ligature oc	Француз тилида ва бошқа тилларда қўлланади
7/11	ß	Schloß		Ligature sz	Немис тилида ва бошқа тилларда қўлланади
7/12	Þ	Þann	Торн	Thorn	Исланд тилида ва бошқа тилларда қўлланади.

4 Кам тарқалган европа тиллари ва эски нашр қилинган китоблар учун лотин алифбосини кенгайтириш

4.1 3-жадвал эски нашр қилинган матнларга тегишли бўлган, ГОСТ 27466га мувофиқ кенгайтирилган, ГОСТ 27463 бўйича асосий тўплам билан бирга маълумотларга ишлов бериш тизимлари ўртасидаги ахборот алмашинуви учун мўлжалланган 70 та график символлардан ташкил топган қўшимча тўпламни ўз ичига олади.

4.2 3-кодли жадвал код ва график символдан ташкил топган. Кодли жадалнинг структураси ГОСТ 27463 га мувофиқ келади.

4.2.1 Ушбу тўпламга белгиларнинг уч тури киритилган:

- лотин тилидаги матнларда кўп учрайдиган қисқартмаларни белгилаш учун белгилар, символлар ва махсус ҳарфлар (3-жадвал, 2- ва 3- устунлар);

- комбинацияланадиган белгилар (интервалсиз интервални аъаламайдиган, матн сатрида интервал талаб қилмайдиган) (3-жадвал, 1- устун);

- эски китоблар ва/ёки кам тарқалган тилларда ишлатиладиган махсус ҳарфлар ва аббревиатуралар (3-жадвал, 6- ва 7- устунлар).

4.2.2 Лотинча қисқартмаларни билдирадиган белгилар маъносига қараб ўзгартирилиши мумкин. Аввалги ноширлар (ва матиларни библиографик ёзувларда қайта ишлайдиганлар) қўлсзмалар урф-одатларига риоя қиладилар. Белгини таълаш унинг ҳақиқий қийматиға (маъносига) аниқ мувофиқлиги билан эмас, балки ташқи кўриниши билан белгиланиши керак.

4.2.3 4-жадвалда кодланган белгилар (3-жадвал, 4/0-4/12-позициялар), интервални талаб қилмайдиган комбинацияланадиган белгиларни ифодалайдилар, яъни чиқариш қурилмасини олдинга сурмасдан ишлатилади. Ҳарфлар қаторида бу белгилар улар модификация қиладиган ҳарфлардан олдин ёзилади. Битта ҳарф билан бирлаштирилган бир нечта комбинацияланадиган белгилар, агар чапдан ўнгга ёки пастан юқорига ўқилганда, улар пайдо бўладиган гартида кодланиши керак. Бу белгилар интервал (оралиқ) талаб қиладиган бошқа белгилар билан комбинацияланиши (бирлаштирилиши) учун мўлжалланган.

4.3 4-жадвалда кодлар, график тасвирлар, ишлагиш миноси, ўзбек ва инглиз тилларидаги номлари ва изоҳ келтирилган.

3-жадвал. График символлар кодлари

				b_7	0	0	0	0	1	1	1	1
				b_6	0	0	1	1	0	0	1	1
				b_5	0	1	0	1	0	1	0	1
b_4	b_3	b_2	b_1		0	1	2	3	4	5	6	7
0	0	0	0	0				0	0	0	3	з
0	0	0	1	1			/	'	0	0	0	0
0	0	1	0	2			*	*	0	0	0	0
0	0	1	1	3			1	1	0	0	0	0
0	1	0	0	4			0	0	0	0	0	0
0	1	0	1	5			0	0	0	0	0	0
0	1	1	0	6			0	0	0	0	0	0
0	1	1	1	7			0	0	0	0	0	0
1	0	0	0	8			0	0	0	0	0	0
1	0	0	1	9			0	0	0	0	0	0
1	0	1	0	10			0	0	0	0	0	0
1	0	1	1	11			0	0	0	0	0	0
1	1	0	0	12			0	0	0	0	0	0
1	1	0	1	13			0	0	0	0	0	0
1	1	1	0	14			0	0	0	0	0	0
1	1	1	1	15			0	0	0	0	0	0

¹⁾ Кейинчалик стандартлаштириши учун резервланган

4-жадвал. График символларнинг белгилари ва номлари

3-жадвалдаги ўрни	Белгиланиши	Фойдаланиши мисоли	Номи		Эслатма
			Ўзбекча	халқаро	
2/1	/	Das ist / ein	Узун вергул (вергуллар)	long comma-virgule	Айриш белгиси сифатида ишлатилади
2/2	*	* ⁸	Олти қиррали юдузча	six spoked asterisk	---
2/3	¶	¶ 1. inferno	Хатбоши белгиси	pilcrow sign	---
2/4	☞	☞ ⁸	Ўнг томонлама оқ кўрсаткич	white right pointing index	---
2/5	◄	◄ ⁸ prima	Чап томонлама қора ўк	black leftwards bullet	Параграф (хатбоши) белгиси сифатида ишлатилади
2/6	↵	↵ ⁸	Чап томонлама арақли ёй	leftwards leaf arrow	Муқовалашда имзо белгиси сифатида ишлатилади
2/7	∂	∂ ⁸	Оғма кичик ҳарф d	letter sloped d	Латин ҳарфи
2/8	Резерв	—	—	—	---
2/9	7	7 in terra fax	Қисқартириш белгиси – тўлқинсимон етти	contraction mark wavy digit seven	«сб» латин сўзи ўрнига қўлланади
2/10	Ꞥ	Ꞥ sitetur	Қисқартириш белгиси: тўнгарилган илмоқли латин ҳарфи "c"	contraction mark latin small letter reversed c with ogonek	«сop» латин олд қўшимчаси ўрнига қўлланади
2/11	4	4iety	Қисқартириш белгиси: тўлқинсимон тўрт рақами	contraction mark wavy digit four	«gum» латин суффикси ўрнига қўлланади
2/12	§	qu§	Тўнгарилган параграф	reversed section sign	«ogum» латин суффикси ўрнига қўлланади
2/13	s	domina	Қисқартириш белгиси: латин кичик ҳарфи тўнгарилган «E»	contraction mark latin small letter reversed script e	«us» латин суффикси ўрнига қўлланади
2/14	I	nostr I	Қисқартириш белгиси: ёзма латин ҳарфи «I»	contraction mark latin capital letter script i	«is» латин суффикси ўрнига қўлланади

4-жадвалнинг давоми

Хад-валдаги ўрни	Белгилан-ishi	Фойдалани-ш мисоли	Номи		Эслатма
			Ўзбекча	Халқаро	
2/15		estiuat'	Қисқартириш белгиси – огир апостроф	contraction mark heavy apostrophe	«us» ёки «is» лотин суффикси ўрнига қўлланади
3/0	Резерв	—	—	—	—
3/1		æfʃjo	Штрих	prime	Саам тилида қўлланади
3/2	*	* ^s	Илова белгиси	reference mark	—
3/3	¶	¶ 2. Purgatorio	Ўнг томон-лама хатбоши белгиси	right pilcrow sign	Хатбоши белгиси сифатида ишлатилади
3/4	✱	✱ ⁿ	Мальта хочи	maltese cross	—
3/5	●	● Secundo	Ўнг томонлама қора ўк	black rightwards bullet	Параграф (хатбоши) белгиси сифатида ишлатилади
3/6	➤	➤ ^s	Ўнг томонлама варақли ёй	rightwards leaf arrow	—
3/7	◊	◊ ^s	Ётиқ лотин бosh харфи Q	latin capital letter sideways q	—
3/8	Резерв	—	—	—	—
3/9	7̣	7̣ eile	Қисқартириш белгиси - ўртасида тилъдали тўлкин-симон стти	contraction mark wavy digit seven with middle tilde	«e» француз сўзи ўрнига қўлланади
3/10	c	Ignovit	Қисқартириш белгиси – ил-моқли лотин “c” харфи	contraction mark latin small letter c with tail	Логинча «co» олд кўшимчаси ўрнига қўлланади
3/11	∩	CIDCLVI	Тўнгарилан римча «юз» соши	roman numeral reversed one	Рим услуби бўйича саналарда ишлатилади
3/12	ɶ	Paulinuɶ	Қисқартириш белгиси - тес-кари лотин харфи «E»	contraction mark latin small letter script open e	«us» ёки «m» лотин суффикси ўрнига қўлланади
3/13	e	hadete	Қисқартириш белгиси - Езма лотин кичик харфи «E»	contraction mark latin small letter script e	«is» лотин суффикси ўрнига қўлланади

4-жадвалнинг давоми

3-жадвалдаги ўрни	Белгилан иши	Фойдаланиш мисоли	Номи		Эслатма
			ўзбекча	халқаро	
3/14	ʔ	foʔinʔ	Қисқартириш белгиси – нуктасиз сўрок белгиси	contraction mark dotless question mark	«er» лотин суффикси ўрнига қўллавади
3/15	Резерв	—	—	—	—
4/0	◌̇	ihu	Устида вергул	combining comma above	—
4/1	◌̇	nascetur	Устида ёзма лотин кичик ҳарфи “r”	combining latin small letter r above	«er» лотин суффикси ўрнига қўллавади
4/2	◌̈	řš	Кўштож	combining double caron	—
4/3	◌̆	čřš	Кўш циркумфлекс	combining double circumflex	—
4/4	◌̄	čřš	Циркумфлекс билан гравис	combining grave and circumflex	—
4/5	◌̇	a q	Ҳарф устида ёзилган лотин ҳарфи «a»	combining latin small letter a above	—
4/6	◌̇	klarer	Ҳарф устида ёзилган лотин ҳарфи «e»	combining latin small letter e above	—
4/7	◌̇	petbuch	Ҳарф устидаги «o»	combining latin small letter o above	—
4/8	◌̇	z q	Ҳарф устидаги лотин ҳарфи «z»	combining latin small letter z above	—
4/9	◌̇	erñiam	Ҳарфни кесиб ўтувчи тилъда	combining tilde thru ascender	—
4/10	◌̇	ruotagielas	Ҳарф устидаги чизик	combining line thru ascender	—
4/11	◌̇	guKotees	Чизик ҳарфни кесиб ўтади	combining line thru letter	—
4/12	◌̇	K: Amen	Ҳарф бурчлагини чизик кесиб ўтади	combining line thru corner	—

4-жадвалнинг давоми

3-жадвалдаги ўрни	Белгилан иши	Фойдаланиш мисоли	Номи		Эслатма
			Ўзбекча	халқаро	
4/13-4/15	Резерв	—	—	—	—
5/0-5/15	Резерв	—	—	—	—
6/0	З	ŽAV'DOT	Лотин бош харфи «EZH»	latin capital letter ezh	Саам тилида қўлланади
6/1	Ѓ	VIǦA-T	Лотин бош харфи «G» седил билан	latin capital letter G with cedilla	—
6/2	Н	HEMDA	Лотин бош харфи «Н» чизик билан	latin capital letter H with stroke	Мальта тилида қўлланади
6/3	К	KISSUNMIK	Лотин бош харфи «KRA»	latin capital letter kra	Гренланд тилида қўлланади
6/4	Ŋ	ŊIEŊŊALIS	Лотин бош харфи «ENG»	latin capital letter eng (Sami)	Саам тилида қўлланади
6/5	Ɔ	Ɔphetis	Ўртасида тильдали лотин бош харфи «P»	latin capital letter P with middle tilde	Лотинча «pro» олд кўшимчаси ўрнига қўлланади
6/6	Ɔ	Ɔfectum	Лотин бош харфи «P» белбоғ билан	latin capital letter P with belt	Лотинча «pro» олд кўшимчаси ўрнига қўлла-нади
6/7	Ɔ	Ɔfectus	Лотин бош харфи «P» чизикча билан	latin capital letter P with stroke	Лотинча «per» олд кўшимчаси ўрнига қўлланади
6/8	Q	Qdlibet	Лотин бош харфи «Q» чизикча билан	latin capital letter Q with stroke	Латинча «quo» олд кўшимчаси ўрнига қўлланади
6/9	Ɔ	ƆARƆK	Лотин бош харфи «YR»	latin capital lett YR	Қадимги скандинавия тилида қўлланади
6/10	Ɔ	RUOFFA	Лотин бош харфи «T» чизикча билан	latin capital letter T with stroke	Саам тилида қўлланади
6/11	Ɔ	Ɔerman	Лотин ил-мокли бош харфи «P»	latin capital letter P with hook	Харф, шунингдек «wep» деб номланади
6/12	Ɔ	Ɔender	Тўнтариялган очиқ лотин бош харфи «E»	latin capital letter reversed open E	Харф, шунингдек «uogh» деб номланади

4-жадвалнинг давоми

3-жадвалдаги ўрни	Белгиланishi	Фойдаланиш мисоли	Номи		Эсл. тм
			ўзбекча	халқаро	
6/13	q	Ф	Лотин ҳарфи "qr"	latin small letter q	Лотинча олд қўшимчалар учун ишлатилади
6/14	l	lres	Лотин кичик ҳарфи «s» узайтирилган	latin small letter long s	«s» ҳарфининг муқобили
6/15	Резерв	—	—	—	—
7/0	z	zav'dot	Лотин кичик ҳарфи «EZH»	latin small letter ezh	Саам тилида қўлланади
7/1	g	viga-i	Лотин кичик ҳарфи «g» чизикча билан	latin small letter g with stroke	Саам тилида қўлланади
7/2	h	hemda	Лотин кичик ҳарфи «h» чизикча билан	latin small letter h with stroke	Мальта тилида қўлланади
7/3	k	kissunmik	Лотин кичик ҳарфи «kra»	latin small letter kra	Гренланд тилида қўлланади
7/4	ŋ	cieŋŋalis	Лотин кичик ҳарфи «ENG»	latin small letter eng (Sami)	Саам тилида қўлланади
7/5	p	p̄n̄elis	Ўртасида тилда билан лотин кичик ҳарфи «p»	latin small letter p with middle tilde	Лотинча «pro» олд қўшимчаси ўрнига қўлланади
7/6	p̄	p̄teclum	Лотин кичик ҳарфи «p» белбоғча билан	latin small letter p with belt	Лотинча «pro» олд қўшимчаси ўрнига қўлланади
7/7	p̄	p̄fectus	Лотин кичик ҳарфи «p» чизикча билан	latin small letter p with stroke	Лотинча «per» олд қўшимчаси ўрнига қўлланади
7/8	q	qdl̄ibet	Лотин кичик ҳарфи «q» чизикча билан	latin small letter q with stroke	Лотинча «quo» олд қўшимчаси ўрнига қўлланади
7/9	R	tarik	Лотин кичик ҳарфи «yr»	latin small letter yr	Қадимги скандинавия тилида қўлланади
7/10	t	tuotta	Лотин кичик ҳарфи «t» чизикча билан	latin small letter t with stroke	Саам тилида қўлланади

4-жадвалнинг охири

3-жадвалдаги ўрни	Белгиланishi	Фойдаланиш мисоли	Номи		Эслатма
			Ўзбекча	халқаро	
7/11	р	Рерман	Илмоқли лотин кичик ҳарфи «р»	latin small letter p with hook	Ҳарф. шунингдек «wen» деб номланади
7/12	з	zender	Тўғрилган очик лотин кичик ҳарфи «е»	latin small letter reversed open e	Ҳарф. шунингдек «uogh» деб номланади
7/13	қ	qashq	Учли “s” билан лотин кичик ҳарфи «q»	latin small letter q sharp s	«bas» лотин суффикси ўрнига қўлланади
7/14	ф	Ratzipon-ef	Лотин кичик ҳарфи. «бемоль» мусика белгиси илмоқ билан	latin small letter music flat with hook	«is» ёки «ecundus» лотин суффикси ўрнига қўлланади

УЎТ 3.344:025.3

ДСТ 1.140

Т62

СТНУТ 0007

Асосий сўзлар: символлар тўплами, лотин алифбоси, кенгайтирилган тўшам, махсус белгилар, ўзига хос ҳарфлар, диакритика, кискарттириш белгилари, кам тарқалган тиллар, эски напир китоблари

ДАВЛАТ СТАНДАРТИ

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

**МАГНИТ ТАСМАЛАРДА АХБОРОТ
АЛМАШИШ УЧУН КЕНГАЙТИРИЛГАН КИРИЛЛ
АЛИФБОСINI ТАҚДИМ ЭТИШ**

ГОСТ 7.29-80

**Стандартлар бўйича Давлат қўмитаси
Москва**

Фан ва техника бўйича Давлат қўмитаси

Стандартлар бўйича Давлат қўмитаси томонидан ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

БАЖАРУВЧИЛАР

**А.И.Михайлов, Ю.А.Полюсук, Л.М.Фрид, М.А.Довбенко,
И.П.Перстнев, В.И.Фелосимов, Т.Б.Чубинидзе**

Фан ва техника бўйича Давлат қўмитаси томонидан КИРИТИЛГАН

**ФТДҚ (фан ва техника давлат қўмитаси) раисининг ўринбосари
В. В. Сычев**

**Стандартлар бўйича Давлат қўмитасининг 1980 йил 31 декабрдаги 6345-
сон қарори билан ТАСДИҚЛАНГАН ВА АМАЛГА КИРИТИЛГАН**

ДАВЛАТ СТАНДАРТИ

Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик
иши бўйича стандартлар тизими

**МАГНИТ ТАСМАЛАРДА АХБОРОТ АЛМАШИШ УЧУН
КЕНГАЙТИРИЛГАН КИРИЛЛ АЛИФБОСИНИ
ТАҚДИМ ЭТИШ**

**ГОСТ
7.29 – 80**

System of Standards: "Information, Libraries and Publishing"
Representation of extended Cyrillic alphabet for information
interchange on magnetic tape

Стандартлар бўйича Давлат қўмитасининг 1980 йил 31 декабрдаги 6345-сон қарори билан жорий
этиш санои 1982 йил 1 январдан белгиланган

1 Ушбу стандарт магнит тасмаларида ахборот алмашиш учун 42 та график символлар, шу жумладан уларнинг номлари, белгиланиши, 7-битли кодлари ва улардан фойдаланиш кўрсатмаларидаги иборат тўпламини белгилайди. СТ СЭВ 356-76 бўйича КОИ-7 Н1 тўплами билан бирга фойдаланиладиган ушбу тўшам кирилл графикаси асосидаги алифбода маълумотлар алмашиши учун мўлжалланган.

Тўплам алифболари ўрнатилган символлар чегарасидан чикмаган, hind-свропа тилларининг славян гуруҳидаги белорус, болгар, македон, рус, сербхорват, украин тилларидаги ва кирилл графикаси асосидаги бошқа тилларда маълумот алмашиши учун мўлжалланган.

8-битли коддан фойдаланганда ушбу тўпламнинг қўлланиши - СТ СЭВ 360-76 бўйича амалга оширилади.

Стандарт хатоларни тониш ва уларни қайта ишлатиши таъминлаш учун график символларнинг шрифт турини белгиламайди ва физик ташувчида график символларнинг ифодаланишини тартибга солмайди.

Ушбу стандартнинг қўлланиши СТ СЭВ 360-76 талабларига мувофиқ амалга оширилади. График символларнинг ўрнатиладиган тўшамининг белгиланиши Г0 тўшамни сифатида АР2: АР2 2/8 3/2 кетма-кетликлари ва Г1 тўшамни сифатида АР2 2/9 3/2 кетма-кетликлари билан амалга оширилади.

Стандарт ИСО 5427 халқаро стандартига мувофиқдир.

2 Символлар кодлари жадвалда кўрсатилган кодларга мос бўлиши керак.

Кодлар жадвали

Номера					0	1	2	3	4	5	6	7	
Позция					0	1	0	1	0	1	0	1	
Позция					0	1	0	1	0	1	0	1	
α_4	α_3	α_2	α_1	α_0	№	0	1	2	3	4	5	6	7
					0					Г	Ъ	Г	Ъ
				1	1					Ф	Е	Ъ	Ө
			1	0	2					Г	У	Г	У
		1			3					Е	Ж	Е	Ж
	1				4					Е		Ё	
	1	0			5					С		З	
	1	1			6					І		І	
	1	1	1		7					І		І	
1					8					Ј		Ј	
1	0				9					Ь		Ь	
1	0	1			10					Ь		Ь	
1	0	1	1		11					Һ	І	Ғ	
1	1	0			12					К		К	
1	1	0	1		13					Ү]	Ү	
1	1	1			14					У		У	
1	1	1	1		15					Ъ		Ъ	

3 График символларнинг белгилари ва номлари жадвалда кўрсатилган символларга мос бўлиши керак.

Жадвалдаги ҳолати	Белгиси		Номи		Қўланиши (тиллар)
	рус	ҳалқаро	рус	ҳалқаро	
4/0	г	Каттик г	Кичик ҳарфлар		
4/1	ъ	Юмшок д	Hard g	Украин ва белорус	Украин ва белорус
4/2	г	Юмшок г	Soft d	Сербхорват	Сербхорват
4/3	с	Юмшок е	G'ery'	Македон	Македон
4/4	е	Ё	Soft e	Украин	Украин
4/5	s	Зело	Yo	Рус ва белорус	Рус ва белорус
4/6	i	И нукта билан	Zelo	Македон	Македон
4/7	ї	И нукта билан	i s toshkoj	Рус, белорус, украин	Рус, белорус, украин
4/8	j	Йот	i z dvoma kparkami	Украин	Украин
4/9	љ	Йот	je	Сербхорват, македон	Сербхорват, македон
4/10	п	Юмшок л	Soft l	Сербхорват, македон	Сербхорват, македон
4/11	ћ	Юмшок н	Soft n	Сербхорват, македон	Сербхорват, македон
4/12	к	Юмшок т	Soft t	Сербхорват	Сербхорват
4/13	у	Юмшок к	Soft k	Македон	Македон
4/14	ц	Киска у	u karotkoe	Белорус	Белорус
4/15	ъ	Каттик л	Hard d	Сербхорват, македон	Сербхорват, македон
		Айриш белгиси	Hard sign	Рус, украин,	Рус, украин,
				белорус, болгар	белорус, болгар

Давоми

Жадвалдаги хोलати	Белгиси		Номи		Куланиши (тиллар)
	рус	халқаро	рус	халқаро	
5/0	ѣ	Ять	Яат'	Яат'	Рус, украин, белорус, болгар
5/1	ѡ	Фита	Fita	Fita	Рус
5/2	ѣ	Ижица	Izhitsa	Izhitsa	Рус
5/3	ѣ	Кагга юс	Сгоган ѣъ	Сгоган ѣъ	Болгар
Қўшимча белгилар					
5/11	┌	Чап квадрат кавс	Open bracket	Open bracket	--
5/13	┐	Унг квадрат кавс	Closed bracket	Closed bracket	--
Бош харфлар					
6/0	Г	Қаттик Г	Hard G	Hard G	Украин, белорус
6/1	Ђ	Юмшок Д	Soft D	Soft D	сербхорват
6/2	Г	Юмшок Г	G'ery'	G'ery'	Македон
6/3	Є	Юмшок Е	Soft E	Soft E	Украин
6/4	Ё	Ё	Yo	Yo	Рус, белорус
6/5	ѕ	Зело	Zelo	Zelo	Македон
6/6	І	И нукта билан	I s toshkoj	I s toshkoj	Рус, белорус, украин
6/7	і	И нкн нукта билан	I z dvoma krapkamy	I z dvoma krapkamy	Украин
6/8	Ј	Йот	Je	Je	Сербхорват
6/9	Љ	Юмшок Л	Soft L	Soft L	Сербхорват
6/10	Њ	Юмшок Н	Soft N	Soft N	Сербхорват
6/11	Ѣ	Юмшок Т	Soft T	Soft T	Сербхорват

Охири

Жадвалдаги хोलати	Белгиси	Номи		Қўлтаниши (тиллар)
		рус	халқаро	
6/12	К	Юмшок К	Soft K	Македон
6/13	Ў	Киеқа У	U karotkae	Белорус
6/14	Ц	Қаттик Д	Hard D	Сербхорват, македон
6/15	Ъ	Айиринч белгиси	Hard sign	Рус, украин, белорус, болгар
7/0	Ѣ	Ять	Yat'	Рус, украин, белорус, болгар
7/1	Ө	Фита	Fit'a	Рус
7/2	У	Ижица	Izhitsa	Рус
7/3	Ѧ	Катга юс	Golgam juK	Болгар

ГОСТ 7.29-80

4 Символлар код ҳолатларининг тузилиши ва талқини, шунингдек ларнинг жадвалдаги кўриниши - ГОСТ 356-76 бўйича.

5 Код жадвалининг 2-7-устунларидаги тўлдирилмаган ҳолатлардан фойдаланиш мумкил эмас (2/0 ва 7/15 ҳолатлари бундан истисно)

ДАВЛАТ СТАНДАРТИ

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

**МАГНИТ ТАСМАЛАРДА АХБОРОТ АЛМАШИШ УЧУН
ГРЕК АЛИФБОСИНИНГ ТАҚДИМ ЭТИЛИШИ**

ГОСТ 7.30-80

**Стандартлар бўйича Давлат қўмитаси
Москва**

Фан ва техника бўйича Давлат қўмитаси,
Стандартлар бўйича Давлат қўмитаси томонидан
ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

БАЖАРУВЧИЛАР

А.И.Михайлов, Ю.А.Полюсук, Л.М.Фрид, М.А.Довбенко.
И.П. Перстнев, В.И. Федосимов, Т.Б. Чубинидзе

Фан ва техника бўйича Давлат қўмитаси томонидан КИРИТИЛГАН

ФТДК раиси ўринбосари В.В.Сычев

Стандартлар бўйича Давлат қўмитасининг 1980 йил 31 декабрдаги 6346-сон
қарори билан ТАСДИҚЛАНГАН ВА АМАЛГА КИРИТИЛГАН

УЎТ 681.3.065.4:006354

Гуруҳ Т62

ДАВЛАТ СТАНДАРТИ

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши
бўйича стандартлар тизими**

**МАГНИТ ТАСМАЛАРДА АХБОРОТ
АЛМАШИШ УЧУН ГРЕК
АЛИФБОСИНИНГ ТАҚДИМ ЭТИЛИШИ**

**ГОСТ
7.30-80**

System of Standards "Information, Libraries and
Publishing". Representation of Greek alphabet for
information interchange on magnetic tape

Стандартлар бўйича Давлат қўмитасининг 1980 йил 31 декабрдаги 6346-сон қарори билан жорий этиш санаси 1982 йил 1 январдан белгиланган

1 Ушбу стандарт магнит тасмаларда ахборот алмашиш учун 73 та график символлардан иборат тўпламни, шу жумладан уларнинг номлари, белгиланишлари, 7-битли кодлар ва фойдаланиш тўғрисидаги кўрсатмаларни белгилайди. СТ СЭВ 356-76 бўйича КОИ-7 НО ва КОИ-7 Н1 тўпламлари билан бирга фойдаланиладиган ушбу тўплам грек алифбосидан фойдаланган ҳолда маълумотлар алмашиш учун мўлжалланган.

8-битли коддан фойдаланганда ушбу тўпламнинг қўлланиши – СТ СЭВ 360-76 бўйича амалга оширилади.

Стандарт график символлар шрифтининг турини белгиламайди ва хатоларни топиш ҳамда тузатиш учун физик элтувчидаги график символларнинг тақдим этилишини тартибга солимайди.

Ушбу стандартнинг қўлланиши СТ СЭВ 360-76 талабларига мувофиқ амалга оширилади. График символларнинг белгиланган тўпламини белгилаш АР2: ГО тўплам сифатида АР2 2/8 3/3 ва Г1 тўплам сифатида АР2 2/9 3/3 кетма-кетликлари билан амалга оширилади.

Стандарт ИСО 5428 халқаро стандартига мос келади.

2 Символларнинг кодлари когли жадвалда кўрсатилганларга мос елиши керак.

Кодли жадвал

Номери даражаси				δ_7	0	0	0	0	1	1	1	1
				δ_6	0	0	1	1	0	0	1	1
				δ_5	0	1	0	1	0	1	0	1
δ_4	δ_3	δ_2	δ_1	N_{15}	0	1	2	3	4	5	6	7
0	0	0	0	0				«		№		»
0	0	0	1	1			»	»	А	Э	а	э
0	0	1	0	2			»	»	В	О	в	о
0	0	1	1	3			»	»		П	Р	р
0	1	0	0	4			»	»	Г	С	г	с
0	1	0	1	5			»	»	Δ	Р	δ	ρ
0	1	1	0	6			»	»	Е	Σ	е	σ
0	1	1	1	7			»	»	С		с	σ
1	0	0	0	8					Г	Г	г	г
1	0	0	1	9					З	У	з	у
1	0	1	0	10					Н	Ф	н	ф
1	0	1	1	11					Ө	Х	ө	х
1	1	0	0	12					І	Ψ	і	ψ
1	1	0	1	13					К	Ω	к	ω
1	1	1	0	14					Λ	Ф	λ	φ
1	1	1	1	15				:	М		μ	

3. График символларнинг белгиланишлари ва номлари жадвалда кўрсатилганларга мос бўлиши керак

Жадвалдаги ўрни	Белгиланиши	Номи		Кўлианиши
		рус	халқаро	

Диакритик белгилар

2/1	Гравис	Grave	Харф устига қўйилади
2/2	Акут	Acute	Шунинг ўзи
2/3	Диерез	Diaeresis	-
2/4	Циркумфлекс	Circumflex	-
2/5	Ингличка нафас товуши	Smooth breathing	Сатр харфи устига, бош харф олдида қўйилади
2/6	Қалин нафас товуши	Rough breathing	Шунинг ўзи
2/7	Сатр ости йота	Lower subscript	Харф тагига қўйилади

Махсус белгилар

3/0	Очиладиган қўштириқлар	Angle open quote	-
3/1	Ёпиладиган қўштириқлар	Angle closed quote	-
3/2	Қўш очиладиган қўштириқлар	Double open quote	-
3/3	Қўш ёпиладиган қўштириқлар	Double closed quote	-
3/4	Юқори штрих	Upper prime	1000 гача бўлган сонлар каби ишлатиладиган харфлардан сўнг келади
3/5	Пастки штрих	Lower prime	1000 дан ортиқ сонлар каби ишлатиладиган харфлардан олдин келади

Давоми

Жадвалдаги ўрни	Белгиланиши	Номи		Қўлланиши
		рус	халқаро	
3/11	•	Юқори нукта	Full stop (period)	Нукта вергул, икки нуктага мос келади
3/15	;	Нукта вергул	Semicolon	Сўрок белгисига мос келади

Бош харфлар

		Бош харфлар			
4/1	А	Альфа	Alpha	-	-
4/2	В	Бета	Beta	-	-
4/4	Г	Гамма	Gamma	-	-
4/5	Д	Дельта	Delta	-	-
4/6	Е	Эпсилон	Epsilon	-	-
4/7	Ѕ	Стигма	Stigma	-	-
4/8	Ғ	Дигамма	Digamma	Эскирган харф, 6 рақами сифатида ишлатилган	Шунинг ўзи
4/9	З	Зета	Zeta	-	-
4/10	И	Йота	Iota	-	-
4/11	О	Эта	Eta	-	-
4/12	Т	Тета	Theta	-	-
4/13	К	Йота	Iota	-	-
4/14	Л	Каппа	Kappa	-	-
4/15	М	Лямбда	Lambda	-	-
5/0	Н	Мю	Mu	-	-
5/1	Ξ	Ню	Nu	-	-
5/2	О	Кси	Xi	-	-
5/3	П	Омикрон	Omicron	-	-
		Пи	Pi	-	-

Давоми

Жадвалдаги ўрни	Белги/лапиши	рус	Номи халқаро	Кулланиши
5/4	С	Коппа	Корра	Эскирган ҳарф, 900 рақами сифатида ишлатилган
5/5	Р	Ро	Rho	-
5/6	Σ	Сигма	Sigma	-
5/8	Т	Тау	Tau	-
5/9	Υ	Ипсилон	Upsilon	-
5/10	Ф	Фи	Phi	-
5/11	Х	Хи	Chi	-
5/12	Ψ	Пси	Psi	-
5/13	Ω	Омега	Omega	-
5/14	ϕ	Сампи	Sampi	Эскирган ҳарф, 900 рақами сифатида ишлатилган

Сатр ҳарфлари				
6/1	α	Альфа	Alpha	-
6/2	β	Бета	Beta	-
6/3	β	Бета	Beta	Мужобил шакл
6/4	γ	Гамма	Gamma	-
6/5	δ	Дельта	Delta	-
6/6	ε	Эпсилон	Epsilon	-
6/7	ς	Стигма	Sigma	Эскирган ҳарф, 6-рақами сифатида ишлатилган

Охири

Жалвалдаги ўрни	Белгиланиши		Номи		Қўлланиши
	рус	халқаро	рус	халқаро	
6/8	Ф	Digamma	Дигамма	Digamma	Эскирган ҳарф, 6-рақами сифатида ишлатилган
6/9	Ζ	Zeta	Дзета	Zeta	Шунинг ўзи
6/10	Η	Eta	Эта	Eta	-
6/11	Θ	Theta	Тета	Theta	-
6/12	Ι	Iota	Йота	Iota	-
6/13	Κ	Kappa	Каппа	Kappa	-
6/14	Λ	Lambda	Лямбда	Lambda	-
6/15	Μ	Mu	Мю	Mu	-
7/0	Ν	Nu	Ню	Nu	-
7/1	Ξ	Xi	Кси	Xi	-
7/2	Ο	Omicron	Омикрон	Omicron	-
7/3	Π	Pi	Пи	Pi	-
7/4	Ϛ	Koppa	Коппа	Koppa	Эскирган ҳарф, 90 рақами сифатида ишлатилган
7/5	Ρ	Rho	Ро	Rho	-
7/6	σ	Sigma	Сигма	Sigma	Сўз бошида ёки ўртасида учрайди
7/7	Σ	Sigma	Сигма	Sigma	Сўз охирида учрайди
7/8	Τ	Tau	Тау	Tau	-
7/9	υ	Upsilon	Ипсилон	Upsilon	-
7/10	φ	Phi	Фи	Phi	-
7/11	Χ	Chi	Хи	Chi	-
7/12	ψ	Psi	Пси	Psi	-
7/13	ω	Omega	Омега	Omega	-
7/14	Ϝ	Sampi	Сампи	Sampi	Эскирган ҳарф, 900 рақами сифатида ишлатилган

4 Символлар кодли ўринининг структураси ва изоҳи, шунингдек уларни жадвалларда тақдим этиш шакли - СТ СЭВ 356-76 бўйича.

5 Кодли жадвалнинг 2-7-устунларидаги тўлдирилмаган ўринларидан фойдаланишга йўл қўйилмайди (2/0 ва 7/15 ўринлари бундан мустасно)

6 Белгиланадиган тўнлаш график символларнинг уч турини ўз ичига олади:

диакритик белгилар (2-устун) – ҳар доим бошқа символлар билан бирга қўлланилади;

махсус белгилар (3-устун);

харфлар (4-7-устунлар).

7 КОИ 7 НО (0/8 ўрни) тўнламадан ОҚ (орқага бир кадам қайтиш) символини диакритик белгиларни идентификация қилиш учун ишлатмаслик керак.

Ўвнинг асосий бирликлари

Катталик	Бирлиги		
	Номи	Белгиланиши	
		рус	халқаро
УЗУНЛИГИ	метр	м	m
МАССА	килограмм	кг	kg
ВАКТ	секунд	с	s
ЭЛЕКТР ТОКИ КУЧИ	ампер	А	A
ТЕРМОДИНАМИК			
ҲАРОРАТ	кельвин	К	K
МОДДАНИНГ МИҚДОРИ	моль	моль	mol
ЁРУҒЛИК КУЧИ	кандела	кд	cd
Ўвнинг қўшимча бирликлари			
Ясси бурчак	Раднан	рад	rad
Фазовий бурчак	стерадиан	ср	sr

Ўз номларига эга Ўвнинг ҳосила бирликлари

Катталик	Бирлиги		Ҳосила бирлигининг ифодаланиши	
	номи	белгиланиши	Ўвнинг бонка бирликлари орқали	Ўвнинг асосий бирликлари орқали
Частота	герц	Гц	-	c^{-1}
Куч	ньютон	Н	-	$m \cdot kg \cdot c^{-2}$
Босим	паскаль	Па	N/m^2	$m^{-1} \cdot kg \cdot c^{-2}$
Энергия, иш, иссиқлик миқдори	джоуль	Дж	Н·м	$m^2 \cdot kg \cdot c^{-2}$
Қувват, энергия оқими	ватт	Вт	Дж/с	$m^2 \cdot kg \cdot c^{-3}$
Электр миқдори, электр заряди	кулон	Кл	А·с	$c \cdot A$
Электр кучланиши, электр потенциал	вольт	В	Вт/А	$m^2 \cdot kg \cdot c^{-3} \cdot A^{-1}$
Электр сизими	фарад	Ф	Кл/В	$m^{-2} \cdot kg^{-1} \cdot c^4 \cdot A^2$
Электр қаршилиги	ом	Ом	В/А	$m^2 \cdot kg \cdot c^{-3} \cdot A^{-2}$
Электр ўтказгич	сименс	См	А/В	$m^{-2} \cdot kg^{-1} \cdot c^3 \cdot A^2$
Магнит индукция оқими	вебер	Вб	В·с	$m^2 \cdot kg \cdot c^{-2} \cdot A^{-1}$
Магнит индукцияси	тесла	Тл	Вб/м ²	$kg \cdot c^{-2} \cdot A^{-1}$
Индуктивлик	генри	Гн	Вб/А	$m^2 \cdot kg \cdot c^{-2} \cdot A^{-2}$
Ёруғлик оқими	люмен	лм	-	кд·ср
Ёришганлик	люкс	лк	-	$m^2 \cdot кд \cdot ср$
Нуклид фаоллиги	беккерель	Бк	-	c^{-1}
Нурланиш дозаси	грей	Гр	-	$m^2 \cdot c^{-2}$

* Ушбу икки ифодага Ўвнинг асосий бирликлари билан бир қаторда қўшимча birlik - стерадиан ҳам кириши.

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИШИ ТЎҒРИСИДА ҲИСОБОТ

Структураси ва расмийлаштириш коидалари

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича
давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 Бутунроссия илмий ва техника ахборот институти, Бутунроссия илмий-техник ахборот маркази ҳамда ДТҚ 191 «Илмий-техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» Стандартлаштириш бўйича техник қўмита томонидан ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

Россия Давстандарт томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштирил, метрология ва сертификатлаштириш бўйича давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (Техник қотибиятнинг 2001 йил 22 майдаги 19-сон ҳисоботи).

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлат номи	Стандартлаштириш бўйича миллий орган номи
Озарбайжон Республикаси	Оздавстандарт
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Беларусь Республикаси	Беларусь Республикаси Давстандарт
Қозғистон Республикаси	Қозғистон Республикаси Давстандарт
Қирғизистон Республикаси	Қирғизстандарт
Молдова Республикаси	Молдовастандарт
Россия Федерацияси	Россия Давстандарт
Тожикистон Республикаси	Тожикистандарт
Туркменистон Республикаси	«Туркменстандартлары» Бондавхизмати
Ўзбекистон	Ўздавстандарт

3 Россия Федерацияси Стандартлаштириш ва метрология бўйича давлат қўмитасининг 2001 йил 4 сентябрдаги 367-сг-сон қарори билан ГОСТ 7.32-2001 давлатлараро стандарти 2002 йил 1 июлдан бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга киритилган

4 ГОСТ 7.32-91 ЎРНИГА

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИШИ ТЎҒРИСИДА ҲИСОБОТ

Структураси ва расмийлаштириш қоидалари

System of standards of information, librarianship and publishing.
The research report. Structure and rules of presentation

Жорий этиш санаси 2002-07-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт илмий ва техник ҳисоботларнинг структураси ва расмийлаштириш қоидаларига қўйиладиган умумий талабларни, шунингдек ахборот тизимидаги ҳисоботга ишлов беришни янада такомиллаштирган тақдирда, расмийлаштиришнинг ягона процедураси ахборот алмашувида қўмак берган ҳоллар учун қоидаларни белгилаб беради.

Ушбу стандарт илмий-тадқиқот, лойиҳалаш, конструкторлик ташкилотлари, олий ўқув юрглари, илмий ишлаб чиқариш ва ишлаб чиқариш бирлашмалари, саноат корхоналари, акциядорлик жамиятлари ва бошқа ташкилотлар томонидан бажариладиган фан ва техниканинг барча соҳалари бўйича фундаментал, изланиш, амалий илмий-тадқиқот ишлари (ИТИ) тўғрисидаги ҳисоботларга тааллуқлидир.

Ушбу стандарт қоидаларидан илмий фаолиятнинг бошқа соҳаларида ҳисоботни тайёрлашда фойдаланиш мумкин.

Стандарт гуманитар йўналишдаги ИТИ тўғрисидаги ҳисоботларга тааллуқли эмас.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда қуйидаги стандартларга ҳаволалардан фойдаланилган:

ГОСТ 1.5-93 Государственная система стандартизации РФ. Общие требования к построению, изложению, оформлению и содержанию стандартов

ГОСТ 2.105-95 Единая система конструкторской документации. Общие требования к текстовым документам

ГОСТ 2.111-68 Единая система конструкторской документации. Нормоконтроль

ГОСТ 6.38-90 Унифицированные системы документации. Система организационно-распорядительной документации. Требования к оформлению документов

ГОСТ 7.1-84 Ахборот, кутубхона ва кутубхоначилик иши бўйича стандартлар тизими. Хужжатнинг библиографик таърифи. Умумий талаблар ва тузиш қодалари

ГОСТ 7.9-95 (ИСО) 214-76 Ахборот, кутубхона ва кутубхоначилик иши бўйича стандартлар тизими. Реферат ва аннотация. Умумий талаблар

ГОСТ 7.12-93 Ахборот, кутубхона ва кутубхоначилик иши бўйича стандартлар тизими. Библиографик ёзув. Рус тилида сўзларни қисқартириш. Умумий талаблар ва қодалар

ГОСТ 7.54-88 Ахборот, кутубхона ва кутубхоначилик иши бўйича стандартлар тизими. Илмий-техник хужжатларда модда ва материалларнинг хоссалари тўғрисида сонли маълумотларни тақдим этиш. Умумий талаблар

ГОСТ 8.417-81 Государственная система обеспечения единства измерений. Единицы физических величин

ГОСТ 13.1.002-80 Репрография. Микрография. Документы для съёмки. Общие требования и нормы

ГОСТ 15.011-82 Система разработки и постановки продукции на производства. Порядок проведения патентных исследований

ГОСТ 9327-60 Бумага и изделия из бумаги. Потребительские форматы

3 Умумий қодалар

3.1 ИТИ тўғрисидаги ҳисобот – илмий–тадқиқот иши тўғрисидаги тизимлаштирилган маълумотлардан иборат, илмий–техник муаммо ҳолатини, илмий тадқиқот жараёнини ва/ёки натижаларини таърифлайдиган илмий-техник хужжат.

3.2 ИТИни бажариш натижалари бўйича умумий иш тўғрисида якуний ҳисобот тузилади. Бундан ташқари, ИТИ алоҳида босқичлари бўйича оралик ҳисоботлар тайёрланиши мумкин. Улар ИТИнинг Техник топшириғида ва ИТИни бажариш таквим режасида аке ўттирилади.

3.3 Ҳисоботдаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва унинг ушбу стандарт талабларига мувофиқлиги учун бажарувчи–ташқилот жавобгардир.

3.4 ИТИ тўғрисидаги ҳисобот бажарувчи–ташқилотда мажбурий норма назоратидан ўтказилиши шарт. Норма назоратини ўтказишда ГОСТ 2.111га амал қилиш тавсия этилади.

4 Ҳисоботнинг таркибий элементлари

ИТИ тўғрисидаги ҳисоботнинг таркибий элементлари қуйидагилар:

- титул варағи;
- бажарувчилар рўйхати;
- реферат;
- мундарижа;
- норматив ҳаволалар;
- таърифлар;
- белгилар ва қисқартмалар;
- **кириш**;
- **асосий қисм**;
- **хулоса**;
- фойдаланилган манбалар рўйхати;
- иловалар.

Мажбурий таркибий элементлар қора шрифт билан ажратилган. Бошқа таркибий элементлар 5- ва 6-бўлимларнинг талабларини ҳисобга олган ҳолда ИТИ бажарувчисининг ихтиёрига қўра ҳисоботга киритилади.

5 Ҳисоботнинг таркибий элементлари мундарижасига қўйиладиган талаблар

5.1 Титул варағи

5.1.1 Титул варағи ИТИ тўғрисидаги ҳисоботнинг биринчи бети бўлиб, ҳужжатни қайта ишлаш ва кидириш учун зарур бўлган ахборот манбаи сифатида хизмат қилади.

5.1.2 Титул варағида қуйидаги маълумотлар келтирилади:

- юқори ташкилот номи;
- ИТИни бажарувчи-ташкилот номи;
- Универсал ўнли тасниф (УЎТ) индекси;
- маҳсулотни ишлаб чиқариш учун етказиб беришдан олдин бериладиган ИТИ учун Саноат ва қишлоқ хўжалик маҳсулотининг Умумроссия таснифлагичи юқори тасниф гуруҳларининг кодлари;
- ҳисоботни идентификация қилиш рақамлари;
- келишиш ва тасдиқлаш грифлари;
- иш номи;
- ҳисобот номи;
- ҳисобот тури (яқулий, оралик);
- иш рақами (шифри);

- ИТИни бажарувчи-ташкилот раҳбарлари, ИТИ раҳбарларининг лавозими, илмий даражалари, илмий унвонлари, фамилиялари, исм-шарифлари;

- ҳисобот тузилган жой ва сана.

5.1.3 ИТИ тўғрисидаги ҳисобот икки ва ундан кўп қисмлардан иборат бўлса, у ҳолда ҳар бир қисм биринчи қисмнинг титул varaғига мувофиқ ўз титул varaғига ва шу қисмга тегишли бўлган маълумотларга эга бўлиши керак.

5.1.4 Титул varaғини 6.10-бандга мувофиқ расмийлаштириш керак.

5.2 Бажарувчилар рўйхати

5.2.1 Бажарувчилар рўйхатига ишни бажаришда ижодий иштирок этган ИТИ раҳбарлари, маъсул бажарувчилар, бажарувчилар ва бирга бажарувчиларнинг фамилия ва исм-шарифлари, илмий даражалари, илмий унвонлари киритилиши керак.

5.2.2 Ҳисобот бир бажарувчи томонидан бажарилган бўлса, у ҳолда унинг лавозими, илмий даражаси, илмий унвони, фамилияси ва исм-шарифи ҳисобот титул varaғида кўрсатилиши керак.

5.2.3 Бажарувчилар рўйхатини 6.11-бандга мувофиқ расмийлаштириш керак.

5.3 Реферат

5.3.1 ИТИ тўғрисидаги ҳисобот учун рефератга қўйиладиган умумий талаблар - ГОСТ 7.9 бўйича.

5.3.2 Реферат қуйидагилардан иборат бўлиши керак:

- ҳисобот ҳажми, расмлар, жадваллар, иловалар сони, ҳисобот қисмларининг сони, фойдаланилган манбалар сони тўғрисидаги маълумотлар;

- асосий сўзлар рўйхати;

- реферат матни.

5.3.2.1 Асосий сўзлар рўйхати ҳисобот мазмулини энг кўп даражада тавсифлайдиган ва ахборотни қидириш имконини таъминлайдиган ҳисобот матнидаги 5 дан 15 тагача сўз ёки сўз бирикмаларидан иборат бўлиши керак. Асосий сўзлар бош келишда келтирилади ва вергул орқали кичкина ҳарфлар билан терилади.

5.3.2.2 Реферат матни қуйидагиларни акс эттириши керак:

- тадқиқот ёки ишлаб чиқиш объекти;

- иш мақсади;

- ишни бажариш методи ёки методологияси;

- иш натижалари;

- асосий конструктив, технологик ва техник-эксплуатацион тавсифлар;

- жорий этиш даражаси;

- ИТИ натижаларини жорий этиш бўйича тавсиялар ёки жорий этиш якуни;

- қўллаш соҳаси;

- иқтисодий самарадорлиги ёки ишнинг аҳамияти;

- тадқиқот объектини ривожлантириш тўғрисидаги прогноз тахминлар.

Ҳисобот рефератнинг санаб ўтилган таркибий қисмларидан биронтаси бўйича маълумотларга эга бўлмаса, у ҳолда бу реферат матнида келтирилмайди, бунда баён қилиш кетма-кетлиги сақланади.

5.3.3 Рефератни тузиш мисоли А иловада келтирилган.

5.4 Мундарижа

5.4.1 Мундарижага кириш, барча бўлимлар, кичик бўлимлар, бандлар номи (агар улар номланган бўлса), хулоса, фойдаланилган манбалар рўйхати ва ИТИ тўғрисидаги ҳисобот элементларидан бошланган бет рақамлари кўрсатилган иловалар номи киритилади.

5.4.2 Икки ва undan кўп қисмли ҳисобот тузилганда уларнинг ҳар бири ўзининг мундарижасига эга бўлиши керак. Биринчи қисмда қисмлар рақамлари кўрсатилган бутун ҳисоботнинг мундарижаси, кейинги қисмларда фақат тегишли қисмнинг мундарижаси жойлаштирилади. Биринчи қисмида кейинги қисмлар мундарижаси ўрнига фақат уларнинг номларини кўрсатишга йўл қўйилади.

5.4.3 Ҳажми 10 бетдан кўп бўлмаган ИТИ тўғрисидаги ҳисоботда мундарижа тузилмаслигига йўл қўйилади.

5.5 Норматив ҳаволалар

5.5.1 «Норматив ҳаволалар» таркибий элементи ҳисобот матнида ҳавола берилган стандартлар рўйхатини ўз ичига олади.

5.5.2 Ҳавола қилинган стандартлар рўйхати «Ушбу ИТИ тўғрисидаги ҳисоботда қуйидаги стандартларга ҳаволалардан фойдаланилган» сўзлари билан бошланади.

5.5.3 Рўйхатга стандартларнинг белгиланишлари ва уларнинг номлари белгилашлар рўйхатга олинган рақамларининг ўсиб бориш тартибидан киритилади.

5.6 Таърифлар

5.6.1 «Таърифлар» таркибий элементи ИТИда фойдаланиладиган атамаларни аниқлаштириш ва белгилаш учун зарур бўлган таърифларни ўз ичига олади.

5.6.2 Таърифлар рўйхати «Ушбу ИТИ тўғрисидаги ҳисоботда қуйидаги атамалар тегишли таърифлари билан қўлланилади» сўзлари билан бошланади.

5.7 Белгилашлар ва қисқартмалар

5.7.1 «Белгилашлар ва қисқартмалар» таркибий элементи ушбу ИТИ тўғрисидаги ҳисоботда қўлланиладиган белгилашлар ва қисқартмалар рўйхатини ўз ичига олади.

5.7.2 Белгилашлар ва қисқартмалар зарур расшифровкаси ва изоҳлари билан ҳисобот матнида келтириш тартиби бўйича ёзилади.

5.7.3 Таърифлар, белгилашлар ва қисқартмаларни «Таърифлар, белгилашлар ва қисқартмалар» битта таркибий элементиде келтиришга йўл қўйилади.

5.8 Кириш

5.8.1 Кириш ечиладиган илмий–техник муаммонинг замонавий ҳолатини баҳолаш, мавзунини ишлаб чиқиш учун асос ва бошланғич маълумотлар, ИТИни ўтказиш зарурлигини асослаш, ишлаб чиқишнинг режалаштирилган илмий–техник даражаси тўғрисидаги маълумотлар, патентли тадқиқотлар ва улардан келиб чиққан хулосалар тўғрисида, ИТИ метрологик таъминоти тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олади. Киришда мавзунинг долзарблиги ва янгилиги, ушбу ишнинг бошқа илмий–тадқиқот ишлари билан боғлиқлиги кўрсатилиши керак.

5.8.2 ИТИ босқичи бўйича оралик ҳисоботнинг кириш қисмида тадқиқот босқичининг мақсадлари ва вазифалари, умуман ИТИни бажаришда уларнинг ўрни берилиши керак.

5.8.3 ИТИ тўғрисидаги якувий ҳисоботнинг кириш қисмида босқичлар бўйича барча тайёрланган оралик ҳисоботлар номларининг рўйхати ва уларнинг инвентарь рақамлари келтирилади.

5.9 Асосий қисм

5.9.1 Ҳисоботнинг асосий қисмида бажарилган ИТИ моҳияти, методикаси ва асосий натижаларини кўрсатувчи маълумотлар келтирилади.

5.9.2 Асосий қисм қуйидагиларни ўз ичига олиши керак:

а) тадқиқот йўналишининг асоси, масалаларни ҳал этиш методи ва уларнинг таққослаш баҳоси, ИТИни ўтказишнинг таянган умумий методикасининг таърифини ўз ичига олувчи тадқиқотлар йўналишини танлаш;

б) назарий ва/ёки экспериментал тадқиқотлар жараёни, шу жумладан назарий тадқиқотлар характери ва мазмунининг таърифи, тадқиқотлар методлари, ҳисоблаш методлари, экспериментал ишларни ўтказиш зарурлигини асослаш, ишлаб чиқилган объектларнинг ишлаш принциплари ва уларнинг тавсифлари;

в) умумлаштирини ва тадқиқот натижаларини баҳолаш, у ўз ичига қўйилган вазифа счимининг тўдиқлигини баҳолаш ва ишнинг келажак

йўналиши бўйича таклифлар, олинган натижалар тўғрисида баҳолаш ва уларни ўқшаш маҳаллий ва хорижий ишлар билан таққосланганлиги, кўпинча тадқиқот ўтказиш зарурлигини асослаш, тадқиқот ишларини тўхташига олиб келувчи қониқарсиз натижалар.

5.9.3 Ҳисоботда моддалар ва материаллар хусусияти тўғрисидаги маълумотлар ГОСТ 7.54, физик ўлчамлар бирлиги ГОСТ 8.417 бўйича келтирилади.

5.10 Хулоса

Хулоса таркибига қуйидагилар киради:

- бажарилган ИТИ якунлари ёки унинг алоҳида босқичларининг натижалари бўйича қисқача хулоса;

- қўйилган масалалар ечимининг тўлиқлигини баҳолаш;

- ИТИ натижаларидан фойдаланиш бўйича тавсиялар ва дастлабки маълумотларни ишлаб чиқиш;

- жорий этишнинг техник-иқтисодий самарадорлиги;

- бажарилган ИТИ илмий-техник даражасини ушбу соҳадаги энг яхши ютуқлари таққослаган ҳолда баҳолаш.

5.11 Фойдаланилган манбалар рўйхати

Рўйхат ҳисоботни тузишда фойдаланилган манбалар тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олиши керак. Манбалар тўғрисидаги маълумотлар ГОСТ 7.1 талабларига мувофиқ келтирилади.

5.12 Иловалар

5.12.1 Иловаларга айрим сабабларга кўра асосий қисмга киритилиши мумкин бўлмаган, бажарилган ИТИ билан боғлиқ бўлган материалларни киритиш тавсия этилади. Иловаларга қуйидагилар киритилиши мумкин:

- оралиқ математик исботлар, формулалар ва ҳисоб-китоблар;

- ёрдамчи рақамли маълумотлар жадваллари;

- синовлар баённомалари;

- тажрибалар, ўлчашлар ва синовлар ўтказишда қўлланиладиган аппаратура ва ускуналар таърифи;

- метрологик экспертиза хулосаси;

- ИТИ бажариш жараёнида ишлаб чиқилган йўриқномалар ва методикалар;

- ёрдамчи характердаги иллюстрациялар;

- ИТИ учун техник топшириқ, иш дастурлари, ИТИни бажариш учун шартномаси ёки бошқа бошланғич ҳужжат нусхалари;

- илмий-техник кенгашда бажарилган ИТИни кўриб чиқиш

баённомаси;

- ИТИ натижаларини жорий этиш далолатномалари ва бошқ.

5.12.2 Маҳсулотни ишлаб чиқаришга кўйишдан олдин бериладиган ИТИ тўғрисидаги ҳисобот учун иловаларга маҳсулотни ишлаб чиқилиш (модернизация қилиш) техник топшириқ лойиҳаси ёки маҳсулотга кўйиладиган асосланган техник-иктисодий талаблардан иборат ҳужжат (буюртма, баённома, шартнома ва бошқ.) киритилиши керак.

5.12.3 Таркибида патентли тадқиқотлар ўтказиш кўзда тутилган ИТИ тўғрисидаги ҳисобот учун иловаларга ГОСТ 15.0111¹ бўйича расмийлаштирилган патентли тадқиқотлар тўғрисидаги ҳисобот, нашрлар ва ИТИни бажариш натижасида олинган патент ҳужжатларнинг библиографик рўйхати киритилиши керак - ГОСТ 7.1 бўйича.

5.12.4 Иловалар 6.14-бандга мувофиқ расмийлаштирилиши керак.

6 Ҳисоботни расмийлаштириш қоидалари

6.1 Умумий талаблар

6.1.1 Матн баёни ва ҳисоботнинг расмийлаштирилиши ушбу стандарт, ГОСТ 2.105 ва ГОСТ 6.38¹ талабларига мувофиқ бажарилади. ИТИ тўғрисидаги ҳисобот матнининг бетлари ва ҳисоботга киритилган иллюстрациялар ҳамда жадваллар ГОСТ 9327 бўйича А4 форматига мос бўлиши керак.

6.1.2 ИТИ тўғрисидаги ҳисобот турли босма усулда ёзув машинкасида ёки компьютер ва принтерлардан фойдаланилган ҳолда А4 форматдаги оқ қоғознинг бир томонида бир ярим интервалда бажарилган бўлиши керак. Шрифт қора рангда, ҳарфлар, рақамлар ва бошқа белгилар баландлиги – 1,8 мм дан кам бўлмаслиги (кегль 12 дан кам бўлмаслиги) керак.

Ҳисобот матни ҳошияларнинг қуйидаги ўлчамларига роя қилган ҳолда чоп этилади: ўнг томондан – 10 мм, юқоридан – 20 мм, чақдан ва қуйидагиси – 20 мм.

Алоҳида атамалар, формулалар, теоремаларга диққатни жалб этишнинг компьютер имкониятларидан фойдаланиб, шрифтларнинг турли хил гарнитураларини қўллашга руҳсат этилади.

6.1.3 Ҳисоботни бажариш усулига боғлиқ бўлмаган ҳолда босилган матн ва иллюстрациялар, жадваллар, ПЭЎМда чиқарилган компьютер нусхаларининг сифати уларнинг аниқ қайта акс эттирилиши талабларига жавоб беркиши керак.

6.1.4 Ҳисоботни бажаришда бутун ҳисобот бўйича тасвирнинг бир текис зичлигига, контрастлилигига ва аниқлигига роя этиш керак.

¹ Россия Федерацияси ҳудудида ГОСТ Р 15.0011 амал қилади.

¹ Россия Федерацияси ҳудудида ГОСТ Р 6.30-97 амал қилади.

Ҳисоботда аниқ, чаплашиб кетмаган чизиклар, ҳарфлар, рақамлар ва белгилар бўлиши керак.

6.1.5 Ҳисоботни тайёрлаш жараёнида аниқланган босма хатолар, ёзувдаги хатолар ва график ноаниқликларни тозалаш ёки матн тўғрилланган жойга оқ бўёқ суриб машинкада тузагиш ёки қора сийҳда қўлёзма усулида – пастада ёки тушда тузагишга рухсат этилади.

Матнли ҳужжатнинг бетларидаги шикастланишлар, доғлар ва олдинги матни (графикани) тўғрилашнинг тўлиқ ўчирилмаган излари бўлишига йўл қўйилмайди.

Тузагишлар киритилгандан сўнг ҳужжат ГОСТ 13.1.002 да белгиланган микрофильмлаш талабларига жавоб бериши керак.

6.1.6 Фамилиялар, муассасалар, ташкилотлар, фирмалар номи, махсулотлар номи ва бошқа атоқли отлар ҳисоботда асл нуسخа тилида бериледи. Атоқли отларни транслитерациялаш ва ташкилот номларининг асл номини (биринчи кўрсатиб ўтишда) қўлиб ҳисобот тилига таржима қилиб келтиришга рухсат этилади.

6.1.7 Ҳисоботда рус сўзлари ва сўз бирикмаларини қисқартиш – ГОСТ 7.12 бўйича.

6.2 Ҳисоботнинг тузилиши

6.2.1 Ҳисобот таркибий элементларининг номи «Бажарувчилар рўйхати», «Реферат», «Мундарижа», «Норматив ҳаволалар», «Гаърифлар», «Белгилашлар ва қисқартмалар», «Қирпи», «Хулоса», «Фойдаланилган манбалар рўйхати» ҳисобот таркибий элементларининг сарлавҳаси сифатида хизмағ қилади.

6.2.2 Ҳисоботнинг асосий қисмиши бўлим, кичик бўлимларга ва бандларга ажратиш керак. Зарурат бўлганда, бандлар кичик бандларга бўлиниши мумкин. Ҳисобот матнини бандларга ва кичик бандларга бўлганда ҳар бир банд тугалланган ахборотга эга бўлиши керак.

6.2.3 Бўлимлар, кичик бўлимлар, бандлар, кичик бандлар араб рақамлари билан белгиланиши ва ҳаг бошидан ёзилиши керак.

Бўлимлар бутун матн доирасида тартиб рақамига эга бўлиши керак, иловалар бундан мустасно.

Мисол – 1,2,3 ва ҳ.

Кичик бўлим ёки банд рақами бўлим рақами ва нуқта билан ажратилган кичик бўлим ёки банднинг тартиб рақамини ўз ичига олади.

Мисол – 1.1, 1.2, 1.3 ва ҳ.

Кичик банднинг рақами нуқта билан ажратилган бўлим, кичик бўлим, банднинг рақами ва нуқта билан ажратилган кичик банднинг тартиб рақами киритилади.

Мисол – 1.1.1.1, 1.1.1.2, 1.1.1.3 ва ҳ.

Матндаги бўлим, кичик бўлим, банд ва кичик банд рақамидан кейин нуқта қўйилмайди.

Агар ҳисобот матни фақат бандларга бўлинган бўлса, иловалардан ташқари бутун ҳисобот доирасида улар тартиб рақамлари билан рақамланиши керак.

Агар бўлим ёки кичик бўлимда фақат бир банд бўлса ёки банд бир кичик бандга эга бўлса, улар рақамланмайди.

6.2.4 Бўлимлар, кичик бўлимлар сарлавҳага эга бўлиши керак. Бандларга, одатда, сарлавҳа кўйилмайди. Сарлавҳалар бўлимлар ва кичик бўлимларнинг мазмунини қисқа ва аниқ ифодалаш керак.

6.2.5 Бўлимлар, кичик бўлимлар ва бандлар сарлавҳалари хатбошидан катта ҳарф билан охирига нуқта қўймай, тагига чизилмай босилади.

Агар сарлавҳа икки гаждан иборат бўлса, улар нуқта билан ажратилади.

6.3 Ҳисобот саҳифаларини рақамлаш

6.3.1 Ҳисобот саҳифаларини ҳисоботнинг бутун матни бўйича рақамлашиш кетма-кетлигини сақлаган ҳолда араб рақамлари билан рақамлаш керак. Саҳифа рақами араб рақамли қисмининг марказига нуқтасиз қўйилади.

6.3.2 Титул варағи ҳисобот саҳифаларининг умумий рақамланишига киритилади. Саҳифа рақами титул варағида қўйилмайди.

6.3.3 Алоҳида варақларда жойлашган иллюстрациялар ва жадваллар ҳисобот саҳифаларининг умумий рақамланишига киритилади.

A3 форматли варақлардаги иллюстрациялар ва жадваллар бир саҳифа сифатида ҳисобга олинади.

6.4 Ҳисоботнинг бўлимлари, кичик бўлимлари, бандлари ва кичик бандларини рақамлаш

6.4.1 Ҳисобот бўлимлари бутун ҳужжат доирасида нуқтасиз араб рақамлари билан белгиланган ва хатбошидан ёзилган тартиб рақамларига эга бўлиши керак. Кичик бўлимлар ҳар бир бўлим доирасида рақамларга эга бўлиши керак. Кичик бўлим рақами нуқта билан ажратилган бўлим ва кичик бўлимлар рақамларидан ташқил топади. Кичик бўлим рақами охирида нуқта қўйилмайди. Бўлимлар, кичик бўлимлар каби бир ёки бир неча бандлардан ташқил топиши мумкин.

6.4.2 Агар ҳужжатда кичик бўлимлар бўлмаса, бандларнинг рақамланиши ҳар бир бўлим доирасида бўлиши керак ва банд рақами нуқта билан ажратилган бўлим ҳамда бандлар рақамларидан ташқил топади. Ҳар бир банд рақами охирида нуқта қўйилмайди.

Мисол

1 Турлари ва асосий ўлчамлар

1.1	} Ҳужжат биричи бўлимининг бандларини рақамлаш
1.2	
1.3	

2 Техник талаблар

2.1

2.2 Хужжат иккинчи бўлимининг бандларини

2.3 рақамлаш

Агар хужжат кичик бўлимлардан иборат бўлса, бандлар рақамланиши ҳар бир кичик бўлим доирасида бўлиши ва банд рақами, кичик бўлим ҳамда банд рақамларидан ташкил топиши керак, масалан:

3 Синов методлари

3.1 Ашаратлар, материаллар ва реактивлар

3.1.1

3.1.2 } Хужжат учинчи бўлимининг биринчи кичик

3.1.3 } бўлимининг бандларини рақамлаш

3.2 Синовга тайёргарлик

3.2.1

3.2.2 } Хужжат учинчи бўлимининг иккинчи кичик

3.2.3 } бўлимининг бандларини рақамлаш

6.4.3 Агар бўлим бита кичик бўлимдаг иборат бўлса, у ҳолда кичик бўлим рақамланмайди. Агар кичик бўлим бир банддан иборат бўлса, банд рақамланмайди. Бўлимдаги бир кичик бўлимининг бўлиши уларнинг йўқлиги билан тенг.

6.4.4 Агар ҳисобот матни фақат бандларга бўлинса, у ҳолда улар бутун ҳисобот доирасида тартиб рақамлари билан рақамланади.

6.4.5 Бандлар, зарур бўлганда, ҳар бир банд доирасида тартиб рақамларига эга бўлиши керак бўлган кичик бандларга бўлинади, масалан 4.2.1.1, 4.2.1.2, 4.2.1.3 ва ҳ.

6.4.6 Бандлар ёки кичик бандлар ичида санаб ўтишлар келтирилиши мумкин.

Ҳар бир санаб ўтишдан олдин дефис қўйилиши керак ёки, хужжат матнида санаб ўтишлардан бирига ҳавола келтириш зарур бўлган ҳолларда кетидан қавс қўйиладиган кичик ҳарф қўйилади (ё, з, о, г, ё, й, ы, ь лар бундан мустасно).

Санаб ўтишларни янада деталлаштириш учун кетидан қавс қўйиладиган араб рақамларидан фойдаланилади, ёзиш эса, мисолда келтирилганидек хатбошидан амалга оширилади.

Мисол

а) _____

б) _____

1) _____

2) _____

в) _____

6.4.7 Агар ҳисобот икки ва ундан кўи қисмлардан иборат бўлса, ҳар бир қисм ўзининг тартиб рақамига эга бўлиши керак. Ҳар бир қисмнинг рақамли араб рақамлари билан, ҳисобот тури кўрсатилиши таъига титул варағига қўйилади, масалап, «2-қисм»

6.4.8 Ҳисоботнинг ҳар бир таркибий элементи янги варақдан (бетдан) бошланиши керак.

6.4.9 Ҳисобот саҳифаларини ва ҳисобот таркибидаги иловаларни рақамлаш узвий бўлиши керак.

6.5 Иллюстрациялар

6.5.1 Иллюстрациялар (чизмалар, графиклар, схемалар, компьютерда чиқарилган нусхалар, диаграммалар, фотосуратлар) бевосита ҳисобот матнида биринчи бор келтирилган жойдан кейин ёки кейинги бетда жойлаштирилади.

Иллюстрациялар, компьютерда бажарилган, пу жумладан рангли бўлиши мумкин.

Ҳисоботда барча иллюстрацияларга ҳаволалар берилиши керак.

6.5.2 Ҳисоботда жойлаштириладиган чизмалар, графиклар, схемалар, диаграммалар, иллюстрациялар Конструкторлик ҳужжатларининг ягона тизими (Единая система конструкторской документации) (КХЯТ) давлат стандартлари талабларига мос бўлиши керак.

Чизмалар, графиклар, диаграммалар, схемалар нусхаларини компьютерда амапта оширишга руҳсаг этилади.

6.5.3 Ўлчамлари А4 форматидан кичик бўлган фотосуратлар стандарт оқ қоғоз варағига слимланиши керак.

6.5.4 Иловадаги иллюстрациялардан бошқа иллюстрациялар араб рақамларида узвий рақамланиши керак.

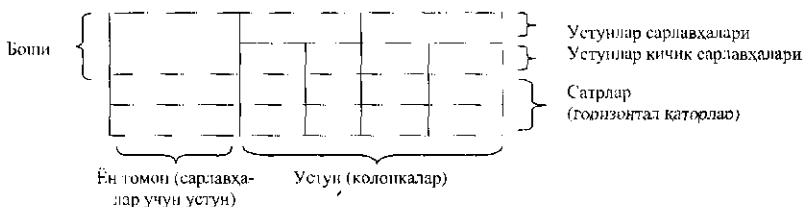
Агар расм бир дона бўлса, у «1-расм» деб белгиланади. «Расм» сўзи ва унинг номи сағр ўртасида жойлаштирилади.

6.5.5 Иллюстрацияларни бўлим доирасида рақамлаш мумкин. Бундай ҳолларда иллюстрация рақами бўлим рақами ва нукта билан ажратилган иллюстрация тартиб рақамидан иборат бўлади. Масалан, 1.1-расм

6.5.6 Иллюстрациялар, зарур бўлганда, номи ва тушунтириш маълумотларига эга бўлиши мумкин (расм остидаги матн). «Расм» сўзи ва номи тушунтириш маълумотларидан сўнг қуйидагича жойлаштирилади: 1-расм – Усқуна деталлари.

6.5.7 Ҳар бир илованинг иллюстрациялари рақам олдига илова белгисини қўшган ҳолда араб рақамларидаги алоҳида рақам билан белгиланади. Масалап, А.3-расм.

6.5.8 Иллюстрацияларга ҳавола қилинганда узвий рақамлашда «... 2-расмга мувофиқ» деб ёзилади ва бўлим доирасида рақамлашганда «... 1.2-расмга мувофиқ» деб ёзилиши керак.

I-расм

6.6.6 Жадваллар, иловалар жадвалларидан ташқари, узвий рақамлаш билан араб рақамларида рақамланади.

Жадвалларни бўлим доирасида рақамлаш мумкин. Бу ҳолда жадвал рақами нуқта билан ажратилган бўлим рақами ва жадвалнинг тартиб рақамидан иборат бўлади.

Ҳар бир илова жадвали рақамдан олдин илованинг белгисини қўнган ҳолда алоҳида араб рақамлари билан рақамланади.

Агар ҳужжатда битта жадвал бўлса, у «I-жадвал», В иловаси келтирилган бўлса, «В.1-жадвал» деб кўрсатилиши керак.

6.6.7 Жадвалдаги устунлар ва сатрлар сарлавҳалари қатта ҳарфлар билан бирликда, устунларнинг кичик сарлавҳалари, агар улар сарлавҳа билан бир гапдан иборат бўлса - кичик ҳарфларда ёки муस्ताқил мазмунга эга бўлганда кичик ҳарфларда ёзилади. Жадвалнинг сарлавҳалари ва кичик сарлавҳалари охирида нуқта қўйилмайди.

6.6.8 Жадваллар, одатда, чап, ўнг ва тагидан чизиклар билан чегараланади. Жадвалларда матндаги шрифтига нисбатан кичикроқ ўлчамдаги шрифтни қўллашга йўл қўйилмайди.

Жадвал ён томонлари ҳамда устунларнинг сарлавҳалари ва кичик сарлавҳаларини диагональ чизиклар билан ажратилишга йўл қўйилмайди.

Жадвал сатрларини чегараловчи горизонтал ва вертикал чизиклар қўйилмаслиги мумкин, агар уларнинг йўқлиги жадвалдан фойдаланишда кийинчиликка олиб келмаса.

Устунлар сарлавҳалари, одатда, сатрга параллел равишда ёзилади. Зарур бўлганда, устунлар сарлавҳаларини перпендикуляр жойлаштириш мумкин.

Жадвал боши қолган қисмлардан чизик билан ажратилиши керак.

6.6.9 Ҳисоботда жадвалларни расмийлаштириш тартиби ГОСТ 1.5 ва ГОСТ 2.105га мос бўлиши керак.

6.7 Изоҳлар

6.7.1 «Изоҳ» сўзи хат бошидан, бош ҳарф билан остига чизилмай босилиши керак.

6.7.2 Агар матн, жадвал ёки график материалларнинг мазмунига тунунтириш ёки ахборот маълумотлари зарур бўлганда ҳужжатларда изоҳлар келтирилади. Изоҳларда талаблар бўлмаслиги керак.

6.7.3 Изоҳлар бевосита матн, график материалдан кейин ёки бу изоҳлар тааллуқли бўлган жадвал ичида жойлаштирилади. Агар изоҳ битта бўлса, «Изоҳ» сўзидан сўнг тире қўйилади ва изоҳ бош ҳарф билан босилади. Битта бўлган изоҳ рақамланмайди. Бир неча изоҳлар араб рақамлари билан тартиб бўйича нукта қўйилмасдан рақамланади. Жадвал учун изоҳ унинг охирида, жадвал гугаганлигини билдирадиган чизиқдан олдин жойлаштирилади.

Мисол

Изоҳ- _____

Бир нечта изоҳлар тартиб бўйича араб рақамлари билан рақамланади.

Мисол

Изоҳлар

1 _____

2 _____

3 _____

6.8 Формулалар ва тенгламалар

6.8.1 Тенгламалар ва формулалар матндан алоҳида сатрга ажратилиши керак. Ҳар формула ва тенгламанинг тепасида ва тагида биттадан кам бўлмаган бўш сатр қолдирилиши керак. Агар тенглама бир сатрга сикмаса, уни тенглик белгиси (=) ёки плюс (+), минус (-), кўшайтириш (х), бўлиш (:) ёки бошқа математик белгилардан кейин кўчирилиши керак, бунда белги кейинги сатр бошида такрорланади. Формулаларни кўчиришда белгисида кўнайгириш операциясини билдирадиган символда «X» белгиси қўлланади.

6.8.2 Символлар ва сонли коэффициентлар маъноларини тунунтиришлар улар формулада берилган кетма-кетликкаги каби бевосита формула остида берилиши керак.

6.8.3 Ҳисоботда формулалар тартиб бўйича бутун ҳисобот доирасида араб рақамлари билан думалоқ қавс ичида сатрнинг ўнг четида рақамланади.

Мисол

A=a:b,

(1)

B=c:e

(2)

Битта формула – (1) белгиланади

6.8.4 Иловаларда жойлаштириладиган формулалар ҳар бир сон олдига илова белгисини қўйган ҳолда ҳар бир илова доирасида алоҳида рақамланиши билан араб рақамларида рақамланади, масалан, (B.1)-формуласи.

6.8.5 Матндаги формулаларнинг тартиб рақамига ҳаволалар қавсда оёрилади. Мисол - ... (1)- формулада

6.8.6 Бўлим доирасида формулаларни рақамлашга рухсат этилади. Бундай ҳолда формуланинг рақами бўлим рақами ва формуланинг нуқта билан ажратилган тартиб рақамидан иборат бўлади, масалан (3.1)

6.8.7 Ҳисоботда математик теңгламаларни баён этиш тартиби формулаларни баён этиш тартибига ўхшаш.

6.8.8 Ҳисоботда формула ва теңгламаларни қўлёзма усули орқали қора сийёҳда бажаришга рухсат этилади.

6.9 Ҳаволалар

6.9.1 Ҳисоботда ушбу ҳужжат, стандарт, техник шартлар ва бошқа ҳужжатларга ҳаволаларга йўл қўйилади, улар тегизли талабларни тўлиқ ва бир хил белгилаши ва ҳужжатдан фойдаланишда кийинчилик туғдирмаслиги шарт билан.

6.9.2 Бутун ҳужжатга ёки унинг бўлимлари ва иловаларига ҳавола берилиши керак. Кичик бўлимлар, бандлар, жадваллар ва иллюстрацияларга ҳаволалар берилиши мумкин эмас, ушбу ҳужжатнинг кичик бўлимлари, бандлари, жадваллари ва иллюстрациялари бундан мустасно.

6.9.3 Стандарт ва техник шартларга ҳаволалар берилганда фақат уларнинг белгиланиши кўрсатилади, бунда ГОСТ 7.1 бўйича фойдаланилган манбалар рўйхатида стандартга тўлиқ таъриф берилиши шарт билан уларнинг тасдиқланган йили кўрсатилмаслиги мумкин.

6.9.4 Фойдаланилган манбаларга ҳаволалар квадрат қавсларда келтирилади.

6.10 Титул варағи

6.10.1 Титул варағи қуйидаги реквизитларга эга:

- тизимига бажарувчи ташкилот қирадиган юқори ташкилот ёки бошқа таркибий тузилманинг номи, ташкилотнинг номи (шу жумладан, қисқартирилган номи);

- УЎТ индекси, Умумроссия махсулотлар таснифи (УМТ)нинг ЮТТ коди (махсулотни ишлаб чиқиш ва модернизация қилишдан олдинги ИТИ тўғрисидаги ҳисоботлар учун) ва бажарувчи ташкилот томонидан қўйиладиган ИТИ давлат рўйхатидап ўтган рақами, шунингдек «Инв. рақ.» ёзуви – бу маълумотлар кетма-кет жойлаштирилади.

- махсус белгилар (ҳисоботда моддалар ва материалларнинг хусусиятлари тўғрисида сонли маълумотлар мавжуд бўлса, бу қисмда САМДХ (стандарт ахборот маълумотлари давлат хизмати) қўйилади;

- келишув грифи, тасдиқлаш грифи.

Тасдиқлаш грифи «ТАСДИҚЛАЙМАН» сўзи, ташкилот номи кўрсатилган ҳолда ҳисоботни тасдиқлаган шахснинг лавозими, илмий унвони, илмий даражаси, шахсий имзоси, унинг расшифровкаси ва ҳисобот

тасдиқланган санасидан иборат. Шу жойнинг ўзида ҳисоботни тасдиқловчи ташкилотнинг муҳри қўйилади.

Келишув грифи «КЕЛИШИЛГАН» сўзи, ташкилот номи кўрсатилган ҳолда ҳисоботни келишган шахснинг лавозими, илмий даражаси, илмий унвони, шахсий имзоси, унинг расшифровкаси, ҳисобот келишилган санасидан, келишувчи ташкилот муҳридан иборат.

Агар келишув хат орқали ўтказилган бўлса, келишувчи ташкилотнинг кискартирилган номи, хатнинг чиқувчи рақами ва санаси кўрсатилади.

«Келишув грифи» ва «тасдиқлаш грифи» реквизитларидаги асосий қисмлар бир неча қатордан иборат бўлса, 1 қаторлараро интервал билан босилади, қисмларнинг ўзи эса бир-биридан 1,5 қаторлараро интервалда ажратилади.

Имзолар ва имзо қўйиш санаси фақат қора смёҳда ёки тушда бажарилиши керак.

Сада элементлари араб рақамлари билан бир қаторда қуйидаги кетма-кетликда келтирилади: ой қуни, ой, йил, масалан: 2000 йил 10 апрель 10.04.2000 кўринишида ёзилиши керак;

Хужжат тури бош ҳарфларда келтирилади, дастур номи (ИТИ) – кичик ҳарфларда, биринчиси бош ҳарф билан, ҳисобот номи – бош ҳарфларда, ҳисобот тури (оралик ёки якуний) – қавс ичидаги кичик ҳарфларда берилади. Агар ҳисобот номи дастур мавзуси номига (ИТИ) мос келса, у бош ҳарфларда босилади.

- давлат илмий-техник дастурининг шифри, бажарувчи-ташкилот томонидан берилган иш шифри;

- ИТИни бажарувчи-ташкилот раҳбарлари, ИТИ раҳбарларининг лавозимлари, илмий даражалари, илмий унвонлари, (агар бир нечта қаторда босилса, 1 қаторлараро интервалда босилади), кейин имзолар учун бўш жой қолдирилиб, ўнг томонда бажарувчилар ва бирга бажарувчилар исм-шарифининг бош ҳарфлари ва фамилиялари ҳамда настда шахсий имзолардан кейин имзо қўйилган санаси қўйилади (агар титул варағида барча керакли имзолар сигмаса, кейинги бетга кўчириш мумкин);

- ҳисобот чиқарилган шаҳар ва йили.

6.10.2 Титул варақларини расмийлаштириш мисоли Б иловада келтирилган.

6.11 Бажарувчилар рўйхати

6.11.1 Фамилиялар ва исм-шарифларнинг бош ҳарфлари, лавозимлар, илмий даражалар, илмий унвонлар рўйхатда устуя бўйича жойлаштирилади. Чап томонда бажарувчилар ва бирга бажарувчиларнинг лавозимлари, илмий даражалари, илмий унвонлари (агар бир нечта қаторда босилса, 1 қаторлараро интервалда босилади), кейин аст имзолар учун бўш жой қолдирилади, ўнгда бажарувчилар ва бирга бажарувчилар исм-

шарифларининг бош ҳарфлари ва фамилиялари кўрсатилади. Ҳар бир фамилия ёнида қавсда бўлим (кичик бўлим)нинг рақами ва аниқ бажарувчи томонидан тайёрланган ишнинг ҳақиқий қисми кўрсатилади. Бирга бажарувчилар учун бирга бажарувчи ташкилотнинг номи кўрсатилади.

6.11.2 Бажарувчилар рўйхатини расмийлаштириш мисоли В иловада келтирилган.

6.12 Белгилашлар ва қисқартмалар, шартли белгилар, символлар, физик катталиклар бирликлари ва атамалар рўйхати

Рўйхат устуи бўйича жойлаштирилади. Чанда алифбо тартибда қисқартмалар, шартли белгилар, символлар, физик катталиклар бирликлари ва атамалар, ўнгда – уларнинг батафсил маъноси.

6.13 Фойдаланилган манбалар рўйхати

Манбалар тўғрисидаги маълумотлар ҳисобот матнидаги манбаларга ҳаволалар пайдо бўлиши тартибда жойлаштирилади ва араб рақамларида нуқтасиз хатбошидан босилади.

6.14 Иловалар

6.14.1 Илова ушбу ҳужжатнинг кейинги бетлардаги давоми сифатида расмийлаштирилади ёки мустақил ҳужжат сифатида чоп этилади.

6.14.2 Ҳужжат матнида барча иловаларга ҳаволалар берилиши керак. Иловалар ҳужжат матнида уларга ҳаволалар берилган тартибда жойлаштирилади, охирида жойлаштирилмаган «Библиография» маълумотнома иловаси буздан мустасно.

6.14.3 Ҳар бир илова янги бетдан бошланиб саҳифанинг юкори қисмининг ўртасида «Илова» сўзи, унинг белгиси ва даражаси кўрсатилиши керак.

Илова матнга нисбатан бош ҳарфда алоҳида сағрдан ёзилган симметрик сарлавҳага эга бўлиши керак.

6.14.4. Иловалар Ё, З, Й, О, Ч, Ы, Ё, Ъ харфларидан ташқари, А дан бошлаб рус алифбосининг бош ҳарфлари билан белгиланади. «Илова» сўздан кейин кетма-кетлик тартибини белгиловчи ҳарф берилди.

Иловаларни I ва O ҳарфларидан ташқари, логин алифбосининг ҳарфлари билан белгилаш мумкин.

Рус ва логин алифбоси ҳарфларидан тўлиқ фойдаланиб бўлинганда, иловаларни араб рақамлари билан белгилани мумкин.

Агар ҳужжатда битта илова бўлса, у «А илова» деб белгиланади.

6.14.5 Ҳар бир илова матни, зарур бўлганда ҳар бир илова доирасида рақамланмаган бўлимлар, кичик бўлимлар, бандлар, кичик бандларга бўлиниши мумкин. Рақам олдида бу илованинг белгиси қўйилади.

6.14.6 Иловалар ҳужжатнинг қолган қисмлари билан умумий бўлган саҳифаларнинг узвий рақамланганига эга бўлиши керак.

Зарур бўлганда бундай илова «Мундарижа»га эга бўлиши мумкин.

6.14.7 Мустақил ҳужжат сифатида чиқарилган иловалар ёки қисмларга ҳужжатнинг кодида унинг тартиб рақамини кўрсатган ҳолда ҳужжат қисмига каби белги берилади.

А ИЛОВА
(мажбурий)

ИТИ тўғрисидаги ҳисобот учун реферат тайёрлаш мисоли

Реферат

Ҳисобот 85 б., 2 қ., 24 та расм., 12 та жадв., 50 та манба, 2 та илова.

РАСХОДОМЕРНЫЕ УСТАНОВКИ, ПОРШЕНЕВЫЕ РАСХОДОМЕРЫ, ТАХОМЕТРИЧЕСКИЕ РАСХОДОМЕРЫ, ИЗМЕРЕНИЕ, БОЛЬШИЕ РАСХОДЫ, ГАЗЫ

Тадқиқот объекти бўлиб, газнинг катта сарфларини ўлчаш ва аниқ ифодалаш учун мўлжалланган поршенли қурилмалар ҳисобланади.

Ишнинг мақсади – қурилмаларнинг метрологик тадқиқотлари методикасини ва уларни амалга ошириш учун стандарт бўлмаган аппаратурани ишлаб чиқиш.

Иш жараёнида алоҳида ташкил этувчилар ва қурилмалар умумий ҳатолигининг экспериментал тадқиқотлари ўтказилди.

Тадқиқот натижасида биринчи марта икки поршенли реверсив сарфўлчегич қурилмалари яратилди: биринчиси $0,07 \text{ м}^3/\text{с}$ гача бўлган сарфлар учун, иккинчиси - $0,33 \text{ м}^3/\text{с}$ гача сарфлар учун мўлжалланган.

Асосий конструктив ва техник-эксплуатацион кўрсаткичлари: газ сарфининг катта кўрсаткичларидаги ўлчашнинг юқори даражадаги аниқлиги.

Жорий этиш даражаси – иккинчи қурилма ишлаб чиқилган методика бўйича намунали сифатида аттестацияланган.

Қурилмаларнинг самарадорлиги уларнинг ўлчанадиган жараёнларнинг боришига кичик таъсири билан белгиланади. Икки қурилма ҳам sanoat ротацион газ ўлчегичларини ҳамда тахометрик сарфўлчегичларни даражалаш ва текшириш учун қўлланиши мумкин.

Б ИЛОВА
(мажбурий)

Титул варақларини расмийлаштириш мисоллари

1-мисол ИТИ тўғрисидаги ҳисоботнинг титул варағи
Россия Федерациясининг
умумий ва касб-хунар таълими вазирлиги

**УФА ДАВЛАТ АВИАЦИЯ ТЕХНИК
УНИВЕРСИТЕТИ**

УЎТ 378.14
Давлат рўйхат рақ.1970006723
Инв. рақ

ТАСДИҚЛАЙМАН

Илмий иш бўйича
университет проректори
_____ Н.С. Жернаков
«__» _____ й.

**ИЛМИЙ-ТАДҚИКОТ ИШИ ТЎҒРИСИДА
ҲИСОБОТ**

Россия фуқаролик олий ўқув юртларида харбий мутахассислар
тайёрлашнинг ижтимоий-иқтисодий муаммолари

Мавзу:

**ИЖТИМОЙ ЖАРАЁН СИФАТИДА
АРМИЯНИ ФЕМИНИЗАЦИЯЛАШ
(оралик)**

Илмий иш бўйича
проректор ўринбосари

_____ Р.А. Бадамшин
имзо, сана

Мавзу раҳбари

_____ Г.А. Кабакович
имзо, сана

Уфа 1999

2-мисол ИТИ тўғрисидаги ҳисоботга тегишли иловалар китобининг титул varaғи

Г.П. Кржижановский номидаги Меҳнат Қизил
Байроқ Ордени Давлат илмий-тадқиқот
энергетика институти (ЭИТИ)

УЎТ 662.612.3
ЮТГ УМТ
Давлат рўйхат рақ. 01890083597
Инв. рақ.

ТАСДИҚЛАЙМАН
ЭИТИ директор ўринбосари
техн. фанлари доктори
_____ Е.И.Королев
«__» _____ й.

ОТЧЕТ О НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
КИНЕТИКИ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ ОКИСЛОВ
АЗОТА И СЕРЫ ПРИ СЖИГАНИИ ТОПЛИВА
(якуний)

5-қисм

ИЛОВАЛАР

Х-Д №1217/89

Бўлим мудирини

имзо, сана

С.С.Филимонов

Лаборатория мудирини

имзо, сана

Е.В. Самуилов

ИТИ раҳбарини

имзо, сана

Г.Я. Герасимов

Норма назорагини

имзо, сана

В.П. Кошкарёв

Москва 1989

3-мисол Бир бажарувчи томонидан бажарилган ИТИ тўғрисидаги ҳисоботнинг титул varaги

Россия Федерациясининг умумий ва касб-хунар таълим вазирлиги

**ИРКУТСК ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЙ АКАДЕМИЯСИ
(ИДИА)**

УЎТ 338.242

Давлат рўйхат рақ. 01980002302

Инв. рақ.

ТАСДИҚЛАЙМАН

Илмий иш бўйича проректор
иқтисод. фанлари доктори, МАН
ВШ академиги

_____ В.И.Самаруха

«__» _____ й.

**ИЛМИЙ-ТАДҚИКОТ ИШИ ТЎҒРИСИДА
ҲИСОБОТ**

Корхонанинг банкротлик хавфини диагностика қилиш

**КОРХОНА БАНКРОТЛИК ХАВФИНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ
(яқуний)**

Г-50

Илмий раҳбар
иқтисод. фанлари д-ри,
проф, МАН ВШ
академиги

_____ имзо, сана

Г.В. Давидова

Норма назорати

_____ имзо, сана

К.Л. Иванова

Иркутск 1998

В ИЛОВА
(маълумот учун)

Бажарувчилар рўйхатини расмийлаштириш мисоли

БАЖАРУВЧИЛАР РЎЙХАТИ

Мавзу раҳбари, филология фанлари д-ри	_____	Г.А. Кабакович (кириш, хулоса)
	имзо, сана	
Мавзу бажарувчилари	_____	М.В.Макагрова (1-3 бўлим, хулоса)
	имзо, сана	Ю.Г. Спицин
	_____	(3- бўлим)
	имзо, сана	
Норма назорати	_____	А.В. Костюнина
	имзо, сана	
Бирга бажарувчилар:		
Катта илмий ходим	_____	Т.Д. Меркулова
техн. фанлари номзоди	имзо, сана	(2- бўлим, НТЦ «Иформрегистр»)

ДАВЛАТ СТАНДАРТИ

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

**АХБОРОТ ТИЛЛАРИ ЛУҒАТЛАРИ ВА АТАМАЛИ МАЪЛУМОТЛАР
УЧУН КОММУНИКАТИВ ФОРМАТ**

Ўзув мазмуни

ГОСТ 7.47 -84

**Стандартлар бўйича Давлат қўмитаси
Москва**

Стандартлар бўйича Давлат қўмитаси
Фан ва техника бўйича Давлат қўмитаси
Фанлар академияси
Ихтиро ва кашфиёт ишлари бўйича Давлат қўмитаси
Авиация саноати вазирлиги
Кемасозлик саноати вазирлиги томонидан ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

БАЖАРУВЧИЛАР:

В.И. Федосимов, Г.Г. Белоногов, А.В. Веселовский, Ю.В. Сипапин,
А.А. Полтев, Л.Ю. Герасимов, Э.П. Зарубин (руководители темы),
В.А. Гарбарчик, В.Н. Белоозеров, Л.П. Веряскина, Н.Д. Кравченко,
Е.Н. Казаков, В.С. Горбаченко, А.Б. Антопольский, Ю.Ф. Протопопов,
Ю.П. Венедиктов

Стандартлар бўйича Давлат қўмитаси томонидан КИРИТИЛГАН

Раис ўрипбосари В.И.Кипаренко

Стандартлар бўйича Давлат қўмитаси 1984 йил 28 февралдаги 707-сон
қарори билан ТАСДИҚЛАНГАН ВА АМАЛГА КИРИТИЛГАН

ДАВЛАТ СТАНДАРТИ

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши
бўйича стандартлар тизими**

**АХБОРОТ ТИЛЛАРИ ЛУҒАТЛАРИ ВА
АТАМАЛИ МАЪЛУМОТЛАР УЧУН
КОММУНИКАТИВ ФОРМАТ**

**ГОСТ
7.47 -84**

Ўзув мазмуни

System of standards on information, libraries and publishing. Communicative format for vocabularies of information retrieval languages and terminological data.
Content of records

СТШУТ 0007

Стандартлар бўйича Давлат кўмитасининг 1984 йил 28 февралдаги 707-сон қарори билан жорий этиш санои 1985 йил 1 январдан белгиланган

Ушбу стандарт магнит тасмадаги лексик ахборотни, шунингдек ўзув мазмуни, маълумотлар элементларининг таркиби ва идентификация килинишининг коммуникатив форматини белгилайди.

Стандарт автомаглаштирилган ахборот тизимлар ўртасида алмашиш учун ахборот тиллари луғатларининг лексикаси, атамашунослик ва бошқа лексикографик манбаларни магнит тасмаларда тақдим этишга тааллуқли бўлиб, илмий-техник ахборот органлари учун мажбурийдир.

Ушбу коммуникатив форматнинг белгиланиши АТЛАФ – ахборот тилларининг лексикаси билан алмашиш формати.

Ахборот-кидирув тезаурусларини тақдим этиш қисмида стандарт ГОСТ 7.25-80 билан бирга қўлланиши керак.

1 Умумий қоидалар

1.1 Коммуникатив форматдан қуйидаги лексикографик манбалардаги ахборотни магнит тасмаларга ўзиш учун қўлланилади:

бир тилли ахборот-кидирув тезауруслари;
 кўп тилли ахборот-кидирув тезауруслари;
 илмий-техник ахборотнинг рубрикатори (таснифлари) (шу жумладан,
 УЎТ ва ИТАДАТ Рубрикатори);
 предмет рубрикаларининг рўйхатлари (луғатлари);
 атамалар ва таърифлар учун стандартлар;
 атамашунослик луғатлари ва маълумотномалар.

1.2 Коммуникатив формат фақат маълумотлар билан аламашиш учун мўлжалланган. Ёзувлар структураси ахборот кидирувига мўлжалланмаган ва аниқ ахборот тизимларида маълумотларнинг ички структураси сифатида қўлланиши мажбурий эмас.

1.3 Лексикографик манба АТЛАФ форматига ҳар бири бир луғат мақоласининг манбасига мослаштирилган ёзувларнинг кетма-кетлигида тақдим этилади. Ёзувнинг асосий элементни **бош лексик бирлик** (БЛБ) ҳисобланади. Ушбу луғат мақоласида кўшимча ахборот берилган лексикографик манба сўзлигининг элементидир.

1.4 Битта магнит тасмаси ҳам битта, ҳам бир неча манбаларга тегишли бўлган ёзувларни ўз ичига олиши мумкин, бунда ҳар бир манба тўлиқ ёки қисман тақдим қилиниши мумкин.

Турли хилдаги ёзувларни қўллаб ёзув атамалари ўртасига манбанинг тизимлаштирилган кўрсаткичининг рубрикалари ёзурилли қўйган ҳолда, магнит тасмасида лексик бирликларнинг тизимлаштирилган таснифларини ақс эттириш, шунингдек лексик бирликлар кўрсаткичларининг ҳар хил турларини ўз ичига олган манбаларни тақдим этиш мумкин.

1.5 Турли ахборот тизимларида бир хил ёки боғлиқ манбаларнинг синхрон юритилишини таъминлаш учун форматда манбанинг лексик таркибидаги ўзгаришларни узатиш воситалари кўзда тутилган.

1.6 Коммуникатив формат воситалари томонидан таърифланадиган маълумотлар структурасининг тури – турли хилдаги боғлиқдаги ва семантик боғланган чўққиларни гуруҳлаш имкониятига эга бир поғонали дарахт. Ҳар бир ёзувда БЛБ ва маълумотлари элементининг белгиси ёрдамида БЛБ га нисбатан кўрсатилган уларнинг ўрни ёки боғлиқлиги кўрсатилган бошқа маълумотлар элементлари мавжуд.

1.7 Агар лексик ва терминологик тизимларнинг ривожланиш жараёнида янги семантик мупосабатлар ва боғлиқликларнинг ушбу стандартда тақдим этилмаган янги турларини аниқлашга эҳтиёжи туғилса, улар ИТАДАТнинг ахборот тилларини юритишнинг автоматлаштирилган тизимида (АТЮАТ) рўйхатдан ўтказилади.

1.8 Коммуникатив форматда маълумотларни кодлаш СТ СЭВ 358-76 (КОИ-8 -жадвали), символларнинг кенгайтирилган рўйхатини кодлаш – ГОСТ 7.28-80, ГОСТ 7.29-80, ГОСТ 7.30-80 талабларига мувофиқ бўлиши

керак. Тақдим этилиши учун 8-битли кодларнинг кенгайтирилишини талаб қиладиган маълумотлар элементларининг структураси - СТ СЭВ 360-76 бўйича. Агар ахборотни фақат бош ҳарфларда кўрсатиш етарли бўлса, ДКОИ кодини қўллаш мумкин.

2 Лексикографик ахборотни тақдим этиш усули

2.1 Магнит тасмадаги (МТ) ёзув структу-раси ГОСТ 7.14-84 талаб ларига мувофиқ бўли-ши керак

Индикатор ва идентификаторларсиз структура вариантдан фойдаланилади.

ИТАДАТ макротезаурус ахборотини тақдим этиш учун, индикатор ва идентификаторлар мавжуд бўлган структура вариантдан фойдаланишга йўл қўйилади.

Блокнинг максимал узунлиги 16000 байт бўлган ўзгарувчан узунликдаги блоклаштирилган ёзувлари қўлланилади.

2.2 Ёзув маркерн компонентларининг қиймати

2.2.1 5-ҳолат қиймати (ёзув мақоми) – 1-жадвалга қар.

1-жадвал

Маркер 5-ҳолатининг қиймати	Ёзув мақоми	Тушунтириш
1	Янги	Луғат мақоласи массивда илк маротаба киритилмоқда
3	Ўзгартирувчи	Луғат мақоласи аввал киритилган мақола ўрнига киритилади, унинг ёзуви худди ўша идентификаторга эга.
5	Тугатувчи	Ёзув аввал киритилган ёзувнинг худди ўша идентификаторига эга ёзувини тугатади

2.2.2 Маркер 20-ҳолатининг қиймати («маълумотлар майдонининг узунлиги» майдон узунлиги) - 4

2.2.3 Маркер 21-ҳолатининг қиймати («Бошланғич символ майдонининг узунлиги» майдон узунлиги) - 5

2.2.4 Маркер 22-ҳолатининг қиймати («Қўллашда аниқланадиган қисм узунлиги» майдон узунлиги) - 4

2.3 Маълумотнома мақоласидаги маълумотлар майдонлар и қийматларини идентификация қилиш қоидалари

2.3.1 Ўрнатиладиган белгилар рўйхати ва уларнинг қийматлари маълумотлар элементларининг спецификациясида келтирилган (3-бўлим). Маълумотлар майдонлари семантик топфаларининг фарқи 2-жадвалга мувофиқ белгининг биричи символини белгилайди.

2.3.2 Қўллашда аниқланадиган қисмнинг биринчи учта ҳолатида, СТ-СЭВ 251-76 тегишли маълумотлар майдони тилининг лотин коди жойлаштирилади. Агар маълумотлар элементи учун тилни кўрсатиш маънога эга бўлмаса, бу ҳолатлар бўш жойлар билан тўлдирилади.

Тўртинчи ҳолат бир ёзув доирасида маълумотларнинг алоҳида майдонлари орасидаги боғлиқликни кўрсатиш учун фойдаланилади. Биргаликда кўриб чиқиладиган маълумотларни ўз ичига олган майдонлар кўрсатилган ҳолатда ўхшаш символлар билан идентификация қилинади. Бу ҳолда символлар 1; ... 9. А, ..., Z қаторидан кетма-кет танланади. Агар маълумотлар элементлари ўртасидаги боғлиқлик белгиланмаган бўлса, кўрсатилган ҳолатда бўш жой қолдирилади.

2-жадвал

Белгининг биринчи симболи	Ахборот тури
0*	Идентификацион маълумотлар
1	Луғат мақоласининг бош лексик бирлиги
2	Морфологик маълумотлар
3	Предметли-тематик тасниф
4	Таърифлар, мисоллар, контекстлар
5	Лексик birlikлар ўртасидаги муносабатлар
6	Бош лексик birlikнинг бошқа тилдаги эквивалентлари
7	Бошқа ахборот
8	Манба таърифи
9	Резерв

Мисол. Антенналар диапазон бўйича кенг полосали, УҚТ ва бошқа, шакли бўйича – параболик, сферали ва бошқа шаклларга ажратилади.

Белги	Боғлиқлик кўрсаткичи	Лексик birlik	Тўшунтириш
100		антенналар	БЛБ
540	1	диапазон	Бўлиниш аспекти
532	1	кенг полосали антенналар	«Диапазон» бўлиниш аспектидаги қуйи турувчи тушунча
532	1	УҚТ - антенналар	«Диапазон» бўлиниш аспектидаги қуйи турувчи тушунча
540	2	шакл	Бўлиниш аспекти
532	2	параболали антенналар	«Шакл» бўлиниш аспектидаги қуйи турувчи тушунча
532	2	сферали антенналар	«Шакл» бўлиниш аспектидаги қуйи турувчи тушунча

* Бу ерда ва кейинчалик О харфидан ажралиб туриши учун ноль 0 белгиси билан белгиланади.

2.4 Маълумотлар майдонларида ахборотни ёзиш коидалари

2.4.1 Ҳар бир маълумотлар элементига маълумотнома мақоласи ва маълумотлар майдони тўғри келади. Маълумотлар элементининг семантикаси ва киймати, шунингдек унинг бош лексик бирликка (БЛБ) бўлган муносабати маълумотнома мақоласида белги билан белгиланади. Барча майдонлар ўзгарувчан узунликка эгадир.

2.4.2 Ёзувдаги маълумотларнинг барча элементлари бош лексик бирликка (БЛБ) нисбаган кўриб чиқилади. Боғлиқлик кўрсаткичлари билан гурухлаштирилган маълумотлар элементлари ҳам БЛБга нисбатан бир бутун сифатида кўриб чиқилади. Агар маълумотлар элементларини боғлиқлик кўрсаткичлари орқали гурухлаш тушунишнинг турлилиги ёки ноаниқлигига олиб келса, илова қилинган ҳужжатларда изоҳлар келтирилиши керак.

2.4.3 Маълумотлар элементлари маълумотлар майдонида биттадан ёзилади.

2.4.4 Битта тоифага тегишли маълумотларнинг бир неча нусхалари мавжуд бўлганда уларнинг ҳар бири алоҳида маълумот майдонида, маълумотнома мақоласининг ҳар бир майдонига мувофиқ келадиган ягона белги билан ёзилади. Маълумот элементларининг такрорланишига йўл қўйилиши 3-жадвалда кўрсатилган.

Агар бир хил белгига эга маълумот элементлари бир неча нусхаларининг қўлланилиши тушунишнинг турлилиги ёки ноаниқлигига олиб келса, илова қилинган ҳужжатларда изоҳлар келтирилиши керак.

2.4.5 Турли хилдаги маъбалар учун маълумотлар элементларининг мажбурийлиги ва қўлланилиши 3-жадвалда кўрсатилган.

3- жадвал. Маълумотлар элементларини қўллаш

Белги	Маълумот элементининг номи	Такрорланиши	Маъба турлари бўйича мажбурийлик ва қўлланиши									
			М	В	Т	К	П	Р	С	Р	U	D
001	Ёзув идентификатори	Йўқ	М	М	М	М	М	М	М	М	М	М
014	Ёзув яратувчиси	Ҳа	М	М	М	М	М	М	М	М	М	М
016	Ёзувни яратиш санаси	Йўқ	М	М	М	М	М	М	М	М	М	М
030	Шарҳлар	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ
100	Бош лексик бирлик	Ҳа	М	М	М	М	М	М	М	М	М	М
155	Ёрдамчи кўрсаткичдаги лексик бирлик шакли	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ
130	Қисқа шакл	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	+	+	-	Мэ
131	Аббревиатура	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	Мэ
142	Сўз бирикмасининг қисқа шакли	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	Мэ

3-жадвалнинг давоми

Белги	Маълумот элементининг номи	Такроп ланиш и	Манба турлари бўйича мажбурийлик ва қўллаши									
			М	В	Т	К	П	Р	S	R	U	D
135	Тўлик шакл	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	Мэ
150	БЛБ белгиланиши	Ҳа	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
300	ИТАДАТ Рубрикатори бўйича манба индекси	Ҳа	М	М	М	М	М	М	М	М	М	М
301	ИТАХК Рубрикатори бўйича манба индекси	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ
302	Тасниф номи	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ
303	Манба мавзусининг индекси	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ
304	АТЮАТда рўйхатга олинган Рубрикатор бўйича манба мавзусининг индекси	Ҳа	+	+	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ
306	Манба учун УЎТ индекси	Йўқ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
308	Манба учун К.Т индекси	Йўқ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
311	ИТАХК Рубрикатори бўйича БЛБ индекси	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ
312	ИТАДАТ Рубрикатори бўйича БЛБ индекси	Ҳа	+	+	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ
313	БЛБ мавзусининг индекси	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ
314	АТЮАТда рўйхатга олинган Рубрикатор бўйича БЛБ индекси	Ҳа	+	+	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ
316	БЛБ учун УЎТ индекси	Ҳа	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
320	Мақола тури	Йўқ	М	М	М	М	М	М	М	М	М	М
400	Аниқлаш, изоҳлаш	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	+	+	Мэ	+
402	Аниқлаш	Йўқ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	+	+	-	+
404	Изоҳлаш	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	+	+	-	+
406	Релятор	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ
420	Контекст	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ
434	Изоҳ	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ
440	Матнли бўлмаган ахборотнинг мавжудлиги	Ҳа	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	+	+	-	+
500	Синонимик ЛБ	Ҳа	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	+
502	Синоним	Ҳа	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	+
504	Квазисиноним	Ҳа	-	-	-	Мэ	-	Мэ	+	+	-	+
506	Тавсия эгилмайдиган синоним	Ҳа	-	-	-	-	+	Мэ	-	-	-	+
511	«Биргаликда қаранг» ҳаволаси	Ҳа	-	-	-	-	+	Мэ	-	-	-	Мэ
513	«Фойдаланинг» ҳаволаси	Йўқ	-	-	-	-	+	Мэ	-	-	-	Мэ

3-жадвалнинг давоми

Белги	Маълумот элементининг номи	Такрор ланиш и	Манба турлари бўйича мажбурийлик ва қўлланиши									
			М	В	Т	К	П	Р	С	Р	U	D
517	«Эквивалент» ҳаволаси	Ҳа	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	+
520	Юқоридаги тушунчалар	Ҳа	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	+
522	Род тушунчаси	Ҳа	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	+
524	Бутун	Ҳа	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	+
526	Бошқа юқоридаги тушунча	Ҳа	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	+
530	Қуйидаги тушунча	Ҳа	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	+
532	Тур тушунчаси	Ҳа	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	+
534	Қисм	Ҳа	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	+
536	Бошқа қуйидаги тушунчалар	Ҳа	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	+
540	Аспект	Ҳа	+	+	+	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	-	+
750	Қидирув массиви	Ҳа	+	+	+	+	+	+	-	-	М	М
751	Қидирув массивининг ҳажми	Ҳа	+	+	+	+	+	+	-	-	М	М
752	Статистик маълумотлар	Ҳа	+	+	+	+	+	+	-	-	М	М
800	Манба тури	Йўқ	М	М	М	М	М	М	М	М	М	М
809	ИТАХҚда узатиладиган манба белгиси	Йўқ	М	М	М	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	М	М
810	ИТАДАТда узатиладиган манба белгиси	Йўқ	М	М	М	М	М	Мэ	Мэ	Мэ	М	М
811	Манбанинг номи	Йўқ	М	М	М	М	М	М	М	М	М	М
812	Манба яратилган сана	Йўқ	М	М	М	М	М	М	Мэ	Мэ	М	М
813	Тасдиқлаш санаси	Йўқ	М	М	М	Мэ	Мэ	Мэ	М	М	М	М
814	Версия рақами	Йўқ	М	М	М	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	М	М
820	Манбадаги жойлашган ўрни	Ҳа	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
890	Муаллифлик ҳуқуқи	Ҳа	М	М	М	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	Мэ	М	М
891	Масъул ташкилот	Ҳа	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
892	Манбанинг сўзга олиб берувчи	Ҳа	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
893	Манбанинг сакловчи	Йўқ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Изохлар

1 Шартли белгилар:

М – ҳар бир ёзувда иштирок этувчи мажбурий маълумотлар элементи. (ёки массивнинг биринчи ёзуви, 2.4.5-б.ни қўллаганда);

+ – манбада мавжудлигини кўрсатувчи мажбурий маълумотлар элементи.

Мэ – ёзувда бўлиши мумкин бўлган, бироқ унинг қиймати манбада кўрсатилган бўлса ҳам ундан фойдаланиш мажбурий бўлмаган маълумотлар элементи.

- - манбанинг ишбу тури тақдим этилганда ундан фойдаланиш мумкин бўлмаган ёки маънога эга бўлмаган маълумотлар элементи.

2. Ҳар бир (ёки фақат биринчи) узатиладиган ёзувда, ҳеч бўлмаганда, 890 ёки 891 белгилари маълумотлар элементларидан бири иштирок этиши керак.

Агар 014, 016, 300, 301, 302, 303, 304, 306, 308, 750, 751, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 890, 891, 892, 893 белгиларига эга манбага тўлиқ тегишли бўлган маълумотлар элементлари алмашув массивининг барча ёзувлари учун бир хил бўлса, уларни биринчисидан ташқари барча ёзувларда тушириб қолдириш мумкин. Бу тўғрисида илова қилинган ҳужжатларда кўрсатилган бўлиши керак.

2.4.6 Агар манбада, масалан, халқаро атамашунослик стандартларида, икки ва ундан кўп тенг ҳуқуқли (ишбу манба учун) тилдан фойдаланилса, турли тиллардаги бош лексик бирликлари бўлган атамалар 100 белгисига эга алоҳида маълумотлар майдонларида ёзилади. Бошқа ҳолларда, 600-605 белгисига эга маълумотлар элементларидан фойдаланилади.

2.4.7 АТЮАТ форматидаги лексик ахборот ёзувларининг мисоллари маълумотнома иловасида келтирилган.

3 Маълумотлар элементларининг спецификацияси

001. ЁЗУВ ИНДЕНТИФИКАТОРИ

Мазмуни. Ёзувнинг бир хиллигини идентификация қилувчи рақамли код. Ёзув идентификатори мамлакат, идентификаторни берадиган ташкилот - ёзув яратувчисини, шунингдек, идентификатор берилган йил, асосида ёзув тузилган массивни ва ёзувнинг тартиб рақамини белгилайди.

Ёзиш усули. Маълумотлар элементи структурадаги 22-символи код ёрдамида ёзилади

СССXXXXXXITMMMMNNNNNN,

бунда СССР – СТ СЭВ 252-82 бўйича мамлакатнинг рақамли коди;

XXXXXX – ўнг тарафга текисланадиган ва зарур бўлганда, етакчи поллар билан тўлдириладиган, ёзувни

яратган ташкилот коди;

ГГ – йилнинг охириги икки раками;

MMMMM – ўнг тарафга текисланадиган ва зарур бўлганда
етакчи ноллар билан тўлдириладиган массив
раками;

NNNNN – ўнг тарафга текисланадиган ва зарур бўлганда
етакчи ноллар билан тўлдириладиган массивдаги
ёзув раками.

014 ЁЗУВ ЯРАТУВЧИСИ

Мазмуни. Ёзувни амалга оширган ва унга ёзув идентификаторини берган ташкилотнинг номи.

Ёзиш усули. Расмий номи.

016 ЁЗУВ ЯРАТИЛГАН САНА

Мазмуни. Ёзувни яратувчи-ташкилот томонидан магнит тасмага ёзилган сана.

Ёзиш усули. Узунлиги 8 та символдан иборат бўлган маълумотлар майдони ГГГГММДД форматдаги санани ўз ичига олади, бунда ГГГГ – йил рақамлари, ММ – йилнинг ой рақами, ДД – ойдаги кун рақами.

030. ШАРХ

Мазмуни. Ихтиёрий маън

Ёзиш усули. Эркин.

100. БОШ ЛЕКСИК БИРЛИК (БЛБ)

Мазмуни. Ушбу ёзувда лексикографик манбадаги сўзлик элементга нисбатан манбанинг бир луғат мақоласига тегишли бўлган ахборот келтирилган.

Ёзиш усули. БЛБ манбада кўрсатилган шаклда берилади.

115. ЁРДАМЧИ КЎРСАТКИЧДАГИ ЛЕКСИК БИРЛИК ШАКЛИ

Мазмуни. БЛБ ёрдамчи кўрсаткичларда келтирилган (инвертирланган шакл ва бошқа) шакл.

Изоҳ - Агар ушбу шакл сўзликдаги БЛБ шаклига тўғри келмаганда қўлланилади.

Ёзиш усули. Манбада тақдим этилган шаклда.

130. ҚИСҚА ШАКЛ

Мазмуни. Агар манбада 131 ва 132 белгиларига эга бўлган маълумотлар элементининг дифференциацияси бўлмаса, БЛБ тўлиқ ўзининининг ҳар қандай қисқартмаси.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган шаклда.

131. АББРЕВИАТУРА

Мазмуни. БЛБ қисмлари битта қисқа сўз шаклига бирлашган лексик бирлик шакли.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган шаклда

Мисоллар.

а) Бош ҳарфли аббревиатура:

Бирлашган Миллатлар Ташкилоти – БМТ.

б) Бўгинли аббревиатура:

герметик контакт – геркон

в) График аббревиатура:

шаҳар – ш.

кишлоқ хўжалиғи – к.-х.

туман – тум.

132. СЎЗ БИРИКМАСИНИНГ ҚИСҚА ШАКЛИ

Мазмуни. Сўз бирикмаси қийматини сақлаб қолиш шарти билан баъзи сўзлар гушириб қолдирилган БЛБ шакли. Сўзларнинг сўз ясовчи ўзгаришларига ва ифода этиладиган тупунча ҳажмининг айрим кенгайтирилишига йўл қўйилади.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган шаклда.

135. ТЎЛИҚ ШАКЛ

Мазмуни. Агар БЛБ атаманинг қисқа шакли бўлса, у тўлиқ ёзилади.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган шаклда.

150. БЛБ БЕЛГИЛАНИШИ

Мазмуни. Манбадаги БЛБнинг идентификацион коди ёки индекси.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган шаклда.

Мисоллар:

а) ихтироларнинг халқаро тасниф (МКИ) ҳолати 01К1/00

Термометрлар конструкциясининг элементлари

150 белгиси маълумот элементларининг мазмуни: 01 К 100.

б) «Давлат стандартини стандартлаштириш бўйича тезауруслар»

мақоласи

ТЕЗЮРАР МАШИНАЛАР 107110

в) ТРАНСПОРТ МАШИНАЛАРИ

15 белгисига эга маълумотлар элементининг мазмуни: 107110

300. ИТАДАТ РУБРИКАТОРИ БЎЙИЧА МАНБА ИНДЕКСИ

Мазмуни. ИТАДАТ Рубрикатори қондаларига мувофиқ манба мавзусининг белгиланиши.

Ёзиш усули. Рубриканинг иерархик даражасидан келиб чикиб қуйидаги структуралардан бири танланади: XX, XXXX, XXXXXX. Агар манба юқори даражанинг ўптадан ортиқ рубрикалари билан тавсифланса, маълумотлар элементи икки бўш жойдан иборат бўлади.

301. ИТАХК РУБРИКАТОРИ БЎЙИЧА МАНБА ИНДЕКСИ

Мазмуни. ИТАХК Рубрикатори қондаларига мувофиқ манба мавзусининг белгиланиши

Ёзиш усули. 300 белгисига эга маълумотлар элементига ўхшаш

302. ТАСНИФЛАР ПОМЛАРИ

Мазмуни. Манба мавзусини ёки БЛБни тавсифлаш учун қўлланиладиган тасниф номи ёки белгиси.

Ёзиш усули. Эркин. 303ёки 313 белгисига эга маълумотлар элементининг алоқа кўрсаткичи зарур.

Изоҳ - АТЮАТда рўйхатга одинаман рубрикаторлар (таснифлар) учун қўлланилади.

303. Манба мавзусининг индекси

Мазмуни. 302 белгисига эга маълумотлар элементи билан белгиланган тасниф бўйича манба мавзусининг белгиланиши.

Ёзиш усули. Қўлланиладиган таснифларда қондалари бўйича. 302 белгисига эга маълумотлар элементининг боғлиқлик кўрсаткичи зарур.

304. АТЮАТда РЎЙХАТДАН ЎТКАЗИЛГАН РУБРИКАТОР БЎЙИЧА МАНБА МАВЗУСИНИНГ ИНДЕКСИ

Мазмуни. ИТАДАТ Рубрикаторининг ривожланиши бўлган рубрикатор бўйича манба мавзусининг белгиланиши.

Ёзиш усули. Маълумотлар майдони. АТЮАТ тақдим этган локал рубрикаторнинг рўйхат рақамига ва = белгиси билан ажратилган рубрика кодига эга. Рубрика коднинг биринчи 6 симболи 301 белгисига эга маълумотлар элементига ўхшаш равишда ёзилади.

306. МАНБА УЧУН УЎТ ИНДЕКСИ

Мазмуни. Манбага берилган ва анъанавий шаклда нашр этишда титул varaғига қўйиладиган индекс.

Ёзиш усули. Манбада келтирилган шаклда

308. МАНБА УЧУН КБК ИНДЕКСИ

Мазмуни. Хужжатларни кутубхона-библиографик тизимлаштириш қондаларига мувофиқ манбага берилган КБТ индекс.

Ёзиш усули. КБТ бўйича индекслаш қондаларига мувофиқ

311. ИТАХК РУБРИКАТОРИ БЎЙИЧА БЛБ ИНДЕКСИ

Мазмуни. ИТАХК Рубрикатори бўйича рубрикалар кодлари, уларнинг тушунча соҳасига БЛБ билан ифодаланувчи тушунча киради.

Ёзиш усули. 300 белгисига эга маълумотлар элементига қаранг.

312. ИТАДАТ РУБРИКАТОРИ БЎЙИЧА ИНДЕКС

Мазмуни. ИТАДАТ Рубрикаторининг рубрикалар кодлари, англаш сферасида ифодаланувчи БЛБ тушунча.

Ёзиш усули. 300 белгиси маълумотлар элементига қаранг.

313. БЛБ МАВЗУСИ ИНДЕКСИ

Мазмуни. 302 белгисига эга маълумотлар элементи билан белгиланган тасниф бўйича БЛБ мавзусининг белгиланиши.

Ёзиш усули. 303 белгисига эга маълумотлар элементига қаранг.

314. АТЮАТда РЎЙХАТДАН ЎТГАН РУБРИКАТОР БЎЙИЧА БЛБ ИНДЕКСИ

Мазмуни. ИТАДАТ Рубрикаторини ривожлантирувчи рубрикатор бўйича БЛБ мавзусининг белгиланиши.

Ёзиш усули. 304 белгисига эга маълумотлар элементиغا қаранг.

316. БЛБ УЧУН УЎТ ИНДЕКСИ

Мазмуни. УЎТ коидаларига мувофиқ БЛБ мавзусини белгилайдиган индекс.

Ёзиш усули. УЎТда кўзда тутилган шаклда

320. МАҚОЛА ТУРИ

Мазмуни. БЛБ турини белгилаш (4-жадвал)

4-жадвал

Белгил аниши	БЛБ тури	Манба тавсифи
A	Дескриптор	Ахборот-қидирув тезауруси, дескриптор лугати
B	Аскриптор	Хулди шунинг ўзи
I	Индентификатор	«
O	Дескрипторга номзод	«
K	Асосий сўз	Асосий сўзлар лугатлари
N	Стандартлаштирилган атама	Атамашунослик стандарти
Q	Тавсия этилган атама	Атамашунослик қўлланмалари
N	Йўл кўйилмайдиган, тавсия этилмаган атама	Атамашунослик манбалари
D	Луғат тизими кўрсаткичи рубрикасининг номи	Луғатларнинг барча турлари
G	Фойдаланиладиган рубрика	Рубрикаторлар, таснифлар
U	Шартли ёки чиқариб ташланган рубрика	Хулди шунинг ўзи
R	Предмет рубрикаси	Предмет рубрикаларининг рўйхати
Z	Бошқалар	Манбаларнинг барча турлари

400. ТАЪРИФ, ИЗОҲ

Мазмуни. БЛБ ифодалаётган тушунча мазмунини очиб берувчи матн.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган шаклда.

Изоҳ -. Маълумотлар элементи манбада 402 ва 404 белгиларига эга маълумотлар элементи маънолари дифференциацияланмаган ҳолда қўлланилади.

402. ТАЪРИФ

Мазмуни. Қатъий мантикий дефиниция ҳисобланган ёки БЛБ мазмунининг норматив очиб берилиши сифатида белгиланган матн.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

404. ИЗОҲ

Мазмуни. Норматив таъриф ҳисобланмаган БЛБ маъносини изоҳловчи матн.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

406. РЕЛЯТОР

Мазмуни. БЛБ омонимиясини олиб ташлайдиган махсус сўз, сўз бирикмаси ёки бошқа белги.

Ёзиш усули. Манбага мувофик.

Изоҳ - АҚТ дескрипторининг релятори бош лексик бирликнинг қисми ҳисобланади ва унинг таркибида тақдим этилган бўлиши керак. 406 белгисига эга маълумотлар элементида унинг кўшимча кўрсатилиши мажбурий эмас.

420. КОНТЕКСТ

Мазмуни. БЛБдан иборат ва унинг қўлланишини тасвирлайдиган боғловчи матн.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

434. ИЗОҲ

Мазмуни. БЛБ маъноси ёки қўлланиши тўғрисидаги маълумотлар.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда

440. МАТНЛИ БЎЛМАГАН АХБОРОТНИНГ МАВЖУДЛИГИ

Мазмуни. Манбанинг луғат мақоласидаги матнли бўлмаган ахборот (расмлар, формулалар, схемалар ва б.)нинг мавжудлиги ва тавсифи тўғрисидаги маълумотлар.

Ёзиш усули. Эркин.

500. СИНОНИМИК ЛЕКСИК БИРЛИК

Мазмуни. БЛБ маъносига яқин маънога эга бўлган ва БЛБ эквиваленти сифатида кўриладиган, БЛБ тилига тегишли бўлган лексик бирлик.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

Изоҳ - 502, 504 ва 506 белгиларига эга маълумотлар элементларининг маъноси дефференцияланмаган ҳолларда қўлланилади.

502. СИНОНИМ

Мазмуни. Маъносига кўра БЛБга мос келадиган лексик бирлик.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

Мисоллар.

а) тилшунослик – лингвистика – тилшунослик

б) булок – манба – чашма

в) товадаста – даста

г) мангал – кўра

д) ўпканинг шамоллаши – плевмония

504. КВАЗИСИНОНИМ

Мазмуни. Маъноси бўйича БЛБдан фарқ қиладиган, бироқ махсус фойдаланишда БЛБ эквиваленти сифатида қўлланиладиган, лексикографик манбага мўлжалланадиган лексик бирлик.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

Мисол. АҚТда синонимлар сифатида баъзи бир отлар ва уларга тегишли бўлган сифатлар кўринишида берилиши мумкин.

муаллиф – муаллифликка оид

автотрансформатор – автотрансформаторли

агрегат – агрегатли
 мослашувчанлик – мослашувчан
 ва х.

506. ТАВСИЯ ЭТИЛМАЙДИГАН СИНОНИМ

Мазмуни. Амалда БЛБ синоними сифатида қўлланиладиган, бироқ ушбу лексикографик манбада қўлланиш учун тавсия этилмайдиган (тақиқланадиган) лексик бирлик.

Ўзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

511. «БИРГАЛИКДА КЎРИЛСИН» ҲАВОЛАСИ

Мазмуни. Ушбу ўзувда ёзилган рубрикадан худди шундай номга эга бўлган, лекин рубрикатор (тасниф)нинг бошқа бўлимида жойлашган рубрикадан ҳавола.

Ўзиш усули. Маълумотлар майдони манба белгиланган шаклдаги рубрика кодига эга.

513. «Фойдалап» ҲАВОЛАСИ (ФДН)

Мазмуни. Маълумотлар элементи бекор қилинган рубриканинг ўзувида унинг ўрнида фойдаланиладиган рубрикани кўрсатади.

Ўзиш усули. Маълумотлар майдони фойдаланиладиган рубриканинг кодидан, зарур бўлганда, = белгиси билан ажратилган унинг номидан иборат.

Мисол.

ИХТ магни

Мурожаат усуллари С 035/50

С 03С5/56 (Рубрика бекор қилинди. Мазмуни 5/50 га ўтказилган).

Юқорида келтирилган магнит тасмадаги иккинчи ўзув

Белгилар	Маълумотлар элементи
100	┌
150	С03С5/56
513	С03С5/50 = мурожаат усуллари

517. «ЭКВИВАЛЕНТЛИК» (ЭКВ) ҲАВОЛАСИ

Мазмуни. Таснифнинг бошқа бўлимида жойлашган синонимик лексик бирликка ҳавола.

Ўзиш усули. Маълумотлар майдони лексик бирлик номидан, зарур бўлганда, = белгиси билан ажратилган унинг номидан иборат.

520. ЮҚОРИ ГУШУНЧАЛАР*

Мазмуни. Иерархик муносабат бўйича БЛБдан юқори турувчи, масалан, род тушунчасини ёки объектни белгиловчи лексик бирлик, бунда компонентлардан бири БЛБнинг маъноси ҳисобланади.

Ўзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

* Ушбу маълумотлар элементида БЛБ билан бевосита алоқада булган лексик бирликлар ёзилади.

Изоҳ - 522, 524 ва 526 белгиларига эга маълумотлар элементи маъноларини ажратиб бўлмайдиган ҳолларда қўлланилади.

522. РОД ТУШУНЧАСИ*

Мазмуни. БЛБ учун род тушунчасини англатувчи лексик бирлик.

Ўзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

524. БУТУН*

Мазмуни. «Қисм-бутун»га нисбатан қуйи турувчи юқори лексик бирлик

Ўзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

526. БОШҚА ЮҚОРИ ТУШУНЧАЛАР*

Мазмуни. 522 ва 524 белгиларига эга маълумотлар элементидан фарк қилувчи, иерархик муносабатлардаги юқорида турувчи лексик бирлик. Муносабат характери магнит тасмага илова қилинган ҳужжатларда изоҳланган бўлиши керак.

Ўзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

530. ҚУЙИ ТУРУВЧИ ТУШУНЧА*

Мазмуни. Тор мазмунга эга бўлган лексик бирлик, масалан, тур тушунчасини билдирувчи ёки БЛБ деб аталувчи объект қисми.

Ўзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

Изоҳ - 532, 534 ва 536 белгиларига эга маълумотлар элементларининг маъноси фарқланмаган ҳолларда қўлланилади.

532. ТУР ТУШУНЧАСИ*

Мазмуни. БЛБ учун тур тушунчасини билдирувчи лексик бирлик.

Ўзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

534. ҚИСМ*

Мазмуни. «Қисм-бутун»га нисбатан қуйи турувчи лексик бирлик.

Ўзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

536. БОШҚА ҚУЙИ ТУШУНЧАЛАР*

Мазмуни. 522 ва 524 белгиларига эга маълумотлар элементи билан назарда тутилганидан фарқ қилувчи, иерархик муносабатлардаги қуйи турувчи лексик бирлик. Қайд этиладиган муносабат тавсифи илова қилинган ҳужжатларда тушунтирилади.

Ўзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

540. АСПЕКТ

Мазмуни. Тушунча ҳажмининг бўлиниши, қисмининг ажратилиши ёки БЛБни бошқа лексик бирликлар билан ассоциатив боғлиқлиги учун асос бўладиган аспектнинг номи.

Ўзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда. Ушбу аспект бўйича тушунчалардан иборат маълумотлар элементлари билан боғлиқлик кўрсаткичи зарур.

* Ушбу маълумотлар элементидан БЛБ билан бевосита алоқада бўлган лексик бирликлар ёзилади.

Мисол. 2.3.2-бандга қар.

560. АССОЦИАТИВ ТУШУНЧА*

Мазмуни. БЛБ тезауруси билан ГОСТ 7.25-80 бўйича ассоциатив ҳавола оркали боғлиқ бўлган лексик бирлик.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

561. «ШУНИНГДЕК ҚАР.» ҲАВОЛАСИ

Мазмуни. БЛБга релевант бўлган ахборот бўлиши мумкин бўлган рубрикасини кўрсатувчи ИТА рубрикаторлари аппаратининг ҳавола-маълумот ҳаволаси.

Ёзиш усули. Маълумотлар майдони таркибида рубрика коди ва зарур бўлганда, = белгиси билан ажратилган номдан иборат.

576. КОМБИНАЦИЯДАН ФОЙДАЛАН

Мазмуни. Маълумотлар майдонларидаги ёзувга 576 белгиси билан киритилган бошқа лексик бирликлар билан комбинацияда БЛБ ўрнида келадиган лексик бирлик.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

577. МУҚОБИЛ ФОЙДАЛАН

Мазмуни. Ноаниқ маънога эга бўлган БЛБни алмаштириш учун танлашга бериладиган лексик бирликлар.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

580. АНТОНИМ

Мазмуни. Қарама-қарши маънога эга бўлган бирлик.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

583. «ҚАР.» ҲАВОЛАСИ

Мазмуни. Махсус маълумотлар элементида кўрсатилган БЛБнинг баъзи аспекти бўйича ахборот бўлиши мумкин бўлган бошқа рубрикани кўрсатувчи ИТА рубрикаторларининг ҳавола-маълумот аппаратининг ҳаволаси.

Ёзиш усули. Маълумотлар майдони рубрика кодига эга ва, зарур бўлганда, = белгиси билан ажратилган унинг номидан иборат. 540 белгили маълумотлар элементи учун алоқа кўрсаткичи зарур.

Изоҳ - Маълумотлар элементи ИТА рубрикатори учун қўлланилади. АКТда қўлланиладиган «қар.» ҳаволаси, 500, 504,506 белгиларига эга маълумотлар элементларида келтирилади.

585. «ОСТ. ОТ» ҲАВОЛАСИ

Мазмуни. ИТА рубрикаторининг маълумот-ҳавола апараты, «қар.» ҳаволасига қарама-қарши ҳавола.

Ёзиш усули. Маълумотлар майдони рубрика кодидан ва зарур бўлганда, = белгиси билан ажратилган унинг номидан иборат.

589. ТЕХНОЛОГИК ҲАВОЛА

Мазмуни. Лексикографик манбанинг бошқа лексик бирликка ихтисослаштирилмаган, уни юритиш ва эксплуатация қилишни ташкил этиш учун, масалан, лексик бирликнинг ҳавола мақоласида БЛБга тескари ҳаволанинг мавжудлигини кўрсатиш учун зарур бўлган ҳавола.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

600. БОШҚА ТИЛДАГИ ЭКВИВАЛЕНТ

Мазмуни. Агар 601, 603, 605, 607 белгиларига эга маълумотлар элементларининг дифференциацияси бўлмаса, БЛБ маъноси бўйича эквивалент сифатида кўриладиган чет тилидаги лексик бирлик.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

601. РАСМИЙ ТАРЖИМА

Мазмуни. Бироп-бир норматив ҳужжатга мувофиқ БЛБнинг чет тилидаги эквиваленти сифатида кўриладиган аниқ мувофиқлиги.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

603. ЧЕТ ТИЛИДАГИ ЯҚИН АТАМА

Мазмуни. Бошқа тилдаги маъноси бўйича яқин бўлган атама.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

605. ҚИСМАН ТАРЖИМА

Мазмуни. БЛБ маъноларидан бирига мос келадиган чет тилидаги лексик бирлик.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

607. КЕНГАЙТИРИЛГАН ТАРЖИМА

Мазмуни. Маъноларидан бири БЛБ маъносига мос келадиган чет тилидаги лексик бирлик.

Ёзиш усули. Луғат мақоласида келтирилган кўринишда.

610. ТАРЖИМАГА ИЗОҲЛИ БЕЛГИ КЎЙИШ

Мазмуни. Ушбу таржима учун мос бўлган кўн маънога эга БЛБ маъносини ажратувчи белги.

Ёзиш усули. Лексикографик амалиётига мувофиқ. Таржиманинг лексик бирлигига эга маълумотлар элементи билан алоқа бўлиши мажбурий.

720. БИБЛИОГРАФИК ҲАВОЛА

Мазмуни. У ёки бу маълумотлар элементи тўғрисидаги маълумотлар олинган ёки сақланган манбага библиографик ҳавола матни.

Ёзиш усули. Библиографик тавсиф қоидаларига мувофиқ.

721. ҲАВОЛА НОМЕРИ

Мазмуни. Мағширт тасмага ёзилган лексикографик манбага илова қилинган матн (сўз боши)да мавжуд библиографик ҳавола номери.

Ёзиш усули. Символли тақдим этишдаги ўнлик сон.

733. ИТАДАТНИНГ БОШҚА МАНБАЛАРИДА МАВЖУДЛИК

Мазмуни. Узатиладиган маънадан фарқ қиладиган, БЛБга мувофиқ бўлган лексик бирликка эга манбанинг рўйхатга олинган индекси (АТЮАТ номонидан берилган).

Ёзиш усули. Маълумотлар майдони рўйхатга олиш индексига ва зарур бўлганда, ҳавола манбасида берилган шаклдаги тегишли лексик бирикманинг матнига эга (ажраткич – =белгиси).

750. ҚИДИРУВ МАССИВИ

Мазмуни. Манба ахборот-қидирув тилининг лугати бўлган маълумотлар базаси (унинг номи, мавзуси, фойдаланиш шакллари)ни идентификация қилувчи маълумотлар.

751. ҚИДИРУВ МАССИВИНИНГ ҲАЖМИ

Мазмуни. Маълумотлар базасидаги қидирув образларининг сони.

Ёзиш усули. Символи такдим этишдаги 9-белгили ўнлик сон. 750 белгили маълумотлар элементи билан мажбурий алоқа.

752. СТАТИСТИК МАЪЛУМОТЛАР

Мазмуни. 750 ва 751 белгиларига эга маълумотлар элементи билан белгиланган массивдаги БЛБ тезлиги.

Ёзиш усули. Символи такдим этишдаги 9-белгили бутун ўнлик сон. 750 белгисига эга маълумотлар элементи билан алоканинг бўлиши мажбурий.

800. МАНБА ТУРИ

Мазмуни. Лексикографик манба турининг тавсифи (5-жадвал).

5-жадвал

Белгилашни	Манба тури
M	ИТАДАТ макротезауруси
B	Бирлашманинг базисли тезауруси
T	Тармоқ тезауруси ёки мақоми кўрсатилмаган тезаурус
K	Асосий сўзлар рўйхати
G	ИГА рубрикатори
P	Предмет рубрикаларининг рўйхати
S	Атамашунослик стандарти
R	Атамашунослик қўлланмаси (маълумотномаси), тавсия этилган атамалар лугати
U	Универсал ўнлик таснифи
D	Луғат, энциклопедия
Z	Бошқалар

809. ИТАХКга УЗАТИЛАДИГАН МАНБА БЕЛГИСИ

Мазмуни. ИТАХМга берилган узатиладиган манбанинг рўйхатга олинган индекси.

Ёзиш усули. Индекс шаклига мувофиқ.

810. ИТАДАТГА УЗАТИЛАДИГАН МАНБА БЕЛГИСИ

Мазмуни. АТЮАТ томонидан берилган узатиладиган манбанинг рўйхатга олинган индекси.

Ёзиш усули. Индекс шаклига мувофиқ.

811. МАНБА НОМИ

Мазмуни. Китоб кўринишида тақдим этилган манбанинг титул varaғидаги бош сарлавҳа.

Ёзиш усули. Эркин.

812. МАНБА ЯРАТИЛГАН САНА

Мазмуни. Манбани магнит тасмасида ёзилган версияда эълон қилиш ёки илк мартаба тақдим этиш санаси.

Ёзиш усули. ГГГГММДД, ГГГГДД, ГГГГММ ёки ГГГГ, бунда ГГГГ – йил рақамлари, ММ – ой рақамлари, ДД – ойдаги куннинг рақамлари.

813. ТАСДИҚЛАШ САНАСИ

Мазмуни. Яратилган манбанинг уни яратишда қўйилган мақсадларга мувофиқлиги тўғрисидаги расмий далолатномани қабул қилиш санаси.

Ёзиш усули. 812 белгисига эга маълумотлар элементига қар.

814. ВЕРСИЯ РАҚАМИ

Мазмуни. Ўзгартирилган (кайта ишланган, тўғрилланган ва б.) кўринишдаги манбанинг версияси, таҳрири ёки наприцининг рақами.

Ёзиш усули. Символли тақдим этишдаги 3-белгили ўнлик сон.

820. МАНБАДАГИ ЖОЙЛАШИШИ

Мазмуни. Тақдим этишнинг китоб шаклидаги манбада луғат мақоласининг ҳолатини кўрсатувчи маълумотлар (бетлари, хат боши ва б.).

Ёзиш усули. Илова қилинган ҳужжатларда белгиланади.

890. МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ

Мазмуни. Манбани биринчи марта яратган ёки манбага муаллифлик ҳуқуқида эга бўлган ташкилотнинг номи ёки белгиси.

Ёзиш усули. Матн.

891. МАСЪУЛ ТАШКИЛОТ

Мазмуни. Манбанинг мазмуни учун масъул бўлган ташкилотнинг номи ёки белгиси.

Ёзиш усули. Матн.

892. МАНБА ЕТКАЗИБ БЕРУВЧИ

Мазмуни. Манба (оригинал ёки нусха)нинг сотиб олинishi мумкин бўлган ташкилотнинг номи ёки белгиси.

Ёзиш усули. Матн.

893. МАНБАНИ САҚЛОВЧИ

Мазмуни. Манбанинг эталон нусхасини сақловчи ташкилотнинг номи ёки белгиси.

Ёзиш усули. Матн.

Илова
(маълумот учун)

**Коммуникатив форматдаги ахборот майдонларини
тўлдириш мисоли**

(«Стандартлаштириш бўйича тезаурус»нинг уч турдаги мақолалари
учун, ВНИИКИ, М, 1982 рўйхат рақ. 534, 82)

1-мисол

Дескриптор мақоласи (бошқа АҚТларга кириши тўғрисидаги ахборот билан):

ВАКУУМЛИ НАСОСЛАР

12277

0904

=153081

в НАСОСЛАР

н ЮҚОРИ ВАКУУМЛИ НАСОСЛАР

н ДИФФУЗ НАСОСЛАР

ФОРВАКУУМЛИ НАСОСЛАР

а ВАКУУМЛИ ҚУРИЛМАЛАР

Формат майдонини тўлдириш

Белги	Маълумотлар майдони	Маълумотлар мазмуни
014	ВНИИКИ	Ёзув яратувчи
016	19821215	Ёзувни яратиш сапаси
100	ВАКУУМЛИ НАСОСЛАР	БЛБ
150	122770	Луғат мақоласи коди
301	84	ИТАХЖ рубрикатори бўйича «Стандартлаштириш» класси индекси
300	84	ИТАДАТ рубрикатори бўйича индекси «Стандартлаштириш» класси индекси
315	0904	Тизимли кўрсаткич бўйича код
320	А	Дескриптор
520	НАСОСЛАР	Юқори турувчи тушунча

530	ЮҚОРИ ВАКУУМЛИ НАСОСЛАР	Куйи турувчи тушунча
530	ДИФФУЗ НАСОСЛАР	
530	ФОРВАКУУМЛИ НАСОСЛАРИ	
Белги	Маълумотлар майдони	Маълумотлар мазмуни
560	ВАКУУМ УСКУНАЛАРИ	Ассоциация
720	ИСО тезауруси, русча версияси, ВНИИКИ, 153081 коди	Дескрипторнинг 153081 кодига эга ИСО тезаурусига кириши тўғрисида белги
800	0	АҚТ
810	534.82	АҚТ рўйхат номери
811	СТАНДАРТЛАШТИРИШ БЎЙИЧА ТЕЗАУРУС	Манбанинг номи
812	19820929	Манбани яратиш санаси
891	ВНИИКИ	Мазмуни учун масъул бўлган ташкилот

2-мисол**Синоним аскрипторнинг мақоласи**

буғҳаволи насослар
123000

КОНДЕНСАТ НАСОСЛАРГА қар.

Формат майдонларини тўлдириш

Белги	Маълумотлар майдони	Маълумотлар мазмуни
014	ВНИИКИ	Ёзувни яратувчи
016	19821215	Ёзувни яратиш санаси
100	Буғҳаволи насослар	Бош ЛЕ
150	123000	Луғат мақоласи коди
301	84	ИТАХК рубрикатори бўйича «Стандартиштириш» класси индекси
300	84	ИТАДАТ рубрикатори бўйича «Стандартиштириш» класси индекси

320	В	Аскриптор
500	КОПДЕНСАТ НАСОСЛАР	Синоним
811	Стандартлаштириш бўйича тезаурус	Манбанинг номи
812	19820929	Манбаи яратилган санаси
891	ВНИИКИ	Мазмуни учун маъсул ташкilot

3-мисол**Кўп белгили аскрипторнинг мақоласи**

Асбоблар

165790

1901 2501

1256906

АКУСТИК АСБОБЛАР

АВИАЦИЯ АСБОБЛАРИ

ТЕЗ ҲАРАКАТЛАНУВЧИ АСБОБЛАР

Формат майдонларини тўлдириш

Белги	Маълумотлар майдони	Маълумотлар мазмуни
014	ВНИИКИ	Ёзув яратувчиси
016	19800715	Ёзувни яратилган санаси
100	Асбоблар	БЛБ
150	165970	Луғат мақоласи коди
301	84	ИТАХК рубрикатори бўйича «Стандартлаштириш» класс индекси
300	84	ИТАДАТ рубрикатори бўйича «Стандартлаштириш» класс индекси
313	901	Тизимли кўрсаткич бўйича код
313	2501	
320	В	Аскриптор
577	АКУСТИК АСБОБЛАР	
577	АВИАЦИЯ АСБОБЛАРИ	Дескрипторлар ўрнини босувчилар
577	ТЕЗ ҲАРАКАТЛАНУВЧИ АСБОБЛАР	

720	ИСО тезаруси, русча версияси, ВНИИКИ, 0256906 коди	ИСО тезауруси бўйича коди
800	T	АҚТ
810	534.82	АҚТнинг рўйхат рақами
812	1982	Маълумоти яратилиш санаси
891	ВНИИКИ	Мазмунни учун масъул бўлган ташкилот

ДА В Л А Т С Т А Н Д А Р Т И

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

**МАГНИТ ТАСМАДАГИ БИБЛИОГРАФИК МАЪЛУМОТЛАР
БИЛАН АЛМАШИШ УЧУН КОММУНИКАТИВ ФОРМАТ**

Ҳужжатнинг кидирув образи

ГОСТ 7.52-85

**Стандартлар бўйича Давлат қўмитаси
Москва**

Фан ва техника бўйича Давлат қўмитаси
Фанлар академияси
Стандартлар бўйича Давлат қўмитаси
Электротехника саноати вазирлиги
Авиация саноати вазирлиги
Ихтиролар ва кашфиёт ишлари бўйича Давлат қўмитаси
томонидан ИШЛАБ ЧИКИЛГАН

БАЖАРУВЧИЛАР:

Г.Г.Белоногов, П.Д.Кравченко, К.П.Очнева, С.Я.Калачкина,
В.И.Федосимов, В.Н.Белоозеров, С.А.Фуралев, Л.В.Шемберко,
С.А.Горбань, Д.Г.Лахути, Н.В.Поцелуева, Е.Н.Казаков,
А.Б.Аптапольский, В.А.Киптснко, Т.В.Стрельцова, Н.И.Антонова,
Ю.В.Сипалин, К.В.Благова.

Фан ва техника бўйича Давлат қўмитаси томонидан КИРИТИЛГАН

Қўмита аъзоси Н. Б. Арутюнов

Стандартлар бўйича Давлат қўмитасининг 1985 йил 28 мартдаги 931-сон
қарори билан ТАСДИҚЛАНГАН ВА АМАЛГА КИРИТИЛГАН

ДАВЛАТ СТАНДАРТИ

Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими

МАГНИТ ТАСМАДАГИ БИБЛИОГРАФИК МАЪЛУМОТЛАР БИЛАН АЛМАШИШ УЧУН КОММУНИКАТИВ ФОРМАТ

Хужжатнинг кидирув образи

System of standards on information, librarianship and publishing
Communication format for bibliographic date exchange on magnetic tape
Search pattern of a document

СТАНУТ 0007

Стандартлар бўйича Давлат кўмитасининг 1985 йил 28 мартдаги 931-сон қарори билан амалга
кириштириш муддати 1986 йил 1 июлдан белгиланган

Ушбу стандарт хужжатларнинг кидирув образини (ХҚО) ГОСТ 7.19–85 бўйича коммуникатив форматдаги ёзувлар билан магнит тасмада тақдим этиш қоидаларини белгилайди.

Стандарт табиий тилдаги лексик бирликлар (АҚТ оғзаки воситалари) билан ахборот–кидирув тиллари (АҚТ)нинг воситалари орқали ифодаланган ХҚОга тегишлидир. Тасниф туридаги АҚТдаги ХҚОнинг тузилиши қоидалари ГОСТ 7.19–85 да белгиланган.

Ушбу стандартда ГОСТ 7.14–84, ГОСТ 7.19–85, ГОСТ 7.25–80, ГОСТ 7.27–80 ва ГОСТ 7.39–82 бўйича, шунингдек маълумот учун иловада келтирилган атамалардан фойдаланилади.

1 Умумий қоидалар

1.1 Коммуникатив форматдаги ҳар бир библиографик ёзув қуйидаги турлардан бирининг лексик бирликларидан ташкил топган ХҚОга эга бўлиши керак: дескрипторлар, асосий сўзлар, предмет рубрикалари. Бир ёзув доирасида турли хилдаги лексик бирликларни ўз ичига олган ХҚОни қўллашга йўл қўйилади.

1.2 ХҚОдаги лексик бирликларни (ЛБ) ва уларнинг синтактик конструкциялари уларнинг семантикаси ва тузилишини характерловчи махсус белгилар билан таъминланади.

1.3 Дескрипторлар ва предмет рубрикалари индекслаш вақтида фойдаланилган луғат тўғрисидаги ахборот билан бирга берилади.

2 Ҳужжат кидирув образининг структураси

2.1 Асосий сўзлар ёки дескрипторлардан ташкил топган ҲҚО куйидаги структурага эга:

чизикли (алифбо тартибига риоя қилиниб ёки қилинмай берилган ЛБнинг оддий рўйхати),

иерархик (икки ёки ундан ортиқ иерархия даражаларининг ага синтактик конструкциялар билан).

Иерархик структурага эга ҲҚОда алоҳида олинган ЛБлар иерархиянинг бошланғич куйи даражасини ташкил қилади. ЛБлар бирикishi (шартли равишда «га») иккинчи даражани ҳосил қилади. Гаплар бирикмаси (шартли равишда «хатбоши») учинчи даражани ҳосил қилади. Иерархия даражаларининг сони чегараланмаган.

Структураланган ҲҚО иерархиянинг бир ёки турли даражаларидаги синтактик конструкцияларидан (ЛБ бирикмаслари) ташкил топсади, шунингдек, синтактик конструкциялар билан бир қаторда алоҳида ЛБларни ўз ичига олиши мумкин.

Мисоллар:

1. ҲҚО ЛБнинг оддий рўйхатидан таркиб топган: $A_1 A_2 A_3 A_4$

2. ҲҚО гаплардан таркиб топган: $(A_1 A_2) (A_3 A_4) (A_5 A_6)$

3. ҲҚО хатбошилардан таркиб топган: $((A_1 A_2) (A_3 A_4)) ((A_5 A_6) (A_7 A_8))$

4. ҲҚО гаплардан ва алоҳида ЛБлардан таркиб топган:
 $(A_1 A_2) A_3 A_4 A_5$

5. ҲҚО хатбошидан ва гаждан таркиб топган: $((A_1 A_2) (A_3 A_4)) (A_5 A_6 A_7)$

6. ҲҚО хатбоши, гап ва алоҳида ЛБдан таркиб топган: $((A_1 A_2) (A_3 A_4)) (A_5 A_6) A_7$

2.2 Предмет рубрикалари тилидаги ҲҚО доимо иерархик структурага эга. Предмет рубрикаси тилидаги ҲҚОнинг лексик birlikлари предмет сарлавҳалари ва уларни аниқлаштирувчи иерархиянинг турли даражаларидаги предмет кичик сарлавҳаларидир. Уларни тақдим этиш шакли ва ўзаро бўйсунуви предмет рубрикалари луғатида (рўйхат асосида) берилган.

Мисол: ҲҚО икки предмет рубрикасидан (Р) ташкил топган. Биринчи рубрика ўз ичига сарлавҳа (С) ва кичик сарлавҳани (КС) олади. Иккинчи рубрика ўз ичига сарлавҳа, кичик сарлавҳа ва кичик сарлавҳа остидаги сарлавҳани олади.

$P_1: C_1 - KC_1$

$P_2: C_2 - KC_2 - KCO C_2$

2.3 Битта дескрипторга тегишли маълумотлар 630 белгилни бир майдонда ёзилади, у 3.2-бандга мувофиқ кичик майдонга эга бўлиши мумкин. 630 белгилни ҳар бир майдон битта дескрипторга эга бўлиши ва 3.2-бандда кўрсатилган тартибда жойлаштирилган бошқа кичик майдонлардан ҳар бирининг биттадан кўп бўлмаган киришига эга бўлиши керак.

2.4 Бир асосий сўзга тегишли маълумотлар 3.3-бандга мувофиқ кичик майдонларни ўз ичига олиши мумкин бўлган 640 белгилни бир майдонда ёзилади. 640 белгилни ҳар бир майдон битта асосий сўзга ва 3.3-бандда кўрсатилган тартибда жойлаштирилган бошқа кичик майдонлардан ҳар бирининг биттадан кўп бўлмаган киришига эга бўлиши керак.

2.5 Предмет рубрикасининг ҳар бир предмет сарлавҳаси, кичик сарлавҳаси ёки кичик сарлавҳаси остидаги сарлавҳаси 3.4-бандга мувофиқ 670 белгилни алоҳида майдонда ёзилади. Мураккаб рубриканинг алоҳида элементларининг боғланиши иерархик код билан ифодаланади. Ҳар бир 640 белгилни майдон бир предмет рубрикасига ва 3.4-бандда кўрсатилган тартибда жойлаштирилган бошқа кичик майдонлардан ҳар бирининг биттадан кўп бўлмаган киришига эга бўлиши керак.

2.6 ЛБ боғланиши тўғрисидаги маълумотларни, шунингдек, синтактик конструкцияларнинг ахборот салмоғи 3.5-бандга мувофиқ 420 белгилни маълумотлар майдонларига ёзилади. Ҳар бир синтактик конструкцияга (ҳар бир синтактик боғланишлар графи устига) 3.5-бандда кўрсатилган тартибда жойлаштирилган Е ва N идентификаторли икки кичик майдонга эга алоҳида майдон мувофиқ келади.

2.7 ҲҚО доирасида ҳар бир ЛБда кичик майдонларнинг бир хил тўпламини келтириш тавсия этилади.

3 ҲҚОни шакллантирувчи маълумотлар элементларининг спецификацияси

3.1 ҲҚО маълумотларининг элементларини идентификация қилиш учун ГОСТ 7.19-85 га мувофиқ белги, қуйи ёзув ичидаги маълумотлар элементининг тартиб рақами (қўлланда аниқланадиган маълумотнома қисмининг иккинчи ва учинчи символлари), индикатор ва идентификатордан фойдаланилади.

ҲҚО маълумотларининг элементлари учун индикатор ё белгиси (бўш жой) билан афодаланади.

Ушбу бўлимда маълумотлар элементлари қуйидаги тартибда таърифланади:

маълумотлар элементининг белгиланиши: белги, индикатор ва идентификатор (унинг иккипчи символи),

маълумотлар элементининг номи,

мажбурийлик белгиси (М – мажбурий, Мэ – мажбурий эмас).
мазмуннинг тушуштирилиши,
ёзиш усули,
ёзиш намунаси.

Ёзиш намуналари жадвал шаклида берилди, унда маълумотнома компонентлари (маълумотлар майдонининг белгиси ва тартиб рақами) ва маълумотлар майдонлари компонентларининг таркиби (индикатор, идентификатор ва маълумотлар элементининг таркиби) кўрсатилади.

3.2 630 белгили майдон маълумотлари элементларининг спецификацияси

630 белгили кичик майдонлар рўйхати ва уларнинг ёзувда кетма-кет келиши тартиби 1-жадвалда кўрсатилган.

1-жадвал	
Идентификатор	Маълумотлар элементининг номи
С	Тезаурус дескриптори
Е	Дескриптор коди
Н	Дескрипторнинг иерархик коди
С	Дескриптор тўғрисида қўшимча ахборот
А	Тезаурус номи
М	АТЮАТдаги тезауруснинг рўйхатга олинган рақами

630 «С ТЕЗАУРУС ДЕСКРИПТОРИ (М – агар ХҚО тезаурус бўйича назорат қилинадиган индекслаш билан олинган бўлса).

Тезаурусдан (дескриптор лугати)дан олинган лексик бирлик (дескриптор).

Ёзиш усули. Лугат-манбага мувофиқ табиий тилда ёзилади. Ҳар бир дескриптор 630 «А ва/ёки 630 «М маълумотлар элементларини ҳам ўз ичига олувчи майдонда ёзилади.

Намуна. ХҚО 032.78 рўйхатга олиш рақамига эга тезаурусдан олинган дескрипторлардаги иборат: микро-ЭХМ, интерфейслар, стандартлар, юқори энергиялар физикаси.

Маълумотнома компонентлари	Маълумотлар майдонлари
630 01	« С микро-ЭХМ М 032.78
630 02	« С интерфейслар М 032.78
630 03	« С стандартлар М 032.78
630 04	« С юқори энергиялар физикаси М 032.78

630 eE ДЕСКРИПТОР КОДИ (Мэ)

Фойдаланиладиган АҚТ луғатида мувофиқ дескриптор коди. Коммуникатив форматда факат 630 eC «Тезаурус дескриптори» маълумотлар элементлари билан бирга қўлланилиши мумкин.

Ёзиш усули. Луғатда берилган кўринишда. Кичик майдон (630 eC маълумотлар элементи) дескриптор ёзилган майдон таркибига киради.

630 eN ДЕСКРИПТОРНИНГ ИЕРАРХИК КОДИ (M – структураланган ХҚОни ёзишда).

ХҚО иерархиясида дескрипторнинг ўрнини белгилайдиган код.

Ёзиш усули. Тегишли дескриптор 630 майдонининг N кичик майдонидаги $K N_1 N_2 \dots N_i \dots N_k$, структурасида, буида

K – синтактик конструкциядаги иерархия даражалари сонини ифодайлайдиган ўнлик рақам,

$i = 1, 2, 3 \dots$, K – юқоридан куйига иерархия даражасининг рақами.

N_i – битта юқори турувчи конструкцияга (масалан, ЛБнинг гапдаги ёки хатбошидаги гапнинг тартиб рақами) бўйсунган i-нчи иерархия даражасининг синтактик конструкцияларининг тартиб рақамларини ифодайлайдиган икки хонали кодлар (01, 02, ..., 99, 0A, ... ZZ кўплицидан).

Мисол. Икки даражали АҚТ икки гални ҳосил қилувчи беш дескриптордан таркиб топган:

биринчи гап – дастурий таъминот, дастурлар компиляторлари.

иккинчи гап – грамматик таҳлил, K – грамматикалар, қўлланиши.

Маълумотнома компонентлари	Маълумотлар майдонлари
630 01	e C дастурий таъминот N 2 01 01 M 032.78
630 02	e C дастурлар компиляторлари N 2 01 02 M 032.78
630 03	e C грамматик таҳлил N 2 02 01 M 032.78
630 04	e K – грамматикалар N 2 02 02 M 032.78
630 05	e C қўлланиши N 2 02 03 M 032.78

630 eS ДЕСКРИПТОР ТЎҒРИСИДА ҚЎШИМЧА АХБОРОТ (Мэ)

2–жадвалда тақдим этилган дескриптор тавсифлари

Ёзиш усули. Мас келувчи дескриптор майдонида 2-жадвалга мувофиқ б-белгилари код кўринишида. Код позицияларида ахборот мавжуд бўлмаган ҳолда \emptyset (бўш жой) кўйилади.

Намуна. «Томорка хўжалиги» дескриптори журналнинг номи ҳисобланади ва ушбу журнални кўлда индекслаш вақтида тезаурусдан аниқланган.

Маълумотнома компонентлари

630 01

Маълумотлар майдонлари

\emptyset С томорка хўжалиги

S IS \emptyset 113

M 530.82

2-жадвал

Тавсиф номи	Код ўрни	Тавсиф коди	Тавсиф қиймати
Семантик тавсиф	1	I T P V M E	Атоқли от (идентификатор) Атама Параметр номи Параметр қиймати Сони Катталиқ бирлиги
Морфологик тавсиф	2	F A C S B	Сўз қисми Оддий сўз Қўшма сўз Сўз бирикмаси Аббревиатура
ҲҚОдаги роли	3	\emptyset 1 2 3 4 5 6 7	Тадқиқот, ихтиро объекти Объект тавсифи, объект параметрлари Тадқиқот мсродлари ва воситалари, технологик жиҳозланиши Объектнинг таркибий қисмлари, туғунлари, деталлари Объектни қўллаш соҳаси Объектнинг вазифаси Тадқиқот, ишлаб чиқиш мақсади Тадқиқот, ишлаб чиқиш натижалари
ЛБнинг конструкциядаги роли	4	K H	ЛБнинг таянч конструкцияси (предмет кўрсаткичларининг кириш сўзи сифатида фойдаланилади) Конструкциянинг иккинчи даражали ЛБ (аниқлагич)

		F	Ушбу ЛБда фактографик ахборот мавжуд
ЛБ нинг хужжатдаги ахборот саямоги	5	3	Бош элемент (тушунча, атама)
		2	Бош элемент аниқлагичи
		1	Иккинчи даражали элемент
		0	Салбий салмоқ (хужжатда тегишли маълумотлар мавжуд эмас)
Лбни олиш усули	6	1	ЛБ индексатор билан белгиланган
		2	ЛБ автоматик индекслашда олинган
		3	ЛБ орикча индекслашда ёзиб қўйилган

630 ҶА ТЕЗАУРУСНОМИ (М – АТЮАТда рўйхатга олинмаган лугат асосида ХҚОни ёзишда)

Табиий тилдаги лугат-манбанинг номи.

Ёзиш усули. Лугатнинг титул varaгига мувофиқ.

630 ҶМ АТЮАТДА РҲЙХАТГА ОЛИНГАН ТЕЗАУРУС РАҚАМИ (М – АТЮАТда рўйхатга олинган лугат асосида ХҚОни ёзишда).

АТЮАТ марказий хизмати томонидан берилган лугат-манбанинг рўйхатга олинган рақами.

Ёзиш усули. Маълумотлар таркибий қисми ННН.ГТ структурасида ёзилади.

(ННН – рўйхатга олиш тартиб рақами, ГТ – рўйхатга олинган йилнинг охириги икки рақами).

Мисол. Индекслаш 534.82 рўйхатга олиш рақамига эга бўлган тезаурус бўйича амалга оширилган.

Маълумотнома компонентлари
630 01

Кичик майдон таркиби
М 534.82

3.3 640 белгили майдон маълумотлари элементлари нинг спецификацияси

640 белгили майдон кичик майдонларининг рўйхати ва ёзувда уларнинг кетма-кетлиги тартиби 3–жадвалда кўрсатилган.

3–жадвал

Идентификатор	Маълумотлар элементларининг номи
A	Асосий сўз (АС)
N	АСнинг иерархик коди.
S	АС тўғрисида қўшимча ахборот
C	АС тили

640 4A АСОСИЙ СЎЗ (M – агар ХҚО эркин индекслаш йўли билан олинган бўлса)

ХҚОнинг алоҳида лексик бирлигидан иборат табиий тил сўз ёки сўз бирикмаси.

Ёзиш усули. ГОСТ 7.25-80 бўйича табиий тилда, индекслаштирилаётган хужжатга мувофиқ нормал кўринишда: бўш жойлар, тиниш белгилари, рақамлари ва махсус белгиларини сақлаган ҳолда худди шу алифбода. Мисоллар 630 4C маълумотлар элементининг таърифида келтирилган.

640 4N АСОСИЙ СЎЗНИНГ ИЕРАРХИК КОДИ (M – структураланган ХҚОни ёзишда).

ХҚО иерархиясида асосий сўзнинг ўрнини белгилайдиган код.

Ёзиш усули ва мисол 630 4N маълумотлар элементининг таърифида келтирилганларга ўхшаш.

640 4S АСОСИЙ СЎЗ ТЎҒРИСИДА ҚЎШИМЧА АХБОРОТ (Mэ)

2-жадвалда тақдим этилган асосий сўзнинг таърифлари.

Ёзиш усули 630 4S маълумотлар элементининг таърифида келтирилганларга ўхшаш.

Мисол. ХҚО битта гап ва иккита алоҳида асосий сўздан иборат:

конференциялар (ахборот салмоғи = 2)	} гап
Париж (атокли от. ахборот салмоғи = 1)	
маълумотларни қайта ишлаш (ахборот салмоғи = 1)	
дастурий таъминот (ахборот салмоғи = 1)	

Изоҳ - ХҚО бир турдаги синтактик конструкциялар (гаплар) кўринишида тақдим этилади. Биринчи гап 2 та асосий сўздан, иккинчи ва учинчи гаплар биттадан асосий сўздан иборат.

Маълумотнома компонентлари

640 01

Маълумотлар майдонлари

4 A конференциялар

N 20101

S 444424

640 02

4 A Париж

N 20102

S 444414

640 03

4 A маълумотларни қайта ишлаш

N 20201

S 444414

640 04

4 A дастурий таъминот

N 20301

S 444414

640 4C АСОСИЙ СЎЗНИНГ ТИЛИ (M – агар асосий сўз тили библиографик ёзув тилидан фарқ қилса)

ҲҚОнинг асосий сўзлари ёзилган тил.

Ёзиш усули ва мисол ГОСТ 7.19-85да 101қА «ҳужжат асосий матнининг тили» маълумотлар элементи таърифида келтирилган. Маълумотлар элементи тегишли асосий сўз майдонида ёзилади.

3.4 67 белгили майдон маълумотлари элемент л а р и н и н г с п е ц и ф и к а ц и я с и

670 белгили майдон кичик майдонларининг рўйхати ва ёзувда уларнинг кетма-кетлиги тартиби 4-жадвалда берилган.

4-жадвал

Иденгификатор	Маълумотлар элементининг номи
В	Предмет рубрикаси
N	Предмет рубрикаларининг
С	иерархик коди
М	Предмет рубрикалари луғатининг номи
	Предмет рубрикалари луғатининг рўйхатга олинган рақами

670 **сВ** ПРЕДМЕТ РУБРИКАСИ (М – предмет рубрикаларининг луғати бўйича индекслашда)

Предмет рубрикасининг сарлавҳаси ёки кичик сарлавҳаси.

Изоҳ - Предмет рубрикалари сарлавҳалан ва иерархиянинг 1-, - 2-, - 3 ва янада чуқурроқ даражаларидаги унга аниқлик киритувчи кичик сарлавҳаларидан иборат бўлиши мумкин. Предмет рубрикаси иерархиясининг ҳар бир даражаси биттадан қўп бўлмаган ЛБга эга бўлиши мумкин. Формат предмет рубрикалари иерархиясининг чуқурлигини чекламайди.

Ёзиш усули. Луғат-маибага мувофиқ. Предмет рубрикаларининг ҳар бир ЛБ алоҳида майдонда ёзилади.

Мисол. ҲҚО сарлавҳа бўлган ва кичик сарлавҳаларга эга бўлмаган «Аккумуляторлар» битта оддий предмет рубрикасини ўз ичига олади.

Маълумотнома компонентлари

670 01

Маълумотлар майдони

с В Аккумуляторлар

670 **с** ПРЕДМЕТ РУБРИКАСИНИНГ ИЕРАРХИК КОДИ

(М - предмет рубрикаларининг луғати бўйича индекслашда)

Предмет рубрикасининг иерархиясида лексик бирликнинг ўрнини белгиловчи код.

Ёзиш усули. РУУ структурасида тегишли ЛБ майдонининг кичик майдонидаги уч символли код кўринишида

(Р – ҲҚОдаги рубриканинг бир символли тартиб рақами,

УУ – предмет рубрикасидаги ЛБ иерархияси даражасининг икки символи рақами).

Бунда иерархия даражаларининг рақамланиши 00 рақами берилган предмет рубрикасининг сарлавҳаси даражасидан бошланади.

Мисол. ХҚО куйидаги кичик сарлавҳаларга эга бўлган иккита предмет рубрикасини ўз ичига олади:

Торф – Намлик – Ўлчанш

Торф – Брикетлаш

Маълумотнома компонентлари	Маълумотлар майдони
670 01	с В Торф N 100
670 02	с В Намлик N 101
670 03	с В Ўлчанш N 102
670 04	с В Торф N 200
670 05	с В Брикетлаш N 201

670 сС ПРЕДМЕТ РУБРИКАЛАРИ ЛУҒАТИНИНГ НОМИ (М – предмет рубрикаларининг луғати бўйича индекслашда).

Таърифи 630 сМ маълумотлар элементиға ўхшаш.

670 сМ ПРЕДМЕТ РУБРИКАЛАРИНИНГ ЛУҒАТИНИ РЎЙХАТГА ОЛИШ РАҚАМИ (М – АТЮАТ рўйхатиға олиш рақами бўлган ҳолда).

Таърифи 630 сМ маълумотлар элементиға ўхшаш.

3.5 420 белгили майдон маълумотлари элементларининг спецификацияси

ХҚОни тақдим этиш учун қўлланиладиган белгиға эга майдон кичик майдонларининг рўйхати ва ёзувда уларнинг кетма–кетлиги тартиби 5-жадвалда кўрсатилган.

5-жадвал

Идентификатор	Маълумотлар элементининг номи
E	Маълумотлар элементлари ўртасидаги муносабат характери.
N	ХҚОдаги ЛБлар ўртасидаги муносабат характери

420 ҶЕ МАЪЛУМОТЛАР ЭЛЕМЕНТЛАРИ ЎРТАСИДАГИ
МУНОСАБАТ ХАРАКТЕРИ (Мэ)

ГОСТ 7.19–85га мувофиқ ЛБлар боғланишини белгилаш учун 4-
символга эга.

420 ҶN ХҚОда ЛБлар ЎРТАСИДАГИ МУНОСАБАТ ХАРАКТЕРИ
(Мэ)

ХҚО асосий сўзлари ва/ёки дескрипторлари ўртасидаги муносабат
характери, шунингдек синтактик конструкциянинг ахборот салмоғи
тўғрисидаги кўшимча ахборот.

Ёзиш усули. Ўринлари 6–жадвал бўйича тўлдириладиган, уч символли
коддан кейин ёзиладиган ва ундан ҳамда бир-биридан бўш жой билан
ажратиладиган характерланаётган маълумотлар элементларининг манзиллари
билан кузатиладиган уч символли код кўринишида берилади. ЛБ манзили
маълумотлар майдонининг тартиб рақамига эга 630 ёки 640 белгисидир.
Синтактик конструкция манзили маълумотлар майдонининг тартиб рақамига
эга 420 белгисидир. Тегишли маълумотлар мавжуд бўлмаган ҳолда уч
белгили код ўринларида Ҷ (бўш жой) белгиси кўйилади.

1-мисол. ХҚОнинг учинчи, тўртинчи ва бешинчи асосий сўзлари
ўртасидаги муносабатлар характерланади. Муносабат параметрли
конструкциядаги компонентларнинг боғланишидир.

Маълумотнома компонентлари
420 01

Маълумотлар майдони
Ҷ E4 N EҶҶҶ 610 03 Ҷ 640 04 Ҷ
640 05

2-мисол. Дескрипторли ХҚОнинг иккинчи ва учинчи ЛБлари
синонимлар ҳисобланади.

Маълумотнома компонентлари
420 02

Маълумотлар майдони
Ҷ E4 N ҶҶҶ 630 02 Ҷ 630 03

3-мисол. Хатбоши туридаги синтактик конструкция биринчи ва
иккинчи гап билан ҳосил қилинган, шунингдек, ўз ичига бешинчи
дескрипторни олади. Конструкция ХҚОнинг бош элементи сифатида
характерланади.

Маълумотнома компонентлари
420 03

Маълумотлар майдони
Ҷ E4 N ҶҶ3 420 01 Ҷ 420 02 Ҷ
630 05

6–жадвал. ЛБ ўртасидаги муносабат характери

Тавсиф номи	Код ўрни	Тавсиф коди	Тавсиф киймати
Синтактик боғланиш	1	C	Мазмунли талқин этилмаган боғланиш
		D	Тартибли боғланиш (кўрсатиш шарт эмас)
		F	Лексик бирлик қисмларининг боғланиши
		E	Параметрли конструкция компонентларининг боғланиши
		A	«Объект-тавсиф» туридаги боғланиш
Парадигматик муносабатлар	2	C	Синонимия
		B	Таянч ЛБнинг индекслаш лугатининг иерархияси бўйича юқори турувчи билан боғланиши
		H	Таянч ЛБнинг индекслаш лугати иерархияси бўйича қуйи турувчи билан боғланиши
		A	Ассоциация
Синтактик конструкциянинг ахборот салмоғи	3	3	Бош элемент (асосий конструкция)
		2	Бош элемент аниқлагичи
		1	Иккинчи даражали элемент (асосий бўлмаган конструкция)
		0	Салбий салмоқ

4 Маълумотларни ёзувда тақдим этиш

4.1 ХҚОни ёзиқда ГОСТ 7.19-85 бўйича символлар тўплами ва кодлаш методларидан фойдаланилади. Бир алифбодаги белгилар кодларини бошқа алифбодаги шакли бўйича ўхшаш белгилар билан алмаштиришга йўл қўйилмайди.

4.2 ХҚО айнан бир лугатдан олинган дескрипторлар ёки предмет рубрикалари ёхуд айнан бир тилга тегишли асосий сўзлардан иборат бўлган ҳолларда 630 қА, 630 қМ, 670 қМ ва 640 қС маълумотлар элементларини фақат ёзувдаги ушбу турнинг биринчи лексик бирлигида кўрсатиш кифоя қилади.

Мисол. 630 қС маълумотлар элементининг таърифига келтирилган мисолда ХҚОни қуйидаги кўринишда тақдим қилишга йўл қўйилади.

Маълумотнома компонентлари	Маълумотлар майдонлари
630 01	С микро-ЭҲМ
	М 032.78
630 02	С интерфейслар
630 03	С стандартлар
630 04	С юкори энергиялар физикаси

4.3 Ушбу стандарт билан белгиланган лексик бирликларнинг идентификаторлари ва тавсиф кодлари сифатида лотин алифбосининг рақамлари ва бош ҳарфларини қўллайдилар.

Илова
(маълумот учун)

Стандардда қўлланилган атамаларга тушунтиришлар

Огзаки АКТ -- лексик бирликларини тақдим этиш учун табиий тилдаги сўз ёки ифодалардан фойдаланиладиган ахборот-қидирув тили.

Иерархик код - ҲҚО иерархик структурасида лексик birlik ёки синтактик конструкциянинг ҳолатини аниқлайдиган код билан ифодаланган маълумотлар элементи.

Структураланган ҲҚО – АКТ ёрдамида ёзиб олинган, синтактик конструкцияда лексик birlikларнинг бирлашишидан фойдаланадиган ҳужжатнинг қидирув образи.

ҲҚО синтактик конструкцияси – ҲҚОнинг икки ва ундан ортиқ лексик birlikлари бирлашмаси бўлиб, улар ахборотни қидиришда биргаликда ёки бир-бирига боғлиқ равишда қўрилиши лозим. Синтактик конструкциялар ўз ичига қуйи даражадаги синтактик конструкцияларни олиши ва юқори даражадаги конструкцияларга кириши мумкин.

Алоҳида лексик birlikлар бузилган синтактик конструкциялар сифатида қўрилиши мумкин.

ИТААТ – Илмий-техник ахборотнинг автоматлаштирилган тизими.

ИТАДАТ – Илмий-техник ахборотнинг давлат автоматлаштирилган тизими.

АТЮАТ - Ахборот тилларини юритишнинг автоматлаштирилган тизими.

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иш бўйича
стандартлар тизими**

НАШРЛАР

**Китобларнинг халқаро стандарт
рақамланиши**

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича
давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 Россия Федерацияси Матбаа, телерадиоэшиштириш ва оммавий коммуникация воситалари вазирлиги котидаги Россия китоб палатаси ва ДТҚ 191 «Илмий-техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» Стандартлаштириш бўйича давлатлараро техника қўмитаси томонидан ИШЛАБ ЧИКИЛГАН

Россия Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (2001 йил 2 ноябрдаги 20-сон баённома)

Қабул қилиш учун овоз берганлар

Давлат номи	Стандартлаштириш бўйича миллий орган номи
Озарбайжон Республикаси	Оздавстандарт
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Беларусь Республикаси	Беларусь Республикаси Давстандарти
Қозоғистон Республикаси	Қозоғистон Республикаси Давстандарти
Қирғизистон Республикаси	Қирғизстандарт
Россия Федерацияси	Россия Давстандарти
Тожикистон Республикаси	Тожикистандарт
Туркманистон	«Туркменстандартлары» бошдавхизмати
Ўзбекистон Республикаси	Ўздавстандарт
Украина	Украина Давстандарти

3 Россия Федерацияси Стандартлаштириш ва метрология бўйича Давлат қўмитасининг 2002 йил 15 январдаги 15-ст.-сон қарори билан ГОСТ 7.53-2001 давлатлараро стандарти 2002 йил 1 июлдан бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга киритилган.

4 ГОСТ 7.53-86 ЎРНИГА

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

НАШРЛАР

Китобларнинг халқаро стандарт рақамланиши

**System of standards information, librarianship and publishing
Publications. International standard book numbering**

Жорий этиш санаси 2002-07-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт Халқаро стандарт рақамланиши (International standard book numbering - ISBN)ни қўллаш асосида китоб ва рисоаларни идентификация қилиш усули учун тааллуқлидир ва китобларнинг халқаро стандарт рақами (International standard book number - ISBN)нинг тузилиши, таркиби, ёзилиш шакли, китобларда жойлашиши, бериш процедурасини белгилайди.

Ушбу стандарт ташкилий-ҳуқуқий тузилиши, идоравий мансублиги ва мулкчилик шаклидан қатъи назар, ноширлар, матбаа корхоналари, барча ҳужжат тайёрловчилар учун мўлжалланган.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда қуйидаги стандартга ҳаволадан фойдаланилган:

ГОСТ 7.4-95 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Чикувчи маълумотлар.

3 Умумий қондалар

3.1 ISBN ҳар бир китоб учун ноёб идентификатор бўлиб, нашр чикувчи маълумотларининг мажбурий элементи ҳисобланади.

3.1 Бир асарнинг турли нашрларига ISBNнинг турли рақамлари берилади. Ҳар бир янги нашрга ISBN янги рақами берилади. ISBN битта рақамининг такроран берилиши мумкин эмас.

3.3 Китобларнинг халқаро стандарт рақамланиши кўпайтирилади ва ҳужжатларнинг қуйидаги турларига тааллуқлидир:

- китоб ва рисолалар;
- альбом ва атласлар;
- комплект нашрлар;
- аудио- ва видеонашрлар;
- электрон нашрлар;
- микроташувчилардаги нашрлар;
- кўзи оғирлар учун Брайль шрифтида босилган нашрлар.

Серияли ва нотали нашрлар махсус идентификация қилинувчи ISSN ва ISMN тизимлари билан рақамланади.

4 ISBN тuzилиши

4.1 Китобнинг халқаро стандарт рақами, нашр тилидан қатъи назар, ISBN аббревиатураси ҳамда ундан сўнг келадиган ўнта рақамдан иборат.

4.2 ISBN рақамли қисми учун 0 дан 9 гача бўлган араб рақамлари қўлланади. ISBN сўнги (назорат) рақами 10 сонини белгилаш учун фойдаланиладиган рим рақами X бўлиши мумкин.

4.3 ISBN рақамли қисми бир-биридан дефис орқали ажратиладиган турли узунликдаги рақамларнинг тўртга гуруҳидан иборат. ISBN аббревиатураси билан бириччи рақам ўртасида оралик қолдирилади.

4.4 ISBN рақамларининг тўртга гуруҳи қуйидагича кетма-кетликда жойлаштирилади:

- гуруҳ идентификатори;
- пошир ёки ишлаб чиқарувчининг идентификатори;
- китобнинг тартиб идентификатори;
- назорат рақами.

ISBN тuzилишига бир мисол: 5-87818-228-9 ,

бу ерда 5 - гуруҳ идентификатори;

87818 - ношир идентификатори;

228 - китобнинг тартиб идентификатори;

9 - назорат рақами.

4.5 Гуруҳ идентификатори мамлакат белгиланиши ёки тил соҳаси учун хизмат қилади. МДХ ҳар бир аъзо давлати учун гуруҳ идентификатори ISBN Халқаро агентлигини белгилайди.

4.6 МДХга аъзо давлатлар ношир ёки ҳужжат ишлаб чиқарувчининг идентификаторини тегишли МДХга аъзо давлатларнинг ISBN миллий агентлиги ёки ISBN миллий агентлиги вазифасини бажарувчи муассаса белгилайди (А илова). Масалан, Россия ноширлари ва ҳужжат ишлаб чиқарувчиларнинг идентификаторларини Россия китоб палатаси - ISBN Россия агентлиги белгилайди.

Ношир идентификатори у томонидан чиқариладиган китоб маҳсулоти ҳажмига боғлиқ ҳолда ўзгарувчан узунликка эга.

4.7 Китобнинг тартиб идентификатори муайян нашрни идентификация қилиш учун хизмат қилади. Китоб тартиб идентификаторининг узунлиги ношир идентификатори ва гуруҳ идентификаторига боғлиқ. Китобнинг тартиб идентификатори биттадан олтигагача рақамдан иборат бўлиши мумкин.

4.8 Назорат рақами алоҳида қодалар бўйича ҳисоблаб чиқилади ва ISBN рақамли қисми тўғри ёзилганини текшириш учун хизмат қилади.

5. ISBN нашрда жойлаштирилиши

5.1 Китоб нашрларида ISBN ГОСТ 7.4 бўйича нашр титул varaғи орқасининг чап пастки бурчагига ёзилади, шунингдек мукова охириги бетининг пастки қисмида ёки жилднинг орқа томонида келтирилиши мумкин.

5.2 Китоб шаклида бўлмаган нашрлар (аудио-, видеоҳужжатлар, электрон ташувчилардаги ва ҳ.)да ISBN физик ташувчидаги маркалашда, ёрлигида келтирилиши керак.

А илова
(маълумот учун)

МДХга аъзо давлатларда ISBN миллий марказлари

Давлатлар номи	ISBN миллий маркази ёки унинг вазифасини бажарувчи муассаса
Озарбайжон Республикаси	Озарбайжон давлат китоб палатаси
Арманистон Республикаси	Арманистон Давлат китоб палатаси
Беларусь Республикаси	Беларусь Республикаси Миллий китоб палатаси
Грузия	Сулхан-Саба Орбелиани номидаги Грузия Давлат китоб палатаси
Қозоғистон Республикаси	Қозоғистон Миллий китоб палатаси
Қирғизистон Республикаси	Қирғизистон Республикаси Давлат китоб палатаси
Молдова Республикаси	Молдова Республикаси Миллий китоб палатаси
Россия Федерацияси	Россия китоб палатаси
Тожикистон Республикаси	Тожикистон Давлат китоб палатаси
Туркменистон	Туркменистон Давлат китоб палатаси
Ўзбекистон Республикаси	Ўзбекистон Давлат китоб палатаси
Украина	Украина китоб палатаси

УЎТ 655.535.2:006.354

ДСТ 01.140.30

Т62

СТШУТ 0007

Асосий сўзлар: нашрлар, китоб ва рисоалар, китоб нашрлари, жилд, муқова, чиқувчи маълумотлар, Китобларнинг халқаро стандарт рақамланиши, Серияли нашрларнинг халқаро стандарт рақами.

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

Н А Ш Р Л А Р

**Серияли нашрларнинг
халқаро стандарт рақамланиши**

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича
давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 Россия Федерациясининг Матбуот ишлари, телерадиоэшиттириш ва оммавий коммуникация воситалари вазирлиги қошидаги Россия китоб палатаси ва ДТҚ 191 «Илмий-техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» Стандартлаштириш бўйича давлатлараро техник қўмита томонидан ИШЛАБ ЧИКИЛГАН

Россия Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (2002 йил 17 январдаги 1-сон баённома, ёзишма бўйича)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлат номи	Стандартлаштириш бўйича milliy organ номи
Озарбайжон Республикаси	Оздавстандарт
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Беларусь Республикаси	Беларусь Республикаси Давстандарти
Қозғоғистон Республикаси	Қозғоғистон Республикаси Давстандарти
Қирғизистон Республикаси	Қирғизстандарт
Молдова Республикаси	Молдовастандарт
Россия Федерацияси	Россия Давстандарти
Тожикистон Республикаси	Тожикистандарт
Туркменистон	«Туркменстандартлари» Бошдавхизмати
Ўзбекистон Республикаси	Ўздавстандарт

3 Ушбу стандарт мамлакат иктисодиётининг эҳтиёжларини ақс эттирадиган қўшимча талабларга эга ИСО 3297-98 «Информация и документация. Международный стандартный номер серийного издания (ISSN)» халқаро стандартининг тўлик аси маънидан иборат.

4 Россия Федерацияси Стандартлаштириш ва метрология Давлат қўмитасининг 2002 йил 8 июлдаги 271-сон қарори билан ГОСТ 7.56-2002 (ИСО 3297 98) давлатлараро стандарти 2003 йил 1 январдан бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга қиритилган.

5 ГОСТ 7.56-89 ЎРНИГА

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими

НАШРЛАР

Серияли нашрларнинг
халқаро стандарт рақамланиши

System of standards on information, librarianship and publishing.
Publications. International standard serial numbering

Жорий этиш санаси 2003-01-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт серияли нашрларнинг халқаро стандарт рақамланиши – (International standard serial numbering - ISSN) асосида серияли нашрларни идентификация қилиш усулига тегишли бўлиб, серияли нашр халқаро стандарт рақамининг (International standard serial number - ISSN) нашрлардаги структураси, тақдим этилиши, жойлалиши, берилиши, серияли нашр асосий сарлавҳасининг ҳосил бўлиш процедурасини белгилайди.

Серияли нашрларга давомийлиги олдиндан белгиланмаган вақт давомида чиқадиган, одатда, рақамланган ва (ёки) бир хил сарлавҳага эга бўлган нашрлар (жилдлар) санаси қўйилган нашрлар киради.

Стандарт ташкилий-ҳуқуқий тузилиши, идоровий тегишлилиги ва мулкчилик шаклидан қатъи назар, нопирлар, матбаа корхоналари, шунингдек, барча ҳужжат тайёрловчилар учун мўлжалланган.

Мамлакат иқтисодиётининг эҳтиёжларини ақс этирадиган қўшимча талаблар курсив билан ажратилган.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда ГОСТ 7.4–95 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Чикиш маълумотлари стандартига ҳаволадан фойдаланилган

3 Умумий қоидалар

3.1 ISSN ҳар бир серияли нашр учун поёб идентификатор бўлиб, серияли нашрлар чиқиш маълумотларининг мажбурий элементи ҳисобланади.

3.2 Ҳар бир серияли нашрга фақат битта ISSN рақами берилади. Айнан битта ISSN рақами қайта берилиши мумкин эмас.

3.3 Серияли нашрларнинг халқаро стандарт рақамланиши қўлайтириладиган ҳужжатларнинг қуйидаги турларига тегишлидир:

- газеталар;
- журналлар;
- йиллик нашрлар;
- сериялар (рақамланмаган китоб серияларидан ташқари);
- даврий ёки маъруза, ҳисобот, материал тўпланишига кўра чоп этиладиган доқлавлар, ҳисоботлар, тўпламлар;
- мухтазама ўтказиладиган анжуманлар, конференциялар, симпозиумлар ва ш.к. нашрлари;
- серияли аудио-, видеонашрлар;
- серияли электрон нашрлар;
- микроташувчилардаги серияли нашрлар.

3.4 ISSN блокларини ISSN Халқаро маркази белгилайди ва тақсимлайди.

3.5 МДҲга аъзо давлатларнинг серияли нашрларига ISSN рақамларини МДҲга аъзо бўлган тегишли давлатдаги ISSN миллий маркази ёки унинг вазифасини бажарадиган муассаса беради (А илова). Масалан, Россия серияли нашрларига ISSN рақамларини Россия китоб палатаси беради.

4 ISSN структураси

4.1 Серияли нашрларнинг халқаро стандарт рақами ISSN аббревиатураси ва дефис билан ажратилган икки тўрт хонали рақамли гуруҳдан иборат.

4.2 ISSN аббревиатураси ва биринчи рақам бўлиб жой билан ажратилади.

4.3 ISSN рақамли қисми учун 0 дан 9 гача бўлган сонлар қўлланилади. ISSN охири (назорат) рақами 10 сонини белгилаш учун фойдаланиладиган рим X рақами бўлиши мумкин.

5 ISSN нашрда жойлашини

5.1 ISSN нашрда ГОСТ 7.4 га мувофиқ равишда келтирилади ва муқова биринчи бетининг юқори ўнг бурчагига ёки қалин муқованинг олд томонига жойлаштирилади, улар бўлмаса - ҳар бир серияли нашр чиқарилишининг титул varaгига ёки қўшма титул varaгига жойлаштирилади.

5.2 Агар ISSN серияга ва қуйи серияга ҳам берилган бўлса, дастлаб серияли нашрнинг, унинг остида - қуйи сериянинг ISSN берилади.

5.3 Газетанинг ISSN газета ҳар бир сони биринчи саҳифасининг юқори қисмига ёки сўнги саҳифасининг пастки қисмига жойлаштирилади.

5.4 Аудио-, видео- ва электрон нашрларда, микротапувчилардаги нашрларда ISSN физик ташувчининг маркаланмишида, ёрлигида келтирилиши керак.

6 ISSN ва серияли нашрнинг асосий сарлавҳаси

6.1 Серияли нашрнинг асосий сарлавҳаси ISSN миллий маркази ёки унинг функцияларида бажарадиган муассаса томонидан ISSN бериш жараёнида белгиланади.

6.2 Ҳар бир ISSNга алоҳида асосий сарлавҳа мувофиқ келади.

6.3 Нашр сарлавҳаси ўзгарганда асосий сарлавҳа ва ISSN ҳам ўзгаради.

А илова
(маълумот учун)

МДХга аъзо давлатларнинг ISSN миллий марказлари

Давлат номи	ISSN миллий маркази ёки унинг функциясини бажаранган муассаса
Озарбайжон Республикаси	Озарбайжон Давлат китоб палатаси
Арманистон Республикаси	Арманистон Давлат китоб палатаси
Беларусь Республикаси	Беларусь Республикаси Миллий китоб палатаси
Грузия	Сулхан-Саба Орбелиани номидаги Грузия давлат китоб палатаси
Қозоғистон Республикаси	Қозоғистон Миллий китоб палатаси
Қирғизистон Республикаси	Қирғизистон Республикаси Давлат китоб палатаси
Молдова Республикаси	Молдова Республикаси Миллий китоб палатаси
Россия Федерацияси	Россия китоб палатаси
Тожикистон Республикаси	Тожикистон Давлат китоб палатаси
Туркменистон	Туркменистон Давлат китоб палатаси
Ўзбекистон Республикаси	Ўзбекистон Давлат китоб палатаси
Украина	Украина китоб палатаси

УЎТ 655.534:006.354

СДТ 01.140.40

Т62

СТШУТ 0007

Асосий сўзлар: серияли нашрлар, даврий нашрлар, давомли нашрлар, Серияли нашрларнинг халқаро стандарт рақамланиши, Серияли нашрларнинг Халқаро стандарт рақами, чиқиш маълумотлари

ДАВЛАТЛАРАРО СТАНДАРТ

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

НАШРЛАР. АСОСИЙ ТУРЛАРИ

Агамалар ва таърифлар

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш
бўйича давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 РФ Матбуот, телерадиоэшиттириш ва оммавий коммуникация воситалари бўйича вазирлигининг Россия китоб палатаси ва ТҚ 191 «Илмий-техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» Стандартлаштириш бўйича давлатлараро техник қўмита томонидан ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

Россия Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича давлатлараро кенгаш томонида ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН. (2003 йил 22 майдаги 23-сон баённома)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлатлар номи	Стандартлаштириш бўйича миллий орган номи
Озарбайжон Республикаси	Оздавстандарт
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Беларусь Республикаси	Беларусь Республикаси Давстандарти
Қозоғистон Республикаси	Қозоғистон Республикаси Давстандарти
Қирғизистон Республикаси	Қирғизстандарт
Грузия	Грузстандарт
Россия Федерацияси	Россия Давстандарти
Тожикистон Республикаси	Тожиқстандарт
Туркменистон Республикаси	«Туркменстандартлары» Бошдавхизмати
Ўзбекистон Республикаси	Ўздавстандарт

3 Россия Федерациясининг Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича давлат қўмитасининг 2003 йил 25 ноябрдаги 331-с/с-сон қарори билан ГОСТ 7.60-2003 давлатлараро стандарти бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида 2004 йил 1 январдан амалга киритилган.

4 ГОСТ 7.60-90 ўрнинга

Кириш

Стандартда белгиланган атамалар китоб нашр қилишдаги тушунчалар тизимини акс эттирувчи тартибда жойлашган.

Хар бир тушунча учун битта стандартлаштирилган атама белгиланган.

Қўлланилишига йўл қўйилмайдиган атама-синонимлар стандартланштирилган атамадан кейин қавсларда келтирилган ва “йқм” белгиси билан белгиланган.

Алифбо кўрсаткичда стандартнинг мапшикий тизимидаги хар бир атаманинг жойини кўрсатувчи макола-индекслар рақамларини кўрсатган ҳолда атамалар келтирилган.

Стандартда келтирилган таърифларни, зарур бўлганда, ихтиёрий белгиларни уларга киритган, уларда фойдаланиладиган атамаларнинг маъносини очган, аниқланадиган тушунчаларнинг ҳажмига кирадиган объектларни кўрсатган ҳолда ўзгартириш мумкин. Ўзгартиришлар ушбу стандартда белгиланган тушунчаларнинг ҳажми ва маъносини бузмаслиги керак.

Стандартда стандартлаштирилган атамаларнинг немис (de), инглиз (en), француз (fr) тилларидаги бошқа тил эквивалентлари келтирилган.

Стандартлаштирилган атамалар ним қора шриффт билан, йўл қўйилмайдиган атама-синонимлар курсив билан берилган.

ГОСТ 7.60-2003 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Асосий турлари. Атамалар ва таърифлар

Қайси жойда	Босилган	Бўлиши керак
Рус тилидаги атамаларнинг алифбо кўрсаткичи. «Махсус газетали чиқариш» атамаси учун	3.5.1.3	3.2.5.1.3

(2007й. ИУС 2-сон)

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

НАШРЛАР. АСОСИЙ ТУРЛАРИ**Атамалар ва таърифлар**

System of standards on information, librarianship and publishing.
Publications. Basic types. Terms and definitions

Жорий этиш санаси 01.07.2004

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт китоб нашр қилишда фойдаланиладиган тушунчаларнинг атамалари ва таърифларини белгилайди.

Ушбу стандартда белгиланган атамалар стандартлаштириш бўйича ишлар соҳасига кирувчи ва/ёки ушбу ишлар натижаларнда фойдаланувчи китоб нашр қилиш соҳасидаги ҳужжат ва адабиётларнинг барча турларида қўллаш учун тавсия қилинади.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда куйидаги стандартларга ҳаволалардан фойдаланилган:

ГОСТ 7.0-99 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Ахборот-кутубхона фаолияти, библиография. Атамалар ва таърифлар.

ГОСТ 7.83-2001 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Электрон нашрлар. Асосий турлари ва чиқиш маълумотлари.

3 Агамалар ва таърифлар

3.1 Умумий тушуничалар

- 3.1.1 **нашр** (ЙКМ. *номи; чоп этиш; адади; нусха*): Таҳририят-нашриёт ишлови берилган, мустақил расмийлаштирилган, чиқиб маълумотларига эга, ундаги ахборотни тарқатиш учун мўлжалланган ҳужжат.
Изоҳ - Ҳужжат деганда уни идентификация қилиш имкониятига эга реквизитлари бўлган моддий ташувчида қайд этилган ахборот тушунилади.
- 3.1.1.1 **босма нашр**: Босиб чиқариш ёки босма нақш тушириш йўли билан олинган, матбаа усулида мустақил расмийлаштирилган нашр.
- 3.1.1.2 **электрон нашр**: Фойдаланиш учун ҳисобланг техникасининг воситалари зарур бўлган нашр.
- 3.1.2 **нашриёт маҳсулоти**: Чиқаришга мўлжалланган ёки ношир (ноширлар) томонидан чиқарилган нашрлар мажмуи.
Изоҳ - Ношир бўлиб, нашрни тайёрлаш ва чиқаришни амалга оширувчи юридик шахс (хусусий тadbirkor) ҳисобланади.
- 3.1.3 **нашр тури**: Бир ёки бир нечта фарқловчи белгилар асосида ажратилган нашрлар гуруҳи.
- 3.1.4 **даврийлик**: Нашрнинг аниқ, қайд этилган оралиқ вақтдаги сонлари ёки чиқаришлари билан аниқланадиган нашрлар чиқишининг мунтазамлик тавсифи.
- 3.1.5 **максадли вазифаси**: Нашрнинг жамоат функциясини бажарадиган пункти назардан унинг тавсифи
- 3.1.6 **ахборот характери**: Нашрдаги асарнинг жанри ва бошқа хусусиятларини ақс эттирадиган белгилар комплекси.
- de Ausgabe
en publication, edition
fr publication, édition
- de Druckproduktion
en publisher's output,
printed matter
fr production éditoriale
- de Periodizität
en periodicity

- 3.1.7 **нашрнинг материал конструкцияси:** Нашрнинг мазмунига боғлиқ бўлмаган, нашриёт ва матбаа белгилари йнгиндиси билан характерланадиган предмет сифатида нашрнинг тарихий шакланган шакли.
- 3.1.8 **нашрни расмийлаштириш:** Бадний жихатдан тушунилан матбаа воситалари ёрдамида нашрнинг ягона ва яхлит композициясида унинг асар мазмуни ва мақсадли вазифасини акс эттириш.
- de Gestaltung der Ausgabe
en design of publication, lay-out
fr parure du livre, présentation d'une publication
- 3.2 Нашр турлари**
- 3.2.1 Даврийлик бўйича нашр турлари**
- 3.2.1.1 **даврий бўлмаган нашр:** Бир марта чиқадиган, давомли бўлмаган нашр.
- de nichtperiodische Ausgabe
en non-periodical, edition
fr édition non périodique
- 3.2.1.2 **сериял нашр:** Давомийлиги оддидан белгилашмаган вақт давомида чиқадиган, одатда, бир хил сарлавҳага эга рақамланган ва (ёки) санаси қўйилган чиқаришлар (томлар)га эга нашр.
- de Serialausgabe, Folgedruckwerke
en serial
fr serial
- 3.2.1.3 **даврий нашр:** Аниқ вақт ораллиқларида чиқадиган, одатда, ҳар бир йил учун доимий рақам сони (чиқариш)га эга, маъно жихатдан такрорланмайдиган, бир турда расмийлаштирилган, бир хил сарлавҳали рақамланган ва (ёки) санаси қўйилган чиқаришларга эга серияли нашр.
- de Periodikum
en periodical
fr périodique
- Изоҳ - Даврий нашр кундалик, ҳафталик, ойлик, чораклик, йиллик бўлиши мумкин.
- 3.2.1.4 **давомли нашр:** Материал йнгилишига кўра аниқ бўлмаган вақт ораллиғида чиқадиган, маъно жихатидан такрорланмайдиган, бир турда расмийлаштирилган, умумий сарлавҳали рақамланган ва (ёки)
- de fortlaufende Ausgabe
en serial
fr édition continue

санаси қўйилган чиқаришларга эга серияли нашр.

3.2.2 Асосий матн таркиби бўйича нашр турлари

3.2.2.1	мопонашр: Бир асарни ўз ичига олган нашр.	de Einzelwerkausgabe
en monooedition
fr nonoédition
3.2.2.2	тўплам: Бир қатор асарларни ўз ичига олган нашр.
Изоҳ – Даврийлигига кўра, даврий бўлмаган, даврий ва давомли тўпламлар фарқланади.	de Sammelwerk
en symposium, collection
fr recueil
3.2.2.3	дайжест: Бошқа нашрлардан кўчириб босилган энг кизикарли материалларни ўз ичига олган тўплам.	de Sammelwerk
en digest
fr résumé, abrégé, condensé

3.2.3 Ахборотнинг белгили табиаги бўйича нашрлар турлари.

Тасвирий нашрлар турлари

3.2.3.1	матнли нашр: Ҳажмининг кўп қисмини сўзли, рақамли, исроғлифли, формулалли ёки аралаш матн ташкил этадиган нашр.
Изоҳ – Бир печта тилдан фойдаланилган матн нашрлари кўп тилили дейилган.	de Textausgabe
en printed text
fr édition de texte
3.2.3.2	харитали нашр: Ҳажмининг кўп қисмини харита асар (асарлар)и олган нашр.	de kartographische Ausgabe
en cartographic edition
fr édition cartographique
3.2.3.2.1	харита: Варақнинг бутун майдони-ни эгаллаган харитадан иборат харита варақли нашр.	de Karte
en map
fr carte
3.2.3.2.2	харита-схема: Мазмун элементларининг соддалантирилган-умумлаштирилган тасвирига эга бўлган харита варақли нашр.	de schematische Karte
en schematic map
fr carte-croquis
3.2.3.2.3	нотали нашр (<i>Йқм. мусиқа нашри</i>): Ҳажмининг кўп қисмини мусиқа асар (асарлар)ининг нота ёзуви эгаллаган нашр.	de Musikalien
en printed music
fr édition de musique
3.2.3.4	Брайль шрифтидаги нашр: Кўзи ожиз одамлар учун махсус шрифт (Брайль шрифти)да ёзилган нашр.	

- 3.2.3.5 **тасвирий нашр** (Йқм. *тасвирий маҳсулот, босма графика, график нашр*): Ҳажмининг кўп қисмини тасвир эгаллаган нашр.
Изоҳ - Тасвир деганда, мўйқалам, график, меъморчилик асарлари, маҳсулоти бадиий фотография ва график ишларни акс эттириш тушунилади.
- 3.2.3.5.1 **альбом**: Тушунтириш маънига эга бўлган китоб ёки комплект варақли тасвирий нашр.
- 3.2.3.5.1.1 **техник альбом**: Чизмалар, техник расмлар ва фотосуратлар, схемалар, графиклар, режалардан иборат альбом.
- 3.2.3.5.1.2 **фотоальбом**: Ушбу нашр учун маҳсулоти тайёрланган ёки бошқа нашрлар ва архив материалларидан танлаб олинган фототасвирларнинг репродукциясидан иборат альбом.
- 3.2.3.5.1.3 **бадиий альбом**: Санъат асарларининг репродукциялари ёки оригинал (муаллиф) график ишлардан иборат альбом.
- 3.2.3.5.2 **атлас**: Ўқув ва амалий мақсадлар учун хизмат қиладиган турли объектларнинг тасвирларидан иборат альбом.
- 3.2.3.5.2.1 **анатомик атлас**: Инсон танасининг органлари ва қисмларининг тасвирларидан иборат атлас.
- 3.2.3.5.2.2 **астрономик атлас**: Юлдузли осмон хариталарининг атласи.
- 3.2.3.5.2.3 **ботаник атлас**: Ўсимликлар тасвири ва уларнинг тарқалиши ареалларининг хариталарини ўз ичига олган атлас.
- 3.2.3.5.2.4 **географик атлас**: Географик хариталар атласи.
- 3.2.3.5.2.5 **зоологик атлас**: Ҳайвонлар тасвири ва уларнинг тарқалиш ареалларининг хариталарини ўз ичига олган атлас.

- 3.2.3.5.2.6 **лингвистик атлас:** Турли тилларда сўзланганидан жаҳон халқларининг жойлашиш зоналари, тиллар ва диалектларнинг тарқалиш тасвирини ўз ичига олган атлас.
- 3.2.3.5.2.7 **тиббий атлас:** Инсон организмидаги патологик ҳолатларнинг тасвири, касалликлар ёки касалликлар кўзгатаувчиларининг тарқалиши хариталарини ўз ичига олган атлас.
- 3.2.3.5.3 **тасвирий откритка:** Битта томони тасвирга (расм, фотография, бадиий репродукция) эга бўлган, иккинчисидан эса тасвирни тушунтирувчи матн учун мўлжалланган откритка. de Kunstpostkarte
en picture-card
- 3.2.3.5.4 **тасвирий плакат:** Катта бўлмаган тушунтириш матнига эга бўлган ёки матнсиз расм, фотосурат, монтаж ёки бошқа махсус тасвирдан иборат плакат.
- 3.2.3.5.5 **гравюра:** Қоғоз ёки бошқа материалдаги ўйилган тасвирнинг қора-оқ, икки ёки кўп рангли изи туширилган варақли тасвирий нашр. de Gravüre
en engraving
fr gravure
- 3.2.3.5.5.1 **ксилография:** Ёғочда ўйилган тасвир изи туширилган варақли тасвирий нашр. de Xylographie
en xylography
fr xylographie
- 3.2.3.5.5.2 **линогравюра:** Линолеумда ўйилган тасвир изи туширилган варақли тасвирий нашр. de Linolschnitt
en lincut
- 3.2.3.5.5.3 **литография:** Тошда ўйилган тасвир изи туширилган варақли тасвирий нашр. de Lithographie
en lithography
fr lithographie
- 3.2.3.5.5.4 **офорг:** Металлга туширилган махсус қатламда тасвирни тирнаб ҳосил қилинадиган, кейинчалик кимёвий усулда ишлов бериш билан босма шаклдан из туширилган варақли тасвирий нашр. de Radierung
en etching
- 3.2.3.5.5.5 **эстамп:** Босма шакли муаллиф томонидан бажарилган, график асарининг асл нусхасидан из туширилган варақли тасвирий нашр. de Estampe
en print
fr estampe

- 3.2.3.5.5.6 **сода нашр:** Атайин примитив тасвирлар ва уларга ёзилган магъларга эга бўлган китоб, брошюра, варақа, таквим ёки алоҳида варақлар кўринишидаги тасвирий нашр.
- 3.2.3.5.7 **кўргазмали кўллама:** Мазмуни асосан тасвир ёрдамида тўқиб бериладиган кўллама. de Anschauungsmittel
en visual aid
fr moyens visuels
- 3.2.3.5.8 **бадий репродукция:** Тасвирий санъат ёки бадий фотосурат асарини акс эттирувчи варақли тасвирий нашр. de Reproduktion
en reproduction
fr reproduction
- 3.2.3.5.8.1 **олеография:** Мой бўёқлари ёрдамида бажарилган расмларни холст юзаси ва мўйқалам билан берилган бўёқни имитация қилган ҳолда матбаа қайта акс эттиришдан иборат варақли тасвирий нашр. de Öldruck
en oleograph
- 3.2.3.5.9 **экслибрис:** Кутубхона эгасининг китоб белгисига эга бўлган бир томонлама варақли тасвирий нашр. de Exlibris
en ex-libris
fr ex-libris
- 3.2.4 Даврий бўлмаган нашрларнинг турлари**
- 3.2.4.1 Мақсадли вазифаси бўйича нашрларнинг турлари**
- 3.2.4.1.1 **расмий нашр:** Давлат органлари, корхоналари, муассасалари ёки ижтимоий ташкилотлар номидан нашр қилинадиган, норматив ва директив характердаги (қонун, буйруқ) материаллардан иборат нашр. de amtliche
Veröffentlichung
en official edition
fr édition officielle
- 3.2.4.1.2 **илмий нашр:** Пазарий ва (ёки) экспериментал тадқиқотлар натижалариши, шунингдек, илмий жиҳатдан эълон қилишга тайёрланган маданият дурдоналари ва тарихий ҳужжатлардан иборат нашр. de wissenschaftliche
Ausgabe
en scientific edition
fr livre scientifique
- 3.2.4.1.3 **илмий-оммабон нашр:** Мутахассис бўлмаган китобхон учун қулай бўлган шаклда ифодаланган, фан, маданият ва техника соҳасидаги назарий ва (ёки) экспериментал тадқиқотлар тўғрисидаги маълумотлардан иборат нашр. de populärwissen-
schaftliche
Ausgabe
en popular non-fiction
fr édition de
vulgarisation
scientifique

- 3.2.4.1.4 **адабий-бадий нашр:** Бадий de schöne Literatur
адабиёт асарини ўз ичига олган нашр. en literature fiction
fr littérature
- 3.2.4.1.5 **амалий-ишлаб чиқариш наشري:** de Ausgabe für die
Технология, техника ва ишлаб Betriebspraxis
чиқаришни ташкил этиш, шунигдек, en trade edition
ижтимоий амалиётининг бошқа fr édition de métier,
соҳалари бўйича, турли малакали édition
мутахассислар учун мўлжалланган professionelle
- 3.2.4.1.6 **норматив амалий-ишлаб чиқариш наشري:** de normative Ausgabe
Ишлаб чиқариш фаолияти- für die
нинг турли соҳаларидаги нормалар, Betriebspraxis
қоидалар ва талабларни ўз ичига en instructional
олган нашр. edition
- 3.2.4.1.7 **ўқув наشري:** Ўрганиш ва ўқитиш de Unterrichtsmittel
учун қулай бўлган шаклда баён en educational edition
этишан, илмий ёки амалий fr livie scolaire
хусусиятдаги тизимлаштирилган
маълумотларни ўз ичига олган ва
турли ёшдаги ҳамда таълим
босқичидаги ўқувчилар учун
мўлжалланган нашр.
- 3.2.4.1.8 **оммавий-сиёсий нашр:** Ижтимоий- de massenpolitische
сиёсий мавзудаги, тарғибот-ташвиқот Ausgabe
характердаги асарни ўз ичига олган ва en popular political
кенг китобхонлар даврасига edition
мўлжалланган нашр. fr édition de
vulgarisation
politique
- 3.2.4.1.9 **маънавий-маърифий нашр:** Юқори
илохий кучлар борлигига ишонинш
асосида дунёқарап постулатларини
тушунтирувчи диний мазмундаги
нашр.
- 3.2.4.1.10 **маълумот наشري:** Тезроқ кидириб de Nachschlagebuch
ланиш учун қулай тартибда en reference edition
жойлашган илмий ва амалий fr édition de
характердаги қисқа маълумотларни ўз
ичига олган, ёлпасига ўқиш учун
мўлжалланмаган нашр. renseignements,
édition de référence,
aide-memoire
annuaire

- 3.2.4.1.11 ахборотга оид нашр:** Хужжатлар (нашр қилинган, нашр қилинмаган, нашр қилинмайдиган) тўғрисидаги тизимли маълумотларни ёки таҳлил натижаларини ва илмий-ахборот фаолиятини амалга оширувчи ташкилот томонидан чиқариладиган дастлабки манбаalarda тақдим этилган маълумотларнинг умумлаштирилишидан иборат нашр.
- 3.2.4.1.12 реклама нашри:** Буюмлар, хизматлар, тадбирларга талабни ҳосил қилиш мақсадида улар тўғрисидаги диққатни жалб қилувчи шаклда баён этилган маълумотларни ўз ичига олган нашр. de Werbungsausgabe
en advertising edition
fr édition de publicités, publicités
- 3.2.4.1.13 дам олиш учун нашр:** Турмушни ташкил этиш, ҳаваскорлик ижодиётининг мустақил турли шакллари, қизиқишларнинг турли хиллари бўйича умумфойдаланадиган маълумотларни ўз ичига олган нашр.
- 3.2.4.2 Китобхон манзили бўйича нашрлар турлари**
- 3.2.4.2.1 оммавий нашр:** Кенг китобхонлар доираси учун мўлжалланган нашр. de Massenausgabe
en mass publication
fr publication de vulgarisation
- 3.2.4.2.2 оммабон нашр:** Билимларнинг битта ёки бир неча махсус соҳаларидаги китобхонлар кенг доираларининг профессионал бўлмаган қизиқишларини қондириш учун мўлжалланган нашр. de populäre Ausgabe
en popular edition
fr édition populaire
- 3.2.4.2.3 болалар ва ўсмирлар учун нашр:** 17 ёшгача бўлган китобхонлар учун чиқарилган бадиий адабиётнинг ёки билиш характеридаги асарни ўз ичига олган ҳамда алоҳида бадиий ва мағбаа усулида расмийлаштириш билан фарқланадиган нашр.
- 3.2.4.2.4 кутубхона учун нашр:** Кутубхона китобхонлари учун мўлжалланган ва de Bibliotheksausgabe
en library edition

- ундан фойдаланишни ҳисобга олиб расмийлаштирилган нашр.
- 3.2.4.2.5 **кўзи ожизлар нашри:** Кўзи ожизлар учун мўлжалланган нашр. de Blindenausgabe
en edition for the blind
fr édition pour aveugles
- Изоҳ – Кўзи ожизлар учун нашрлар Брайль шрифтида ёки йирик шрифтида терилган, болалар учун китоблар рельефли иллюстрациялар билан, шунингдек, касста нашрлари ва CD-ROM бўлиши мумкин.
- 3.2.4.2.6 **хизматга оид фойдаланиш учун нашр:** Қатъий белгиланган шахслар ёки муассасалар доираси томонидан фойдаланиш учун мўлжалланган ва муқовада ва/ёки титул varaгида тегишли гриф билан белгиланган нашр.
- 3.2.4.2.7 **элита нашри:** Қадр қилувчиларнинг тор доираси учун мўлжалланган нашр.
- 3.2.4.2.7.1 **библиофил нашр:** Библиофиллар томонидан қадрланадиган алоҳида эстетик сифатлари билан фарқланадиган кам ададли нашр. de bibliophile Ausgabe
en collector's edition
fr édition de bibliophile
- 3.2.4.2.8 **мослаштирилган нашр:** Етарлича тайёрланмаган китобхонларнинг тушуниши учун асарнинг энгиллаштирилган матнини ўз ичига олган нашр. de adaptierte Ausgabe
en adapted edition
fr édition adaptée
- 3.2.4.3 Ахборот характери бўйича нашрларнинг турлари**
- 3.2.4.3.1 Илмий ва илмий-оммабон нашрлар**
- 3.2.4.3.1.1 **монография:** Бир муаммо ёки мавзунинг тўлиқ ва ҳар томонлама тадқиқ қилинишини ўз ичига олган ҳамда бир ёки бир печта муаллифларга тегишли бўлган илмий ёки илмий-оммабон нашр. de Monographie
en monograph
fr monographie
- 3.2.4.3.1.2 **илмий ишлар тўплами:** Илмий муассасалар, ўқув юртлари ёки жамиятларнинг тадқиқот материалларини ўз ичига олган тўплам. de Sammelband der wissenschaftlichen Arbeiten
en collection of scientific papers
fr recueil de travaux scientifiques

- 3.2.4.3.1.3 **конференция (съезд, симпозиум) материаллари:** Маърузалар, тавсиялар, қарорлар кўринишидаги конференциянинг натижаларини ўз ичига олган даврий бўлмаган тўплам. de Tagungsberichte
en proceeding
fr actes de conférence
- 3.2.4.3.1.4 **препринт:** Улар жойлаштирилиши мумкин бўлган яншр босилиб чиққунга қадар эълон қилинган, дастлабки характердаги материалларни ўз ичига олган илмий яншр. de Preprint
en preprint
fr édition préalable
- 3.2.4.3.1.5 **пролегомена, кириш:** Бирламчи маълумотлар ва бирон-бир фаннинг асосий принципаридаги иборат бўлган илмий ёки ўқув нашри. de Einführung
en prolegomena
fr prolégomènes
- 3.2.4.3.1.6 **илмий конференция (съезд, симпозиум) маърузалари/хабарларининг тезислари:** Олдида белгиланган характердаги конференциядан олдин эълон қилинган материалларга (маърузалар ва ёки) хабарларнинг аниотациялари, рефератлари) эга бўлган илмий даврий бўлмаган тўплам. de Referat der Beiträge
einer wissenschaftliche
Konferenz
en scientific
conference abstracts
fr thèses des exposés
de la conférence
scientifique
- 3.2.4.3.1.7 **диссертация автореферати:** Илмий даражани олиш учун тақдим этиладиган, муаллиф томонидан олиб борилган тадқиқот бўйича у тузган рефератни ўз ичига олган брошюра кўринишидаги илмий нашр. de Autoreferat einer
Dissertation
en author's abstract,
synopsis of thesis
fr abstract d'une
thésé, résumé
d'auteur d'une thèse
- 3.2.4.3.2 Расмий ва норматив-ишлаб чиқариш нашрлари**
- 3.2.4.3.2.1 **йўриқнома:** Ишлаб чиқариш ва ижтимоий фаоллигни тарғибга солиш ёки махсулотлар ва (ёки) хизматлардан фойдаланиш бўйича қоидалардан иборат расмий нашр. de Instruktion
en instrucion
fr instruction,
prescription
- 3.2.4.3.2.2 **прейскурант:** Нархларини, тохида қиска тавсифларини кўрсатган ҳолда, материаллар, махсулотлар, ускуна, ишлаб чиқариш операциялари, хизматларининг тизимли рўйхатини ўз ичига олган расмий ва (ёки) маълумот de Preisliste
en price-list
fr prix courant, tarif

- нашри.
- 3.2.4.3.2.3 **стандарт:** Стандартлаштириш объекти учун қўйиладиган фан, техника ва илгор тажриба асосида белгиладиган ҳамда амалдаги қонун ҳужжатлари-га кўра тасдиқланадиган нормалар, қоидалар, талаблар комплексини ўз ичига олган расмий нашр. de Standart
en standard
fr norme
- 3.2.4.3.2.3 **устав нашри:** Ташкилот ва муайян фаолият тартибини тартибга солувчи қоидалар тўплами – устави ни ўз ичига олган расмий нашр. de Statut-Ausgabe
en statutory edition
fr édition statutaire
- 3.2.4.3.3 Ишлаб чиқариш – амалий нашрлар**
- 3.2.4.3.3.1 **йўриқнома-методик нашр:** Муайян турдаги ҳужжатларни ва мутахассис-ларнинг ушбу муассаса доирасидаги амалий фаолиятида ёрдам сифатида улардан фойдаланиш бўйича методик тавсифларни ўз ичига олган ишлаб чиқариш – амалий нашри.
- 3.2.4.3.3.2 **амалий қўлланма:** Ишни бажаришда билим ва қўникмаларни эгаллаш учун мўлжалланган ишлаб чиқариш–амалий нашри. de praktisches
Lehrmittel
en guide-book
fr cours pratique, conseil pratique
- 3.2.4.3.3.3 **амалий йўл-йўриқ:** Бирон–бир ишлаб чиқариш қўникмаларини мустақил эгаллаш учун мўлжалланган амалий қўлланма. de Anleitung für die
Betriebspraxis
en guidance manual,
practical guide
fr manuel pratique, guide -ânc
- 3.2.4.3.3.4 **эсдалик:** Ишлаб чиқариш фаолиятида ёки қўндалик ҳаётда фойдали бўладиган амалий маълумотларни ўз ичига олган қатъга бўлмаган ҳажмдаги ишлаб чиқариш–амалий нашр.
- 3.2.4.3.3.5 **саноат каталоги:** Саноат маҳсулотларининг тизимли рўйхатини ўз ичига олган каталог. en trade catalogue

- 3.2.4.3.3.5.1 **номрўйхатли каталог:** Ушбу en nomenclature
вакtda чикариладиган саноат catalogue
серияли маҳсулот номрўйхатининг
асосий техник тавсифлари ва
рўйхатини ўз ичига олган каталог.
- 3.2.4.3.4 **Ўқув нашрлари**
- 3.2.4.3.4.1 **дарслик:** Ўқув дастурига тегишли de Lehrbuch
бўлган ва нашрнинг берилган тури en textbook
сифатида расман тасдиқланган ўқув fr livre scolaire
фани, унинг бўлими, қисмининг
тизимли баён этилишини ўз ичига
олган ўқув нашри.
- 3.2.4.3.4.1.1 **алифбе:** Она тилида ёзиш ва ўқишга de ABC-Buch, Fibel
ўргатиш учун мўлжалланган en ABC-book
биринчи дарслик. fr ABC
- 3.2.4.3.4.2 **ўқув кўлламаси:** Дарсликни de unterrichtshilfe
қисман ёки тўлиқ тўлдиралган ёки Lehrbehelf
ўрнига ишлатиладиган, нашрнинг en study aid, teaching
ушбу тури сифатида расман aid
тасдиқланган ўқув нашри. fr manuel pratique,
traite pratique
- 3.2.4.3.4.2.1 **ўқув-методик кўлланма:** Ўқув de methodischer
фани, унинг бўлими, қисмини Lehrbehelf guidance
ўқитиш, ўрганиш ёки тарбия бериш en manual, methods
методикаси бўйича материалларни handbook
ўз ичига олган ўқув нашри.
- 3.2.4.3.4.2.2 **ўқув кўргазмали кўлланма:** de Lehr- und
Ўрганиш, ўқитиш ёки тарбия Anschauungsmittel
беришда ёрдам сифатидаги en training aid, training
материалларни ўз ичига олган ўқув appliance
тасвирий нашр.
- 3.2.4.3.4.2.3 **иш дафтари:** Ўқувчининг ўқув
фанини мустақил ўзлаштиришига
ёрдам берадиган алоҳида дидактик
аппаратга эга бўлган ўқув
кўлланмаси.
- 3.2.4.3.4.2.4 **мустақил ўқиш учун кўлланма:** de Lehrbuch für
Раҳбарнинг ёрдамисиз бироқ бир Selbstunterricht
нарсани мустақил ўрганиш учун en textbook for
мўлжалланган ўқув кўлланмаси. self-instruction
- 3.2.4.3.4.2.5 **хрестоматия:** Ўқув фанининг de Chrestomatie
ўрганиш объекти таркибидаги en reader, reading book

	алабий-бадий, тарихий ва бошқа асарларни ёки улардаги парчаларни ўз ичига олган ўқув қўлланмаси.	fr	chrestomathie
3.2.4.3.4.3	практикум: Ўтилганларни ўзлаштиришга ёрдам берадиган амалий топишириқларни ва машқларни ўз ичига олган ўқув қўлланмаси.	de en fr	Praktikum educational aid travaux pratiques
3.2.4.3.4.3.1	масалалар тўплами: Ўқув масалаларини ўз ичига олган практикум.	de en fr	Aufgabensammlung book of problems recueil de problèmes
3.2.4.3.4.4	ўқув дастури: Ўқув фанининг мазмуни, ҳажми, шунингдек, унинг бўлимлари, қисmlарини ўрганиш ва ўқитиш тартибини белгилайдиган ўқув наشري.	de	Lehrprogramm
3.2.4.3.4.5	ўқув комплекти: Ўқитишнинг муайян босқичи учун мўлжалланган ва дарслик, ўқув қўлланмаси, иш дафтари, маълумот нашрини ўз ичига олган ўқув нашрлари тўплами.		
3.2.4.3.5 Маълумот ва реклама нашрлари			
3.2.4.3.5.1	энциклопедия: Билимларнинг бир ёки барча соҳалари ва амалий фаолият бўйича алифбо ёки тизим тартибида жойлаштирилган мақолалар кўринишида ифодаланган умумлаштирилган кўринишдаги асосий маълумотларни ўз ичига олган маълумот наشري. Изоҳ – Қиртилган маълумотларнинг доирасига боғлиқ равишда универсал, ихтисослаштирилган, ҳудудий энциклопедиялар фарқланади.	de en fr	Enzyklopädie encyclopaedia encyclopédie
3.2.4.3.5.2	лўғат (Йқм. лўғат-маълумотнома): Тил бирликларига тегишли маълумотлар билан таъминланган тартибга солинган рўйхатдан иборат маълумот наشري.	de en fr	Wörterbuch dictionary dictionnaire
3.2.4.3.5.2.1	энциклопедик лўғат: Алифбо тартибида жойлаштирилган қисқа мақолалардан иборат энциклопедия.	de	enzyklopädisches Wörterbuch
3.2.4.3.5.2.2	тил лўғати: Тил бирликларининг	de	Sprachwörterbuch

	рўйхати ва уларнинг тавсифлари ёки уларнинг бошқа тилга таржимасидан иборат луғат.	en dictionary fr dictionnaire, vocabulaire lexique
3.2.4.3.5.2.2.1	идеографик луғат: Тил бирликлари маъно жиҳатидан яқинлигига кўра жойлаштирилган тил луғати.	de ideographisches Wörterbuch
3.2.4.3.5.2.2.2	орфографик луғат: Сўзларнинг норматив ёзилишини берадиган тил луғати.	de orthographisches Wörterbuch en spelling dictionary
3.2.4.3.5.2.2.3	орфоэпик луғат: Сўзларнинг норматив талаффуз этилишини берадиган тил луғати.	de orphoepisches Wörterbuch en pronouncing dictionary
3.2.4.3.5.2.2.4	таржима луғати: Икки ёки ундан ортиқ тилларнинг тил бирликлари киёсланадиган тил луғати.	de Übersetzungswörterbuch en translation dictionary fr traduction dictionnaire
3.2.4.3.5.2.2.4.1	сўзлашгич: Умуммаиший лексика ва фразеологияни ўз ичига олган ва мулоқот учун қўлланма сифатида хизмат қиладиган икки ёки кўп тилли оммабон луғат.	de Sprachführer en phrase book, colloquial guide fr manuel de conversation, guide-parce
3.2.4.3.5.2.2.5	изоҳли луғат: Бирон-бир тил сўзларининг маъносини тушунтириб берадиган, уларнинг грамматик ва стилистик тавсифлари, қўллаш мисоллари ва бошқа маълумотларни берадиган тил луғати.	de Definitionswörterbuch en glossary fr glossaire, dictionnaire, raisonné
3.2.4.3.5.2.2.6	частота луғати: Нутқда қўлланиш даражаси бўйича жойлаштирилган сўзларнинг рўйхатини ўз ичига олган тил луғати.	de Häufigkeitwörterbuch en frequency vocabulary
3.2.4.3.5.2.2.7	этимологик луғат: Тил бирликларининг пайдо бўлишини тушунтириб берадиган тил луғати.	de etymologisches Wörterbuch en etymological dictionary
3.2.4.3.5.2.3	атамалар луғати: Бирон-бир билим соҳаси ёки мавзуга тегишли	de terminologisches Wörterbuch

	атамалар ва уларнинг изоҳини ўз ичига олган луғат.	en dictionary of terms dictionnaire fr terminologique
3.2.4.3.5.3	маълумотнома: Тизим структурасига эга бўлган ёки мақолалар сарлавҳаларининг алифбоси бўйича тузилган амалий характердаги маълумот нашри.	dc Nachschlage-werk guide, directory en guide, annuaire, fr aide-memoire
3.2.4.3.5.3.1	манзил/телефон дафтари: Қандай-дир манзил/телефонлар рўйхатини ўз ичига олган маълумотнома.	
3.2.4.3.5.3.2	каталог: Мавжуд предмет ва хизматларнинг тизимли рўйхатини ўз ичига олган расмий, маълумот ва (ёки) реклама нашри.	de Katalog en catalogue fr catalogue
3.2.4.3.5.3.2.1	аукцион каталоги: Аукционга тақдим этилган предметларнинг рўйхатини ўз ичига олган каталог.	
3.2.4.3.5.3.2.2	кутубхона каталоги: Қандайдир кутубхонада сақланадиган ёки сақланган китоблар рўйхатини ўз ичига олган каталог.	
3.2.4.3.5.3.2.3	кўргазма каталоги: Кўргазмага қўйилган предметлар рўйхати ва уларнинг таърифини ўз ичига олган каталог.	de Ausstellungskatalog en exhibition catalogue fr catalogue d'exposition
3.2.4.3.5.3.2.4	товарлар ва хизматлар каталоги: Истеъмолчига таклиф этиладиган товарлар ва хизматлар рўйхатини ўз ичига олган каталог.	
3.2.4.3.5.3.2.5	музей каталоги: Музей (музейлар) да жойлаштирилган предметлар рўйхатини (тўлиқ ёки қисқа) ва уларнинг таърифини ўз ичига олган каталог.	
3.2.4.3.5.3.3	проспект (Йқм. <i>каталог; каталог-проспект</i>): Чикариш, сотиш ёки	de Prospekt en prospectus

	кўргазмага қўйиш учун мўлжалланган (битта предметнинг таърифи) хизматлар, предметлар тизимли рўйхатини ўз ичига олган маълумот ва (ёки) реклама нашри.	fr	prospectus
3.2.4.3.5.3.4	саёҳатнома: Бориш ёки кўриш учун қулай бўлган тартибда жойлаштирилган бирон-бир географик пункт ёки маданий-маърифий муассаса (талбир) тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олган маълумотнома.	de en fr	Reisensführer guide guide
3.2.4.3.5.3.5	биобиблиографик маълумотнома/лугат: Бирон-бир шахслар тўғрисидаги биографик маълумотлар, асарлари ва уларнинг ҳаёти ҳамда фаолиятларини ёритадиган адабиётлар рўйхатларидан иборат маълумотнома.	en fr	biobibliographical reference book guide de biobibliographie
3.2.4.3.5.3.6	биографик маълумотнома/лугат: Бирон-бир шахсларнинг ҳаёти ва фаолияти тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олган маълумотнома	en	biographic guide, biographic dictionary
3.2.4.3.5.4	афиша: Бирон-бир маданий талбир тўғрисида хабар берадиган ва ёпиштириш учун мўлжалланган реклама ёки маълумот варақли нашр.	de en fr	Aushand advertisement affiche
3.2.4.3.6 Адабий-бадий нашр			
3.2.4.3.6.1	альманах: Муайян белги бўйича бирлаштирилган адабий-бадий ва (ёки) илмий-оммабон асарларни ўз ичига олган тўплам. Изоҳ – Альманах серияли нашр ҳам бўлиши мумкин.	de en fr	Almanach almanac almanach
3.2.4.3.6.2	антология: Кўпроқ шеър кўринишидаги танлаб олинган адабий-бадий асарларни ёки улардан кўчирмаларни ўз ичига оладиган даврий бўлмаган тўплам.	de en fr	Anthologie anthology anthologie
3.2.4.3.6.3	ҳужжатли-бадий нашр: Ҳужжат,	de	Dokumentalistik

	реал воқеа ёки тарихий шахнинг фаолияти асос бўлиб хизмат қилган асардан иборат адабий-бадний нашр.	en	documentalistic fiction
3.2.4.3.6.4	илмий-бадний нашр: Асосига илмий факт қўйилган асардан иборат адабий-бадний нашр.	de en fr	science Fiction scientific fiction scientifique romancé
3.2.4.3.6.5	қўшиқлар тўплами: Турли белгилари – мавзу, битта муаллифга тегишлилиги бўйича йиғилган, кўпинча поталар илова қилинган қўшиқлар матнларининг тўплами.	de en	Liederbuch song-book
3.2.4.4 Ахборотни таҳлилий-семантик қайта ишлаш характери бўйича нашрларнинг турлари			
3.2.4.4.1	библиографик нашр: ГОСТ 7.0 бўйича.		
3.2.4.4.1.1	нашрларни босиб чиқаришнинг аннотацияланган мавзу режаси: Нашриёт ёки нашрлар гуруҳларининг бир йилга режалаштирилган нашрларининг аннотацияланган рўйхатини ўз ичига олган ва чиқаришга мўлжалланган адабиёт тўғрисида ахборот бериш ҳамда унга буюртмаларни йиғиш учун мўлжалланган библиографик нашр.	de en fr	annotierter Themenplandes Verlagen annotated subject publisher's schedule plan thematique annoté de la maison d'édition
3.2.4.4.2	библиографик кўрсаткич: ГОСТ 7.0 бўйича.		
3.2.4.4.2.1	давлат библиографик кўрсаткичи: ГОСТ 7.0 бўйича.	en fr	state bibliography index bibliographique national
3.2.4.4.2.2	нашриётга тегишли библиографик кўрсаткич; нашриётга тегишли каталог: Бир ёки бир нечта нашриёт томонидан чиқариладиган ёки чиқариш учун мўлжалланган нашриёт маҳсулотини акс эттирадиган библиографик кўрсаткич.	de en fr	Verlagskatalog publisher's catalogue materiel bibliographique
3.2.4.4.2.3	китоб савдоси библиографик кўрсаткичи; китоб савдоси каталоги:	de en	Angebotkatalog bookseller's

- Наширёт маҳсулотларини сотишга ёрдам бериш мақсадларида чоп этиладиган ёки фойдаланиладиган библиографик кўрсаткич. catalogue
fr materiel
bibliographique
de libraire
- 3.2.4.4.3 **босма каталог варақчаси:** Варақчалар каталогига қўйиш учун мўлжалланган, стандарт шаклдаги, кичикроқ ўлчамдаги (125 × 75 мм) библиографик варақли нашир. de Titeldruck
en printed catalogue
fr carte imprimée
- 3.2.4.4.4 **шарҳли нашр:** Маълумотлар маъбаларида тақдим этилган таҳлил ёки умумлаштириш натижаларидан иборат бир ёки бир нечта шарҳли ўз ичига олган ахборот нашр.
- 3.2.4.4.4.1 **библиографик шарҳ:** Муайян мавзу бўйича нашрлар ёки ҳужжатлар тўғрисида боғлиқ бўлган ҳикоядан иборат ахборот нашри.
- 3.2.4.4.5 **рефератив нашр:** Рефератларни ўз ичига олган библиографик ёзувларнинг тарғибга солинган йиғиндисидан иборат ахборот нашри.
- 3.2.4.4.5.1 **ахборот варағи:** Илмий ишлаб чиқариш тажрибаси ёки илмий-техник ютуқлар тўғрисидаги маълумотларни ақс эгитирувчи даврий бўлмаган рефератив нашр.
- 3.2.4.4.5.2 **рефератив тўплам:** Тўплам кўриниши-да чиқадиган рефератив нашр.
Изоҳ – Рефератив тўплам даврий ёки давомли бўлиши мумкин.
- 3.2.4.4.5.3 **экспресс-ахборот:** Эълон қилинган энг долзарб хорижий материаллар ёки тезкор хабар қилинишини талаб этадиган маҳаллий эълон қилинмаган ҳужжатларнинг кенгайтирилган ва йиғма рефератларини ўз ичига олган даврий рефератив нашр.
- 3.2.4.5 Мазмуннинг асл нусхалигини бўйича нашрларнинг турлари**
- 3.2.4.5.1 **асл нашр:** Асарнинг асл нусхасидан иборат ва асл нусха тилида чиққан

- нашр.
Изоҳ – «Асарнинг асл нусхаси» деганда муаллиф мустақил ижодининг махсули бўлган асар тушунилади.
- 3.2.4.5.2 **таржима қилинган нашр:** Бирон-бир хорижий тилдан нашр манзилланган, миллат тилига таржима қилинган асарни ўз ичига олган нашр. de übersetzte Ausgabe
en translated publication
fr publication traduite
- 3.2.4.5.3 **кўп тилли нашр:** Матни тўлиқ ёки қисман бир неча тилларда эълон қилинган нашр. de mehrsprachige
Ausgabe
en multilingual edition
fr édition polyglotte
- 3.2.4.5.4 **параллел матнли нашр:** Икки ёки бир печта тиллардаги асар матнидан иборат нашр, улардан биттаси, одатда, асл нусха тилида, иккинчиси эса – таржима тилида.
Изоҳ – Бундай нашр асл нусха матнини қўшмаган ҳолда, бир неча тиллардаги матнларни ўз ичига олиши мумкин.
- 3.2.4.5.5 **параллел нашр:** Бошқа, мазмуни ва расмийлаштирилиши бўйича ўхшаш бўлган нашр билан бир қаторда чиқарилган, лекин ҳар бири ўз тилида босиб чиқарилган нашр de Parallelausgabe
en parallel edition
fr publication parallél
- 3.2.4.6 Асарларни ташкил этиш усули бўйича нашрларнинг турлари**
- 3.2.4.6.1 **академик нашр:** Асарнинг илмий жиҳатдан текширилган матни ва унинг турли вариантларини ўз ичига олган, сиңчиклаб тайёрланган, катта илмий-маълумот аппарати, шунингдек, батафсил изоҳ билан таъминланган нашр. de akademie Ausgabe
en academic publication
- 3.2.4.6.2 **танланган асарлар:** Муайян принцип бўйича танланган бир ёки бир нечта муаллифларнинг асарларининг бир қисмини ўз ичига олган бир томли ёки кўп томли нашр. de ausgewählte Werke
en selected works
fr oeuvres choisies
- 3.2.4.6.3 **асарлар тўплами:** Бир ёки бир нечта муаллифлар асарларининг ҳаммаси ёки кўп қисмини ўз ичига олган, унинг ижоди тўғрисида тўлиқ маълумот de gesammelte Werke
en collected works
fr oeuvres complètes

- берадиган бир томли ёки кўп томли нашр.
- 3.2.4.6.4 **кўп томли нашр;** кўп томлик: de mehrbändige Ausgabe
Мазмуни ва расмийлаштирилиши en multi-volume edition
бўйича бир бутундан ташкил топган. fr édition en plusieurs
икки ёки ундан ортиқ рақамланган томлардан иборат даврий бўлмаган нашр. volumes
- 3.2.4.6.5 **бир томли нашр;** бир томлик: Битта de einbändige Ausgabe
томда чиқарилган даврий бўлмаган en single-volume edition,
нашр. one-volume edition
fr édition en un volume
- 3.2.4.6.6 **алоҳида нашр:** Даврий нашр, тўплам, асарлар тўпламлари ёки танланган асарларда аввал эълон қилинган асарларни ўз ичига олган нашр.
- 3.2.4.6.7 **илова:** Мустақил аҳамиятга эга бўлган, de Beilage
асосий нашр билан бирга бешуи ёки en appendix, supplement
кўшимча нарҳда тарқатиладиган нашр. fr supplément séparé
Изоҳ – Илова мустақил сарлавҳа, рақамланиши, нашр йилига эга бўлган нодаврий ёки даврий бўлиши мумкин.
- 3.2.4.6.8 **серия:** Мақсади, мавзуси, мақсадли ёки de Serie, Reihe
қаандай китобхонага мўлжалланганлигига en series, set
кўра бирлаштирилган томлар мажмуини fr collection, série
ўз ичига олган, бир турда расмийлаштирилган серияли нашр.
Изоҳлар
1 Серия нодаврий ёки даврий, давомли бўлиши мумкин.
2 Даврий ёки давомли серия рақамланган ёки саваси қўйилган нашрлардан иборат
- 3.2.4.6.8.1 **кутубхона серияси:** Кутубхоналар учун мўлжалланган серия.
- 3.2.4.6.8.2 **ёпик серия;** **кутубхона:** Чиқарилиши муайян вақт ва нашрлар сони билан чекланган серия.
- 3.2.4.6.8.3 **очиқ серия:** Чиқарилиш давомийлиги ва нашрлар миқдори олдиндан белгиланмаган серия.
- 3.2.4.6.8.4 **қуйи серия:** Топ мақсадли ёки китобхон de Reihe
вазифасига ёки муайян мавзу, шунингдек, en subseries
серия сарлавҳасини тўлдирувчи ўз fr sous-série

	сарлавҳасига эга бўлган сериянинг қисми.		
3.2.4.6.9	серияли нашр: Нодаврий серияга кирадиган нашр.	de	Serienwerk
		en	series
		fr	publication en série
3.2.4.7 Ҳажм бўйича босма нашрларнинг турлари*			
3.2.4.7.1	китоб: Ҳажми 48 бетдан кўп бўлган китоб нашри.	de	Buch
		en	book
		fr	livre
3.2.4.7.2	брошюра: Ҳажми 4 бетдан кўп бўлган, лекин 48 бетдан кўп бўлмаган китоб нашри.	de	Broschüre
		en	pamphlet
		fr	fascicule
3.2.4.7.3	варақа (Йқм. <i>варақча, варақ</i>): Ҳажми 1 дан 4 бетгача бўлган варақли нашр.	de	Flugblatt
		en	leaflet
		fr	papillon
3.2.4.8 Нашр такрорийлиги бўйича нашрларнинг турлари			
3.2.4.8.1	биринчи нашр: Биринчи марта босиб чиқариладиган асар нашри	de	erste Ausgabe
		en	first edition
		fr	édition princeps
3.2.4.8.1.1	биринчи алоҳида нашр: Биринчи марта алоҳида китоб ёки брошюра кўринишида чиқариладиган, лекин аввал эълон қилинган асар нашри.	de	erste
		en	Sonderausgabe
		fr	first separate edition
			première édition à part
3.2.4.8.2	кайта нашр: Ўзгартиришлар билан ёки ўзгартиришларсиз кайта чиқарилган асар нашри.	de	Neuauflage
		en	reissuc
		fr	réédition
3.2.4.8.2.1	янги нашр: Ушбу пошир томонидан биричи марта чиқариладиган, шунингдек, янги тўпلامдан янги таҳрирда ёки янги бадий-техник расмийлаштириш ва матбаа усулида бажарилган асар нашри.		
3.2.4.8.2.2	тўлдирилган нашр: Алоҳида боблар, бўлимлар, параграфлар, хатбошилар, иллюстрациялар кўринишидаги кўшимчаларни ўз ичига олган кайта нашр.	de	ergänzte Auflage
		en	enlarged edition
		fr	édition amplifiée
3.2.4.8.2.3	тўғрилانган нашр: Муаллиф томонидан аввал йўл қўйилган	de	korrigierte
		en	Auflage

* Электрон нашрларнинг ўхшаш турлари ГОСТ 7.83-2001 бўйича (ушбу жойда ва бундан кейин).

- ноаникликлар йўқ қилинган, асар матнини тубдан ўзгартирмаган ҳолда фактик хатолари тузатилаётган қайта нашр.
- 3.2.4.8.2.4 **қайта ишланган нашр:** Аввалги нашрга нисбатан бутун матн ёки унинг анчагина қисми ўзгартирилган қайта нашр.
- 3.2.4.8.2.5 **қайта кўрилган нашр:** Матни ифодаларни аниқлаштириш, ўзгартириш, эскирган материални янгиси билан алмаштириш кўринишидаги таҳририятга оид тузатишларни ўз ичига олган қайта нашр
- 3.2.4.8.2.6 **кенгайтирилган нашр:** Матни аввалги нашрга нисбатан мавзу жиҳатида кенгайтирилган қайта нашр.
- 3.2.4.8.2.7 **стереотип нашр:** Ўзгартишлар киритилмаган қайта нашр.
- 3.2.4.8.2.7.1 **такрорий нашр:** Олдинги нашрдан кейин дарҳол чиқарилган стереотип нашр.
- 3.2.4.8.2.7.2 **қайта босиб чиқариш:** Асарнинг матни (ёки унинг қисми)ни ўзгартирмай, бошқа пошпир томонидан янги териши билан чиқарилган қайта нашр.
Изоҳ - Одатда, қайта босиб чиқариш у қайта ишланган маъбага кўрсатишган ҳаволага эга бўлади.
- 3.2.5 Даврий ва давомли нашрларнинг турлари**
- 3.2.5.1 **газета:** Вақтнинг узоқ давом этмайдиган ораликлари ўртасида чиқадиган, расмий материаллар, тезкор ахборот ва долзарб ижтимоий-сиёсий, илмий, ишлаб
- fr corrected edition
édition corrigée
- de neubearbeitete
Auflage
- en revised edition
- fr édition révisée
- de erweiterte
en Auflage
fr enlarged edition
édition
augmentée
- de unveränderte
en reprint,
stereotype
fr édition
édition
stereotypée
- de Nachauflage
en new edition,
repeat edition
fr édition nouvelle
- de Zeitung
en newspaper
fr journal

чиқариш ва бошқа масалалар бўйича мақолалар, шунингдек, бадиий асарлар ва рекламадан иборат даврий газета нашри.

Изоҳлар

1 Газета, шунингдек, муайян талбирлар билан чегараланган киска муддат давомида босиб чиқарилиши ҳам мумкин.

2 Газета иловага эга бўлиши мумкин.

- 3.2.5.1.1 **умумсиёсий газета:** Мамлакатнинг ички ва ташқи сиёсати масалаларини, шунингдек, халқаро ҳаётни тизимли равишда ёритадиган газета.
Изоҳ – Нашр ва тарқатилиш жойи бўйича куйидаги газеталар фарқланади: халқаро, умумроссия, республика, шунингдек, автоном вилоятлар, ўлка, вилоят, шаҳар, туман, куйи.
- 3.2.5.1.2 **ихтисослаштирилган газета:** de Fachzeitung
Ижтимоий ҳаёт, фан, техника, fr journal spécial de...
маданият ва фаолиятнинг бошқа соҳаларидаги алоҳида муаммоларни тизимли равишда ёритадиган ва китобхоннинг муайян тоифаларига мўлжалланган газета.
- 3.2.5.1.3 **махсус газета нашри:** de Sonderausgabe der
Зарур ахборотни тезкорлик билан Zeitung
етказиш учун асосий газетанинг en special issue of a
чиқиш ёки ижтимоий тахририяти newspaper
томонидан тайёрланган, нашрнинг жорий ва умумий рақамлари, йили, санасига эга бўлган, чекланган муддат ичида босилиб чиқадиган газета.
- 3.2.5.2 **журнал:** Доимий рубрикага эга бўлган de Zeitschrift
ва турли масалалар бўйича мақолалар en magazine, journal
ёки рефератларни ва адабий-бадиий fr revue, magazine
асарларни ўз ичига оладиган даврий журнал нашри.
Изоҳ – Журнал иловага эга бўлиши мумкин.
- 3.2.5.2.1 **адабий-бадиий журнал:** Бадиий dc Literaturzeitschrift
адабиёт асарлари, шунингдек en belles-lettres journal
публицистик ва танқидий мақолалар fr revue littéraire,

- ва материалларни ўз ичига олган журнал.
- 3.2.5.2.2 **ижтимоий-сиёсий журнал:** Кенг китобхонлар давраси учун мўлжалланган, долзарб ижтимоий-сиёсий мавзудаги мақолалар ва материалларни ўз ичига олган журнал.
Изоҳ - Китобхон маърузига боғлиқ равишда ижтимоий-сиёсий нашрлар ёшлар, аёллар, китобхонларнинг махсус тоифалари учун мўлжалланган бўлиши мумкин.
- 3.2.5.2.3 **илмий журнал:** Назарий тадқиқотлар тўғрисидаги мақолалар ва материалларни, шунингдек, илмий ходимлар учун мўлжалланган амалий характердаги мақола ва материалларни ўз ичига олган журнал.
Изоҳлар
1 Мақсатли вазифасига кўра қуйидаги журналлар ажратилади: илмий-назарий, илмий-амалий ва илмий-устубий.
2 Техник фанлар бўйича мақолалар, материаллар, рефератларни ўз ичига олган илмий-амалий журнал илмий-техник журнал деб аталади.
- 3.2.5.2.4 **илмий-оммабоп журнал:** Фанлар асослари тўғрисида, назарий ва (ёки) фан, маданият соҳаларидаги ва амалий фаолиятдаги экспериментал тадқиқотлар тўғрисидаги мақолалар ва материалларни ўз ичига олган, билимларни тарқатиш ва мустақил таълим олишга хизмат қиладиган журнал.
Изоҳ - Болалар учун илмий-оммабоп журналлар босиб чиқарилади.
- 3.2.5.2.5 **ишлаб чиқиш-амалий журнал:** Технология, техника, иқтисодиёт, ишлаб чиқаришни ташкил этиш ёки амалий фаолият бўйича мақолалар ва материалларни, муайян соҳа ходимлари учун мўлжалланган услубий қўлланмаларни ўз ичига олган журнал.
- magazine littéraire
- de wissenschaftliche Zeitschrift
- en learned journal
- fr journal des sciences, revue d'études
- de populärwissenschaftliche Zeitschrift
- en popular science journal
- fr revue de vulgarisation scientifique
- de Fachzeitschrift
- en industrial and practical journal

- 3.2.5.2.6 **оммабон журнал:** Турли масалалар де Zeitschrift für breite
бўйича мақолалар ва материалларни en Leserkreise
ўз ичига олган ва кенг китобхонлар en popular magazine
давраси учун мўлжалланган журнал. fr revue s'adressant au
- 3.2.5.2.7 **рефератив журнал:** Журнал де Referateblatt,
сифатида расмий рўйхатга олинган Referatezeitschrift
даврий рефератив нашр.
- 3.2.5.3 **бюллетень:** Тезкор равишда де Bulletin
чиқари-ладиган, уни босиб en bulletin
чиқарувчи ташкилотнинг юритиш fr bulletin
доирасига қирувчи масалалар
бўйича қисқа расмий материалларни
ўз ичига олган даврий ёки давомли
нашр.
Изоҳлар
1 Даврий бюллетенлар, одатда, доимий
рубрикацияга эга.
2 Айрим ҳолларда бюллетенлар муайян
тадбир билан чегараланган қисқа муддат
ичида чиқарилиши мумкин.
- 3.2.5.3.1 **бюллетень-жадвал:** Жадвал де Tabelle
шаклида жойлаштирилган фактик en classifiser,
маълумотларга эга бўлган en information bulletin
бюллетень. fr tableau
- 3.2.5.3.1.1 **статистик бюллетень:** Мазмун де statistisches Bulletin
жамиятнинг ҳаёти ва фаолиятининг en statistical data
муайян соҳасини тавсифловчи en bulletin
тезкор статистик маълумотларни fr tableau statistique
ташқил этадиган бюллетень-жадвал.
- 3.2.5.3.2 **бюллетень-хроника** (Йқм. *ахборот* en Newsletter
бюллетени): Нашр тувчи fr chronique
ташқилотнинг фаолиятини ақс
эйтирувчи хабарларни ўз ичига
олган бюллетень.
- 3.2.5.3.3 **норматив бюллетень:** Норматив, де normatives Bulletin
директив ёки йўриқнома en legislation bulletin
характердаги материалларни ўз fr bulletin officiel
ичига олган, одатда, бирон-бир
давлат органи томонидан
чиқариладиган бюллетень.
- 3.2.5.3.4 **реклама бюллетени** (Йқм. *ахборот* de Werbungsbulletin
бюллетени): Буюмлар, хизматлар, en advertising bulletin

	тадбирларга бўлган талабни ҳосил қилиш мақсадида, эътиборни ўзига тортадиган шаклда ифодаланган улар тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олган бюллетень.	fr	publicité
3.2.5.3.	маълумот бюллетени (Йкм. <i>axborot byulleteni</i>): Тез қидириб топиш учун қулай тартибда жойлаштирилган, бирон-бир маълумот материаллари ўз ичига олган бюллетень.	dc en fr	Informationsblatt reference bulletin antenne, guide
3.2.5.4	календарь: Ушбу йилнинг кун, ҳафта, ойлари кетма-кетликдаги рўйхатини ўз ичига олган даврий маълумот нашр. Изоҳлар 1 Календарлар йиллик, ойлик, ҳафталик бўлиши мумкин. 2 Календарлар бир марта босиб чиқарилиши мумкин. 3 Календарлар қўшимча маълумотларни ўз ичига олиши мумкин.	de en fr	Kalender calendar calendrier
3.2.5.4.1	аҳамиятли саналар тақвими: Унутилмас воқеалар ва ушбу воқеалар тўғрисидаги маълумотлар билан боғлиқ бўлган йил кунларининг танланган рўйхатини қўшган йиллик, чораклик, ойлик, ҳафталик календарь.	dc en fr	Kalender der denkwürdigen Daten memorial data calendar calendrier contenant les événements importants
3.2.5.4.2	китоб туридаги календарь: Муайян мавзу ва (ёки) китобхон манзилига мувофиқ танланган материалларни ўз ичига олган китоб нашри кўринишида чиқариладиган йиллик-календарь.	dc en fr	Buchkalender almanac in book form almanach, annuaire
3.2.5.4.3	узиб олинадиган/варақланадиган календарь: Ҳар бир кун (ҳафта, ой) учун алоҳида узиб олинадиган/варақланадиган варақлари ажратилган, деворга осиладиган ёки стол устига қўйиладиган шаклдаги йиллик-календарь.	de en fr	Abreiss-/Umlege- kalender tear-off/loose-leaf calendar éphéméride

- 3.2.5.4.4 **табель-календарь:** Жадвал шаклида ойлар бўйича жойлаштирилган йил кунларининг рўйхатини ўз ичига олган варақли нашр кўринишидаги йиллик-календарь. de Tabelkalender
en calendar
fr calendrier

3.2.6 Материал конструкцияси бўйича босма нашрларнинг турлари

- 3.2.6.1 **журнал наشري:** Ушбу даврий нашрнинг спецификасига мослаштирилган, белгиланган форматдаги босма материалнинг варақлари корешогида блок кўринишида бириктирилган, муқова ёки калин муқовадаги нашр. de Zeitschriftenausgabe
en journal type edition, magazine

Изоҳ – Белгиланган формат деб норматив ҳужжатлар билан регламентланган, нашрнинг муайян турини учун қабул қилинган ўлчамлар тушунилади.

- 3.2.6.2 **китоб наشري:** Муқова ёки жилдда бўлган, турли форматдаги босма материал варақларининг корешогида бириктирилган блок кўринишидаги нашр. de Ausgabe in Buchform
en edition in a book form
fr édition en form de livre

Изоҳ - Босма материал варағи деб, юзасида тамга бўлган қоғоз варағи ёки унинг синтетик ўрнини босувчи, картон, мато тушунилади.

- 3.2.6.3 **варақли нашр:** Бириктирилмасдан турли форматдаги босма материалнинг бир ёки бир нечта варақлари кўринишидаги нашр. de Einzelblatt, Loseblattausgabe
en loose-leaf edition
fr feuille volante

- 3.2.6.3.1 **буклет (Йкм. брошюра):** Икки ёки ундан кўп букилишларга турли усулда фальцовка қилинган босма материалнинг бир варағи кўринишидаги нашр. de Booklet
en booklet, pamphlet
fr feuillet

- 3.2.6.3.2 **газета наشري:** Ушбу даврий нашрнинг спецификасига нашриёт томонидан мослаштирилган, белгиланган форматдаги босма материалнинг бир ёки бир нечта варақлари кўринишидаги варақли нашр. de Zeitungsausgabe
en newspaper type edition journal

Изоҳ – Айрим ҳолларда босма материал варақларининг бириктирилиши қўлланилади.

Бунда «газета-журнал наشري» атамасидан фойдаланилади.

- 3.2.6.3.3 **варақча наشري:** Юқори қалинлик-даги материалда белгиланган форматда босилган варақча кўриниши-даги варақчи наشر.
- 3.2.6.3.3.1 **откритка:** Бир ёки икки томонида босилган варақча наشري.
- 3.2.6.3.4 **китоб хатчўпи:** Қалин қоғозда босилган наشرдаги зарур бўлган бетни белгилаш учун хизмат қиладиган ва турли хил тасвирларни ва/ёки реклама маълумотларини ўз ичига олган узайтирилган форматдаги варақчи наشر.
- 3.2.6.3.5 **плакат:** Кўرғазмага кўйиш учун мўлжалланган, варақнинг бир ёки икки томонига босилган, белгиланган форматдаги босма материалнинг бир ёки бир нечта варақлари кўринишидаги варақчи наشر.
- 3.2.6.4 **иккита киришга эга бўлган китоб/журнал:** Матнлар муқова ёки муқова қопқоғининг икки томонидан бошланган наشر, бунда матнларнинг ҳар бири ўзининг титул варағига ва ўз рақамланishiга эга.
Изоҳ – Иккита киришга эга китобда турли хил титул варақлар ва матнлар билан битта орқа ва иккита олд муқова қопқоғи бўлиши мумкин.
- 3.2.6.5 **ўйинчок-китобча:** Болаларнинг ақлий ва эстетик ривожланиши учун мўлжалланган, ўзгача конструктив шаклга эга бўлган наشر.
Изоҳ – Ҳайвон-китобчаларнинг куйидаги турлари мавжуд: расм-китобча, бўяладиган китобча, пардача-китобча, гармонча-китобча, пирндок-китобча, ўйин учун мўлжалланган китобча, панорама-китобча, эрмак-китобча, фиура-китобча, ясалган китобча.
- 3.2.6.6 **комбинацияланган наشر:** Босма матн билан бир каторда кассета,

диска ёзилган товуш ёзуви ва/ёки слайд, плёнка, дискета кўринишидаги бошқа материал ташувчилардаги тасвирларга эга бўлган нашр.

- 3.2.6.7 **комплект нашр:** (Йкм. *пакка, альбом, увраж*) Пакка, ғилоф, бандеролга тўпланган ёки муковаланган нашрларнинг мажмуи. de komplette Ausgabe
en loose-leaf encased set
fr relier mobile, livre à feuillets mobiles
- 3.2.7 Формат бўйича босма нашрларнинг турлари**
- 3.2.7.1 **кичик форматдаги нашр:** Формати 100×100 мм дан кўп бўлган, лекин 60×90/32 (107×140 мм) дан кўп бўлмаган нашр de kleinformatige Ausgabe
en small paperedition
fr petite édition
- 3.2.7.2 **чўнтак нашри:** Чўнтакда олиб юриш учун мўлжалланган, йўлда ўқиш учун қулай бўлган кичик форматдаги нашр. de Taschenausgabe
en pocket edition
fr édition de poche
- 3.2.7.3 **миниатюра нашр:** Формати 100×100 мм дан кўп бўлмаган нашр. de Miniaturausgabe
en miniature edition
fr édition miniature
- 3.2.7.3.1 **мнтий-китобча:** Формати 50×60 мм дан кўп бўлмаган нашр.
- 3.2.7.4 **портатив нашр:** Ахборотнинг катта ҳажмини ўз ичига олган ва амалий фаолиятнинг турли шароитларида фойдаланиш учун мўлжалланган, зич ёзилган, формати катта бўлмаган нашр.
- 3.2.7.5 **фолиант:** Қоғоз варағининг ½ қисмини ташкил этадиган форматдаги нашр de Foliant
en folio volume
fr volume in-folio
- 3.2.8 Расмийлаштириш характери ва матбаа бажарилиш усули бўйича босма нашрларнинг турлари**
- 3.2.8.1 **пейпербек:** Оммавий ададда чиқарилган, қоғоз муковадаги чўнтак нашри. de Paperback
en paperback edition
fr livre broché
- 3.2.8.2 **тўлдирилган нашр:** Тўлдирилган бадий расмийлаштиришда ва матбаа шаклида: оригинал матн, янги гарнитуралар шрифтиларидан фойдаланган ҳолда юқори сифатли қоғозда чиқарилган нашр.
- 3.2.8.2.1 **кнпсек:** Безатилиб расмийлаштирилган de Prachtausgabe

	китоб/альбом.		en de luxe edition
			fr édition de luxe
3.2.8.3	факсимиль нашр: Ўхшатишни ^{нг} максимал даражаси билан асл (оригинал) нусхани: унинг ўлчамлари, қоғознинг ташки кўриниши, муковаси, матннинг ва иллюстрацияларнинг барча хусусиятлари, вақтнинг қолдирган излари, фойдаланиши бўйича аке эттирувчи нашр.	de	faksimile Ausgabe
		en	facsimile edition
		fr	édition en facsimilé
3.2.8.3.1	репринт нашр; кр.ф. репринт: Чикарилиши аке эттириш учун танланган нашр варақларини репродукция йўли билан амалга ошириладиган нашр.		
3.2.8.4	ксилографик китоб: Магнн ва иллюстрациялари ёғочдаги гравюра техникасида бажарилган нашр.		
3.2.8.5	литографик нашр: Матнн ва иллюстрациялари литография усулида босиб чикариладиган нашр.		
3.2.9 Муаллиф, ноширга тегишлилик бўйича нашрларнинг турлари			
3.2.9.1	аноним нашр: Муаллиф исми, шунингдек ношир, нашр қилинган жойи ва йили кўрсатилмаган ҳолда босилиб чикқан нашр.	de	anonymer Ausgabe
		en	anonymous publication
		fr	publication anonyme
3.2.9.2	хусусий нашр: Бир вақтнинг ўзида ношир бўлган муаллиф томонидан ўз маблағларига чикарилган нашр.	de	eigene Ausgabe
		en	author's edition
		fr	édition à compte d'auteur
3.2.9.3	хаёт вақтидаги нашр: Муаллифнинг хаёт вақтида босилиб чикқан нашр. Изоҳ – Хаёт вақтидаги нашр муаллифлаштирилган (муаллиф томонидан маъқуланган) ва муаллифлаштирилмаган бўлиши мумкин.	de	zu lebzeitenerschiene
		en	Ausgabe
		fr	lifetime edition
			édition du vivant
3.2.9.4	вафотидан кейинги нашр: Муаллиф асарининг вафотидан кейин босилиб чикарилган нашри.	de	Ausgabe aus dem Nachlass
		en	posthumous edition
		fr	édition posthume
3.2.9.5	идорага тегишли нашр: Идора	de	Behördendruck

- (муассаса, ташкилот)нинг грифи билан
 чиқарилган ва, одатда, ушбу
 муассасанинг фаолияти билан боғлиқ
 бўлган нашр. en departmental
 publication
 fr publication
 officielle
- 3.2.9.6 **биргаликдаги нашр:** Икки ёки бир
 нечта ноширлар (нашриётлар ёки
 хусусий шахслар)нинг помидан
 чиқарилади-ган, нашр устида
 биргаликдаги муаллифлик ва таҳририй-
 нашриётчилик ишيني, бутун нашрга ёки
 унинг қисмига бериладиган муаллифлик
 ҳуқуқларида биргаликдаги ноширлар-
 дан ҳар бирининг кагнашишини
 мўлжаллаган нашр. de Gemeinschaftsausga
 be
 en joint publication
 fr coédition
- 3.2.9.7 **фирма нашри:** Саноат ёки савдо-сотиқ
 фирмаси томонидан чиқариладиган ва у
 чиқарадиган ёки сотадиган маҳсулоти
 тўғрисидаги маълумотларни ёки ушбу
 фирманинг фаолиятига тегишли
 маълумотларни ўз ичига олган нашр. de Firmenausgabe
 en firm publication
 fr publication de
 firme
- 3.2.9.8 **контрафакт нашр; руҳсат берилмаган
 нашр:** Муаллиф ва нашриёт
 ҳуқуқларига эга бўлган шахсларнинг
 руҳсатсиз чиқарилган нашр ёки
 адалнинг қисми.
- 3.2.10 Мурожаат қилиш характери бўйича нашрларнинг турлари**
- 3.2.10.1 **беуул нашр:** Китобхонларнинг муайян
 доираси ўртасида беуул тарқатиладиган
 нашр. de unentgeltliche
 Ausgabe
 en free of charge
 publication
 fr publication gratuite
- 3.2.10.2 **бестселлер:** Оммавий адал билан
 чиқарилган, кенг китобхонлар доираси
 учун мўлжалланган ва катта талабга эга
 бўлган китоб нашри. de Bestseller
 en bestseller
 fr livre à succès
- 3.2.10.3 **буқинистик китоб:** Истеъмолда бўлган
 ва такроран фойдаланиладиган китоб. en second-hand book
 fr livre d'occasion
- 3.2.10.4 **қўлёзма ҳуқуқларидаги нашр:** Матн
 билан олдиндан тапишини мақсадда
 шахсларнинг тор доираси ўртасида
 тарқатиш учун чегараланган адалла
 кўпайтирилган ҳужжат.

- 3.2.10.5 **рақамланган нашр:** Ҳар бир нусхаси de numerierte
ўз тартиб номерига эга бўлган, титул Ausgabe
варағида, орқасида ёки муқовасида en numbered
ёзилган ёки цггамиланган нашр. publication
Изоҳ – Нашр ададиниң фақат бир қисми fr publication
рақамлангани мумкин. numérotée
- 3.2.10.6 **обуна нашри:** Олдиндан обуна бўлиш de Subskriptionsausgabe
бўйича тарқатиладиган нашр. subscription edition
en édition
souscription
fr
- 3.2.10.7 **подир нашр:** Нусхаси кам миқдорда de seltenes Buch
сақланган ёки чиқарилган ва маълум en rare book
қийматга эга бўлган нашр. fr livre rare
- 3.2.11 Бирон-бир воқеа-ҳодиса ёки шахс учун атаб чиқарилган
нашрларнинг турлари**
- 3.2.10.11.1 **мемориал нашр:** Бирон-бир воқеа- de Memorialausgabe
ходисани нишонлаш ёки қандайдир en memorial edition
шахснинг хотирасига бағишланган fr mélanges offerts à
нашр.
- 3.2.10.11.2 **юбилей нашри:** Бирон-бир воқеа- de Jubiläumsausgabe
ходиса, шахс, ташкилотнинг en jubilee edition
юбилейига бағишланган ва, одатда, fr publication
яқшироқ расмийлаштирилган нашр. jubilaire

Ўзбек тилидаги атамаларнинг алифбо кўрсаткичи

адад	3.1.1
алифбе	3.2.4.3.4.1.1
альбом	3.2.3.5.1
<i>альбом</i>	3.2.6.7
альманах	3.2.4.3.6.1
амалий йўл-йўриқ	3.2.4.3.3.3
амалий қўланма	3.2.4.3.3.2
<i>антология</i>	3.2.4.3.6.2
асарлар тўплами	3.2.4.6.3
атлас	3.2.3.5.2
анатомик атлас	3.2.3.5.2.1
астрономик атлас	3.2.3.5.2.2
афиша	3.2.4.3.5.4
ахборот характери	3.1.6
<i>ахборот бюллетень</i>	3.2.5.3.2
	3.2.5.3.4
	3.2.5.3.5
ахборот вақани	3.2.4.4.5.1
адабий-бадний журнал	3.2.5.2.1
аукцион каталоги	3.2.4.3.5.3.2.1
атамалар луғати	3.2.4.3.5.2.3
адабий-бадний нашр	3.2.4.1.4
академик нашр	3.2.4.6.1
алоҳида нашр	3.2.4.6.6
амалий-иншлаб чиқарини нашри	3.2.4.1.5
аноним нашр	3.2.9.1
асл нашр	3.2.4.5.1
ахборотга оид нашр	3.2.4.1.11
аҳамиятли саналар тақвими	3.2.5.4.1
ботаник атлас	3.2.3.5.2.3
бадний альбом	3.2.3.5.1.3
бадний репродукция	3.2.3.5.8
букинистик китоб	3.2.10.3
бестселлер	3.2.10.2
библиографик нашр	3.2.4.4.1
Брайль шрифтидаги нашр	3.2.3.4
<i>босма графика</i>	3.2.3.5
босма каталог вақачаси	3.2.4.4.3
брошюра	3.2.4.7.2
<i>брошюра</i>	3.2.6.3.1

буқлет	3.2.6.3.1
бюллетень	3.2.5.3
бюллетень-жадвал	3.2.5.3.1
бюллетень-хроника	3.2.5.3.2
библиографик кўрсаткич	3.2.4.4.2
бепул нашр	3.2.10.1
библиографик шарҳ	3.2.4.4.4.1
библиофил нашр	3.2.4.2.7.1
биобиблиографик маълумотнома/луғат	3.2.4.3.5.3.5
биографик маълумотнома/луғат	3.2.4.3.5.3.6
биргаликдаги нашр	3.2.9.6
биринчи нашр	3.2.4.8.1
биринчи алохида нашр	3.2.4.8.1.1
бир томли нашр	3.2.4.6.5
болалар ва ўсмирлар учун нашр	3.2.4.2.3
босма нашр	3.1.1.1
<i>варақ</i>	3.2.4.7.3
варака	3.2.4.7.3
варақча	3.2.4.7.3
варақли нашр	3.2.6.3
варақча нашри	3.2.6.3.3
вафотидан кейинги нашр	3.2.9.4
газета	3.2.5.1
гравюра	3.2.3.5.5
газета нашри	3.2.6.3.2
географик атлас	3.2.3.5.2.4
<i>график нашр</i>	3.2.3.5
лаврийлик	3.1.4
дайжест	3.2.2.3
дарслик	3.2.4.3.4.1
диссертация автореферати	3.2.4.3.1.7
давлат библиографик кўрсаткичи	3.2.4.4.2.1
давомли нашр	3.2.1.4
лаврий нашр	3.2.1.3
лаврий бўлмаган нашр	3.2.1.1
дам олиш учун нашр	3.2.4.1.13
ёшиқ серия; кутубхона	3.2.4.6.8.2
журнал	3.2.5.2
журнал нашри	3.2.6.1
зоологик атлас	3.2.3.5.2.5
ихтисослаштирилган газета	3.2.5.1.2
илмий-оммабоп журнал	3.2.5.2.4

илмий журнал	3.2.5.2.3
ижтимоий-сиёсий журнал	3.2.5.2.2
ишлаб чиқариш-амалий журнал	3.2.5.2.5
илова	3.2.4.6.7
иш дафтари	3.2.4.3.4.2.3
идеографик лугат	3.2.4.3.5.2.2.1
ндорага тегишли нашр	3.2.9.5
изоҳли лугат	3.2.4.3.5.2.2.5
иккита киришга эга бўлган китоб/журнал	3.2.6.4
илмий нашр	3.2.4.1.2
илмий-бадий нашр	3.2.4.3.6.4
илмий-оммабоп нашр	3.2.4.1.3
илмий ишлар тўплами	3.2.4.3.1.2
илмий конференция (съезд, симпозиум)	3.2.4.3.1.6
маърузалари/хабарларининг тезислари	
йўриқнома	3.2.4.3.2.1
йўриқнома-методик нашр	3.2.4.3.3.1
каталог	3.2.4.3.5.3.2
<i>каталог</i>	3.2.4.3.5.3.3
каталог-проспект	3.2.4.3.5.3.3
календарь	3.2.5.4
кутубхона каталоги	3.2.4.3.5.3.2.2
кўрғазма каталоги	3.2.4.3.5.3.2.3
кнпсек	3.2.8.2.1
кириш	3.2.4.3.1.5
китоб	3.2.4.7.1
ксилографик китоб	3.2.8.4
китоб хатчўпи	3.2.6.3.4
комбинацияланган нашр	3.2.6.6
комшект нашр	3.2.6.7
конференция (съезд, симпозиум) материаллари	3.2.4.3.1.3
ксилография	3.2.3.5.5.1
кутубхона	3.2.4.6.8.2
кўп томли нашр	3.2.4.6.4
кўрғазмали қўлланма	3.2.3.5.7
китоб савдоси библиографик кўрсаткичи; китоб савдоси каталоги:	3.2.4.4.2.3
кенгайтирилган нашр	3.2.4.8.2.6
китоб нашри	3.2.6.2
кичик форматдаги нашр	3.2.7.1
контрафакт нашр; рухсат берилмаган нашр	3.2.9.8
кутубхона учун нашр	3.2.4.2.4

кўзи ожизлар нашри	3.2.4.2.5
кўп тилли нашр	3.2.4.5.3
кулубхона серияси	3.2.4.6.8.1
китоб туридаги календарь	3.2.5.4.2
линогравюра	3.2.3.5.5.2
лингвистик атлас	3.2.3.5.2.6
литография	3.2.3.5.5.3
луғат	3.2.4.3.5.2
литографик нашр	3.2.8.5
маълумот бюллетени	3.2.5.3
музей каталог	3.2.4.3.5.3.2.5
мавзил/телефон дафтари	3.2.4.3.5.3.1
митти-китобча	3.2.7.3.1
<i>луғат-маълумотнома</i>	3.2.4.3.5.2
масалалар тўплами	3.2.4.3.4.3.1
махсус газета нашри	3.2.5.1.3
маълумотнома	3.2.4.3.5.3
максадли вазифаси	3.1.5
монография	3.2.4.3.1.1
мононашр	3.2.2.1
мустақил ўқини учун қўлланма	3.2.4.3.4.2.4
маънавий-маърифий нашр	3.2.4.1.9
матнли нашр	3.2.3.1
маълумот нашри	3.2.4.1.10
мемориал нашр	3.2.10.11.1
миниатюра нашр	3.2.7.3
мослаштирилган нашр	3.2.4.2.8
норматив бюллетень	3.2.5.3.3
нашриётга тегишли библиографик кўрсаткич;	3.2.4.4.2.2
нашриётга тегишли каталог	
номруйхатли каталог	3.2.4.3.3.5.1
нашр	3.1.1
нашр тури	3.1.3
нодир нашр	3.2.10.7
нотали нашр	3.2.3.2.3
норматив амалий-иялаб чиқариш нашри	3.2.4.1.6
нашрларни босиб чиқаришнинг аннотацияланган мавзу режаси	3.2.4.4.1.1
нашрни расмийлаштириш	3.1.8
нашрнинг материал конструкцияси	3.1.7
нашриёт маҳсулоти	3.1.2
номи	3.1.1

нусха	3.1.1
оммабоп журнал	3.2.5.2.6
орфографик лугат	3.2.4.3.5.2.2.2
орфоэпик лугат	3.2.4.3.5.2.2.3
обуна нашри	3.2.10.6
оммавий нашр	3.2.4.2.1
оммавий-сиёсий нашр	3.2.4.1.8
оммабоп нашр	3.2.4.2.2
олеография	3.2.3.5.8.1
откритка	3.2.6.3.3.1
офорт	3.2.3.5.5.4
очик серия	3.2.4.6.8.3
параллел матили нашр	3.2.4.5.4
параллел нашр	3.2.4.5.5
портатив нашр	3.2.7.4
папка	3.2.6.7
пейпербек	3.2.8.1
шлакат	3.2.6.3.5
практикум	3.2.4.3.4.3
прейскурант	3.2.4.3.2.2
препринт	3.2.4.3.1.4
пролегоменлар, кириш	3.2.4.3.1.5
проспект	3.2.4.3.5.3.3
реклама бюллетени	3.2.5.3.4
расмий нашр	3.2.4.1.1
рақамланган нашр	3.2.10.5
реклама нашри	3.2.4.1.12
репринт нашр; кр.ф.репринт	3.2.8.1
рефератив нашр	3.2.4.4.5
рефератив журнал	3.2.5.2.7
рефератив тўплам	3.2.4.4.5.2
статистик бюллетень	3.2.5.3.1.1
саноат каталогин	3.2.4.3.3.5
сериал нашр	3.2.1.2
серияли нашр	3.2.4.6.9
стерсотиپ нашр	3.2.4.8.2.7
саёҳатнома	3.2.4.3.5.3.4
серия	3.2.4.6.8
содда нашр	3.2.3.5.5.6
стандарт	3.2.4.3.2.3
сўзлашгич	3.2.4.3.5.2.2.4.1
таржима лугати	3.2.4.3.5.2.2.4

тиббий атлас	3.2.3.5.2.7
тид лугати	3.2.4.3.5.2.2
тасвирий нашр	3.2.3.5
такрорий нашр	3.2.4.8.2.7.1
тўлдирилган нашр	3.2.4.8.2.2
тўғриланган нашр	3.2.4.8.2.3
тасвирий оқритка	3.2.3.5.3
гаржима қилинган нашр	3.2.4.5.2
танланган асарлар	3.2.4.6.2
тасвирий плакат	3.2.3.5.4
тасвирий маҳсулот	3.2.3.5
табель-календарь	3.2.5.4.4
товарлар ва хизматлар каталоги	3.2.4.3.5.3.2.4
тўплам	3.2.2.2
техник альбом	3.2.3.5.1.1
умумсиёсий газета	3.2.5.1.1
устав наشري	3.2.4.3.2.3
узиб олинадиган/варақланадиган календарь	3.2.5.4.3
<i>увраж</i>	3.2.6.7
факсимиль нашр	3.2.8.3
фирма наشري	3.2.9.7
фолиант	3.2.7.5
фотоальбом	3.2.3.5.1.2
харитали нашр	3.2.3.2
хизматга оид фойдаланиш учун нашр	3.2.4.2.6
хрестоматия	3.2.4.3.4.2.5
харита	3.2.3.2.1
харита-схема	3.2.3.2.2
хусусий нашр	3.2.9.2
частота лугати	3.2.4.3.5.2.2.6
чўнтак наشري	3.2.7.2
чош этиши	3.1.1
шарҳли нашр	3.2.4.4.4
энциклопедия	3.2.4.3.5.1
энциклопедик лугат	3.2.4.3.5.2.1
этимологик лугат	3.2.4.3.5.2.2.7
электрон нашр	3.1.1.2
элита наشري	3.2.4.2.7
экслибрис	3.2.3.5.9
экспресс-ахборот	3.2.4.4.5.3
эсдалик	3.2.4.3.3.4
эстамп	3.2.3.5.5.5

юбилей нашри	3.2.10.11.2
янги нашр	3.2.4.8.2.1
яхшилланган нашр	3.2.8.2
ўйинчок-китобча	3.2.6.5
ўқув нашри	3.2.4.1.7
ўқув дастури	3.2.4.3.4.4
ўқув кўргазмали қўлланма	3.2.4.3.4.2.2
ўқув комплексги	3.2.4.3.4.5
ўқув-методик қўлланма	3.2.4.3.4.2.1
ўқув қўлланмасы	3.2.4.3.4.2
қайта ишланган нашр	3.2.4.8.2.4
қайта кўрилган нашр	3.2.4.8.2.5
кўлёзма ҳуқуқларидаги нашр	3.2.10.4
қайта нашр	3.2.4.8.2
қайта босиб чиқариш	3.2.4.8.2.7.2
кўпниклар тўплами	3.2.4.3.6.5
қуйи серия	3.2.4.6.8.4
ҳаёт вақтдаги нашр	3.2.9.3
ҳужжатли-бадий нашр	3.2.4.3.6.3

Немис тилидаги атамаларнинг алифбо кўрсаткичи

ABC-Buch, Fibel	3.2.4.3.4.1.1
Abreiss-/Umlegkalender	3.2.5.4.3
adaptierte Ausgabe	3.2.4.2.8
akademische Ausgabe	3.2.4.6.1
Album	3.2.3.5.3
Almanach	3.2.4.3.6.1
amtliche Veröffentlichung	3.2.4.1.1
Angebotskatalog	3.2.4.4.2.3
Anleitung für die Betriebspraxis	3.2.4.3.3.3
anodierter Themenplan des Verlages	3.2.4.4.1.1
anonymer Ausgabe	3.2.9.1*
Anschmummungsmittel	3.2.3.5.7
Anthologie	3.2.4.3.6.2
Atlas	3.2.3.5.2
Aufgabensammlung	3.2.4.3.4.3.1
Angabe	3.1.1
Angabe aus dem Nachlass	3.2.9.4
Angabe für die Betriebspraxis	3.2.4.1.5
Angabe in Buchform	3.2.6.2
ausgewählte Werke	3.2.4.6.2
Aushand	3.2.4.3.5.4
Aussstellungskatalog	3.2.4.3.5.3.2.3
Autoreferat einer Dissertation	3.2.4.3.1.7
Behördendruck	3.2.9.5
Beilage	3.2.4.6.7
Bestseller	3.2.10.2
bibliophile Ausgabe	3.2.4.2.7.1
Bibliotheksausgabe	3.2.4.2.4
Blindenausgabe	3.2.4.2.5
Booklet	3.2.6.3.1
Broschüre	3.2.4.7.2
Buch	3.2.4.7.1
Buchkalender	3.2.5.4.2
Bulletin	3.2.5.3
Chrestomatie	3.2.4.3.4.2.5
Definitionswörterbuch	3.2.4.3.5.2.2.5
Dokumentalistik	3.2.4.3.6.3
Druckproduktion	3.1.2
eigene Ausgabe	3.2.9.2
einbändige Ausgabe	3.2.4.6.5
Einführung	3.2.4.3.1.5
Einzelblatt	3.2.6.3
Einzelwerkausgabe	3.2.2.1
Enzyklopädie	3.2.4.3.5.1
enzyklopädisches Wörterbuch	3.2.4.3.5.2.1
ergänzte Auflage	3.2.4.8.2.2
erste Ausgabe	3.2.4.8.1
erste Sonderausgabe	3.2.4.8.1.1
erweiterte Auflage	3.2.4.8.2.6
Estampe	3.2.3.5.5.5
etymologisches Wörterbuch	3.2.4.3.5.2.2.7
Exlibris	3.2.3.5.9
Fachzeitung	3.2.5.1.2
Fachzeitschrift	3.2.5.2.5

faksimile Ausgabe	3.2.8.3
Firmenausgabe	3.2.9.7
Flugblatt	3.2.4.7.3
Folgedruckwerke	3.2.1.2
Foliant	3.2.7.5
fortlaufende Ausgabe	3.2.1.4
Gemeinschaftsausgabe	3.2.9.6
gesammelte Werke	3.2.4.6.3
Gestaltung der Ausgabe	3.1.8
Gravure	3.2.3.5.5
Häufigkeitswörterbuch	3.2.4.3.5.2.2.6
ideographisches Wörterbuch	3.2.4.3.5.2.2.1
Informationsblatt	3.2.5.3.5
Instruktion	3.2.4.3.2.1
Jubiläumsausgabe	3.2.11.2
Kalender	3.2.5.4
Kalender der denkwürdigen Daten	3.2.5.4.1
Karte	3.2.3.2.1
Kartographische Ausgabe	3.2.3.2
Katalog	3.2.4.3.5.3.2
kleinformatiige Ausgabe	3.2.7.1
komplette Ausgabe	3.2.6.7
korrigierte Auflage	3.2.4.8.2.3
Kunstaussgabe	3.2.3.5
Kuastband	3.2.3.5.1.3
Kunstpostkarte	3.2.3.5.3
Lehrbuch	3.2.4.3.4.1
Lehrbuch für Selbstunterricht	3.2.4.3.4.2.4
Lehrprogramm	3.2.4.3.4.4
Lehr- und Anschauungsmittel	3.2.4.3.4.2.2
Leszeichen	3.2.6.3.4
Liederbuch	3.2.4.3.6.5
Linolschnitt	3.2.3.5.5.2
Literaturzeitschrift	3.2.5.2.1
Lithographie	3.2.3.5.5.3
Loseblattaussgabe	3.2.6.3
Massenausgabe	3.2.4.2.1
massenpolitische Ausgabe	3.2.4.1.8
mehrbändige Ausgabe	3.2.4.6.4
mehrsprachige Ausgabe	3.2.4.5.3
Memorialausgabe	3.2.11.1
methodischer Lehrbehelf	3.2.4.3.4.2.1
Miniatúrausgabe	3.2.7.3
Monographie	3.2.4.3.1.1
Muskablen	3.2.3.3
Nachauflage	3.2.4.8.2.7.1
Nachschlagebuch	3.2.4.1.10
Nachschlagewerk	3.2.4.3.5.3
Neuaufgabe	3.2.4.8.2
neubearbeitete Auflage	3.2.4.8.2.4
nichtperiodische Ausgabe	3.2.1.1
normative Ausgabe für die Betriebspraxis	3.2.4.1.6
normatives Bulletin	3.2.5.3.3
numerierte Ausgabe	3.2.10.5
Ödruck	3.2.3.5.8.1
orthoepisches Wörterbuch	3.2.4.3.5.2.2.3

orthographisches Wörterbuch	3.2.4.3.5.2.2.2
Paperback	3.2.8.1
Parallelausgabe	3.2.4.5.5
Periodikum	3.2.1.3
Periodizität	3.1.4
Photoband	3.2.3.5.1.2
Plakat	3.2.6.3.5
populäre Ausgabe	3.2.4.2.2
populärwissenschaftliche Ausgabe	3.2.4.1.3
populärwissenschaftliche Zeitschrift	3.2.5.2.4
Postkarte	3.2.6.3.3.1
Prachtausgabe	3.2.8.2.1
Praktikum	3.2.4.3.4.3
praktisches Lehrmittel	3.2.4.3.3.2
Preisliste	3.2.4.3.2.2
Preprint	3.2.4.3.1.4
Prospekt	3.2.4.3.5.3.3
Radierung	3.2.3.5.5.4
Referat der Beiträge einer wissenschaftliche Konferenz	3.2.4.3.1.6
Referateblatt	3.2.5.2.7
Referatezeitschrift	3.2.5.2.7
Reihe	3.2.4.6.8, 3.2.4.6.8.4
Reisenführer	3.2.4.3.5.3.4
Reproduktion	3.2.3.5.8
Sammelband der wissenschaftlichen Arbeiten	3.2.4.3.1.2
Sammelwerk	3.2.2.2, 3.2.2.3
schematische Karte	3.2.3.2.2
schöne Literatur	3.2.4.1.4
science Fiction	3.2.4.3.6.4
seltenes Buch	3.2.10.7
Serialausgabe	3.2.1.2
Serie	3.2.4.6.8
Serienwerk	3.2.4.6.9
Sonderausgabe der Zeitung	3.2.5.1.3
Sprachführer	3.2.4.3.5.2.2.4.1
Sprachwörterbuch	3.2.4.3.5.2.2
Standard	3.2.4.3.2.3
statistisches Bulletin	3.2.5.3.1.1
Statut-Ausgabe	3.2.4.3.2.4
Subskriptionsausgabe	3.2.10.6
Tafelkalender	3.2.5.4.4
Tabelle	3.2.5.3.1
Tagungsberichte	3.2.4.3.1.3
Taschenausgabe	3.2.7.2
terminologisches Wörterbuch	3.2.4.3.5.2.3
Textausgabe	3.2.3.1
Titeldruck	3.2.4.4.3
übersetzte Ausgabe	3.2.4.5.2
Übersetzungswörterbuch	3.2.4.3.5.2.2.4
unentgeltliche Ausgabe	3.2.10.1
unterrichtshilfe Lehrbefehl	3.2.4.3.4.2
Unterrichtsmittel	3.2.4.1.7
unveränderte Ausgabe	3.2.4.8.2.7
Verlagskatalog	3.2.4.4.2.2
Werbungsausgabe	3.2.4.1.12
Werbungsbulletin	3.2.5.3.4

wissenschaftliche Ausgabe	3.2.4.1.2
wissenschaftliche Zeitschrift	3.2.5.2.3
Wörterbuch	3.2.4.3.5.2
Xylographie	3.2.3.5.5.1
Zeitschrift	3.2.5.2
Zeitschriftenausgabe	3.2.6.1
Zeitschrift für breite Leserkreise	3.2.5.2.6
Zeitung	3.2.5.1
Zeitungsausgabe	3.2.6.3.2
zu lebzeitenschiene Ausgabe	3.2.9.3

Инглиз тилидаги атамаларнинг алифбо кўрсаткичи

ABC-book	3.2.4.3.4.1.1
academic publication	3.2.4.6.1
adapted edition	3.2.4.2.8
advertisement	3.2.4.3.5.4
advertising bulletin	3.2.5.3.4
advertising edition	3.2.4.1.1.2
album	3.2.3.5.1
almanac	3.2.4.3.6.1
almanac in book form	3.2.5.4.2
annotated subject publisher's schedule	3.2.4.4.1.1
anonymous publication	3.2.9.1
anthology	3.2.4.3.6.2
appendix	3.2.4.6.7
artistic album	3.2.3.5.1.3
atlas	3.2.3.5.2
author's abstract	3.2.4.3.1.7
autor's edition	3.2.9.2
belles-lettres journal	3.2.5.2.1
bestseller	3.2.10.2
biobibliographical reference book	3.2.4.3.5.3.5
biographic dictionary	3.2.4.3.5.3.6
biographic guide	3.2.4.3.5.3.6
book	3.2.4.7.1
booklet	3.2.6.3.1
bookmark	3.2.6.3.4
book of problems	3.2.4.3.4.3.1
bookseller's catalogue	3.2.4.4.2.3
bulletin	3.2.5.3
calendar	3.2.5.4...2.5.4.4
card edition	3.2.6.3.3
cartographic edition	3.2.3.2
catalogue	3.2.4.3.5.3.2
classifier	3.2.5.3.1
collected works	3.2.4.6.3
collection	3.2.2.2
collection of scientific papers	3.2.4.3.1.2
collector's edition	3.2.4.2.7.1
colloquial guide	3.2.4.3.5.2.2.4.1
corrected edition	3.2.4.8.2.3
de luxe edition	3.2.8.2.1
departmental publication	3.2.9.5
design of publication	3.1.8
dictionary	3.2.4.3.5.2...3.2.4.3.5.2.2

dictionary of terms	3.2.4.3.5.2.3
digest	3.2.2.3
directory	3.2.4.3.5.3
documentalistic fiction	3.2.4.3.6.3
edition	3.1.1
edition for the blind	3.2.4.2.5
edition in a book form	3.2.6.2
educational aid	3.2.4.3.4.3, 3.2.4.3.4.4
educational edition	3.2.4.1.7
encyclopaedia	3.2.4.3.5.1
engraving	3.2.3.5.5
enlarged edition	3.2.4.8.2.2, 3.2.4.8.2.6
etching	3.2.3.5.5.4
etymological dictionary	3.2.4.3.5.2.2.7
exhibition catalogue	3.2.4.3.5.3.2.3
ex-libris	3.2.3.5.9
facsimile edition	3.2.8.3
firm publication	3.2.9.7
first edition	3.2.4.8.1
first separate edition	3.2.4.8.1.1
folio volume	3.2.7.5
fotoalbum	3.2.3.5.1.2
free of charge publication	3.2.10.1
frequency vocabulary	3.2.4.3.5.2.2.6
glossary	3.2.4.3.5.2.2.5
graphic edition	3.2.3.5
guidance manual	3.2.4.3.3.3, 3.2.4.3.4.2.1
guide	3.2.4.3.5.3, 3.2.4.3.5.3.4
guide-book	3.2.4.3.3.2
industrial and practical journal	3.2.5.2.5
information bulletin	3.2.5.3.1
instruction	3.2.4.3.2.1
instructional edition	3.2.4.1.6
joint publication	3.2.9.6
journal	3.2.5.2, 3.2.6.3.2
journal type edition	3.2.6.1
jubilee edition	3.2.11.2
landscape	3.2.3.5.1
lay-out	3.1.8
leaflet	3.2.4.7.3
learned journal	3.2.5.2.3
legislation bulletin	3.2.5.3.3
library edition	3.2.4.2.4
lifetime edition	3.2.9.3
lincut	3.2.3.5.5.2
literature fiction	3.2.4.1.4
lithography	3.2.3.5.5.3
loose-leaf edition	3.2.6.3
loose-leaf encased set	3.2.6.7
magazine	3.2.5.2, 3.2.6.1
map	3.2.3.2.1
mass publication	3.2.4.2.1
memorial data calendar	3.2.5.4.1
memorial edition	3.2.11.1
methods handbook	3.2.4.3.4.2.1
miniature edition	3.2.7.3

monoedition	3.2.2.1
monograph	3.2.4.3.1.1
multilingual edition	3.2.4.5.3
multi-volume edition	3.2.4.6.4
new edition	3.2.4.8.2.7.1
newsletter	3.2.5.3.2
newspaper	3.2.5.1
newspaper type edition	3.2.6.3.2
nomenclature catalogue	3.2.4.3.3.5.1
non-periodical edition	3.2.1.1
numbered publication	3.2.10.5
official edition	3.2.4.1.1
oleograph	3.2.3.5.8.1
one-volume edition	3.2.4.6.5
pamphlet	3.2.4.7.2, 3.2.6.3.1
paperback edition	3.2.8.1
parallel edition	3.2.4.5.5
periodical	3.2.1.3
periodicity	3.1.4
phrase book	3.2.4.3.5.2.2.4.1
picture card	3.2.3.5.3
placard	3.2.6.3.5
pocket edition	3.2.7.2
popular edition	3.2.4.2.2
popular magazine	3.2.5.2.6
popular non-fiction	3.2.4.1.3
popular political edition	3.2.4.1.8
popular science journal	3.2.5.2.4
postcard	3.2.6.3.3.1
poster	3.2.6.3.5
posthumous edition	3.2.9.4
practical guide	3.2.4.3.3.3
preprint	3.2.4.3.1.4
price-list	3.2.4.3.2.2
print	3.2.3.5.5.5
printed catalogue card	3.2.4.4.3
printed matter	3.1.2
printed music	3.2.3.3
printed text	3.2.3.1
proceeding	3.2.4.3.1.3
prolegomena	3.2.4.3.1.5
pronouncing dictionary	3.2.4.3.5.2.2.3
prospectus	3.2.4.3.5.3.3
publication	3.1.1
publisher's catalogue	3.2.4.4.2.2
publisher's output	3.1.2
rare book	3.2.10.7
reader	3.2.4.3.4.2.5
reading book	3.2.4.3.4.2.5
reference bulletin	3.2.5.3.5
reference edition	3.2.4.1.10
reissue	3.2.4.8.2
repeat edition	3.2.4.8.2.7.1
reprint	3.2.4.8.2.7
reproduction	3.2.3.5.8
revised edition	3.2.4.8.2.4

schematic map	3.2.3.2.2
scientific conference abstracts	3.2.4.3.1.6
scientific edition	3.2.4.1.2
scientific fiction	3.2.4.3.6.4
second-hand book	3.2.10.3
selected works	3.2.4.6.2
serial	3.2.1.2, 2.1.4
series	3.2.4.6.8, 3.2.4.6.9
set	3.4.6.8
single-volume edition	3.2.4.6.5
small paper edition	3.2.7.1
song-book	3.2.4.3.6.5
special issue of a newspaper	3.2.5.1.3
spelling dictionary	3.2.4.3.5.2.2.2
standard	3.2.4.3.2.3
statistical data bulletin	3.2.5.3.1.1
statutory edition	3.2.4.3.2.4
stereotype edition	3.2.4.8.2.7
study aid	3.2.4.3.4.2
subscription edition	3.2.10.6
subseries	3.2.4.6.8.4
supplement	3.2.4.6.7
symposium	3.2.2.2
synopsis of thesis	3.2.4.3.1.7
teaching aid	3.2.4.3.4.2
tear-off/loose-leaf calendar	3.2.5.4.3
textbook	3.2.4.3.4.1
textbook for self-instruction	3.2.4.3.4.2.4
trade catalogue	3.2.4.3.3.5
trade edition	3.2.4.1.5
training aid	3.2.4.3.4.2.2
training appliance	3.2.4.3.4.2.2
translated publication	3.2.4.5.2
translation dictionary	3.2.4.3.5.2.2.4
visual aid	3.2.3.5.7
xylography	3.2.3.5.5.1

Француз тилидаги атамаларнинг алифбо кўрсаткичи

ABC	3.2.4.3.4.1.1
abrégé	3.2.2.3
abstract d'une thèse	3.2.4.3.1.7
actes de conférence	3.2.4.3.1.3
affiche	3.2.4.3.5.4, 3.2.6.3.5
aide-mémoire	3.2.4.3.5.3
aide-mémoire annuaire	3.2.4.1.10
album	3.2.3.5.1
almanach	3.2.4.3.6.1, 3.2.5.4.2
annuaire	3.2.4.3.5.3, 3.2.5.4.2
antenne	3.2.5.3.5
anthologie	3.2.4.3.6.2
atlas	3.2.3.5.2
bulletin	3.2.5.3
bulletin officiel	3.2.5.3.3
calendrier	3.2.5.4, 3.2.5.4.4
calendrier contenant les événements importants	3.2.5.4.1

carte	3.2.3.2.1
carte imprimée	3.2.4.4.3
carte-croquis	3.2.3.2.2
carte postale	3.2.6.3.3.1
catalogue	3.2.4.3.5.3.2
catalogue d'exposition	3.2.4.3.5.3.2.3
chrestomathie	3.2.4.3.4.2.5
chronique	3.2.5.3.2
coédition	3.2.9.6
collection	3.2.4.6.8
condensé	3.2.2.3
conseil pratique	3.2.4.3.3.2
cours pratique	3.2.4.3.3.2
dictionnaire	3.2.4.3.5.2, 3.2.4.3.5.2.2, 3.2.4.3.5.2.2.5
dictionnaire terminologique	3.2.4.3.5.2.3
édition	3.1.1
édition à compte d'auteur	3.2.9.2
édition adaptée	3.2.4.2.8
édition amplifiée	3.2.4.8.2.2
édition augmentée	3.2.4.8.2.6
édition cartographique	3.2.3.2
édition continue	3.2.1.4
édition corrigée	3.2.4.8.2.3
édition d'art	3.2.3.5
édition de bibliophile	3.2.4.2.7.1
édition de luxe	3.2.8.2.1
édition de métier	3.2.4.1.5
édition de musique	3.2.3.3
édition de poche	3.2.7.2
édition de publicités	3.2.4.1.12
édition de référence	3.2.4.1.10
édition de renseignement	3.2.4.1.10
édition de texte	3.2.3.1
édition de vulgarisation politique	3.2.4.1.8
édition de vulgarisation scientifique	3.2.4.1.3
édition du vivant	3.2.9.3
édition en fac-similé	3.2.8.3
édition en form de livre	3.2.3.5, 3.2.6.2
édition en plusieurs volumes	3.2.4.6.4
édition en souscription	3.2.10.6
édition en un volume	3.2.4.6.5
édition miniature	3.2.7.3
édition non périodique	3.2.1.1
édition nouvelle	3.2.4.8.2.7.1
édition officielle	3.2.4.1.1
édition polyglotte	3.2.4.5.3
édition populaire	3.2.4.2.2
édition posthume	3.2.9.4
édition préalable	3.2.4.3.1.4
édition princeps	3.2.4.8.1
édition professionnelle	3.2.4.1.5
édition révisée	3.2.4.8.2.4
édition sous forme de fiches	3.2.6.3.3
édition statuaire	3.2.4.3.2.4
édition stéréotypée	3.2.4.8.2.7
édition pour aveugles	3.2.4.2.5

encyclopédie	3.2.4.3.5.1
éphéméride	3.2.5.4.3
estampe	3.2.3.5.5.5
ex-libris	3.2.3.5.9
fascicule	3.2.4.7.2
feuille	3.2.6.3.1
feuille volante	3.2.6.3
glassaire	3.2.4.3.5.2.2.5
gravure	3.2.3.5.5
gravure sur linoléum	3.2.3.5.5.2
guide	3.2.4.3.5.3, 3.2.4.3.5.3.4, 3.2.5.3.5
guide-ane	3.2.4.3.3.3
guide de bibliographie	3.2.4.3.5.3.5
guide-parcer	3.2.4.3.5.2.2.4.1
index bibliographique national	3.2.4.4.2.1
instruction	3.2.4.3.2.1
journal	3.2.5.1
journal des sciences	3.2.5.2.3
journal spécial de...	3.2.5.1.2
lexique	3.2.4.3.5.2.2
lithographie	3.2.3.5.5.3
littérature	3.2.4.1.4
livre	3.2.4.7.1
livre à feuillets mobiles	3.2.6.7
livre à succès	3.2.10.2
livre broché	3.2.8.1
livre d'art	3.2.3.5
livre d'occasion	3.2.10.3
livre rare	3.2.10.7
livre scientifique	3.2.4.1.2
livre scolaire	3.2.4.1.7, 3.2.4.3.4.1
magazine	3.2.5.2
magazine littéraire	3.2.5.2.1
manuel de conversation	3.2.4.3.5.2.3.4.1
manuel pratique	3.2.4.3.3.3, 3.2.4.3.4.2
matériel bibliographique	3.2.4.4.2.2
matériel bibliographique de libraire	3.2.4.4.2.3
mélanges offerts à	3.2.11.1
monodition	3.2.2.1
monographie	3.2.4.3.1.1
moyens visuels	3.2.3.5.7
norme	3.2.4.3.2.3
oeuvres choisies	3.2.4.6.2
oeuvres complètes	3.2.4.6.3
papillon	3.2.4.7.3
parure du livre	3.1.8
périodique	3.2.1.3
petite édition	3.2.7.1
placard	3.2.6.3.5
plan thématique annoté de la maison d'édition	3.2.4.4.1.1
première édition à part	3.2.4.8.1.1
prescription	3.2.4.3.2.1
présentation d'une publication	3.1.8
prix courant	3.2.4.3.2.2
production éditoriale	3.1.2
protégomènes	3.2.4.3.1.5

prospectus	3.2.4.3.5.3.3
publication	3.1.1
publication anonyme	3.2.9.1
publication de firme	3.2.9.7
publication de vulgarisation	3.2.4.2.1
publication en série	3.2.4.6.9
publication gratuite	3.2.10.1
publication numérotée	3.2.10.5
publication officielle	3.2.9.5
publication parallèle	3.2.4.5.5
publication traduite	3.2.4.5.2
publication jubilaire	3.2.11.2
publicité	3.2.5.3.4
publicités	3.2.4.1.12
raisonné	3.2.4.3.5.2.2.5
revue	3.2.5.2
recueil	3.2.2.2
recueil de problèmes	3.2.4.3.4.3.1
recueil de travaux scientifiques	3.2.4.3.1.2
réédition	3.2.4.8.2
reliaire mobile	3.2.6.7
reproduction	3.2.3.5.8
résumé	3.2.2.3
résumé d'auteur d'une thèse	3.2.4.5.1.7
revue d'études	3.2.5.2.3
revue de vulgarisation scientifique	3.2.5.2.4
revue littéraire	3.2.5.2.1
revue pour	3.2.5.2.6
revue s'adressant au public	3.2.5.2.6
scientifique romanisé	3.2.4.3.6.4
serial	3.2.1.2
série	3.2.4.6.8
signet	3.2.6.3.4
sous-série	3.2.4.6.8.4
supplément séparé	3.2.4.6.7
tableau	3.2.5.3.1
tableau statistique	3.2.5.3.1.1
tarif	3.2.4.3.2.2
thèses des exposés de la conférence scientifique	3.2.4.3.1.6
traduction dictionnaire	3.2.4.3.5.2.2.4
traité pratique	3.2.4.3.4.2
travaux pratiques	3.2.4.3.4.3, 3.2.4.3.4.4
vocabulaire	3.2.4.3.5.2.2
volume in-folio	3.2.7.5
xylographie	3.2.3.5.5.1

УЎТ 001.4:002.6:006.354 ДТС 01.040.01 Т62 СТШУТ 0007
01.140.40

Асосий сўзлар: нашр, нашр турлари, босма нашрлар, электрон нашрлар, даврийлик

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

**НАШРЛАР. ДАВЛАТ (МИЛЛИЙ) БИБЛИОГРАФИК
КЎРСАТКИЧЛАРИ**

Умумий талаблар

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича
давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 Россия Федерацияси Матбуот бўйича кўмитасининг Россия китоб палатаси ва ДТК 191 «Илмий-техник ахборот, куллубхона ва нашриётчилик иши» Стандартлаштириш бўйича техник кўмита томонидан ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

Россия Федерацияси Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (1996 йил 4 октябрдаги 10-сон баённома)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлат номи	Стандартлаштириш бўйича миллий орган номи
Белоруссия Республикаси	Белстандарт
Қозғоғистон Республикаси	Қоздавстандарт
Россия Федерацияси	Россия Давстандарти
Украина	Украина Давстандарти
Озарбайжон Республикаси	Озарбайжон Давстандарти
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Қирғизистон Республикаси	Қирғизстандарт
Тожикистон Республикаси	Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Тожиқ давлат маркази
Туркменистон	Туркменистон бош давлат инспекцияси

3 Россия Федерацияси Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлат кўмитасининг 1997 йил 15 апрелдаги 137-сон қарорига билан ГОСТ 7.61-96 давлатлараро стандарти 1998 йил 1 январдан бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга киритилган.

4 ГОСТ 7.6 -90 ЎРНИГА

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

**НАШРЛАР. ДАВЛАТ (МИЛЛИЙ) БИБЛИОГРАФИК
КЎРСАТКИЧЛАРИ**

Умумий талаблар

System of standards on information, librarianship
and publishing. Editijns. National bibliographical indices.
General requirements.

Жорий этиш санаси 1998-01-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт жорий, йиғма ва ретроспектив давлат (миллий) библиографик кўрсаткичларига тегишли, уларнинг тури, тузилиши ва нашрга оид расмийлаштирини қодаларига қўйиладиган талабларни белгилайди.

Стандарт машинада ўқиладиган элтувчилардаги давлат (миллий) библиографик кўрсаткичларига тегишли эмас.

Стандарт давлат библиографик кўрсаткичларини тайёрлаш ва чиқарилишини амалга оширувчи китоб палаталари, кутубхоналар, бошқа тапқилотлар ва корхоналар учун мажбурийдир.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда қуйидаги стандартларга ҳаволалардан фойдаланилган:

ГОСТ 7.0-84 Библиографическая деятельность. Основные термины и определения

ГОСТ 7.1-84 Библиографическое описание документа. Общие требования и правила оформления

ГОСТ 7.4-95 Издания. Выходные сведения

ГОСТ 7.5-88 Журналы, сборники, информационные издания. Элементы издательского оформления

3 Таърифлар

Стандартда қўлланиладиган атамалар - ГОСТ 7.60 ва ГОСТ 7.0 бўйича.

4 Умумий қондалар

Давлат (миллий) библиографик кўрсаткичининг тури ушбу кўрсаткичда ақс эттирилган нашр қилинган ҳужжатлар билан белгиланади. Нашр қилинган ҳужжатлар уларда қайд қилинган матбаа усулида бажарилган ёки машинада ўқиладиган матн, товуш, тасвир кўринишидаги ахборот сифатида тақдим этилиши мумкин.

Кўрсаткичлар турлари бўйича қуйидагиларга бўлинади:

- нашрларнинг давлат (миллий) библиографик кўрсаткичи;
- нашрларда чоп этилган материалларнинг давлат (миллий) библиографик кўрсаткичи;
- нашрларда чоп этилган нашрлар ва материалларнинг давлат (миллий) библиографик кўрсаткичи.

Давлат (миллий) библиографик кўрсаткичларининг турлари бўйича комплекси А иловада келтирилган.

5 Давлат (миллий) библиографик кўрсаткичининг тузилиши ва расмийлаштирилиши

5.1 Давлат (миллий) библиографик кўрсаткичи қуйидаги мажбурий элементлардан тузилган:

- асосий қисм;
- маълумот-қидирув аппарати;
- чиқувчи маълумотлар.

5.2 Давлат (миллий) библиографик кўрсаткичининг асосий қисми бўлимларга гуруҳлаштирилган библиографик ёзувлар мажмуидан иборат.

Асосий қисмдаги библиографик ёзув қуйидагиларни ўз ичига олади:

- библиографик ёзувнинг тартиб рақами;
- библиографик ёзув сарлавҳаси;
- нашр этилган ҳужжатнинг библиографик таърифи;
- нашрнинг давлат рўйхатидан ўтказилган рақами;
- тасниф индекслари.

5.2.1 Библиографик ёзувнинг тартиб рақами араб рақамлари билан белгиланади.

Жорий давлат (миллий) библиографик кўрсаткичларида библиографик ёзувларнинг тартиб билан рақамланиши кўрсаткичларнинг йиллик жамламаси доирасида, йиғма ва ретроспектив давлат (миллий) библиографик кўрсаткичларида - библиографик нашрлар доирасида юритилади.

Давлат библиографик кўрсаткичларининг алоҳида турларига мос бўлган бўлимлардан иборат библиографик нашрлардаги ҳар бир бўлим учун

йил давомида библиографик ёзувларнинг мустақил тартиб билан рақамланиши юритилади.

5.2.2 Библиографик ёзув сарлавҳаси ГОСТ 7.1 бўйича тузилади.

Библиографик ёзув сарлавҳаси асосий сарлавҳадан шрифти билан фарқ қилади ва ундан нукта билан ажратилади.

5.2.3 Нашрларда чоң этилган нашрлар ва материалларнинг библиографик таърифи ГОСТ 7.1 бўйича тузилади. Нашрларнинг давлат (миллий) библиографик кўрсаткичларида чоң этилган ҳужжатнинг тўлиқ библиографик таърифи берилади.

Библиографик таърифнинг сарлавҳаси бўлмаганда, асосий сарлавҳа ёки библиографик таърифдаги унинг биринчи сўзлари келтирилади.

5.2.4 Нашрнинг давлат рўйхатидан ўтказилган рақамдан, серияли матнли кўрсаткичлар нашридан ташқари, фақат нашрларнинг жорий давлат (миллий) библиографик кўрсаткичларида фойдаланилади.

Давлат рўйхатидан ўтказилган рақами нашрнинг давлат рўйхатига киритилган йилнинг охириг иккита рақами ва нашрни давлат рўйхатидан ўтказиндаги рақамдан иборат бўлади.

Нашрнинг давлат рўйхатидан ўтказилган рақами квадрат қавс ичига олиниб, нашрнинг библиографик таърифидан кейин жойлаштирилади ва ундан «нукта ва тире» (.—) шартли ажратиш белгиси билан ажратилади.

Давлат рўйхатидан ўтказилган рақам таркибида нашр турининг белгисини кичик ҳарфлар билан келтиришга руҳсат этилади.

а – диссертация автореферати учун;

кн – китоб ёки рисола учун (матнли нашрлар);

и – тасвирий нашр учун

н – нотали нашр учун

к – картографик нашр учун

с – серияли нашр учун

пд – патент ҳужжатлар учун.

Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги (МДҲ) ва Россия Федерацияси (РФ) республикаларининг давлат (миллий) библиографик кўрсаткичларида шартли белгилар ушбу давлатнинг асосий тилида ёки Россия Федерацияси республикасининг тилида берилади.

Нашр турининг белгиси нашрни рўйхатдан ўтказиш даврида берилган рақамдан бўш жой билан ажратиб кўрсатилади.

Расмий ҳужжатларнинг давлат рўйхатидан ўтказилган рақами расмий ҳужжатларнинг жорий ва ретроспектив давлат (миллий) библиографик кўрсаткичларида фойдаланилади. Давлат рўйхатидан ўтказилган рақам сифатида расмий ҳужжатнинг у ёки бу юқори ташкилот томонидан қабул қилишда (тасдиқлашда) берилган рақами қўлланилади.

5.2.5 УЎТ ва КБТ тасниф индекслари китоб ва рисоаларнинг жорий библиографик кўрсаткичларида келтирилади ва библиографик ёзувнинг охирида жойлаштирилади.

УЎТ индекси КБТ индексидан олдин келади.

ХПК (Халқаро патент таснифлаш) ва ИМК (Ихтироларнинг миллий таснифланиши) индекслари патент ҳужжатларининг жорий библиографик кўрсаткичларида бериледи.

Қонунчилик соҳаси Умумҳуқуқий таснифлагичининг тасниф индекси расмий ҳужжатларнинг библиографик кўрсаткичларида бериледи.

Ҳар бир тасниф индекси библиографик ёзувнинг ўнг томонида алоҳида каторда жойлаштирилади.

5.3 Библиографик ёзувларни гуруҳлаш.

5.3.1 Китоб ва рисоалар, мақолалар, тақризлар, библиографик қўлланмаларнинг кўрсаткичларида библиографик ёзувлар УЎТ асосида гуруҳлаштирилади. Кўрсаткични деталлаштириш даражаси нашр спецификасига, унда жойланган библиографик ёзувлар сонига боғлиқ.

5.3.2 Серияли нашрларнинг кўрсаткичларида библиографик ёзувлар қуйидагича гуруҳлаштирилади:

- газета кўрсаткичлари учун - давлатнинг маъмурий-худудий бўлинишига мувофиқ равишда худудий белгиси бўйича;

- журналлар, бюллетенлар ва тўпламлар кўрсаткичлари учун УЎТ асосида.

5.3.3 Нотали нашрлар кўрсаткичларида библиографик ёзувлар мусиқа жанрлари ва турлари ҳамда мусиқа асарларини ижро этиш воситаларининг турлари бўйича гуруҳлаштирилади.

5.3.4 Тасвирий нашрлар кўрсаткичларида библиографик ёзувлар тасвирий нашрларни акс эттириш турлари бўйича гуруҳлаштирилади.

Плакат ва альбомларнинг кейинги гуруҳланиши УЎТ асосида амалга оширилади.

5.3.5 Картографик нашрларнинг кўрсаткичларида библиографик ёзувлар худудий белгиси (давлат тузилиши ва маъмурий-худудий бўлиниши), худудий рубрика ичида – мавзу бўйича (мазмун бўйича) белгиланиши ва масштаби бўйича кейинги бўлиниш билан гуруҳлаштирилади.

5.3.6 Патент ҳужжатларининг кўрсаткичларида библиографик ёзувлар саноят мулкчилиги объектлари бўйича: ихтиролар, фойдала моделлар, саноят намуналари, товар белгилари ва ш.к.лар гуруҳлаштирилади.

5.3.7 Расмий ҳужжатлар кўрсаткичларида библиографик ёзувлар худудий белгиси бўйича гуруҳлаштирилади.

5.3.8 «Республика – хорижий мамлакатлар матбуотида (экстериорика)» кўрсаткичида библиографик ёзувлар 5.3.1, 5.3.3 - 5.3.5-бапларга мувофиқ гуруҳлаштирилади.

5.3.9 Библиографик ёзувлар сони кўп бўлмаганда (15 тагача) улар алифбо тартибида гуруҳлаштирилади.

5.4 Асосий қисмдаги бўлимлар (кичик бўлимлар) номлари ушбу давлат учун қабул қилинган библиографик кўрсаткичлари тасниф схемасининг асосий бўлимларига мувофиқ келиши ва ажратиб кўрсатилган бўлиши керак.

МДХ давлат библиографик кўрсаткичларидаги бўлимлар (кичик бўлимлар) номи ушбу давлатнинг асосий тилида келтирилиши керак.

Россия Федерацияси субъектлари – республикалар ҳудудида чоп этиладиган давлат библиографик кўрсаткичлари бўлимлари (кичик бўлимлари)нинг номи ушбу давлатнинг асосий тилида ва рус тилида келтирилиши керак.

5.5 Давлат (миллий) библиографик кўрсаткичининг маълумот-қидирув аппарати қуйидагиларни ўз ичига олади:

- **сўз боши**;
- шарҳли мақола;
- **хаволалар тизими**;
- фойдаланилган ахборот манбалари рўйхати;
- **қисқартмалар ва шартли белгилар рўйхати**;
- **ёрдамчи кўрсаткичлар**;
- **мундарижа**.

Изоҳ - Маълумот-қидирув аппаратининг мажбурий элементлари ярим қора шрифт билан ажратилган.

5.5.1 Сўз боши – кириш матни бўлиб, унда чоп этилаётган материал тавсифланади, кўрсаткични тузиш принциплари кўрсатилади, нашрга оид расмийлаштириш ва чиқариш давомийлигидаги ўзгартиришлар ва тўлдиришлар қайд этилади.

Сўз боши мазмуни бўйича асосий қисм билан боғлиқ бўлиши керак.

Давлат библиографик кўрсаткичларининг алоҳида турларига мос келадиган бўлимлардан иборат библиографик нашрлар учун умумий сўз бошини чоп этишга рухсат этилади.

Сўз боши сарлавҳаси: «Сўз боши» шакли бўйича келтирилади.

Сўз боши матни қуйидаги маълумотларни ўз ичига олади:

- давлат библиографик кўрсаткичининг алоҳида турларига мувофиқ келадиган бўлимлардан иборат библиографик нашр тузилиши (А иловага қаратсин);

- кўрсаткичнинг мақсадли белгиланиши;
- библиографик тавлаш принциплари;
- библиографик ёзувлар тузиш қоидалари;
- библиографик ёзувларни гуруҳлаш;
- ёрдамчи кўрсаткичларнинг мавжудлиги ва таркиби;
- нашрлардаги ўзгаришлар (кўрсаткичларнинг чиқиш тартиби, номи);

- ушбу нашрнинг ва (ёки) кўрсаткич алоҳида нашрларининг хусусиятлари.

Сўз бошини жорий, йиғма ёки ретроспектив давлат кўрсаткичининг биринчи сониди (нашрида, жилдида) келтириш керак. Бошқа сонларда (нашр, жилд) сўз бошини келтириш ихтиёрийдир.

МДХ давлат библиографик кўрсаткичларидаги сўз боши ушбу давлатнинг асосий тилида берилади.

Россия Федерацияси субъектлари - республикалар ҳудудларида чиқадиган давлат библиографик кўрсаткичларидаги сўз боши ушбу республиканинг асосий тилида ва рус тилида келтирилиши керак.

5.5.2 Шарҳли мақола – ушбу давлат (республика) нашриётчилик иши ва ёки библиографиясининг ривожланиши тўғрисидаги тавсиф, тарихий ва бошқа маълумотлардан иборат мустақил мақола.

Шарҳли мақолани нашрга *онд* расмийлаштириш – ГОСТ 7.5 бўйича.

Сўз боши мавжуд бўлганда шарҳли мақола ундан кейин жойлаштирилади.

5.5.3 Ҳаволалар тизими – ГОСТ 7.23 бўйича.

5.5.4 Фойдаланилган ахборот манбалари рўйхати – ГОСТ 7.23 бўйича.

5.5.5 Қисқартмалар ва шартли белгилар рўйхати – ГОСТ 7.23 бўйича.

5.5.6 Ёрдамчи кўрсаткичлар матбуот асарлари тўғрисидаги алоҳида маълумотларни давлат кўрсаткичининг асосий матнидагидан фарқли равишда акс эттиради. Ёрдамчи кўрсаткичларнинг характери ва сони асосий матндаи материалнинг қабул қилинган жойлашишига боғлиқ.

Ёрдамчи кўрсаткичлар библиографик ёзувлар матни тилида тузилади.

Давлат (миллий) библиографик кўрсаткич ва «Республика - хорижий мамлакатлар матбуотида (экстериорика)» кўрсаткичи ёрдамчи кўрсаткичлар комплекси билан таъминланиши зарур.

Ёрдамчи кўрсаткичлар комплексини ушбу стандартда кўзда тутилмаган бошқа кўрсаткичлар ҳисобига қисқартириш ёки кенгайтиришга рухсат берилади (Б илова).

Ягона йиғма ёрдамчи кўрсаткичлар давлат библиографик кўрсаткичларининг алоҳида гуруҳига мувофиқ бўлган бўлимлардан иборат библиографик нашрларда қўлланилади.

Ягона йиғма ёрдамчи кўрсаткичлардаги библиографик ёзувларнинг тартиб рақамидан олдин улар жойлашган бўлимнинг ҳарfli белгиси келтирилади.

Библиографик нашр бўлимларининг шартли ҳарfli белгилари сўз бошида келтирилади ва раснифровка қилинади.

Аввал нашр этилган ёрдамчи кўрсаткичларнинг кейинги бирлаштирилиши билан тузиладиган йиғма ёрдамчи кўрсаткичларни нашр этишга йўл қўйилади.

5.5.7 Мундарижа – ГОСТ 7.5 бўйича.

Мундарижага библиографик нашрнинг факат асосий бўлим ва кичик бўлимлари бошланадиган бетларнинг тартиб рақамини кўрсатган ҳолда материал акс эттирилган шу бўлим ва кичик бўлимларнинг номлари киради.

Агар бир библиографик нашрда бир неча библиографик кўрсаткичлар нашр этилган бўлса, мундарижа жадвал шаклида берилиши мумкин (В илова).

МДХ давлат библиографик кўрсаткичларидаги мундарижа ушбу давлатнинг асосий тилида берилиши керак.

Россия Федерациясининг субъектлари – республикалар ҳудудида чиқадиган давлат библиографик кўрсаткичининг мундарижаси ушбу республиканинг асосий тилида ва рус тилида берилиши керак.

5.6 Қолган барча мумкин бўлган элементлар тартибга солинмайди.

5.7 Давлат библиографик кўрсаткичларининг чикувчи маълумотлари - ГОСТ 7.4 бўйича.

А илова
(маълумот учун)

Давлат (миллий) библиографик кўрсаткичлар комплекси

Давлат (миллий) библиографик кўрсаткичлар комплекси аке эттирилувчи нашр этилган хужжатларнинг турлари бўйича кўрсаткичларни гуруҳлаш асосида тузилади.

Нашрларнинг давлат библиографик кўрсаткичлари

Нодаврий матнли нашрлар кўрсаткичи (китоб ва рисоалар кўрсаткичи).

Диссертациялар авторефератлари кўрсаткичи.

Серияли матнли нашрлар кўрсаткичи.

Нотали нашрлар кўрсаткичи.

Тасвирий нашрлар кўрсаткичи.

Картографик нашрлар кўрсаткичи.

Махсус турдаги хужжатлар кўрсаткичи.

Нашрларда чоп этилган материалларнинг давлат библиографик кўрсаткичлари

Маколалар кўрсаткичи.

Такризлар кўрсаткичи.

Нашрларда чоп этилган нашрлар ва материалларнинг давлат библиографик кўрсаткичлари

Нашрларда чоп этилган мусиқа асарлари ва нотали нашрлар кўрсаткичи.

Нашрларда чоп этилган тасвирий нашрлар ва тасвирий материаллар кўрсаткичи.

Нашрларда чоп этилган картографик нашрлар ва картографик асарлар кўрсаткичи.

Библиографик қўлланмалар кўрсаткичи.

Расмий хужжатлар кўрсаткичи.

Патент хужжатлари кўрсаткичи.

Аудиовизуал материалларнинг давлат библиографик кўрсаткичлари

Расмий хужжатларнинг давлат библиографик кўрсаткичлари

Изоҳлар

1 «Республика - хорижий мамлакатлар матбуотида (эжстериорика)» кўрсаткичи библиографик кўрсаткичлар тизимини тўлдирди.

2 Давлат библиографик кўрсаткичларининг алоҳида турларига мувофиқ бўлган бўлимлардан иборат библиографик нашрларни чиқаришга рухсат этилади.

Б илова
(маълумот учун)

Давлат (миллий) библиографик кўрсаткичлари ва «Республика – хорижий мамлакатлар матбуотида (экстериорика)» кўрсаткичи учун ёрдамчи кўрсаткичлар комплекси

Давлат (миллий) библиографик кўрсаткичи ва «Республика - хорижий мамлакатлар матбуотида (экстериорика)» кўрсаткичининг ҳар бир тури учун тегишли ёрдамчи кўрсаткичлар комплекси дан фойдаланилади.

Китоблар ва рисолалар кўрсаткичлари

Номли кўрсаткич.

Предметли кўрсаткич.

Сарлавҳалар кўрсаткичи (сарлавҳа остида таърифланган нашрлар учун).

Географик кўрсаткич.

Сериялар кўрсаткичи.

Каталог ва картотескалар учун босма варақчалар нашр қилинмаган китоб ва рисолаларнинг библиографик ёзувлари рақамли кўрсаткичи.

Китобларнинг хато халқаро стандарт рақамларининг рақамли кўрсаткичи. (ISBN)

Серияли матнли нашрларнинг кўрсаткичлари

Журналлар таъсисчиларининг номли кўрсаткичи.

Сарлавҳалар кўрсаткичи (библиографик ёзувларнинг тизимли жойлашишида).

Нашр этувчи муассасалар ва ташкилотлар кўрсаткичи.

Нашр этиш жойи кўрсаткичи.

Халқаро стандарт серияли рақамларнинг рақамли кўрсаткичи (ISSN).

Сарлавҳалар кўрсаткичи (библиографик ёзувларнинг маъмурий бўлиниши бўйича жойлашишида).

Нашр этиш жойи ва районлари кўрсаткичи.

Нотали нашрлар кўрсаткичлари

Номли кўрсаткич.

Тўпламлар сарлавҳалари кўрсаткичи (нотали нашрларнинг).

Воқал асарлар матнининг сарлавҳалари ва биринчи сўзлари кўрсаткичи.

Ноталар жойлаштирилган нашрлар сарлавҳаларининг кўрсаткичи.

Тасвирий нашрлар кўрсаткичлари

Номли кўрсаткич.

Картографик нашрлар кўрсаткичлари

Номли кўрсаткич.

Хариталар ва атласлар сарлавҳаларининг кўрсаткичи.

Предмет-тизимли кўрсаткич.

Географик кўрсаткич.

Мақолалар кўрсаткичлари

Номли кўрсаткич.

Предметли кўрсаткич.

Географик кўрсаткич.

Мақоалари кўрсаткич сониди (бир йилдаги) ҳисобга олинган даврий ва давомли нашрлар сарлавҳаларининг кўрсаткичи.

Каталог ва картотекалари учун босма варақчалар нашр қилинмаган мақоаларнинг библиографик ўзувлари рақамларининг кўрсаткичи.

Тақризлар кўрсаткичлари

Номли кўрсаткич (тақриз ва тақриз қилинадиган асарлар муаллифларининг).

Предметли кўрсаткич.

Тақриз қилинадиган нашрлар сарлавҳаларининг кўрсаткичи.

Тақризлари давлат библиографик кўрсаткичига киритилган даврий ва давомли нашрлар кўрсаткичи.

Библиографик қўлланмалар кўрсаткичлари

Номли кўрсаткич.

Китоб ичидаги ва мақола ичидаги библиографик рўйхатлар ва шарҳлардан бошқа библиографик қўлланмалар сарлавҳаларининг кўрсаткичи.

Географик кўрсаткич.

Доимий библиографик бўлимларига эга бўлган даврий ва давомли нашрлар сарлавҳаларининг кўрсаткичи.

Библиографик қўлланмаларга тақризлар кўрсаткичи.

**«Республика - хорижий мамлакатлар матбуотида (экстериорика)»
кўрсаткичлари**

Номли кўрсаткич.

Сарлавхалар кўрсаткичи.

Географик кўрсаткич.

Мақолалари кўрсаткичга киритилган даврий ва давомли нашрлар кўрсаткичи.

Кўрсаткичга киритилган материаллар чоп этилган тиллар (рус тилидан ташқари) рўйхати.

В илова
(маълумот учун)

**Нашрларда чоп этилган, нашрлар ва материалларнинг
давлат (миллий) библиографик кўрсаткичи мундарижасини
расмийлаштириш намунаси**

Мундарижа

Бўлим номи	Нашрларда жойлантириладиган нашр ва материалларнинг алоҳида турлари бўйича давлат (миллий) кўрсаткичлари саҳифаларининг тартиб рақами		
	Китоб солномаси	Журнал мақолалари солномаси	Тақризлар солномаси
Сўз боши	-	-	-
Умумий бўлим	5	29	41
Фан ва маданиятнинг умумий масалалари	5	29	41
Библиография	7	34	45
Кутубхона иши.			
Кутубхонашунослик	9	36	47
Умумий турдаги маълумот нашрлари	14	42	51
Серияли нашрлар	16	47	54
Ташкилотлар. Уюшмалар			
Конгресслар. Кўрагзалар.	20	50	59
Музейлар			

Г илова
(маълумот учун)

Давлат (миллий) библиографик кўрсаткичининг титул варағи ва муқова устини (муқоваси) нашрга оид расмийлаштириш

Г.1 Давлат библиографик кўрсаткичининг титул варағи ГОСТ 7.4 га мувофиқ расмийлаштирилади.

Г.1.1 МДХ давлат библиографик кўрсаткичининг титул варағи ушбу давлатнинг асосий тилида расмийлаштирилади.

Россия Федерацияси субъекти – республикаси ҳудудида чиқадиган давлат библиографик кўрсаткичининг титул варағи ушбу республиканинг асосий тилидаги маълумотларни рус тилидаги контртитулда такрорлаган ҳолда расмийлаштирилади.

Г.1.2 Давлат библиографик кўрсаткичининг сарлавҳаси у берилган ёки тасдиқланган ҳолдаги кўринишда кўрсатилди. Сарлавҳада «Солнома» сўзи қўлланилишига руҳсат этилади.

Г.1.3 Давлат библиографик кўрсаткичларининг сарлавҳа ости маълумотлари куйидаги кўшимча маълумотларни ўз ичига олади.

- «давлат библиографик кўрсаткичи» сўзлари;
- чиқарилган йили (жорий кўрсаткичлар учун);
- хронологик камраб олиш (йиғма ва ретроспектив кўрсаткичлар учун).

Г.1.4 Давлат библиографик кўрсаткичининг муқова устига (муқовасига) жойлаштирилади аниққувчи маълумотлар ушбу давлат ёки РФ республикаларининг асосий тилида келтирилади.

РОССИЯ КИТОБ ПАЛАТАСИ

КИТОБ СОЛНОМАСИ

Серияли нашрлар кўрсаткичи

1996

Йилда бир марта нашр этилади

Москва 1996

РОССИЯ КИТОБ ПАЛАТАСИ

**РОССИЯ БИБЛИОГРАФИЯСИНИНГ
БИБЛИОГРАФИЯСИ**

**Россия Федерациясининг
давлат библиографик кўрсаткичи**

1996

Москва 1996

**РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСИННИГ ФЕДЕРАЛ ЙИГИЛИШИ -
ПАРЛАМЕНТ**

Россия Федерациясининг парламент кутубхонаси

**Россия Федерацияси субъектлари
давлат ҳокимияти органларининг
РАСМИЙ ХУЖЖАТЛАРИ**

Давлат библиографик кўрсаткичи

1995 йилдан нашр қилинади

Хар ойда чиқади

1 ' 95

Москва «Известия» 1995

**РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСИННИГ ФЕДЕРАЛ ЙИГИЛИШИ –
ПАРЛАМЕНТ**

Россия Федерациясининг парламент кутубхонаси

**Россия Федерацияси субъектлари
давлат ҳокимияти органларининг
РАСМИЙ ҲУЖЖАТЛАРИ**

Давлат библиографик кўрсаткичи

1995 йилдан нашр қилинади

Хар ойда чиқади

1 ' 95

Москва «Известия» 1995

ЎЎТ 016:006.354

СУТ 01.140.20

T62

СТШУТ 0007

Асосий сўзлар: давлат (миллий) библиографик кўрсаткичлари, давлат (миллий) библиографик кўрсаткич тури, асосий қисм, библиографик ёзув, тартиб рақами, сарлавҳа, библиографик таъриф, давлат рўйхатидан ўтказиш рақами, тасниф индекси, маълумот-кидирув ашарати, сўз боши, шарҳли мақола, хаволалар тизими, рўйхат, ёрдамчи кўрсаткичлар, мундарижа, чиқувчи маълумотлар

ДАВЛАТ СТАНДАРТИ

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

**КИНОҲУЖЖАТЛАР, ФОТОҲУЖЖАТЛАР ВА
МИКРОШАКЛДАГИ ҲУЖЖАТЛАР**

Архивда сақлашга қўйиладиган умумий талаблар

ГОСТ 7.65-92

Россия Давстандарти

Москва

АХБОРОТ МАЪЛУМОТЛАР

1 Бош архив бошқармаси, 191 Техник қўмитаси томонидан
ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН ВА КИРИТИЛГАН

ИШЛАБ ЧИҚУВЧИЛАР

Ф.А. Гедрович, техн. фан. номзоди (ишлаб чиқиш раҳбари)

В.А. Устинов, техн. фан. номзоди; А.А. Кепель, техн. фан. номзоди

2 Стандартлаштириш ва метрология қўмитасининг 1992 йил 27
мартдаги 296-сон қарори билан ТАСДИҚЛАНГАН ВА АМАЛГА
КИРИТИЛГАН

3 Биринчи текширув муддати – 1996 йил I чорак

Текширув даврийлиги – 5 йилда I марта

4 БИРИНЧИ МАРТА КИРИТИЛГАН

5 ҲАВОЛА ҚИЛИНГАН НОРМАТИВ-ТЕХНИК ҲУЖЖАТЛАР

Ҳавола берилган НТХ белгиланиши	Банд, илова рақами
ГОСТ 13.1.505 –76	5.5, 6-илова
ГОСТ 13.1.506 –78	6-илова
ГОСТ 597–73	5.5
ГОСТ 892–89 Е	5.5
ГОСТ 2824–86	5.5
ГОСТ 3479–85	5.5
ГОСТ 4097–78	5.5
ГОСТ 7277–77	5.5
ГОСТ 7362–78	5.5
ГОСТ 7730–89	5.5
ГОСТ 7950–77	5.5
ГОСТ 10354–82	5.5
ГОСТ 20263–88	5.5
ГОСТ 20283–89	5.5
ГОСТ 25063.1–81	4.2
ГОСТ 25063.2–81	4.2
ГОСТ 25063.3–81	4.2

ДА В Л А Т С Т А Н Д А Р Т И

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

**КИНОХУЖЖАТЛАР, ФОТОХУЖЖАТЛАР ВА
МИКРОШАКЛЛАРДАГИ ХУЖЖАТЛАР**

Архивда сақлашга қўйиладиган умумий талаблар

**ГОСТ
7.65 – 92**

System of standards on information, librarianship and publishing.
Film documents, photographic documents and microform documents.
General requirements for archive storage

СТШУТ 0007

Жорий этиш саваси 01.01.93

Ушбу стандарт Давлат архив фондининг архив хужжатлари ва идорада сақланиш муддатлари ўтгандан кейин унга киритилиши лозим бўлган хужжатларга тааллуқли.

Стандарт куйидаги хужжат турларининг архивда сақланишига қўйиладиган талабларни белгилайди:

оқ-қора ва рангли кино- ва фотохужжатларнинг асл нусхаларини;

асл нусхалар ҳуқуқларида сақланаётган кино- ва фотохужжатларнинг нусхаларини;

суғурга фондининг микрофильмлари ҳамда кино- ва фотохужжатларнинг суғурга нусхаларини.

Стандарт фойдаланиш фондининг нусхаларига тааллуқли эмас.

1 Умумий қондалар

1.1 Архивда сақлаш учун юборилаётган кино- ва фотохужжатлар ҳамда микрофильмларнинг бутлигини таъминлаш учун куйидаги ишлар амалга оширилиши керак:

хужжатларнинг техник ҳолатини баҳолаш, уларни реставрациялаш, консервациялаш ва ўршлаш, сақлашнинг оптимал режимини қўллаб-қувватлаш, хужжатларнинг техник ҳолатини назорат қилиш, хужжатларни фойдаланишга тайёрлаш.

1.2 Хужжатларнинг техник ҳолатини баҳолаш ва назорат қилиш ҳужжатларни сақлашга қабул қилиш ҳамда тайёрлаш, шунингдек архивда сақлаш жараёнида ўтказилиши керак.

1.3 Кино- ва фотоҳужжатлар ҳамда микрофильмлар сақлашга тайёрланаётганда қуйидагилар қилиниши лозим:

қўла реставрациялаш - нуқсонлари бўлганда;

консервациялаш – фотокатламда тиосульфат натрийнинг қолдиқ тузлари бўлганда ва биологик нуқсонлар (моғор)нинг ҳосил бўлишининг олдини олиш учун;

берилган ҳарорат ва намлик шароитларига мослаштириш;

ўршлаш.

1.4 Реставрациялаш ҳужжатлардан фойдаланиш хусусиятларини тиклаш ёки яхшилаш мақсадида амалга оширилади ҳамда ҳужжатлар қабул қилинаётган ва сақланаётганда уларнинг техник ҳолатини баҳолаш ва назорат қилиш натижаларига кўра аниқланган нуқсонларни бартараф қилиш учун ўтказилади.

1.5 Хужжатларни консервациялаш ишлаб чиқариш ва сақлаш вақтида пайдо бўлган кимёвий ва биологик нуқсонларнинг ривожланишини тўхтатиш мақсадида ўтказилади ҳамда ҳужжатларга махсус кимёвий препаратларнинг сувли эритмалари билан иплов беришдан иборат.

1.6 Кино- ва фотоҳужжатлар ҳамда микрофильмларни ўршлаш намлик, чап қириш ва ҳужжатларга ёруғлик нурларининг тушиши эҳтимолининг олдини олиш, шунингдек, транспортда ташиш ва сақлаш вақтида ўршлашнинг ички ҳажмида ҳужжатларнинг эркин кўчиб юришига йўл қўймаслик керак.

2 Хужжатларнинг техник ҳолатини баҳолаш

2.1 Хужжатларни сақлаш ҳоналарига жойлаштиришдан олдин уларнинг техник ҳолатини баҳолаш керак.

2.2 Хужжатларнинг асл нусхалари, асл нусха ҳуқуқидаги нусхалари ва сугурга нусхалари ҳужжатларнинг сақлашга қабул қилиниши вақтидан бошлаб уч ойдан кўп бўлмаган муддатда техник ҳолатининг баҳоланишидан ўтмиши керак.

2.3 Техник ҳолатни баҳолаш жараёнида ҳужжатларнинг техник ҳолатининг ҳужжатларга илова қилинган уларнинг техник ҳолати далолатномасидаги маълумотларга мувофиқлиги белгиланади.

Изоҳ - Алюҳида ҳолларда техник ҳолат далолатномаси ҳужжатларни сақлашга қабул қилишда назоратни ўтказиш жараёнида тузилиши мумкин (1–5 иловаларга қараиш).

2.4 Техник ҳолатни баҳолаш билан бирга бир вақтнинг ўзида ҳужжат асосининг тури аниқланади (хавфли, хавфсиз). Ёнгин жиҳатидан хавфли асосдаги ҳужжатлар хавфсиз асосга кейинги қайта кўчирилиши (зарур

бўлганда – эмульсия қатламини реставрациялаш билан) ва барқарор бўлмаган асосдаги ҳужжатларни йўқ қилиш билан бирга дарҳол барқарорлик учун текширилиши керак.

2.5 Баҳолаш натижалари бўйича тегишли маълумотлар техник ҳолат дололатномасига киритилади ва ҳужжатларни реставрациялаш бўйича ишлар комплекси белгиланади.

2.6 Фотокатламдаги қолдиқ маҳсулотларни таҳлил қилиш учун ҳужжатга уни реставрациялашдан олдин назорат намунаси бириктирилади (тест-объект, сенситограмма). Назорат намунаси ишлов берилаётган ҳужжат туридаги плёнкадан тайёрланган бўлиши керак.

3 Ҳужжатларни реставрациялаш

3.1 Реставрациялашни қўл ёки машина усулида амалга оширилади.

3.2 Қўл усулида реставрациялаш ўз ичига қуйидаги ишларни олади:

- 1) чангсизлантириш (зарурат бўлганда);
- 2) мумли, ёғли ва бошқа ифлосланишлардан тозалаш;
- 3) елимларни ва қесимларни мустаҳкамлаш;
- 4) тегишли қисмларни алмаштириш ва слимлаш йўли билан перфорацияларни таъмирлаш;
- 5) дағал, тирналган ямоқларни тузатиш;
- 6) кадр майдонидаги шикастларни таъмирлаш.

3.3 Машина усулидаги реставрациялаш ўз ичига қуйидаги ишларни олади:

- 1) ҳужжатларнинг фотокатламидаги умумий ифлосланиш ва сиртки шикастларни бартараф этиш;
- 2) ёғли ифлосланишларни бартараф этиш (нисбатан кагга қисмларда);
- 3) асоснинг сиртки шикастларини бартараф этиш.

4 Ҳужжатларни консервациялаш

4.1 Киноҳужжатлар ва микрофильмларни консервациялашни машина усулида, фотоҳужжатлар ва микрофишаларни - машина усулида ёки қўл усулида ўтказиш лозим. Консервациялаш машинали реставрациялаш билан бирга амалга оширилиши мумкин.

Изоҳлар

1 Ёнгич жиҳатидан хавфли асоснинг чириши ёки биологик зарарланиши натижасида пайдо бўлган желатин (слимшак) фотокатламнинг гидролизи белгилари бўлган ҳужжатларни сув ёрдамида ишлов бериш методи билан консервациялашга йўл қўйилмайди.

2 Нуксонларга эга ҳужжатларни консервациялаш биологик актив қимёвий препаратлар билан ишлаганда хавфсизликни таъминловчи хавфсизлик чораларига риоя қилган ҳолда қўлда ёки машина усулида ўтказилиши керак.

4.2 Консервациялаш ўтказилгандан кейин фотографик қатламдаги кимёвий-фотографик ишлов бериш қолдиқ маҳсулотларининг миқдорини назорат қилиш ГОСТ 25063.1, ГОСТ 25063.2 бўйича амалга оширилиши керак.

Назорат намунасининг фотографик қатламидаги тиосульфат патрий таркиби қуйидагилардан ошмаслиги керак:

$7 \cdot 10^{-8}$ г/м² – ок-қора негативли кино- ва фотоҳужжатлар ва сугурта нусхалари учун;

$7 \cdot 10^{-9}$ г/м² – рангли негативли кино- ва фотоҳужжатлар учун.

Кумушнинг қолдиқ тузлари бўлмаслиги керак. Кумушнинг қолдиқ тузлари мавжудлигини аниқлаш ГОСТ 25063.3 бўйича ўтказилиши керак. Назорат намунасида қолдиқ маҳсулотлар нормадан ошқик экинлиги аниқланса, ҳужжатларга такоран ишлов берилади ва ҳужжатларнинг кейинги назорати ўтказилади.

4.3 Ҳужжатларни реставрациялаш ва консервациялашдан кейин ишлов беришнинг қанчалик самара берганлигини ҳамда ҳужжатда ишлов бериш натижасида пайдо бўлган янги шикастларнинг йўқлигини аниқлаш мақсадида уларнинг техник ҳолати қайта назоратдан ўтказилиши керак. Назорат натижаларини техник ҳолат далолатномаларида қайд этилади (1-5 иловаларга қар.).

4.4 Техник ҳолат далолатномаларида фотокатлам таркибида кимёвий-фотографик ишлов бериш қолдиқ маҳсулотларининг мавжудлиги тўғрисидаги маълумотлар мавжуд бўлмаганда ёки уларнинг таркиби нормадан ортиқ бўлганда сугурта нусхалари стандартнинг 4.1-бандига мувофиқ консервацияланиши керак.

5 Ҳужжатларнинг ўрвланишига қўйиладиган талаблар

5.1 Ҳар бир ҳужжат аввал бирламчи, кейин иккиламчи ўрвланиши керак. Бирламчи ўров ҳужжатларга бевосита тегиб туради ва уни чап ҳамда намликдан сақлайди, иккиламчи ўров ҳужжат ва бирламчи ўровни механик шикастланиш, ёруғлик ва атроф-муҳитнинг бошқа таъсирларидан сақлайди.

5.2 Сақлап бирлиги бўлган ҳар бир алоҳида физик ҳужжат герметик бўлмаган индивидуал ўровга жойлаштирилган бўлиши керак.

5.3 Киноҳужжатлар ва микрофильмлар стандарт ва ҳимоя рақордлари билан расмийлаштирилган бўлиши, фотографик қатлами ташқарига қаратилган ҳолда ўзакка рулон қилиб ўралган бўлиши керак. Ўрам йўналиши – охиридан бошига қараб бўлади. Ўрам зич, рулон ёнларидан чиқиб турадиган бурмаларсиз бўлиши керак.

5.4 Ўрвлан материаллари кимёвий инерт бўлиши, таркибида хлор, азот, олтингургург пероксидлари бўлмаслиги, биозарарлар пайдо бўлишига, ўров ичига ёруғлик тушишига йўл қўймаслиги керак.

Ўровлаш материаллари сиртининг гадур-будурлиги хужжатлар эмульсия катламининг абразив шикастларига олиб келмаслиги ёки унга ёпишмаслиги керак.

5.5 Ўровлашнинг асосий тавсифлари 1- ва 2-жадвалларда келтирилган.

1-жадвал. Бирламчи ўровлаш тавсифи

Хужжат номи	Ўровлаш мақсади	Ўровлаш тури	Ўровлаш материаллари
Хавфсиз асосдаги кинохужжатлар ва микрофильмлар	1. Чанг билан ифлосланишдан сақлаш	Ўрам	ГОСТ 20263, ГОСТ 3479 бўйича юпка қоғоз
	2. Намлик, зарарли газлар, ифлослашдан сақлаш	Кўйикатламни слимланган пакет	Полиэтилен + алюмин фольга + полиэтилен-рефортаг
Фотонегативлар диапозитивлар ва микрофишалар	Чанг билан ифлосланишдан сақлаш	Конверт	ГОСТ 892 бўйича калька
		Ўрам	ГОСТ 20363, ГОСТ 3479 бўйича юпка қоғоз
Шишадаги фотонегативлар	Шунинг ўзи	Конверт	ГОСТ 10354 бўйича полиэтилен,
		Ўрам	ГОСТ 7730 бўйича триацетат ГОСТ 3479, ГОСТ 20263 бўйича юпка қоғоз

2-жадвал. Иккиламчи ўровлаш тавсифи

Хужжат номи	Ўровлаш тури	Ўровлаш материаллари
Кинохужжатлар	ГОСТ 4097 бўйича кути	-
Микрофильмлар	ГОСТ 13.1.505 бўйича кути	-
Фотонегативлар, диапозитивлар, микрофишалар ва шишадаги фотонегативлар	Конвертлар, пакетлар ва папкалар	Мукова қоғози, ГОСТ 20283 бўйича А маркази, ГОСТ 7362 бўйича перфокарта қоғози, ГОСТ 597 бўйича чизмачилик қоғози (В ва О, N ₁ ва N ₂ маркази), ГОСТ 7277 бўйича В ва Вс марказдаги расм қоғози, ГОСТ 7950 бўйича А, Б ва В марказдаги муковалаш картони, ГОСТ 2824 бўйича ЭВ марказдаги электр изоляцияли варақли картон.

5.6 Пакетлар ва конвертларнинг тузилиши елим чоклари ва елимланадиган элементларнинг минимал сонини таъминлаши керак. Елимнинг фотоқатламга тўғридан-тўғри тегиб туришига йўл қўймаслик керак. Желатин, поливинилацетат ва ацетилцеллюлоза асосидаги елимдан фойдаланиш тавсия этилади.

Латекс асосидаги силикат, казеин ва резина елимларнинг ишлатилишига йўл қўйилмайди.

5.7 Рангли тасвирларга эга фотохужжатлар ёруғликни ўтказмайдиган қоғозли қистирмалар билан қўшимча ҳимояланган бўлиши керак.

5.8 Маркалаш ўровга ажралиб турувчи рангдаги бўёқ билан ҳужжатнинг зарур идентификацион маълумотларнинг, шунингдек, ёнги жихатидан хавфли асосдаги ҳужжатлар учун «Ёнги жихатидан хавфли» индексининг туширилиши орқали амалга оширилади. Хавфли ва хавфсиз асосга эга плёнкалар биргаликда монгаж кишиган ҳолларда кинохужжатлар ўрови ҳам худди шундай маркаланиши керак.

6 Ҳужжатларни сақлаш шарт-шароитлари

6.1 Ҳужжатларни сақлаш режими ҳарорат-намлик, ёруғлик ва санитар-гигиеник режимларнинг норматив параметрларини сақлаш орқали таъминланади. Ҳужжатлар сақланадиган хоналар ва уларда ҳужжатларни жойлаштиришга қўйиладиган талаблар б-нловада келтирилган.

6.2 Ҳужжатларни сақлашнинг ҳарорат-намлик режимини барқарорлаштириш мақсадида уларни сақлаш хоналарига жойлаштиришдан олдин очиқ ўровда (20 ± 3)⁰С ҳароратда ҳамда рангли кино- ва фотохужжатлар учун ҳавонинг (25 ± 5) фоиз нисбий намлигида, оқ-қора ҳужжатлар ҳамда суғурта нусхалар учун ҳавонинг (35 ± 15) фоиз нисбий намлигида янги иқлимга мослаштириш зарур.

Кинохужжатларни ва ўрамли микрофильмларни янги иқлимга мослаштириш давомийлиги 10 кеча-кундуздан, фотохужжатлар ва микрофишалар учун 24 соатдан кам бўлмаслиги керак.

6.3 Ҳарорат-намлик режими

6.3.1 Кино- ва фотохужжатлар ҳамда микрофильмларни уларнинг асос турига (хавфли, хавфсиз) ҳамда тасвир турига (оқ-қора ёки рангли) мувофиқ турли хил ҳарорат режимига эга ҳолда ҳужжатлар сақланадиган жойнинг турли хил хоналарида сақлаш тавсия этилади. Ҳужжатлар сақланадиган жойнинг барча хоналарида ҳавонинг нисбий намлиги 40-50 фоиз бўлиши керак.

6.3.1.1 Хавфли асосдаги ҳужжатларни қуйидаги ҳароратдан юқори бўлмаганда сақлаш тавсия этилади:

+ 10⁰С – оқ-қора;

- 5⁰С – рангли.

6.3.2 Технологик ишлов бериш даврида $(20 \pm 5)^0$ С хароратда ва ҳавонинг (5 ± 10) фоиз нисбий намлигида бошқарилмайдиган харорат-намлик режими билан хоналарда ҳужжатларни вақтинча (2 ойгача) сақлашга йўл қўйилади.

6.3.3 Ҳужжатларни сақлашда бир кеча-кундуз давомида хароратнинг $(\pm 5^0$ С) ва ҳаво нисбий намлигининг $(\pm 10$ фоиз) кескин ўзгаришига йўл қўймаслик керак. Сақлашнинг харорат-намлик режими бузилганда ҳужжатлар сақлашга олиб қўйилишдан олдин ушбу стандартнинг 6.2-бандига мувофиқ климга мослаштиришдан ўтказилиши зарур.

6.3.4 Сақлашнинг харорат-намлик режимини назорат қилиш ва рўйхатга олиш бир кеча-кундузда камида бир марта $\pm 5^0$ С хароратни ўлчаш аниқлигини ва ± 2 фоиз нисбий намликни таъминлайдиган ўлчов асбоблари ёрдамида амалга оширилиши керак. 25 м² майдондаги сақлаш хонасида камида бир комплект ўлчов асбоблари бўлиши керак.

6.4 Ёруғлик режими

6.4.1 Сақлаш хоналарини ёритиш ташқи сирти силлиқ бўлган ёник плафонлар билан сунъий ёруғлик манбалари ёрдамида амалга оширилиши керак.

Сақлаш хоналари, ўқув заллари ва архивнинг болка хоналарига куёш нурунинг тўғридан-тўғри тушишига йўл қўйилмайди. Хоналарни куёш нури ёрдамида табиий ёритилишига деразаларда нурни таркатувчи мосламалар ўрнатилиши шарти билан йўл қўйилади.

6.4.2 Жавонлар, стеллажларни ёритилганлиги 20 лк, йўлакларнинг ёритилганлиги - 50 лк, иш ўринларининг ёритилганлиги - 100 лк дан кам бўлмаслиги керак.

6.5 Санитария-гигиена режими

6.5.1 Сақлаш хоналарида ҳафтада камида бир марта бутун хонани қурук йиғиштириш (чангютгич билан); бир ойда камида бир марта ускуналарни намли тозалаш; хар куни полларни ҳўл лагта билан артиш керак.

6.5.2 Сақлаш хонасига ва бошқа иш хоналарига кириш вақтида кийим ва оёқ кийими алмаштирилиши лозим.

6.5.3 Ҳужжатларни сақлаш давомида уларнинг ўровлари ҳолати доимо кузатиб турилиши керак. Ўровда шикастлар, занг, деформациялар аниқланганда, у дарҳол алмаштирилиши керак.

7 Ҳужжатларнинг техник ҳолатини назорат қилиш

7.1 Кино- ва фотоҳужжатлар ҳамда микрофильмларнинг бутлигини таъминлаш ва уларда пайдо бўладиган нуқсонларни ўз вақтида аниқлаш мақсадида ҳужжатлар сақлаш жараёнида даврий назоратдан ўтказиб турилиши керак.

7.2 Сақлаш жараёнида ҳужжатларнинг техник ҳолатини назорат қилиш даврийлиги қуйидагича белгиланади:

2 йилда 1 марта – ёнгин жихатидан хавфли асосдаги ҳужжатлар учун;

5 йилда 1 марта – бошқа асосдаги ҳужжатлар учун.

Ёнгин жихатидан хавфли асосдаги барча ҳужжатлар назорат қилиниши лозим. Бошқа асосдаги ҳужжатларни назорат қилиш мудлати улар ишлаб чиқилган йилига боғлиқ равишда белгиланади. Нуқсонлар, айниқса кимёвий-биологик характерга эга нуқсонлар (сарғайиш, моғорлаш, қат-қат ажралиши) аниқланганда, шу йилда чиқарилган ўхшаш шароитларда сақланаётган барча ҳужжатлар назоратдан ўтказилиши керак.

7.3 Ҳужжатларнинг бутун ҳажми 5 йилда камида 1 марта назоратдан ўтказилиши керак.

7.4 Техник ҳолат назоратининг амалга оширилиши вақтида қуйидагиларни текшириш зарур:

1) ҳужжатлар ўровининг ҳолатини;
2) химоя ва стандарт рақордларнинг мавжудлигини;
3) фотоқатлам ва асос сиртипинг техник ҳолатини (механик шикастлар, ифлосланишлар);

4) ёнгин жихатидан хавфли асоснинг барқарорлигини;
5) геометрик ўлчамларни (перфорация қадами, ҳар бир сақлаш бирлигининг узунлиги);

6) биологик ва кимёвий нуқсонларнинг мавжудлигини (микрорганизмлар, ҳашаротлар ва кемирувчилар томонидан зарарланиши, тузларнинг кристаллашиши ҳамда кимёвий-фотографик ишлов бериш қолдиқ маҳсулотларининг чириш изларини);

7) перфорация йўлаклари ва елимлаб уланган жойларнинг техник ҳолатини;

8) фотографик тасвир сифатини.

7.5 Барча турдаги ҳужжатларнинг техник ҳолатини назорат қилиш акс эттирилган ёруғликда кўздан кечириш билан амалга оширилиши керак. Шёнкали асосдаги ҳужжатлар акс эттирилган ёруғликда кўздан кечирилганидан кейин махсус аппарат билан ўтувчи ва акс эттирилувчи ёруғликда – монтаж столида, ёритилган экранда, КП-8 туридаги нусха кўчирини станогида кўриб чиқилиши керак. Зарур ҳолларда липейка, шкалати лупа, микроскопдан фойдаланиш керак.

7.6 Назорат қилиш натижаларига кўра таъмирлаш ва консервациялашни ўтказиш зарурияти тўғрисида ҳудоса чиқарилади ва навбатдаги техник текширувни ўтказиш муддатлари белгиланади. Маълумотлар техник ҳолат данолатномаларида қайд этилади (1÷5 иловадар).

8 Ҳужжатларни фойдаланишга тайёрлаш

8.1 Доимий сақланишдаги кино- ва фотоҳужжатлар ҳамда микрофильмлар ҳисобдан ўтиши, техник ҳолати назорат қилиниши, шунингдек улардан нусха олиниши лозим.

8.2 Ҳужжатларнинг сугурта нусхаларидан фойдаланишга фақат асл нусхалари йўқолган ёки шикастланган ҳолатдагина йўл қўйилади.

8.3 Сақлаш хоналари ва хизмат хоналарида ҳароратларнинг турлилиги гуфайли намлик конденсацияланишининг олдини олиш учун ҳужжатлар фойдаланишдан олдин иқлимга мослаштирилиши керак.

8.4 Мусбат ҳароратда сақланаётган ҳужжатларни иқлимга мослаштириш тўлиқ очик ўровда камида бир кеча-кундуз давомида амалга оширилиши керак.

Манфий ҳарорат ва ҳавонинг паст нисбий намлиги (40 фоиздан кам)да сақланаётган ҳужжатларни иқлимга мослаштириш икки босқичда амалга оширилиши керак. Бунда дастлабки 3 соатда (ҳароратга мослаштиришда) кино- ва фотоҳужжатлар ёпиқ ўровида ушлаб турилади. Ушлаб туришнинг павбатдаги босқичида ҳужжатлар ўровдан тўлиқ бўшагилади ва белгиланган ҳарорат ва ҳавонинг нисбий намлигида камида:

- киноҳужжатлар ва ўрамли микрофильмлар – 10 кеча-кундуз очик кутиларда;

- фотоҳужжатлар ва микрофишалар – 1 кеча-кундуз сақланади.

8.5 Ҳужжатлар фойдаланишга берилгандан кейин техник ҳолат назоратидан ўтказилиши, зарурат туғилса, реставрацияланиши керак.

9 Ҳавфсизлик чоралари

9.1 Кино- ва фотоҳужжатлар ҳамда микрофильмларга ишлов бериш, сақлаш, улардан фойдаланиш ва транспортда ташиш вақтида ёнадиган, портловчи ҳамда тез ёнувчи моддалар билан ишлаш қоидаларига риоя қилиниши керак.

9.2 Ҳужжатларни сақлаш, транспортда ташиниш ва фойдаланиш вақтида уларнинг ўров ичида силжиши, зарбалар ва тебранишлар, нам, зарарли газлар, чанг ва кўбик нурларнинг ўтиши, шунингдек, ўров ичида конденсацияли намлик ҳосил бўлиши эҳтимоли мустасно этилиши керак.

9.3 Кино- ва фотоҳужжатлар ҳамда микрофильмлар билан ишлаш вақтида уларнинг шикастланиши ва ифлосланишини мустасно этиш мақсадида умумий эҳтиёткорликка риоя қилиш лозим.

1-илова
(тавсия этиладиган)

Идора номи
Ташкилот номи

Киноҳужжатнинг техник ҳолати
ДАЛОЛАТНОМАСИ

(сана) _____ -сон

Киноҳужжат келган сана _____

Киноҳужжат тайёрланган санаси _____

Тузилди _____

лавозими, исм-шарифи, фамилияси

Киноҳужжат _____

архивга оид, ишлаб чиқариш рақами

Номи _____

Кисмлар сони _____ -сон кисм _____ Метраж _____

Фильм материали тури _____

чегатив, контратип, рангли ёки оқ-қора, товушли ёки

товушсизлигини кўрсатган ҳолда оралик позитив

Асос тури _____

ёнғин жиҳатидан хавfli ёки хавфсиз

Плёнка тури _____

маҳаллий ёки хорижийлигини кўрсатган ҳолда

Босиб чиқарилган _____

негативдан, контратипдан ва б., қачон

Текширилди _____

иш тури

Текшириш натижалари куйидагилар:

Сана	Ўлчанаётган участка	Усадка, фоз	Сана	Ўлчанаётган ўлчаётган	Усадка фоз

1*-СОН НУҚСОН ҚАЙДНОМАСИ

Режа рақами	Нуқсонлар
-------------	-----------

* 2, 3- нуқсон қайдномаси ва х. заруратдан келиб чиққан ҳолда 1-сон нуқсон қайдномаси шакли бўйича алоҳида варақларга тўлдирилади ҳамда ушбу далолатномага қўшиб қўйилади. Агар нуқсон қайдномаларининг сони 2 тадан ошса, уларнинг рўйхати тузилади.

НУҚСОН ҚАЙДНОМАЛАРИНИНГ РЎЙХАТИ

Назорат санаси	Қайднома рақами	Назорат мақсади	Техник ҳолати тўғрисидаги хулоса	Текширувчининг имзоси

ОПТИК ЗИЧЛИКЛАР

Сана	Текширилаётган участкаларнинг координаталари	Зичликлар			Сана	Текширилаётган участкаларнинг координаталари	Зичликлар		
		Ж	П	Г			Ж	П	Г

Тузувчининг лавозими

Имзо

Имзонинг расшифровкаси

2-илова
(тавсия этиладиган)

Ташкилот номи _____

Киноҳужжат суғурта нусхасининг техник ҳолати
ДАЛОЛАТНОМАСИ

Далюлатнома тузилган сана _____

Киноҳужжат номи _____

Қисмлар сони _____ -сон қисм _____ Метраж _____

Асл нусхани сакловчи архив номи _____

Асл нусханинг архив рақами _____

Асл нусханинг тури _____

Асл нусханинг формати _____

Нусхани тайёрлаш санаси _____

Тайёрловчи _____

Суғурта нусханинг тури: копратип, дубль-позитив (кераксизи ўчирилсин)

Суғурта нусха ташувчисининг тури ва маркаси _____

Асос тури _____

Тайёрлашдаги фотографик сифат тўғрисида хулоса _____

Қолдиқ тиосульфат натрийнинг миқдори _____

Кумуш тузларининг мавжудлиги _____

НУҚСОН ҚАЙДНОМАСИ

Текширув санаси	Қисм рақами	Метражи	Елимли уланмалар сони	Режалар рақами	Техник ҳолат		Ракордлар
					асос	эмульсия қатлами	
1	2	3	4	5	6	7	8

Нуқсон қайдномасининг давоми

Усадка, фоиз	Реставрацион ишлов беришнинг зарурати тўғрисида хулоса	Назоратчи имзоси	Реставрацион ишлов бериш санаси	Реставратор имзоси	Эслатма
9	10	11	12	13	14

ОПТИК ЗИЧЛИКЛАР

Сана	Текширилаётган участка координаталари	Зичлиги

3-илова

(тавсия этиладиган)

Ташкилот номи _____

Сугурта нусхасининг раками _____

**Сугурта фонди микрофильмининг техник ҳолати
ДАЛОЛАТНОМА СИ**

Далолатнома тузилган сана _____

Асл нусхани сақловчи архив номи _____

Микрофильм тайёрланган сана _____

Тайёрловчи _____

Метраж _____ Кадрлар сони _____

Микрофильм тапувчисининг тури ва маркаси _____

Асос тури _____

Микрофильмининг шартли белгиси _____

Кичрайтириш масштаби _____

Тест-объектнинг мавжудлиги ва тавсифи _____

Қолдик тиосульфат натрийнинг миқдори _____

Кумуш тузларининг мавжудлиги _____

Текширувчининг имзоси

Текши- рув сана- си	Усадка фоиз	Асос- нинг техник ҳолати	Эмульсия- нинг техник ҳолати	Елимли уланмалар- нинг техник ҳолати	Елимли уланмалар- нинг сони	Перфорация- нинг техник ҳолати	Ракорд- лар
1	2	3	4	5	6	7	8

Давоми

Реставрацион ишлов беришнинг зарурати тўғрисида хулоса	Назоратчи имзоси	Реставрацион ишлов бериш сапаси	Реставратор имзоси	Эслатма
9	10	11	12	13

ОПТИК ЗИЧЛИКЛАР

Сапа	Текширилаётган участка координаталари	Зичлиги	
		Е1 эталони	Е2 эталони

4-илова
(тавсия этиладиган)

Ташкилот номи _____

Фотоҳужжат асл нусхасининг техник ҳолати
ДАЛОЛАТНОМАСИ

Далолатнома тузилган сана _____

Сақлаш бирлигининг архив рақами _____

Фотоҳужжат тури _____
негатив, конратип, позитив, диапозитив

ок-қора, рангли

Суратга олинган сана _____

Фотографик сифат _____

Сиргининг техник ҳолати _____

Реставрацион ишлов бериш зарурати тўғрисида хулоса _____

Лавозими _____ Имзо _____ Имзонинг расшифровкаси _____

Сана _____

_____ Реставрацион ишлов беришнинг тури _____

Лавозими _____ Имзо _____ Имзонинг расшифровкаси _____

Сана _____

Реставрацион ишлов бериш патижалари _____

Лавозими _____ Имзо _____ Имзонинг расшифровкаси _____

Сана _____

5-илова
(тавсия этиладиган)

Ташкилот номи _____

Фотохужжат суғурта нусхасининг техник ҳолати
ДАЛОЛАТНОМАСИ

Далолатнома тузилган сана _____

Асл нусхани сакловчи архив номи _____

Асл нусханинг архив раками _____

Асл нусханинг тури _____

Асл нусханинг формати _____

Нусха тайёрланган сана _____

Тайёрловчи ташкилот _____

Суғурта нусхаси ташувчисининг тури ва маркаси _____

Асос тури _____

Суғурта нусхасини тайёрлаш усули _____

Суғурта нусхасининг формати _____

Текширув санаси	Фотографик сифат	Техник ҳолати	
		асослар	эмульсия катлами
1	2	3	4

Давоми

Ишлов бериш зарурати тўғрисида ҳудоса	Назоратчи имзоси	Ишлов берилиш санаси	Реставратор имзоси
5	6	7	8

6-илова
(тавсия этиладиган)

**Ҳужжатларни сақлаш ва уларни жойлаштириш учун мўлжалланган
бино ва хоналарга қўйиладиган талаблар**

1 Архивлар бинолари

1.1 Кино- ва фотоҳужжатлар ҳамда микрофильмлар сақланишини таъминлаш мақсадида улар бу ҳужжатларни сақлаш учун махсус қурилган ёки уларни сақлашга мослаштирилган ҳарорат – намлик режими тартибга солинадиган биноларга жойлаштирилиши керак. Архивлар биноларини лойиҳалаштириш, қуриш ва таъмирлаш амалдаги қурилиш нормалари ва қоидалари, шунингдек ушбу стандарт талабларига мувофиқ ўтказилиши керак.

1.2 Архивлар бинолари жойлашган район ҳавони чанг ва зарарли газлар билан ифлослантирадиган саноат қорхонларидан, шунингдек, ёнғинга нисбатан хавfli бўлган объектлардан узоқда бўлиши керак. Районнинг архивлар жойлашиши учун яроқлилиги санэпидстанция хулосасига мувофиқ белгиланади.

2 Ҳужжатларни сақлаш учун мўлжалланган хоналар

2.1 Ҳужжатларни сақлаш учун мўлжалланган хоналар ҳужжатларни сақлаш, уларга ишлов бериш ва улардан фойдаланишнинг барча турлари учун мўлжалланган ишчи хоналар комплексида иборат бўлиши керак.

2.2 Барча хоналарда тортувчи-чиқарувчи вентиляция, сақлаш хоналарида ва ҳужжатлар узоқ вақт давомида (бир неча соатдан кам бўлмаган) турадиган хоналарда ҳавони кондицияланиши кўзда тутилиши керак.

2.3 Деворлар, поллар, хонанинг ички арматураларини қоплаш материаллари чанг йиғувчи ёки чанг манбаи бўлмаслиги керак.

2.4 Ҳужжатларнинг асл нусхалари ва суғурга нусхаларини махсус жиҳозланган хоналарда алоҳида сақлаш лозим.

2.5 Кино- ва фотоҳужжатларни сақлаш хоналари бошқа хоналардан ажратилган бўлиши керак. Ёнғин жиҳатидан хавfli асосдан қилинган ҳужжатлар бошқа ҳужжатлардан алоҳида изоляцияланган (ёнғинга чидамли боксларда, камраларда) хоналарда сақланиши керак. Ушбу хоналарнинг қуйи зонасидан ҳаво тортишнинг қўшимча чораларини кўриши керак.

Ёнғин жиҳатидан хавfli асосдан қилинган плёнкалар учун мўлжалланган хоналар ва бошқа турдаги ҳужжатларни сақлаш хоналари умумий шамоллатиш қаналларига эга бўлмаслиги керак.

2.6 Сақлаш хоналари хонага чанг, аммиак, олтингугурт, водород, азот оксидлари, олтингугурт гази, симоб буглари киришининг олдини оладиган техник воситалар билан жиҳозланган бўлиши керак.

3 Сақлаш хоналарининг ускунаси

3.1 Сақлаш хоналарининг ускунаси кинохужжатлар ҳамда ўрамли микрофильмларнинг горизонтал ва микрофильмларни вертикал жойлаштириш имкониятини таъминлаши керак.

3.2 Кино- ва фотохужжатлар ҳамда микрофильмлар картотека туридаги суриладиган қутиларда, шкафларда, сейфларда, стеллажларда ва энциклари ёпиладиган жавонларда сақланиши лозим. Очiq жавонлар ва стеллажларни кино- ва фотохужжатлар ёпиқ қутилар ҳамда контейнерларда жойлаштирилиши шарт билан қўллашга рухсат берилади. ГОСТ 13.1.505 бўйича қутиларга ўрланган ўрамли микрофильмлар ГОСТ 13.1.506 бўйича жавонда сақланиши керак.

3.3 Сақлаш хонаси бир ва икки томонли стеллажлар билан жиҳозланган бўлиши керак.

3.3.1 Стеллажлар деразалари бўлган ташки деворларга перпендикуляр ҳолатда ўрнатилади. Агар сақлаш хонасида деразалар бўлмаса, стеллажларни ўрнатиш вақтида сақлаш хонаси майдонидан максимал фойдаланиш принциpidан келиб чиқиш керак.

3.3.2 Стеллажлар ва хоналар конструкциясининг элементлари йўлаклар билан ажратилади. Йўлаклар кенлиги куйдагилардан кам бўлмаслиги керак:

0,75 м - стеллажлар орасида;

1,20 м – стеллажларнинг ён томонлари орасида (бош йўлак);

0,75 м - девор ва деворга параллел бўлган икки томонли стеллажлар орасида;

0,50 м – девор ва стеллаж ён томони орасида.

3.3.3 Девордан унга параллел бўлган бир томонли стеллажгача бўлган масофа 0,05 м дан кам бўлмаслиги, полдан стеллажнинг пастки тоқчасигача – 0,20 м дан кам эмас, иситиш ва шамоллатиш тизимларидан стеллажгача – 1,00 м дан кам бўлмаслиги керак.

3.4 Хужжатларни сақлаш учун мўлжалланган жиҳозларни тайёрлаш материаллари ёнмайдиган ва зангламайдиган бўлиши керак. Хужжатларнинг бузилишига олиб келадиган моддаларни ажратувчи материалларни қўллаш тавсия этилмайди.

3.5 Кондициялаш мавжуд бўлганда сақлаш хоналаридаги жиҳозлар шундай жойлаштирилиши керакки, буида хавонинг барча жавонлар, тоқчалар ва қутилар бўйича ички айланиши таъминланиши лозим. Жиҳозлар хавонинг шкафлар, тоқчалар ва қутилар ичига киришини таъминлайдиган шамоллатиш тирқишларига эга бўлиши керак. Бундай тирқишларнинг мавжудлиги ёнги хавфсизлиги ва гидрохимоя талабларига зид бўлмаслиги керак.

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

ФОНО- ВА ВИДЕОҲУЖЖАТЛАР

**Архивда сақлашга қўйиладиган
умумий техник талаблар**

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш
бўйича давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 Давлат архив хизматининг Бутунроссия техник хужжатлар илмий-тадқиқот маркази, ТҚ 191 «Илмий-техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» томонидан ИШЛАБ ЧИКИЛГАН

Россия Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаш томонидан КАБУЛ КИЛИНГАН (1995 йил 26 апрелдаги 7-95-сон баённома)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлат номи	Стандартлаштириш бўйича миллий орган номи
Беларусь Республикаси	Белстандарт
Қозғоғистон Республикаси	Қозғоғистон Республикаси Давстандарти
Россия Федерацияси	Россия Давстандарти
Украина	Украина Давстандарти

3 Россия Федерацияси Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Қўмитасининг 1995 йил 18 октябрдаги 544-сон қарори билан ГОСТ 7.68-95 давлатлараро стандарти 1996 йил 1 июлдан бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга киритилган.

4 БИРИНЧИ МАРТА КИРИТИЛГАН

Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими

ФОНО- ВА ВИДЕОҲУЖЖАТЛАР

Архивда сақлашга қўйиладиган умумий техник талаблар

System of standards information, librarianship and publishing
Photo and video documents
General technical requirements for archive storage

Жорий этиш санаси 1996-07-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт ҳужжатларнинг қуйидаги турларини архивда сақлашга қўйиладиган талабларни белгилайди:

- кенглиги 6,2 мм бўлган магнит тасмасидаги фоноҳужжатларнинг асл нусхалари;
- кенглиги 8; 12,7; 19,05; 25,4 ва 50,8 мм бўлган магнит тасмаларидаги видеоҳужжатларнинг асл нусхалари;
- кинофильмларга овозли ахборотни магнит қайта ёзишнинг асл нусхалари (25 ва 16 мм ли тасмаларда);
- грампластинкалардаги фоноҳужжатлар;
- магнит тасмалари ва металл грамаслнусхалардаги сугурта нусхалари.

Стандарт фотографик ёзиш усулида, ковак мумли цилиндрга механик ёзиш ёрдамида тайёрланган фоноҳужжатларга, шунингдек, фойдаланиш фондининг нусхаларига тааллуқли эмас.

Фотографик ёзиш мтоди билан тайёрланган фоноҳужжатларни давлат томонидан сақлаш қондалари ГОСТ 7.65 талабларига мувофиқ келиши керак.

Ушбу стандарт давлат ва идоравий сақлашда бўлган Архив фонди давлат қисмининг барча ҳужжатларига тааллуқлидир.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда куйидаги стандартларга ҳаволалардан фойдаланилган:

ГОСТ 7.65–92 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Микрошакллардаги киноҳужжатлар, фотоҳужжатлар. Архив сақлашга қўйиладиган умумий талаблар.

ГОСТ 1908 -88 Бумага конденсаторная. Общие технические условия.

ГОСТ 4097–78 Коробки для киноплёнок, магнитных лент и плёночных материалов. Технические условия.

ГОСТ 7933–89 Е Картон коробочный. Технические условия.

ГОСТ 8433–81 Вещества вспомогательные ОП-7 и ОП-10. Технические условия.

ГОСТ 9421–80 Картон тарный плоский склеенный. Технические условия.

ГОСТ 10354–82 Пленка полиэтиленовая. Технические условия.

ГОСТ 12796–93 Сердечники для намотки магнитной ленты шириной 6,30 мм. Технические условия.

ГОСТ 20283–89 Е Бумага обложечная. Технические условия.

3 Умумий қоидалар

3.1 Давлат томонидан сақланиши керак бўлган фоно- ва видеоҳужжатларни сақлашни таъминлаш мақсадида куйидагиларни амалга ошириш лозим:

ҳужжатларнинг техник ҳолатини баҳолаш, уларни таъмирлаш ва консервация қилиш, ўрвлаш, сақлашнинг норматив тартибини таъминлаш, ҳужжатларнинг техник ҳолатини назорат қилиш, ҳужжатларни фойдаланиш учун тайёрлаш.

3.2 Ҳужжатларни сақлаш учун қабул қилиш ва тайёрлашда уларнинг техник ҳолатининг назоратини ўтказиш, сақлаш жараёнида эса - даврий назоратни ўтказиш лозим.

3.3 Сақлашга тайёрлаш вақтида фоно- ва видеоҳужжатлар реставрация ва консервация қилиниши лозим:

- магнит тасмадаги фоно- ва видеоҳужжатларни чангдан тозалаш ва қайта ўраш;

- грампластинкалар ва металл грамаслўсхалардаги фоноҳужжатларни ифлосланишлардан тозалаш;

- мавжуд ҳарорат-памлиқ шароитидаги иқлимга мослаштириш;

- ўрвлаш.

4 Хужжатларнинг техник ҳолатини баҳолаш

4.1 Хужжатлар сақлаш хоналарига жойлаштириштидан аввал уларнинг техник ҳолати баҳоланиши керак.

4.2 Хужжатларнинг асл нусхалари ва суғурта нусхаларининг техник ҳолати хужжатларни сақлашга қабул қилиш вақтидан уч ойдан кўп бўлмаган муддатда баҳоланиши керак.

4.3 Техник ҳолатни баҳолаш жараёнида хужжатлар техник ҳолатининг уларга илова қилинадиган техник ҳолат тўғрисидаги далолатномалардаги маълумотларга мувофиқлиги белгиланади.

Изоҳ - Айрим ҳолларда техник ҳолат тўғрисидаги далолатнома хужжатларни сақлашга қабул қилиш вақтида баҳолашни ўтказиш жараёнида тузилиши мумкин. (А, Б иловаларга қар.)

4.4 Баҳолаш натижалари бўйича тегишли маълумотлар техник ҳолат далолатномасига киригилади ва хужжатларни реставрация қилиш бўйича ишлар комплекси белгиланади.

5 Хужжатларни реставрацион ва консервацион-профилактик қайта ишлаш

5.1 Реставрацион ва консервацион-профилактик қайта ишлаш ўз ичига қуйидаги ишларни олади:

магнит тасмадаги хужжатлар учун:

- сиргини чанг ва кирдан қўлда ёки махсус тозалаш ускунасида тозалаш;

- қуриган ва тирналган елимни уланмаларни алмаштириш;

- қайта ўраш;

- магнит тасма ўрамларини икки томонидан 2–2,5 мм дан химояловчи магнит тасма билан қоплаш;

грампластинка ва грамаслинухалардаги фонохужжатлар учун:

- чангдан тозалаш;

- антистатик билан артиш;

грамаслинухалар учун:

- электрохимёвий тозалаш;

видеохужжатлар учун:

- юзасини чанг ва ифлосланишлардан тозалаш;

- қайта ўраш.

5.2 Қайта ўраш хужжатларни сақлаш ва тапиш вақтида ҳаво ҳарорати ва намлигининг ўзгариши натижасида келиб чиқадиغان магнит тасма ўрамларидаги ички кучланишларни бартараф этиш мақсадида амалга оширилади.

5.3 Хужжатлар юзасини ифлосланишлардан тозалаш хужжатни сақлаш ва тиклаш вақтида сақланиш муддатиши узайтириш ва унинг сиртида шикастлар пайдо бўлишининг олдини олиш мақсадида ўтказилади.

5.4 Магнит тасмадаги фоно- ва видеохужжатларни қайта ўрашни белгиланган тортиш қонуни билан ишлайдиган махсус ускуналарда ва тасма юзасини механик тозалаш учун мўлжалланган ускуналар билан амалга ошириш керак. Қайта ўрашни, шунингдек, ўрашнинг бир текис зичлигига эга силтанишларсиз, созланган магнитофонда ҳам ўтказиш мумкин.

Фоно- ва видеохужжатларни ўраш бир текис, зич, чстидан чиқиб турмайдиган ўрамлар ва поғоналарсиз бўлиши керак.

5.5 Профилактик мақсадларда магнит тасмадаги хужжатларни қайта ўраш ва тозалаш даврийлиги хужжатлардан фойдаланиш жадаллиги ва уларни сақлаш шарт-шароитлари билан боғлиқ равишда - 2-4 йилда бир мартани ташкил килади.

5.6 Грампластинкалар ва грамаслнусхалар навбатдаги ҳар бир қайта эшиттиришдан аввал ГОСТ 8433 бўйича махсус таркиб билан, масалан, 2 фоизли ОП-10 ёрдамчи модданинг сувдаги эритмасида ҳўлланган туксиз мато билан артилиши керак. Артишдан олдин матони яхшилаб сикиш лозим.

6 Хужжатларни ўровланга қўйиладиган талаблар

6.1 Фоно- ва видеохужжатлар ўрови хужжатларга намлик, чанг кириши, ёруғлик нурлари тушиши эҳтимоллариининг олдини олиши, механик шикастланишлардан ҳимоя қилиши керак. Ўров унинг ичида хужжатларнинг эркин силжишига йўл қўймаслиги керак.

6.2 Кенглиги 6.25 мм бўлган магнит тасмадаги фонограммалар ўзакка ГОСТ 12796 бўйича ўралган бўлиши керак.

6.3 Сақлашга қабул қилинадиган магнит тасмадаги фоно- ва видеохужжатлар ГОСТ 10354 бўйича полиэтилен плёнкадаги пакетга ва заводда тайёрланган қутига ўровланиши ёки ёрликлар учун кесмалари бўлган полиэтилен гилоф (контейнер)га жойланиши керак.

6.4 Кинофильмларга магнит қайта ёзишнинг асл нусхалари ГОСТ 10554 бўйича полиэтилен плёнкадаги пакетларга ва ГОСТ 4097 бўйича металл қутиларга ўровланган бўлиши керак.

6.5 Грампластинкалардаги фонохужжатлар ГОСТ 10354 бўйича полиэтилен плёнкали пакетга ва ГОСТ 20283 бўйича қозоқ конвертга ўровланган бўлиши керак. Грампластинкалар партияси уларнинг архив рақамларига мувофик картон ёки фанера қутиларга жойланган бўлиши керак.

6.6 Металл грамаслнусхалар ГОСТ 1908 бўйича конденсаторли қоғозга ўралган, ГОСТ 7933 бўйича картон конвертга, кейин эса ГОСТ 9421 бўйича қалин картон қутига жойланган бўлиши керак. Механик шикастланишларнинг олдини олиш учун картон конвертнинг ички

томонларидан бири юмшок матоли (фланель, паҳмок ва ш.к.) кистирмага эга бўлиши керак.

6.7 Магнит тасмадаги хужжатларни ўраш учун мўлжалланган ғалтаклар ва кассеталар ёзиларли нуқсонларга (металлнинг тегиб туриши, пачоқликлар, пақл ўзгаришлари, зағ излари ва х.к.) эга бўлмастлиги керак.

6.8 Ўров, ғалтаклар, кассеталар ҳамда фоно- ва видеохужжатларда нуқсонлар аниқланганда нуқсонлар мавжудлиги тўғрисида далолатнома тузилади.

6.9 Хужжаг жойланган ҳар бир қути (ёки конверт) аудиовизуал хужжатлар ва босма асарни таърифлаш элементларига эга материалларни таърифлашнинг амалдаги қоидаларига биноан тузилган ёрлик билан таъминланган бўлиши керак.

Маркаланг ўровга хужжатнинг зарур идентификацион маълумотларини ажралиб турувчи рангдаги бўёқ билан тушириш йўли билан амалга оширилади.

7 Хужжатларни сақлаш тартиби

7.1 Хужжатларни сақлаш тартиби ҳарорат–намлик, ёруғлик ва санитария–гигиена режимларининг норматив параметрларига риоя қилиш орқали таъминланади. Хоналар ва хужжатларни жойлаштиришга қўйиладиган талаблар В иловада келтирилган.

7.2 Хужжатларни ҳарорат–намлик сақлаш режимига мослаштириш мақсадида улар сақлаш хонасига жойлаштиришдан олдин $(18 \pm 2)^{\circ}\text{C}$ ҳарорат ва ҳавонинг (55 ± 10) фоиз нисбий намлигида очик ўровда иқлимга мослаштиришдан ўтказилиши керак. Иқлимга мослаштириш давомийлиги хужжатларнинг бошланғич ҳолатига боғлиқ ва камида 3 кеча-кундузги ташкил этади.

7.3 Ҳарорат–намлик режими

7.3.1 Фоно- ва видеохужжатларни 8 дан 18°C гача ҳароратда ва ҳавонинг 45 дан 65 фоизгача нисбий намлигида сақлаш тавсия этилади.

7.3.2 Хужжатларни сақлашда бир кеча-кундуз давомида ҳароратнинг $(5^{\circ}\text{C}$ дан кўп) ва ҳаво нисбий намлигининг (10 фоиздан ортик) кескин ўзгаришига йўл қўйилмайди. Ташиш ва қайта ишлашда ҳарорат–намлик режими бузилган ҳолда хужжатларни сақлашга қўйишдан олдин уларни ушбу стандартнинг 7.2-бандига мувофиқ иқлимга мослаштиришдан ўтказилиш зарур.

7.3.3 Сақлашнинг ҳарорат–намлик режимини назорат қилиш ва рўйхатга олишни бир кеча-кундузда камида 1 марта ҳароратнинг 5°C ҳамда ҳаво нисбий намлигининг 2 фоиз аниқликда ўлчапишини таъминлайдиган ўлчаш ускуналари ёрдамида амалга оширилиши лозим. Майдони 25 м^2

бўлган сақлаш хонасида ўлчаш ускуналарининг камида бир комплекти бўлиши керак.

7.4 Ёруғлик режими

7.4.1 Хоналарнинг ёритилиши табиий ва сунъий бўлиши мумкин.

7.4.2 Хоналарни ёритиш силлик ташки сиртга эга бўлган плафонлар билан ёпилган сунъий ёруғлик манбалари ёрдамида амалга оширилади.

Сақлаш хонаси, ўқув заллари ва архивнинг бошқа хоналарига қуёш нурининг тўғридан-тўғри тушишига йўл қўйилмайди. Хоналарнинг қуёш нури ёрдамида табиий ёритилишига деразаларда иғурни тарқатувчи мослама ўрнатилиши шарти билан йўл қўйилади.

7.4.3 Шкафлар, стеллажларнинг ёритилганлиги 20 лк дан, йўлакларники - 50 лк дан, иш жойлариники - 100 лк дан кам бўлмаслиги керак.

7.5 Санитария - гигиена режими

7.5.1 Сақлаш хоналарида ҳафтада камида бир марта стеллажли жиҳозларни ва ҳужжатлар жойланган ўровларни қуруқ йиғиштириш (чангтўтич билан), сақлаш хоналарининг полларини ойда камида бир марта ҳўллаб йиғиштириш зарур.

7.5.2 Сақлаш хоналари ва бошқа иш хоналарига киришдан аввал махсус кийимлар ва оёқ кийимларини кийиш тавсия этилади.

7.5.3 Ҳужжатларни сақлашда уларнинг ўрови ҳолатини мунтазам қузатиш зарур. Ўровда шикастлар, занглашлар, шакл ўзгаришлари аниқланганда, у дарҳол алмаштирилиши керак.

8 Ҳужжатларнинг техник ҳолатини назорат қилиш

8.1 Фоно- ва видеоҳужжатларнинг бутлигини таъминлаш ҳамда уларда пайдо бўлган нуқсонларни ўз вақтида аниқлаш мақсадида ҳужжатларни сақлаш жараёнида даврий назоратдан ўтказиб туриш керак.

8.2 Сақлаш жараёнида барча турдаги ҳужжатларни техник назорат қилиш даврийлиги қуйидагича белгиланади:

- грампластинкалар ва металл грамаслусхалардаги фотоҳужжатлар учун - 7 йилда бир марта;

- магнит тасмадаги фоноҳужжатлар ва видеоҳужжатлар учун - 5 йилда бир марта.

8.3 Техник ҳолат назоратини амалга ошириш вақтида қуйидагиларни текшириш зарур:

- ҳужжатлар ўровининг ҳолатини;

- стандарт рақордлар мавжудлигини;

- ҳужжатлар юзасининг техник ҳолатини (ифлосланишлар, механик шикастланишларнинг мавжудлигини);

- магнит тасмалардаги елимли уланмаларнинг техник ҳолатини;

- кенглиги 35 ва 16 мм бўлган магнит тасмаларнинг перфорация кадамни;
- физик–механик тавсифини (тирналиши, иш қатламининг тўкилиши ва бошқаларни);
- кимёвий ҳамда биологик нуқсонлар (микроорганизмлар, ҳашаротлар ва кемирувчилар) билан зарарланишини;
- фоно- ва видеохужжатларнинг электроакустик тавсифини;
- видеоканалдаги видеохужжатлар параметрларини;
- видеохужжатларнинг тасвир сифатини;
- металл грамаслнұсхаларнинг юзасида занглашнинг мавжудлигини.

8.4 Грампластинкалар ва грамаслнұсхалардаги ҳужжатларнинг техник ҳолатини текшириш ёруғлик аксида кўздан кечириш йўли билан амалга оширилиши керак. Зарур ҳолларда чизғич, шкалали лупа, микроскопдан фойдаланиш керак.

8.5 Фонохужжатларнинг электроакустик тавсифларини (частотали бузилишлар, нұсха кўчириш эффекти даражаси, фон ва шовқинлар даражаси, шитир–шитир ва чертишларнинг мавжудлиги, тўхташ шовқини) текширишни тинглаш учун мўлжалланган назорат агрегатларига, кувват кучайтиргичлари, радиокарнайлар ва бошқа зарурий ускуналарга эга бўлган махсус магнитофонларда эшитиб ўтказадилар.

8.6 Видеохужжатларнинг техник кўрсаткичларини текшириш назорат ўлчов ускуналар комплекси: ёзиш формати билан белгиладиган тегишли турдаги видеомангнитофонлар; синов сигналлари генератори; синов сатри сигналларининг ўлчагичи; осциллограф; мониторлар; стандартлар ҳамда видеоёзув тизимларини ўзгартирувчилар; видеоовоз коммутатори; синхронлаш учун мўлжалланган таянчлар; АВК генератори ёрдамида ўтказилади.

8.6.1 Техник назоратдан ўтказилиши керак бўлган видеохужжатлар аввал камида икки кеча-кундуз давомида (18 – 22) °С ҳарорат ва (55 – 65) фоиз нисбий намликда сақлаб турилади.

8.6.2 Кенглиги 50,8 мм бўлган магнит тасмадаги видеофонограммаларнинг сифатини баҳолаш учун «Кадр – ЗПМ» туридаги видеомангнитофондан ёки техник жиҳатдан ундан қолишмайдиган бошқа видеомангнитофондан фойдаланилади.

Кенглиги 25,4 мм бўлган тасмадаги видеохужжаг сифатини баҳолаш учун «Кадр – 103 СЦ» туридаги ёки бошқа техник параметрлари шунга ўхшаш видеомангнитофондан фойдаланилади.

8.6.3 Видеомангнитофонни сошлаш ўлчов магнит тасмалари (ЎМТ) ёрдамида тезкор бошқариш билан видеомангнитофоннинг техник паспорти талабларига (ишлатиш бўйича йўриқномага) биноан амалга оширилади.

8.6.4 Кенглиги 50,8 мм бўлган магнит тасмадаги видеохужжатлар ТУ 84-882 бўйича параметрларга эга техник рақорда сигналларнинг қайта

акс эттирилишини таъминлаши керак. Бунда сигналнинг қайта акс эттирилиши тракти келтирилган ТШнинг 1.7-банди талабларига мувофиқ созланган бўлиши керак.

Объектив тавсифларга эга бўлиш учун синов сатрларининг параметрларини ўлчаш ТУ 84-882 бўйича ўтказилади, шунингдек равшанлик сигналнинг флукуацияли халақитга боғлиқлиги аниқланади.

Кенглиги 25,4 мм бўлган магнит тасмадаги видеохужжатлар сигналларнинг «Кадр-103 СЦ» видеоманитофонида ТШ нормаларига мувофиқ келувчи параметрларга эга техник ракордда сигналларни қайта акс эттиришини таъминлаши керак.

8.6.5 Синов сатри сигналлари ёзувисиз «U-matic-H» форматида бажарилган видеохужжатлар сифатини текшириш монитор экраниди ўтказилади.

8.6.6 «Q» ва «С» форматларига ўхшаш техник ракорд мавжуд бўлмаганда равшанлик сигнални, синхросигнални, қора рангдаги ранглиликнинг модуллашмаган қуйи элтувчилар амплитудасини, дифференциал кучайишни (қора рангдаги модуллашмаган қуйи элтувчи кулочига нисбатан) ўлчашни, рангли полосалар генератори кўринишида бажарилган ракордда ўтказилади.

8.6.7 Видеохужжат текширилганда говушли дастур сигнали эшитганда сезиларли бўлган бузилишлар, фон, шовкин, тикирлашлар, чертишлар бор-йўқлигига, даражаси бўйича (видеоманитофон индикаторларида) баҳоланади. Товуш сигналнинг номинал даражаси техник ракорд бўйича, унинг ўлчов магнит тасмалари даражаларига мувофиқ ўлчанади.

Қайта акс эттиришда видеохужжат тасвирининг ёзилиши ахборотнинг яхши қабул қилинишини таъминлаши керак. Видеоманитофон орқали кўриладиганда равшанлик, контраст ва ранглар узазилиши сифатини пасайтирувчи шовкинлар (горизонтал чизиклар, тебранишлар, равшанликнинг бетартиб бузилишлари ва х.) бўлмаслиги керак.

«Q» форматдаги видеоманитофонда тушиб қолишлар сони 1 минутда 100 тадан (максимал сони 170 бўлганида), «С» ва «U-matic-H» форматидаги видеохужжатда 1 минутда 20 тадан ошмаслиги керак.

Изох - Давомийлиги 10 мкс дан кўп бўлган тушиб қолишлар ҳисобга олинади. Сони ва давомийлиги кўрсатилган даражадан кўпайиб кетган тушиб қолишлар мавжуд бўлганда, видеохужжатга тушиб қолишлар компенсатори ёрдамида ишлов бериш керак.

8.7 Назорат қилиш натижаларига кўра реставрация ва консервация қилишни ўтказиш зарурати тўғрисида ҳулоса қилинади ва хужжатнинг техник ҳолатига боғлиқ равишда павбатдаги техник назоратли ўтказишнинг муддатлари белгиланади. Маълумотлар техник ҳолат дололатномаларида қайд этилади (А, Б иловадар).

9 Хужжатлардан фойдаланиш

9.1 Фоно- ва видеохужжатлар ҳисобга олиниши, техник ҳолати назорат қилиниши, шунингдек, улардан нусха кўчириб олиниши керак.

9.2 Хужжатларнинг сугурта нусхаларидан фойдаланишга фақат асл нусхалари йўқолган ёки шикастланганда йўл қўйилади.

9.3 Ўта муҳим бўлган фоно- ва видеохужжатларнинг асл нусхаларида фойдаланишга фақат уларнинг кўчирма ишчи нусхалари тайёрланган ҳоллардагина йўл қўйилади.

9.4 Ўта муҳим бўлган барча турдаги хужжатларнинг узоқ вақт сақланишини таъминлаш мақсадида уларнинг кенглиги 6,25 мм (фопохужжатлар) ва 25,4 мм («С» форматдаги видеохужжатлар) бўлган магнит тасмаларида тайёрланган фақат кўчирма ишчи нусхалари фойдаланиш учун берилиши лозим.

9.5 Фоно- ва видеохужжатлар билан ишлашда қуйидаги талаблар бажарилиши зарур:

- овоз ва қайта акс эттирувчи ҳамда назорат аппаратлари тозаликда сақланиши лозим; аппаратлар ва магнит каллақларнинг ташқи ишчи қисмидан ҳар қуни чанг ва ифлосланишлар артилиши керак;

- аппаратларнинг ташқи ишчи қисмида ортиқча буюмларнинг туриши мумкин эмас;

- хужжатлар билан шундай ишлаш керакки, уларнинг юзасида механик шикастлар ва бармоқ излари пайдо бўлишига йўл қўйилмасин;

- хужжатларга белгилар қўйиш, ўрамга хатчўп кистириш, кесиш, қирқиш қатъий ман қилинади;

- магнит тасмасини юлға тушириб юборишга йўл қўйилмайди;

- магнитофоннинг тасма тортиш трактини зарядлашни фақат ҳимоя рақорди билан амалга ошириш зарур;

- хужжатларнинг тўғри тушадиган қуёш нурлари остида, электромагнит майдон манбалари яқинида (электромоторлар, трансформаторлар, кабеллар) ва қиздирувчи ҳамда иситувчи мосламалар ёнида туришига йўл қўйилмайди;

- иш тугагандан кейин аппаратларни қопқок ва ғилофлар билан ёпиб қўйиш лозим.

9.6 Фойдаланиш учун берилгандан кейин хужжатларнинг техник ҳолати назоратдан ўтказилиши, зарурат туғилганда эса, реставрация қилиниши керак.

9.7 Хужжатларни ҳаво ҳарорати паст бўлганда ташигандан кейин механик шикастланишларга йўл қўймаслик, ҳароратнинг турлилиги натижасида хужжатларда намлик тўпланишининг олдини олиш учун уларнинг техник ҳолатини текшириш ва фойдаланишдан олдин ўров ичидаги

хужжатлар 15-25 °С ҳароратда ва 45-65 фоиз нисбий намликда қуйидаги вақтдан кам бўлмаган муддат давомида сақлаб турилиши лозим:

2 соат – грампластинкалар ва грамаслнухжалар учун;

4 соат – магнит тасмадаги фонохужжатлар учун;

24 соат – видеохужжатлар ва кинофильмлар учун қайта ёзиш асл нуسخалари учун.

10 Хавфсизлик чоралари

10.1 Фоно- ва видеохужжатларни қайта ишлаш, сақлаш ва кўчириш вақтида ёнувчи, портловчи ҳамда тез ўт оладиган моддалар билан ишлаш қоидаларига риоя қилиш керак.

10.2 Хужжатларни сақлаш, ташиш ва фойдаланишда уларнинг ўров ичида силжиши, зарблар ва тебранишлар, намлик, зарарли газ, ар, чанг ва қуёш нурларининг ўтиши, шунингдек, ўров ичида конденсацияланган намлик ҳосил бўлиши эҳтимоли бартараф қилиниши керак.

10.3 Фоно- ва видеохужжатлар билан ишлашда уларнинг шикастланиши ва ифлосланишини бартараф этиш мақсадида эҳтиёткорликка риоя қилиш лозим.

10.4 Хужжатлар билан ишлаш ўтказиладиган аппаратура соzланган бўлиши ва ходимларнинг электр токи уришидан химояга эга бўлиши керак.

10.5 Магнит тасмадаги фоно- ва видеохужжатларни ташиш ёзувнинг магнитсизланишига тўсқинлик қиладиган эҳтиёт чораларига риоя қилган ҳолда амалга ошириш лозим. Хужжатларни электрокарларда ва кучли магнит майдон манбаларига бевосита яқинликда ташиш тақиқланади.

Б и л о в а
(маълумот учун)

Видеоҳужжат техник ҳолати далолатномасининг шакли

Архив номи _____

Видеоҳужжат техник ҳолагининг

ДАЛОЛАТНОМАСИ

Видеоҳужжатнинг номи _____
 Магнит тасмасининг тури _____ Тасма кенглиги _____
 Ёзиш формати _____ Сақлаш бирлиги рақами _____
 Лентадаги техник рақорднинг параметрлари

Кўрсаткич	Норма	Натижа	Эслатма
17 ва 330 с даги оқ импульс қулочи	700 ± 10		
Импульс катталиги $\sin^2 2 T$	92 - 108 %		
$\sin^2 2 T$ импульсдан кейин биринчи сапчиш	6 %		
Қуйи эгилувчи нотекислиги $\sin^2 20 T$	6 %		
0,5—4,8 МГц полосадаги АЧХ нотекислиги	$\pm 10 \%$		
Дифференциал кучайиш	6 %		
Товуш каналининг қулочи, дБ	-		

ТНБ бошлиғи _____

имзо, имзонинг очиб ёзилиши, сапа

Видеофонограммани тайёрлаган ташкилот номи _____

Видеоўрам _____ Хронометраж _____ Ёзиш санаси _____

Аппарат хонаси _____ Ёзилган манбаи, вақти _____

	Тасвир ва товуш сифатини баҳолаш (4 ёки 5дан паст)										ТНБ рақами ва сапа	Опера- тор Ф.И.Ш.
	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90		
Шовқинлар												
Туниб қолиш												
Тасвир бузилиши												
Анқлик												
Бошқа нуқсонлар (равшанлик, ранглилиги)												
Шигирлаш, товуш шовқиши												
Товушнинг йўқолиши												
Бошқа бузилишлар												

Рулон бўйича бошқа хулосалар _____

Халақитлар сезиларлиги шкаласи: 5 – билинмайди; 4 – деярли билинмайди;
3 – билинади, бир оз халақит қилади; 2 – жуда билинади; 1 – жуда
халақит қилади.

Видеофонограмманинг нуқсон қайдномаси

т/р	Текширув сапаси	Текширув мақсади	Физ. – мех. нуқсонлар мавжудлиги	П – импульс кучуви	Импульс катталиги $\sin^2 2 T$
1	2	3	4	5	6

$\sin^2 2 T$ импульсдан кейин 1-салқин	Куйи эгилувчи нотекислиги $\sin^2 20 T$	0,5–4,8 МГц полосадаги ЛЧХ нотекислиги	Дифферен- циал кучайиш	Товуш канали даражаси
7	8	9	10	11

Умумий баҳо балларда	Профилактик ва реставрацион қайта ишлаш зарурати тўғрисида хулоса	Назорат қилувчи имзоси	Қайта ишлаш санаси ва тури	Реставрация қилувчи имзоси	Эслатма
12	13	14	15	16	17

В илова
(маълумот учун)

**Ҳужжатларни сақлаш ва жойлаштириш учун мўлжалланган
бино ва хоналарга қўйиладиган талаблар**

В.1 Архивлар бинолари

В.1.1 Фоно- ва видеоҳужжатларнинг бутлигини таъминлаш мақсадида ушбу ҳужжатларни сақлаш учун махсус қурилган ёки мослаштирилган, ҳарорат-намлик режими тартибга солинадиган биноларга жойлаштириш керак. Архивлар биноларини лойihalаштириш, қуриш ва қайта таъмирлаш амалдаги қурилиш нормалари ва қоидаларига, шунингдек, ушбу стандарт талабларига мувофиқ амалга оширилиши керак.

В.1.2 Архивлар бинолари жойлашадиган ҳудудлар чанг ва зарарли газлар билан ҳавони ифлослантирадиган саноат объектлари, шунингдек, ёнғин хавфи бўлган объектлардан узоқда жойлашган бўлиши керак. Архивларни жойлаштириш учун яроқли бўлган жой санэпидемстанция хулосасига биноан белгиланади.

В.2 Ҳужжатлар сақланадиган бинолар

В.2.1 Ҳужжатларни сақлаш бинолари ҳужжатларни сақлаш, уларга барча кўринишдаги ишлов бериш ва улардан фойдаланиш учун мўлжалланган ишчи хоналар комплексидан иборат бўлиши керак.

В.2.2 Ҳужжатларнинг ҳар хил турларини (магнит тасмадаги фоноҳужжатлар, грампластикалардаги фоноҳужжатлар, магнит тасмадаги видеоҳужжатларни) алоҳида хоналарда сақлаш тавсия этилади.

В.2.3 Барча биноларда оқимли-сўрувчи шамоллатиш мосламаларининг бўлиши, сақлаш хоналарида ҳамда ҳужжатлар узок вақт турадиган хоналарда (бир неча соат) эса - ҳавонинг қондицияланиши назарда тутилиши керак.

В.2.4 Бино деворлари, пол ва шифтлари, ички арматураларини қонлайдиган материаллар чангни йиғмаслиги ёки унинг манбаи бўлмаслиги керак.

В.2.5 Ҳужжатларнинг асл нусхалари ва суғурта нусхаларини алоҳида, махсус жиҳозланган хоналарда сақлаш керак.

В.2.6 Сақлаш хоналари хоналарга чанг, аммиак, олтингугурт, азот, олтингугурт оксидлари, олтингугурт газы, симоб буғлари киришининг олдиди оладиган техник воситалар билан жиҳозланган бўлиши керак.

В.2.7 Магнит тасмадаги фоно- ва видеоҳужжатларни қучланганлиги 400 А/м дап кўп бўлган магнит майдонида сақлашга йўл қўйилмайди. Доимий ва ўзгарувчан зарарли магнит майдонларининг қучланганлигини ўлчаш учун Ш – 4311 комбинацияланган ракамли асбоб ёки шунга ўхшаш асбоблар қўлланади.

В.3 Сақлаш хоналарининг ускунаси

В.3.1 Сақлаш хоналарининг ускунаси фоно- ва видсохужжатларни кутили ўровда вертикал ҳолатда жойлаштириш имкониятини таъминлаши керак.

В.3.2 Сақлаш хоналари ёнмайдиган, зангта чидамли ва ферромагнит бўлмаган материалдан тайёрланган бир ва икки томонли стеллажлар билан жиҳозланган бўлиши керак.

Стеллажларни уларнинг контурларини магнитсизлантириш ва туташтириш (стеллажнинг металл қисмларини электр симлари билан туташтириш ва срга улаш) шarti билан қўллашга йўл қўйилади.

В.3.3 Стеллажлар куйидагича жойлаштирилиши лозим:

- бинонинг ташки деворларидан –0,7 м дан кам эмас;
- иситиш асбобларидан –1 м дан кам эмас;
- стеллажлар қатори ўртасида –1 м дан кам эмас;
- девор билан стеллаж ён томони ўртасида – 0,45 м дан кам эмас.

Изох - Сақлаш хоналарида деразалар бўлган ҳолларда стеллажлар дераза бўшлиқларига эга бўлган деворга нисбатан перпендикуляр ҳолатда жойлаштирилади.

В.3.4 Ҳаво айланишини таъминлаш мақсадида куйидаги талабларга риоя қилиш керак:

- стеллажлар баландлиги 2,2 м дан ошмаслиги керак;
- шол билан стеллажнинг куйи тоқчаси орасидаги масофа - 0,3 м дан кам эмас;
- тоқчалар орасидаги масофа хужжатлар солинган кутилар баландлигидан 0,05 м юқорирок бўлиши керак;
- кутиларнинг параллел қаторлари орасидаги масофа (хужжатлар икки қатор сақланганида) 0,05 м дан кам бўлмаслиги керак.

УЎТ 001.4:651.5:006.354

СУТ 1.140.220

T62

СТПУТ 0007

Асосий сўзлар: фонохужжат, видеохужжат, архивда сақлаш, хужжатларнинг техник ҳолати

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иш бўйича
стандартлар тизими**

АУДИОВИЗУАЛ ХУЖЖАТЛАР

Асосий атамалар ва таърифлар

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича
давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 Россия техник хужжатларнинг илмий-тадқиқот маркази (РТХИТМ), Россия Давлат архив хизмати ва ТК 191 «Илмий-техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» томонидан ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

Россия Давстандарт томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (1995 йил 10-12 октябрдаги 8-95-сон баённома)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлат номи	Стандартлаштириш миллий органининг номи
Белоруссия Республикаси	Белстандарт
Қозоғистон Республикаси	Қозоғистон Республикаси Давстандарт
Россия Федерацияси	Россия Давстандарт
Озарбайжон Республикаси	Оздавстандарт
Тожикистон Республикаси	Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Тожиқ давлат маркази
Туркменистон	Туркменистон бош давлат инспекцияси

3 Ушбу стандарт ИСО 5127-11-83 «Документация и информация. Словарь. Часть II. Аудиовизуальные документы» халқаро стандартига тўғрисида мос келади. Стандарт мамлакат иқтисодиётининг эҳтиёжларини ақс эттирувчи қўшимча атамаларни ўз ичига олган.

4 Россия Федерацияси Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича қўмитанинг 1996 йил 10 апрелдаги 268-сон қарори билан ГОСТ 7.69-95 давлатлараро стандарти 1997 йил 1 июлдан бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга киритилган.

5 БИРИНЧИ МАРТА КИРИТИЛГАН

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

АУДИОВИЗУАЛ ХУЖЖАТЛАР

Асосий атамалар ва таърифлар

System of standards on information, librarianship and publishing.
Audiovisual documents.
Basic terms and definitions

Жорий этиш санаси 1997-07-01

Ушбу стандарт аудиовизуал ҳужжатлар соҳасидаги фан, техника ва ишлаб чиқаришда қўлланиладиган асосий тушунчаларнинг атама ва таърифларини белгилайди.

Ушбу стандартда белгиланган атамалар барча турдаги ҳужжатлар, дарсликлар, ўқув қўлланмалари, илмий ва маълумотли адабиётларда қўлланиш учун тавсия этилади.

Ушбу стандартда куйидаги стандартларга ҳаволалардан фойдаланилган:

ГОСТ 13.0.002-84 Репрография. Термины и определения

ГОСТ 13699-91 Запись и воспроизведение информации. Термины и определения

Стандартда маълумот сифатида инглиз тилидаги эквивалентлар келтирилган.

Стандартда ўзбек тилидаги атамалар ва уларнинг инглиз эквивалентларининг алифбо кўрсаткичлари келтирилган.

1-жадвал

УМУМӢЙ ТУШУНЧАЛАР

1 Аудиовизуал ҳужжат

Audiovisual document

Қайта тиклаши тегишли асбоб-ускуналардан қўлланишни талаб қилувчи тасвирий ва (ёки) овозли ахборотни ўз ичига оладиган ҳужжат.

Изоҳ – Ҳужжат, шунингдек матнли ахборотни ўз ичига олиши мумкин.

2 Фоноҳужжат

Phonodocument

Овозли ахборотни ўз ичига оловчи тасма ёки диск ташувчидаги аудиовизуал ҳужжат.

3 Видеоҳужжат

Видеофонограмма

Videodocument

Видео-овоз ёзиш воситасида унда қайд этилган ахборотни ўз ичига оловчи тасма ёки диск ташувчидаги аудиовизуал ҳужжат

4 Киноҳужжат

Filmdocument

Кетма-кет жойланган фотографик тасвир кўринишидаги кинематография техникаси воситасида унда қайд этилган предметлардан иборат (овозли кинофильмда – шунингдек овозли ахборотни) пленка ташувчидаги аудиовизуал ҳужжат.

5 Фотоҳужжат

Photodocument

Фотография техникаси воситасида унда қайд этилган ахборотдан, алоҳида фототасвир кўринишидаги предметлардан иборат аудиовизуал ҳужжат.

6 Микрошаклдаги ҳужжат

Document on microfilm

Микрография техникаси ёрдамида тайёрлаш ва фойдаланиш учун тегишли катталаштиришни талаб этадиган шлёнка ёки бошқа ташувчидаги фотоҳужжат.

ФОНОХУЖЖАТЛАР**7 Граммофон пластинканинг асл нусхаси**

Original disk

Механик овоз ёзиш турларидан бирининг воситасида қайд этилган ахборотни ўз ичига олувчи металл диск ташувчидаги фонохужжат.

8 Граммофон матрица

Stamper

Граммофон пластинкасини кўпайтириш учун мўлжалланган граммофон пластинка асл нусхасининг негатив нусхаси кўринишидаги металл диск ташувчидаги фонохужжат.

9 Граммофон пластинка

Грампластинка

Sound disc

Пресслаш, штамплаш ёки қуйиш орқали тайёрланган пластмасса диск ташувчидаги фонохужжат.

10 Лакли диск

Lacquer disk

ГОСТ 13699-91 бўйича

11 Фонохужжатнинг лакли асл нусхаси

Lacquer original of phonodocument

Гальванопластик усул билан фонограмманинг биринчи металл асл нусхаси тайёрланадиган лакли дискдаги фонохужжат.

12 Биринчи (металл) асл нусха (фонограмма)

Master original

ГОСТ 13699-91 бўйича

13 Иккинчи (металл) асл нусха (фонограмма)

Metal positive; «mother»

ГОСТ 13699-91 бўйича

14 Учинчи (металл) асл нусха (фонограмма)

ГОСТ 13699-91 бўйича

15 Компакт-дискдаги фонохужжат

Phonodocument on compact-disk

КИНОҲУЖЖАТЛАР

16 Кинофильм

Film

Умумий сюжет билан бирлаштирилган ва проекциялаш ёрдамида экранда қайта акс этгириш учун мўлжалланган кетма-кет фотографик тасвирлар (кадрлар) йиғиндисидан иборат плёнка ташувчидаги киноҳужжат.

17 Киноҳужжат негативи

Negative of filmdocument

Кинога олиш ва кейинги кимё-фотографик ишлов бериш натижасида пайдо бўлган негатив плёнка ташувчидаги киноҳужжат.

18 Киноҳужжат позитиви

Positive of filmdocument

Тасвир негативидан позитив киноплёнкада босиб йўли билан ва кейинги кимё-фотографик ишлов бериш натижасида пайдо бўлган киноҳужжат нусхаси ёки кинога олиш ва кимё-фотографик ишлов бериш натижасида пайдо бўлган айланадиган киноплёнкадаги ҳужжат.

19 Киноҳужжатнинг оралик позитиви

Intermediate positive of filmdocument

Тасвир негативидан олинган ва кинофильмларни кўпайтириш учун мўлжалланган киноҳужжат нусхаси.

20 Контратип

Duplicating film

Оралик позитивдан олинган ва кинофильмларни кўпайтириш учун мўлжалланган киноҳужжат нусхаси.

21 Киноҳужжатнинг ишчи позитиви

Working positive of filmdocument

Киноҳужжатнинг ишчи нусхасини тайёрлаш бўйича монтаж ишларини ўтказиш учун негатив ёки контратипдан кўчириб олинган позитив плёнкадаги киноҳужжат нусхаси.

22 Киноҳужжатнинг ишчи нусхаси

Working print of filmdocument

Ишчи позитивнинг монтаж режаларидан монтаж қилинган, фонограмма билан синхронлаштирилган ва тасвир негативини монтаж қилиш учун мўлжалланган киноҳужжат нусхаси.

23 Киноҳужжатнинг позитив нусхаси

Positive copy of filmdocument

Тасвир ва фонограмма билан бир позитив киноплёнкадаги киноҳужжат нусхаси.

24 Киноҳужжатнинг эталон нусхаси

Reference copy of filmdocument

Негативдан кўчириб олинган ва намуна сифатида тасдиқланган киноҳужжат нусхаси.

25 Киноҳужжатнинг назорат нусхаси

Control copy of filmdocument

Контратипдан кўчириб олинган ва унибу контратипдан тайёрланадиган кинофильмларни кўнайтириш учун намуна сифатида тасдиқланган киноҳужжат нусхаси.

ФОТОҲУЖЖАТЛАР

26 Фотонегатив

Photonegative

Фотографиянинг техник воситалар ёрдамида суратга олиш ва кимё-фотографик ишлов беришдан кейин негатив тасмада пайдо бўлган объектнинг, предметнинг, ҳодисанинг ягона негатив тасвиридан иборат тиник ташувчидаги фотоҳужжат.

27 Фотопозитив

Фототамагалар

Print

Фотонегативдан фофокоғозга ёки кейинги кимё-фотографик ишлов бериш натижасида фотоплёнкага босишдан пайдо бўлган фотоҳужжат нусхаси.

28 Голограмма

Hologram

Голография техникаси воситасида қайд этилган тасвирий ахборотдан иборат фотоҳужжат.

29 Слайд

Slide

Ёруғликда кўздан кечириш ёки экранга проекциялаш учун мўлжалланган ягона позитив тасвир кўринишидаги тиник шлёнка ташувчидаги фотоҳужжат.

30 Стереослайд

Stereoslide

Стереоскопик қурилмада кўздан кечирганда ҳажмий тасвирни таъминлайдиган тиник илёнка тапувчида позитив тасвирлар жуфти кўри-нишидаги фотоҳужжат.

МИКРОШАКЛДАГИ ҲУЖЖАТЛАР

31 Микрохарита

Microcard

ГОСТ 13.0.002-84 бўйича.

32 Микрофильм

Microfilm

ГОСТ 13.0.002-84 бўйича.

33 Микрофиша

Microfiche

ГОСТ 13.0.002-84 бўйича.

34 Ультрамикрофиша

Ultrafiche

90 мартадан кўп кичрайтирилган предметлар тасвирларининг нусхаларини ўз ичига олган микрофиша.

ЁРДАМЧИ ВОСИТАЛАР

35 Ўзак

Core

Киноплёнка ёки магнит тасмаси ўраладиган цилиндрик деталь.

36 Ғалтак

Spool, reel

Киноплёнка ёки магнит тасмасини шикастланишдан сақлайдиган ва киноплёнка ёки магнит тасмаси билан ишлашни ситгиллаштирадиган, унда думалок дисклар билан мустаҳкамланган ўзак.

37 Кассета

Cassette, charger, cartridge

Киноплёнка ёки магнит тасмасини ўраш ёки қайта ўраш учун ғалтак ёки чанг ва намдан сақлайдиган қутича.

38 Апертур харита

Aperture card

ГОСТ 13.0.002-84 бўйича.

39 Жеккет

Jacket

ГОСТ 13.0.002-84 бўйича.

2-жадвал. Атамаларнинг ўзбек тилидаги алифбо кўрсаткичи

Атама	Атама рақами
Аудиовизуал ҳужжат	1
Апертур харита	38
Биринчи (металл) асл нусха (фонограмма)	12
Видеоҳужжат	3
Видеофонограмма	3
Голограмма	28
Грампластинка	9
Граммофон матрица	8
Граммофон пластинка	9
Граммофон пластинканинг асл нусхаси	7
Жеккет	39
Иккинчи (металл) асл нусха (фонограмма)	13
Киноҳужжат	4
Кинофильм	16
Контратип	20
Кассета	37
Киноҳужжат негativi	17
Киноҳужжат позитиви	18
Киноҳужжатнинг оралиқ позитиви	19
Киноҳужжатнинг ишчи нусхаси	22
Киноҳужжатнинг эталон нусхаси	24
Киноҳужжатнинг ишчи позитиви	21
Киноҳужжатнинг позитив нусхаси	23
Киноҳужжатнинг назорат нусхаси	25
Компакт-дискдаги фоноҳужжат	15
Лакли диск	10
Микрошаклдаги ҳужжат	6
Микрохарита	31
Микрофильм	32
Микрофиша	33

Слайд	29
Стреослайд	30
Учинчи (металл) асл нусха (фонограмма)	14
Ультрамикрофитша	34
Фонохужжат	2
Фотохужжат	5
Фотонегатив	26
Фотогамғалар	27
Фотопозитив	27
Фонохужжатнинг лакли асл нусхаси	11
Ўзак	35
Ғалтак	36

3-жадвал. Атамаларнинг инглиз тилидаги алифбо кўрсаткичи

Атама	Атама рақами
Aperture card	38
Audiovisual document	1
Cartridge	37
Cassette	37
Charger	37
Control copy of filmdocument	25
Core	35
Document on microform	6
Duplicating film	20
Film	16
Filmdocument	4
Hologram	28
Intermediate positive of filmdocument	19
Jacket	39
Lacquer disc	10
Lacquer original of photodocument	11
Master original	12
Metal positive	13
Microcard	31
Microfiche	33
Microfilm	32
«Mother»	13
Negative of filmdocument	17
Original disc	7
Phonodocument	2
Phonodocument on compact-disc	15
Photodocument	5

Photonegative	26
Positive copy of filmdocument	23
Positive of filmdocument	18
Print	27
Reel	36
Reference copy of filmdocument	24
Slide	29
Sound disc	9
Spool	36
Stamper	8
Stereoslide	30
Ultrafiche	34
Videodocument	4
Working positive of filmdocument	21
Working print of filmdocument	22

УЎТ 001.4:681.327.52:006.354 СУТ 01.140.120 Т62 СҒШУТ 0007

Асосий сўзлар: ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши,
аудиовизуал ҳужжатлар, атамалар, таърифлар

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

АХБОРОТНИ ҚИДИРИШ ВА ТАРҚАТИШ

Атамалар ва таърифлар

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича
давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 Бутунроссия илмий ва техник ахборот институти ва ТҚ 191 «Илмий–техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» Стандартлаштириш бўйича техник кўмита томонидан Россия давлат кутубхонаси ниширокида ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

Россия Федерацияси Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштирил, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (1996 йил 4 октябрдаги 10-сон баённома)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлат номи	Стандартлаштириш бўйича миллий орган номи
Озарбайжон Республикаси	Оздавстандарт
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Белоруссия Республикаси	Белстандарт
Қирғизистон Республикаси	Қирғиздавстандарт
Қозоғистон Республикаси	Қозоғистон Республикаси Давстандарти
Россия Федерацияси	Россия Давстандарти
Тожикистон Республикаси	Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Тожикистон давлат маркази
Туркменистон	Туркманбошдавинспекция
Ўзбекистон Республикаси	Ўздавстандарт

3 Россия Федерацияси Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича давлат кўмитасининг 1997 йил 13 февралдаги 53-сон қарори билан ГОСТ 7.73–96 давлатлараро стандарти 1998 йил 1 январдан бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга киритилган

4 ГОСТ 7.27-80 ЎРНИГА

Кириш

Стандартда белгиланган атамалар ушбу билим соҳасидаги тушунчалар тизимини акс эттиради ва тизимли тартибда жойлаштирилган.

Ҳар бир тушунча учун битта стандартлаштирилган атама белгиланган.

Алифбо кўрсаткичида ушбу атамалар тегишли банд рақами кўрсатилган ҳолда алоҳида келтирилган.

Стандартда келтирилган таърифларни, зарурат туғилганда уларга ҳосил белгиларини киришиб, фойдаланилаётган атамалар маъносини очиби, таърифланаётган тушунча кўламига кирувчи объектларни кўрсатиби, ўзгартириши мумкин. Ўзгартиришлар стандарт таърифлари билан белгиланган тушунчалар ҳажми ва мазмунини бузмаслиги керак.

Стандартда маълумот сифатида стандартлаштирилган атамаларнинг тегишли халқаро стандарт ва луғатларда белгиланган инглиз (en) ва француз (fr) тилларидаги хорижий эквивалентлари келтирилган.

Стандартлаштирилган атамалар ярим қора шрифтда, уларнинг аббревиатурада келтирилган қисқартма шакли оддий ҳарфларда терилган.

Таърифларда ушбу стандарт билан белгиланган атамалар курсив билан ажратилган.

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими

АХБОРОТНИ ҚИДИРИШ ВА ТАРҚАТИШ

Атамалар ва таърифлар

System of standards on information, librarianship and publishing
Retrieval and dissemination of information. Terms and definitions

Жорий этиш санаси 1998-01-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт ГОСТ 7.74 билан белгиланган ахборот-қидирув тилларига боғлиқ тушунчалардан ташқари, автоматлаштирилган ахборот тизимлари ёрдамида ахборотни қидириш ва тарқатиш соҳасидаги тушунчаларнинг атамалари ва таърифларини белгилайди.

Ушбу стандарт билан белгиланган атамалар кўрсатилган маънода ахборот, кутубхона ва нашриётчилик фаолияти бўйича барча турдаги ҳужжатлар ва алабиётларда қўлланилади.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда куйидаги стандартга ҳаволадан фойдаланилган:

ГОСТ 7.74-96 АКНИТ. Ахборот-қидирув тиллари. Атамалар ва таърифлар

3 Атамалар ва таърифлар

3.1 Асосий тушунчалар

<p>3.1.1 ахборотни тарқатиш: <i>Ахборот-қидирув тизимларида мавжуд ахборотни ахборот истеъмолчиларига тақдим этиш жараёни.</i></p>	<p>en fr</p>	<p>Dissemination of information Diffusion (de l'information)</p>
<p>3.1.2 ахборотни танлаб тарқатиш; АТТ: <i>Ахборот-қидирув тизимида янги пайдо бўлган ахборотни ахборот истеъмолчиларининг доимий ахборот сўровларига мувофиқ тарқатиш.</i></p>	<p>en fr</p>	<p>Selective Dissemination of information; SDI Diffusion Selective de l'information; DSI</p>
<p>3.1.3 ахборот қидируви: <i>Маълумотлар массивидан муайян ахборотни танлашни амалга оширишга имкон берувчи хатти-ҳаракатлар, методлар ва процедуралар.</i></p>	<p>en fr</p>	<p>Information retrieval Recherche d'information</p>

<p>3.1.4 ахборот–қидирув массиви: <i>Ахборот қидируви</i> учун мўлжалланган ҳужжатлар, фактлар ёки улар тўғрисидаги маълумотларнинг тартибга солинган мажмуи.</p>	en	Information retrieval file
<p>3.1.5 маълумот–қидирув аппарати: <i>Ҳужжатнинг</i> маълум қидирув образларига эга ҳужжатларни <i>ахборот–қидирув тизимида</i> саклаш манзиллари тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олган <i>ахборот–қидирув массивлари</i> мажмуи.</p>	en	Reference aids; reference tools
<p>3.1.6 ахборот истеъмолчиси: Ахборотни олувчи ва амалий фаолиятида ундан фойдаланувчи шахс ёки жамоа.</p>	en	Information user
<p>3.1.7 охириги фойдаланувчи: <i>Ахборот–қидирув тизимидан</i> олинган маълумотлардан тизимнинг ўзини эксплуатация қилиш билан боғлиқ бўлмаган мақсадлар учун фойдаланадиган <i>ахборот истеъмолчиси</i>.</p>	en	End user
<p>3.1.8 ахборот воситачиси: Турли <i>ахборот массивларидан</i> фойдаланган ҳолда ахборотни қидириш, қайта ишлаш ва <i>ахборот истеъмолчиларига</i> тақдим этишга ихтисослашган шахс (ёки ташкилот).</p>	en fr	Information intermediary Intermediaire
<p>3.1.9 маълумот–ахборот хизмати; МАХ: <i>Ахборот истеъмолчиларининг ахборот сўровларини</i> қондириш бўйича жараёнлар мажмуи.</p>	en fr	Information service Service d'information
<p>3.1.10 маълумот–ахборот фонди; МАФ: <i>Маълумот–ахборот хизматини кўрсатиш</i> учун мўлжалланган <i>ахборот массивлари</i> ва улар билан боғлиқ бўлган <i>маълумот–қидирув аппарати</i> мажмуи.</p>		
<p>3.2 Ахборот–қидирув тизимлари</p>		
<p>3.2.1 ахборот–қидирув тизими; АҚТ: <i>Маълумот–ахборот фонди</i> ва ундаги <i>ахборот қидирувининг</i> техник воситаларни мажмуи.</p>	en	Information retrieval system; IR system
<p>3.2.2 ҳужжатли ахборот–қидирув тизими: Ҳужжатлар ва ёки улар тўғрисидаги маълумотларни қидириш учун мўлжалланган <i>АҚТ</i>.</p>	en	Document retrieval system
<p>3.2.3 библиографик ахборот–қидирув тизими: Библиографик ахборот қидирувини</p>	en	Reference retrieval system

таъминловчи <i>ҳужжатли АҚТ.</i>		
3.2.4 фактографик ахборот-қидирув тизими: Фактларни қидириш учун мўлжалланган <i>АҚТ.</i>	en	Factographic retrieval system
3.2.5 автоматлаштирилган ахборот-қидирув тизими: Электрон-ҳисоблаш техникаси асосида амалга оширилган <i>АҚТ.</i>	en	Computerised information retrieval system
3.2.6 диалогли ахборот-қидирув тизими: <i>Диалогли қидирувни амалга оширишни таъминлайдиган автоматлаштирилган АҚТ.</i>	en	Online information retrieval system
3.2.7 маълумотлар банки; МБн: Бир ёки бир нечта <i>маълумотлар базаларидан</i> ва улардаги ахборотни сақлаш, қайта ишлаш ва қидириш тизмидан таркиб топган <i>автоматлаштирилган АҚТ.</i>	en fr	Data bank Banques de données
3.3 Маълумотлар базалари		
3.3.1 маълумотлар базаси; МБ: Белгиланган мақсад учун старли бўлган ва машина ташувчисида ундаги ахборотни автоматлаштирилган қайта ишлашни амалга оширишга имкон берадиган кўринишда тақдим этилган маълумотлар тўплами.	en fr	Database Base de données
3.3.2 ҳаволали маълумотлар базаси: Фойдаланувчини тўлиқ ёки қўшимча ахборот олиш учун бошқа ахборот манбаларига ҳавола этувчи <i>маълумотлар базаси.</i>	en fr	Reference database Base de données d'orientation
3.3.3 манзил-маълумотли маълумотлар базаси: Изланаётган маълумотларнинг сақланиш манзиллари кўрсатилган <i>ҳавола этувчи маълумотлар базаси.</i>		
3.3.4 ҳужжатли маълумотлар базаси: Ҳар бир ёзув аниқ бир ҳужжатни ифодалайдиган, унинг библиографик таърифи ва эҳтимол у тўғрисидаги бошқа ахборотга эга бўлган <i>маълумотлар базаси.</i>	en fr	Document database Base de données de documents
3.3.5 библиографик маълумотлар базаси: Библиографик ёзувлардан иборат бўлган <i>ҳавола этувчи ҳужжатли маълумотлар базаси.</i>	en fr	Bibliographical database Base de données bibliographiques

<p>3.3.6 рефератив маълумотлар базаси: Хужжатнинг мазмуни тўғрисидаги кўрсатмалар (аннотация ёки реферат)ни ўз ичига олувчи библиографик ёзувлардан иборат <i>библиографик маълумотлар базаси</i>.</p>	en	Referral database
<p>3.3.7 бирламчи маълумотлар базаси; фактографик маълумотлар базаси: Бевосита предмет соҳасига тааллуқли бўлган ахборотга эга бўлган <i>маълумотлар базаси</i>.</p>	en	Source database
<p>3.3.8 объектографик маълумотлар базаси: Ёзуви предмет соҳасининг алоҳида объекти тўғрисидаги маълумотларга эга <i>бирламчи маълумотлар базаси</i>.</p>	fr	Base de données source
<p>3.3.9 тўлиқ матнли маълумотлар базаси: Хужжатларнинг тўлиқ матнларини ўз ичига олувчи <i>бирламчи маълумотларнинг матнли базаси</i>.</p>	en	Full text database
<p>3.3.10 кўрсаткичларнинг маълумотлар базаси: Материаллар, жараёнлар ва ходисаларнинг хусусиятлари тўғрисидаги маълумотларга эга бўлган <i>бирламчи маълумотлар базаси</i>. Изоҳ - Одатда, рақамли, лекин баъзи ҳолларда рақамли-матнли ёки матнли шаклда ҳам тақдим этилган.</p>	en	Properties database
<p>3.3.11 лексикографик маълумотлар базаси: Ёзуви битта лексик birlik тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олган ва лугат мақоласига мувофиқ келадиган <i>маълумотлар базаси</i>.</p>	en	Lexicographic database
<p>3.3.12 рақамли маълумотлар базаси: Рақамли маълумотларга эга бўлган <i>маълумотлар базаси</i>.</p>	fr	Base de données numériques
<p>3.3.13 рақамли-матнли маълумотлар базаси: Рақамли маълумотлар ва матнли ахборотга эга бўлган <i>маълумотлар базаси</i>.</p>	en	Numerical-textual database
<p>3.3.14 матнли маълумотлар базаси: Ёзувлари асосан табиий тилдаги матнга эга бўлган <i>маълумотлар базаси</i>.</p>	fr	Base de données textuelles et numériques

<p>3.3.15 гиперматнли маълумотлар базаси: Ёзувлари уларнинг мантикий боғлиқлиги асосида ёзувлар ансамбллариини компоновка қилиш имконини берувчи бошқа ёзувлар билан боғланишларга эга матнли маълумотлар базаси.</p>		
<p>3.4 Ахборот қидируви</p>		
<p>3.4.1 ҳужжат қидируви: Қидирув объекти ҳужжатлар ҳисобланган <i>ахборот қидируви</i>.</p>	<p>en fr</p>	<p>Document retrieval Recherche documentaire</p>
<p>3.4.2 автоматлаштирилган ахборот қидируви: ЭХМдан фойдаланган ҳолда <i>ахборот қидируви</i>.</p>		
<p>3.4.3 автоматлаштирилган ҳужжат қидируви: ЭХМдан фойдаланган ҳолда <i>ҳужжат қидируви</i>.</p>		
<p>3.4.4 библиографик қидирув: <i>Библиографик маълумотлар базасидаги ахборот қидируви</i>.</p>	<p>en fr</p>	<p>Bibliographic searching Recherche bibliographique</p>
<p>3.4.5 диалогли қидирув: <i>Автоматлаштирилган ахборот қидируви</i> бўлиб, бунда <i>автоматлаштирилган тизим фойдаланувчиси ахборот сўровларини</i> диалогли режимда шакллантириши, уларни қидирув жараёнида тўғрилаши ва оралиқ натижаларни олиши мумкин бўлади.</p>	<p>en fr</p>	<p>Interactive searching Recherche interactive</p>
<p>3.4.6 пакет қидируви: <i>Автоматлаштирилган ахборот қидируви</i> бўлиб, бунда <i>ахборот сўровлари</i> кейинги биргаликдаги қайта ишлаш учун махсус массивда йиғилади.</p>	<p>en fr</p>	<p>Deferred searching Recherche différée; Recherche par lots</p>
<p>3.4.7 ретроспектив қидирув: Аввал йиғилган <i>ахборот массивидаги</i> бир марталик <i>ахборот сўровлари</i> бўйича ахборот қидируви.</p>	<p>en</p>	<p>Retrospective searching</p>
<p>3.4.8 табиий тилдаги қидирув: <i>Автоматлаштирилган ахборот қидируви</i> бўлиб, унинг учун <i>ахборот сўрови</i> табиий тилда шакллантирилади.</p>	<p>en fr</p>	<p>Free text searching; Natural language searching Recherche en langage naturel</p>
<p>3.4.9 тўлиқ матнли қидирув: <i>Автоматлаштирилган ҳужжат қидируви</i> бўлиб, бунда <i>ҳужжатнинг қидирув образи</i> сифатида унинг</p>	<p>en fr</p>	<p>Full text searching Recherche en texte integral</p>

тўлик матнни ёки матннинг катта қисмларидан фойдаланилади.		
3.4.10 булев қидируви: Ахборот қидируви бўлиб, бунда <i>ахборот сўрови</i> булев операторлари ёрдамида шакллантирилади.	en fr	Boolean search Recherche Booleenne
3.4.11 ахборотга бўлган эҳтиёж: Предмет соҳасининг тавсифлари бўлиб, уларнинг маъносини аниқлаш амалий фаолиятда белгиланган вазифани бажариш учун зарур ҳисобланади.	en fr	Information need Besoin d'information
3.4.12 ахборот сўрови: <i>Ахборотга бўлган эҳтиёжни</i> ифодалайдиган матн.	en fr	Information demand Demande d'information
3.4.13 қидирув стратегияси: <i>Ахборот қидируви</i> жараёнида, унинг самарадорлигини ошириш мақсадида амалга ошириладиган операциялар кетма-кетлигини белгилаш.	en fr	Search strategy Strategie de recherche
3.4.14 қидирув командаси: <i>Қидирув массивида</i> ахборотнинг муайян қисмини очиш мақсадида қўлланиладиган <i>ахборот қидируви-даги</i> операция.	en	Queery; interrogation
3.4.15 қидирув атамаси: <i>Сўров қидирув образининг</i> элементи ҳисобланган ахборот-қидирув тилининг лексик бирлиги бўлиб, унинг <i>ҳужжат қидирув образида</i> мавжудлиги ҳужжатни шу ахборот сўрови бўйича бериш учун асос сифатида хизмат қилади.	en	Search term
3.4.16 қидирув атамаларини чамалаш: Берилишини чегаралаш ёки <i>релевантлик</i> даражасига мувофиқ <i>қидирув атамасини</i> саралаш мақсадида унинг аҳамиятлилиги даражасини аниқлаш.	en fr	Weighting (of search terms) Ponderation (des termes de recherche)
3.4.17 бериш мезонлари: Белгилар йиғиндиси бўлиб, улар бўйича ҳужжат қидирув образининг қидирув буйруғига мувофиқлиги даражаси белгиланади ва <i>ахборот сўровига</i> жавобан ушбу ҳужжатни бериш ёки бермаслик тўғрисида қарор қабул қилинади.	en	Retrieval criterion
3.5 Қидирув самарадорлиги		
3.5.1 релевантлик; релевант: Олинган ахборотнинг <i>ахборот сўровига</i> мувофиқлиги.	en fr	Relevance Adequation
3.5.2 пертинентлик; пертинент: Олинган	en	Pertinence

ахборотнинг ахборотга бўлган эҳтиёжга мувофиқлиги.	fr	Pertinence
3.5.3 тўлиқлик коэффициенти: Аниқланган релевант ҳужжатлар сонининг ахборот массивидаги мавжуд бўлган релевант ҳужжатлар умумий сонига нисбати.	en fr	Recall ratio Taux de rappel
3.5.4 аниқлик коэффициенти: Аниқланган релевант ҳужжатлар сонининг беришдаги ҳужжатларнинг умумий сонига нисбати.	en fr	Precision ratio Taux de precision
3.5.5 кидирув шовқини: Ахборот қидируви давомида берилган порелевант ҳужжатлар йиғиндиси.	en fr	Noise Bruit
3.5.6 сохта бериш коэффициенти: Беришдаги порелевант ҳужжатлар сонининг маълумотлар базасидаги порелевант ҳужжатларнинг умумий сонига нисбати.	en fr	Fallout ratio Taux de dechet
3.5.7 шовқин коэффициенти: Беришдаги порелевант ҳужжатлар сонининг беришдаги ҳужжатларнинг умумий сонига нисбати.	en fr	Noise ratio Taux de bruit
3.5.8 сукутлик коэффициенти: Берилмаган порелевант ҳужжатлар сонининг маълумотлар базасидаги релевант ҳужжатлар умумий сонига нисбати.	en fr	Silence ratio Taux de silence
3.6 Ахборот хизматлари		
3.6.1 экспресс-ахборот хизмати: Ахборот истеъмолчиларига уларнинг иш-фаолияти учун фойдали бўлиши мумкин бўлган янги ҳужжатлар ёки фактлар тўғрисидаги маълумотларни доимий тарқатадиган хизмат.	en fr	Alerting service Service de signalement rapide
3.6.2 сигнал ахборот хизмати: Ахборот истеъмолчиларига ахборот массивининг муайян мавзу соҳаси бўйича янги маълумотлар билан тўлдирилиши тўғрисида доимий ахборот тарқатадиган хизмат.	en fr	Current awareness service Service signaletique
3.6.3 АТТ хизмати: Ахборотни талаб тарқатишини амалга оширувчи хизмат.	en fr	SDI – service Service de diffusion selective
3.6.4 жорий мундарижалар хизмати: Ахборот истеъмолчиларига ушбу мавзу соҳасида янги ҳужжатлар мундарижаларини (таржима қилинган бўлиши мумкин) тақдим қиладиган хизмат.	en fr	Current contents service Service de diffusion de sommaires

3.6.5 рефератлаш хизмати: Берилган мавзу соҳасига оид ҳужжатлар тўғрисидаги ахборотни рефератлар кўринишида тақдим қилувчи хизмат.	en fr	Abstracting service Service analytique
3.6.6 индекслаш хизмати: Ҳужжатлар ва/ёки сўровларни индекслашни амалга оширадиган хизмат.	en fr	Indexing service Service d'indexation
3.6.7 шарҳлар хизмати: Берилган предмет соҳасига оид ахборотни келиб тушадиган ҳужжатлар ва маълумотлар таҳлили асосида шарҳлар тузиш йўли билан тақдим қилувчи хизмат.	en fr	Review service Service d'évaluation critique
3.6.8 ҳужжатларни бериш хизмати: Ҳужжатларнинг тўлиқ матнини тақдим этувчи хизмат.	en fr	Document delivery service Service de fourniture de document

Атамаларнинг ўзбек тилидаги алифбо кўрсаткичи

ахборот сўрови	3.4.12
ахборот кидируви	3.1.3
ахборот–қидирув массиви	3.1.4
ахборот–қидирув тизими	3.2.1
ахборот воситачиси	3.1.8
ахборот истеъмолчиси	3.1.6
аниклик коэффициенти	3.5.4
ахборотга бўлган эҳтиёж	3.4.11
ахборотни тарқатиш	3.1.1
ахборотни танлаб тарқатиш	3.1.2
ахборотни танлаб тарқатиш хизмати	3.6.3
автоматлаштирилган ҳужжат кидируви	3.4.3
автоматлаштирилган ахборот кидируви	3.4.2
автоматлаштирилган ахборот–қидирув тизими	3.2.5
АҚТ	3.2.1
АТТ	3.1.2
бериш мезонлари	3.4.17
бирламчи маълумотлар базаси	3.3.7
библиографик маълумотлар базаси	3.3.5
библиографик кидирув	3.4.4
булев кидируви	3.4.10
библиографик ахборот–қидирув тизими	3.2.3
гиперматли маълумотлар базаси	3.3.15

диалогли кидирув	3.4.5
диалогли ахборот–кидирув тизими	3.2.6
жорий мундарижалар хизмати	3.6.4
индекслаш хизмати	3.6.6
кўрсаткичларнинг маълумотлар базаси	3.3.10
лексикографик маълумотлар базаси	3.3.11
маълумот–кидирув аппарати	3.1.5
маълумотлар базаси	3.3.1
манзил–маълумотли маълумотлар базаси	3.3.3
матнли маълумотлар базаси	3.3.14
маълумотлар банки	3.2.7
МБ	3.3.1
МБн	3.2.7
МАФ	3.1.10
маълумот–ахборот хизмати	3.1.9
маълумот–ахборот фонди	3.1.10
объектографик маълумотлар базаси	3.3.8
охирги фойдаланувчи	3.1.7
пертиципентлик	3.5.2
пертиципент	3.5.2
пакет кидируви	3.4.6
ракамли маълумотлар базаси	3.3.12
ракамли-матнли маълумотлар базаси	3.3.13
рефератив маълумотлар базаси	3.3.6
ретроспектив кидирув	3.4.7
релевантлик	3.5.1
релевант	3.5.1
рефератлаш хизмати	3.6.5
санок – матнли маълумотлар базаси	3.3.13
санали маълумотлар базаси	3.3.12
сохта бериш коэффициенти	3.5.6
сукутлик коэффициенти	3.5.8
сигнал ахборот хизмати	3.6.2
тўликлик коэффициенти	3.5.3
тўлик матнли маълумотлар базаси	3.3.9
табiiй тилдаги кидирув	3.4.8
тўлик матнли кидирув	3.4.9
танланган ахборотни тарқатиш	3.1.2
фактографик маълумотлар базаси	3.3.7
фактографик ахборот–кидирув тизими	3.2.4
шовқин коэффициенти	3.5.7

шарҳлар хизмати	3.6.7
экспресс-ахборот хизмати	3.6.1
қидирув атамаларини чамалаш	3.4.16
қидирув командаси	3.4.14
қидирув стратегияси	3.4.13
қидирув атамаси	3.4.15
қидирув шовқини	3.5.5
хужжатли маълумотлар базаси	3.3.4
ҳаволали маълумотлар базаси	3.3.2
хужжат қидируви	3.4.1
хужжатли ахборот-қидирув тизими	3.2.2
хужжатларни бериш хизмати	3.6.8

Атамаларнинг инглиз тилидаги алифбо кўрсаткичи

Abstracting service	3.6.5
Alerting service	3.6.1
Bibliographic searching	3.4.4
Bibliographical database	3.3.5
Boolean search	3.4.10
Computerised information retrieval system	3.2.5
Current awareness service	3.6.2
Current contents service	3.6.4
Data bank	3.2.7
Database	3.3.1
Deferred searching	3.4.6
Dissemination of information	3.1.1
Document database	3.3.4
Document delivery service	3.6.8
Document retrieval	3.4.1
Document retrieval system	3.2.2
End user	3.1.7
Factographic retrieval system	3.2.4
Fallout ratio	3.5.6
Free text searching	3.4.8
Full text database	3.3.9
Full text searching	3.4.9
Indexing service	3.6.6
Information demand	3.4.12
Information intermediary	3.1.8
Information need	3.4.11

Information retrieval	3.1.3
Information retrieval file	3.1.4
Information retrieval system	3.2.1
Information service	3.1.9
Information user	3.1.6
Interactive searching	3.4.5
Interrogation	3.4.14
IR system	3.2.1
Lexicographic database	3.3.11
Natural language searching	3.4.8
Noise	3.5.5
Noise ratio	3.5.7
Numerical database	3.3.12
Numerical - textual database	3.3.13
Online information retrieval system	3.5.6
Pertinence	3.5.2
Precision ratio	3.5.4
Properties database	3.3.10
Query	3.4.14
Recall ratio	3.5.3
Reference aids	3.1.5
Reference database	3.3.2
Reference retrieval system	3.2.3
Reference tools	3.1.5
Referral database	3.3.6
Relevance	3.5.1
Retrieval criterion	3.4.17
Retrospective searching	3.4.7
Review service	3.6.7
CDI	3.1.2
CDI-service	3.6.3
Search formulation	3.4.14
Search pattern of document	3.4.18
Search profile	3.4.13
Search strategy	3.4.13
Search term	3.4.15
Selective dissemination of information	3.1.2
Silence ratio	3.5.8
Source database	3.3.7
Weighting (of search terms)	3.4.16

Атамаларнинг француз тилидаги алифбо кўрсаткичи

Adequation	3.5.1
Banques de données	3.2.7
Base de données	3.3.1
Base de données bibliographiques	3.3.5
Base de données d'orientation	3.3.2
Base de données de documents	3.3.4
Base de données de proprietes	3.3.10
Base de données de references	3.3.6
Base de données lexicographiques	3.3.11
Base de données numeriques	3.3.12
Base de données source	3.3.7
Base de données textuelles et numeriques	3.3.13
Base de texts complets	3.3.9
Besoin d'information	3.4.11
Bruit	3.5.5
Demande d'information	3.4.12
Diffusion (de l'information)	3.1.1
Diffusion selective de l'information	3.1.2
DSI	3.1.2
Intermediaire	3.1.8
Pertinence	3.5.2
Ponderation (des termes de recherché)	3.4.16
Profil	3.4.13
Profil de recherche	3.4.13
Recherche bibliographique	3.4.4
Recherche Booleenne	3.4.10
Recherche d'information	3.1.3
Recherche difteree	3.4.6
Recherche documentaire	3.4.1
Recherche en langage naturel	3.4.8
Recherche en texte integral	3.4.9
Recherche interactive	3.4.5
Recherche par lots	3.4.6
Service analytique	3.6.5
Service d'evaluation critique	3.6.7
Service d'indexation	3.6.6
Service d'information	3.1.9
Service de diffusion de sommaires	3.6.4
Service de diffusion selective	3.6.3

Service de fourniture de document	3.6.8
Service de signalement rapide	3.6.1
Service signaletique	3.6.2
Strategie de recherche	3.4.13
Taux de bruit	3.5.8
Taux de dechet	3.5.6
Taux de precision	3.5.4
Taux de rappel	3.5.3
Taux de silence	3.5.8

Асосий сўзлар: *ахборот-қидирув тизимлари, маълумотлар базалари, ахборот қидируви, қидирув самарадорлиги, ахборот хизматлари*

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

**НОДАВРИЙ, ДАВРИЙ ВА ДАВОМЛИ НАШРЛАР
ЧИҚАРИШНИ СТАТИСТИК ХИСОБГА ОЛИШ**

Умумий қоидалар

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича
давлатлараро кенгаш
Минск**

Сўз боши

1 Россия Федерацияси Матбуот ишлари, телерадиоэшиштириш ва оммавий коммуникация воситалари вазирлиги қошидаги Россия китоб палатаси, ДТК 191 «Илмий–техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» Давлатлараро техника кўмита томонидан ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

Россия Давлат стандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш ва метрология Давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (2001 йил 22 майдаги 19–сон баённома)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлат номи	Стандартлаштириш бўйича миллий орган номи
Озарбайжон Республикаси	Оздавстандарт
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Беларусь Республикаси	Беларусь Республикаси Давстандарт
Грузия	Грузстандарт
Қозоғистон Республикаси	Қозоғистон Республикаси Давстандарт
Қирғизистон Республикаси	Қирғизстандарт
Россия Федерацияси	Россия Давстандарт
Тожикистон Республикаси	Тожиқстандарт
Ўзбекистон Республикаси	Ўздавстандарт
Украина	Украина Давстандарт

3 Россия Федерацияси Стандартлаштириш ва метрология Давлат кўмитасининг 2001 йил 4 сентябрдаги 368–ст-сон қарори билан ГОСТ 7.81-2001 давлатлараро стандарти 2002 йил 1 июлдан бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга киритилган.

4 БИРИНЧИ МАРТА КИРИТИЛГАН

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими

НОДАВРИЙ, ДАВРИЙ ВА ДАВОМЛИ НАШРЛАР ЧИҚАРИШНИ СТАТИСТИК ҲИСОБГА ОЛИШ

Умумий қоидалар

System of standards on information, librarianship and publishing.
Statistical registration of non-periodical and periodical publications.
Main foundations

Жорий этиш санаси 2002-07-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт нодаврий, даврий ва давомли нашрлар чиқаришни статистик ҳисобга олишнинг асосий қоидаларини белгилайди.

Стандарт МДХ ҳудудида чиқарилган нашриёт маҳсулоти тўғрисидаги статистик маълумотларни йиғиш, уларни қайта ишлаш ва эълон қилиш билан шуғуллападиган ташкилотлар учун мўлжалланган.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартида куйидаги стандартларга ҳаволалардан фойдаланилган:

ГОСТ 7.4-95 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Чикии маълумотлари.

ГОСТ 7.60-90 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Асосий турлари. Атақар ва таърифлар

3 Таърифлар

Ушбу стандартида куйидаги атамалар тегишли таърифлари билан қўлланилади:

3.1 муаллиф табоғи: Муаллифлар, таржимонлар, муҳаррирлар ва б. меҳнатини ҳисобга олиш учун қабул қилинган, 40 минг босма белгига тенг адабий асар ҳажмининг ўлчов бирлиги.

3.2 давлат библиографияси: Мамлакатнинг ҳужжатли маҳсулоти тўғрисидаги ахборотни ишлаб чиқариш ва тарқатишни таъминловчи библиография. Син. Миллий библиография.

3.3 **сарлавҳа:** Нашр/асарнинг номи, унинг матни бошланишидан аввал муаллиф томонидан тасдиқланган ёки ҳаётлигидаги сўнги нашрда белгиланган кўринишда жойлаштирилади.

3.4 **нашриёт фаолияти:** Нашриёт маҳсулотини тайёрлаш ва чиқариш билан боғлиқ фаолият.

3.5 **нашриётчилик иши:** Нашриётларни ташкил қилиш ва нашриёт маҳсулотини тайёрлаш, чиқариш ва тарқатиш бўйича уларнинг фаолияти билан боғлиқ маданият ва ишлаб чиқариш соҳаси.

3.6 **нашриёт:** Нашриёт маҳсулотини тайёрловчи ва чиқарувчи, юридик жиҳатдан расмийлаштирилган, ҳўжалик жиҳатидан мустақил бўлган муассаса.

3.7 **давлат нашриёти:** Фаолияти давлат ҳокимияти органлари томонидан бевосита ёки билвосита назорат қилинадиган нашриёт.

3.8 **нодавлат нашриёти:** Давлат бошқаруви органларига боғлиқ бўлмаган ҳолда иш олиб борувчи нашриёт корхонаси.

3.9 **нашр листаж:** Бир нашр адабидаги босма ёки нашриёт-ҳисоб табоғининг сони.

3.10 **китобларнинг халқаро стандарт рақами (ISBN):** Китобларга қўйиладиган ва ISBN – китобнинг халқаро стандарт рақами (ўзб.), «International Standart Book Number» (ингл.) аббревиатураси ҳамда мамлакат, нашриёт ва китобнинг идентификаторини белгиловчи ўнта сондан иборат бўлган рўйхатга олиш характериға эға идентификация коди.

3.11 **серияли нашрларнинг халқаро стандарт рақами (ISSN):** Серияли нашрларга қўйиладиган ва ISSN – Серияли нашрларнинг халқаро стандарт рақами (ўзб.) ««International Standart Serial Number» (ингл.) аббревиатураси ҳамда саккиз рақамдан иборат бўлган рўйхатга олиш характериға эға идентификация коди.

3.12 **адад номинали:** Нашр ададининг қиймати.

3.13 **нашр ҳажми:** Нашрнинг табоқда, саҳифада, устунда ифодаланган микдорий тавсифи.

3.14 **мажбурий нусха:** Ҳар бир нашрнинг нопир томонидан тегишли ташкилотларга қонунда белгиланган тартибда берилиши лозим бўлган нусхаси.

3.15 **таржима:** Асар асл нусхасидаги матни бошқа тилда яратиш натижаси бўлган асар.

3.16 **эълон қилинган асар:** Бирон-бир усулда қўлайтирилган ҳамда тарқатиш учун мўлжалланган ҳужжат.

3.17 **адад:** Нашриёт маҳсулоти ҳажмининг нашр нусхаси билан ўлчанадиган микдорий кўрсаткичи.

3.18 **йиллик адад:** Бир йил ичида чиқарилган ёки чиқаришга мўлжалланган даврий нашрлар нусхаларининг умумий сони.

3.19 **бир маротабали адад:** Даврий нашр битта сонининг нусхалари миқдори.

3.20 **шартли босма табоқ:** 60х90 см бичимдаги босма табоққа тенг бўлган, турли бичимдаги нашрларнинг босма ҳажмини қайта ҳисоблаш ва киёслаш учун фойдаланиладиган нашр ҳажмининг ўлчов бирлиги.

3.21 **нашриёт-ҳисоб табоғи:** Миқдорий жиҳатдан муаллиф табоғига тенг бўлган нашр ҳажмининг ўлчов бирлиги.

3.22 **нашр нухаси:** Нашр ададининг ҳар бир бирлиги.

3.22 Бошқа атамалар – ГОСТ 7.60 бўйича.

4 Умумий қоидалар

4.1 Нашриёт маҳсулотини статистик ҳисобга олиш мақсади МДХ ҳудудида нашрларнинг хилма-хил турлари чиқарилиши тўғрисида энг тўлиқ ва ишончли статистик ахборот билан таъминлашдан иборат.

4.2 Нашриёт маҳсулотини статистик ҳисобга олиш расмий характерга эга бўлиб, ҳар бир давлатда матбуот статистикасининг миллий маркази функциясини бажарувчи махсус хизмат томонидан амалга оширилади.

4.3 Матбуот статистикасининг миллий маркази (китоб палатаси, кутубхона ва б.) статистик ахборотни йиғиш, уни қайта ишлаш ва эълон қилишга тайёрлашни амалга оширади, шунингдек ҳар йиллик статистик тўпламлар ва бошқа нашрларни чиқаради.

4.4 Нашриёт маҳсулоти тўғрисида статистик маълумотларнинг асосий манбаи бўлиб, ГОСТ 7.4 га мувофиқ расмийлаштирилган чиқиш маълумотларга эга бўлган нашрларнинг мажбурий нусхалари хизмат қилади. Ҳар ойда тузиладиган тезкор нашриёт ҳисоботи статистик маълумотларнинг қўшимча манбаи бўлиб хизмат қилади.

4.5 Нашр статистик ҳисобга олиш объекти ҳисобланади. Статистик ҳисобга олиниши лозим бўлган нашрларни танлаш давлат библиографиясида қабул қилинган принципларга мувофиқ амалга оширилади.

4.6 Китоб, брошюранинг ҳар бир нашри, асарлар тўпламининг жилди, журнал, газетанинг сопи, ҳар бир отқритка, варақа, бадий репродукция ва б. статистик ҳисобга олишнинг мустақил бирлиги ҳисобланади.

4.7 Қисман оддий матбаа усулида бажарилган, қисман бадий безатилган, яхшироқ усулда бажарилган нашр икки мустақил нашр сифатида кўрилади.

4.8 Бир неча тилга таржима қилиниб чоп этилган нашр неча тилда чиқарилган бўлса, шунча марта ҳисобга олинади.

4.9 Турли мамлакатлар нашриётлари томонидан қўшма нашрлар чиқарилган ҳолларда улар ISBNни қўйган тараф томонидан ҳисобга олинади.

4.10 Қуйидагилар статистик ҳисобга олинмайди:

реклама характерига эга бепул нашрлар, адабий ёки илмий матн уларда оз қисмини ташкил этиши шарт билан;

туғалланган матбаа расмийлангирилтишига эга бўлган (брошюраланмаган, муқоваси ёки титул varaғи бўлмаган ва ш.к.) нашрлар;

Матбуот статистикасининг миллий марказига стказилмайдиган нашрлар.

5 Статистик ҳисобга олиниши лозим бўлган нашрлар турлари

5.1 Нашрларнинг қуйидаги турлари статистик ҳисобга олинади:

5.1.1 Нодаврий нашрлар:

- китоблар ва брошюралар;
- диссертациялар авторефератлари;
- тасвирий нашрлар;
- нотали нашрлар;
- картографик нашрлар.

5.1.2 Даврий ва давомли нашрлар:

- журналлар;
- газеталар;
- даврий ва давомли тўпламлар;
- бюллетенлар.

5.2 Қуйидагилар статистик ҳисобга олиш бирликлари ҳисобланади:

5.2.1 Китоблар ва брошюралар бўйича:

- кўп томли нашр, агар у ўз ичига битта асарни олса ҳамда барча томлар битта номга эга бўлса;

- нашрнинг умумий сарлавҳаси ва бутун комплекти нарҳини кўрсатган, бироқ ҳар бир нашрнинг нарҳини кўрсатмаган ҳолда, умумий қалин муқова, умумий муқова ёки ўровга эга бўлган бир мавзудаги нашрлар;

- адабининг бир қисми қалин муқовада, бир қисми муқовада чиқарилган нашрлар, шунингдек ҳар хил турдаги қалин муқовада чиқарилган нашрлар;

- адаби турли босмаҳоналарда босилган ёки битта босмаҳонада, аммо бир нечта завод билан босилган нашр;

- ҳисобот йилидан олдинги йилда чиқарилган нашр адабига стказиб босилганда, агар у чиқиш маълумотларига кўра навбатдаги завод ҳисобланмаса.

Изоҳ – Ҳисобот йилида чиқарилган нашр адаби стказиб босилганда, у мустикал нашр сифатида қабул қилинмайди.

5.2.2 Тасвирий нашрлар ва матили бўлмаган бошқа нашрлар бўйича:

- алоҳида, бир мавзу билан бирлаштирилган плакатлардан, бадиний репродукциялардан, чизмалардан, откриткалардан ташкил топган ва умумий сарлавҳаси ҳамда бутун комплекти баҳоси қўйилган, лекин ҳар бир варақда (откриткада) нарҳи кўрсатилмаган нашр. Айрим ҳолларда, нашрийёт спецификасига боғлиқ ҳолда, комплекти қилиб чиқарилган тасвирий нашрларнинг миқдорий кўрсаткичларини ҳисобга олиш ҳар бир бирлигидан келиб чиқиб ҳисобланади;

- турли босмаҳоналарда чоп этилган бир хил сюжетли откреткалар;
- плакатлар, кўргазмали куруллар, портретлар, бадний репродукциялар, эстамплар ва сюжети бир хил, лекин турли форматлардаги қоғозларга босилган бошқа тасвирий нашрлар;
- икки гомонлама босилган плакатлар, кўргазмали куруллар ва бошқа варақли тасвирий нашрлар.

5.2.3 Даврий нашрлар бўйича – кўшма рақам билан чиқарилган нашрлар.

6 Статистик ҳисобга олиш кўрсаткичлар тизими

6.1 Статистик ҳисобга олиш кўрсаткичлар тизими нашриёт маҳсулотини миқдорий ва сифат кўрсаткичлари орқали тавсифлайди.

6.2 Миқдорий кўрсаткичларни ҳисоблашда ўз ичига қуйидаги ўлчов бирликларини оладиган ўлчов бирликларининг тизими қўлланилади:

- нашрлар сони – нашриёт маҳсулоти адади;
- нашриёт маҳсулотининг ҳажми;
- нашриёт маҳсулоти листажлари.

6.3 Миқдорий кўрсаткичлар мутлақ, нисбий ва ўртача катталикларда келтирилади.

6.3.1 Мутлақ катталиклар:

- нашрлар сони;
- нашрларнинг нусхалардаги адади;
- нашриёт-ҳисоб ва шартли босма табоқлардаги нашрнинг ҳажми;
- ҳар бир даврий ва давомли нашрнинг бир мартабали адади;
- ҳар бир даврий ва давомли нашрнинг йиллик адади;
- ададнинг миллий валютадаги номинали.

6.3.2 Фондларда ифодаланган нисбий катталиклар, яъни катталиклар нисбатидан нашрлар муайян тур (гуруҳ)ларнинг умумий чиқарилган нашрлардаги солишғирма оғирлигини аниқлаш ҳамда уларнинг йиллар бўйича ривожланиш (умуман ёки гуруҳлар бўйича нашрларни чиқариш динамикаси ва ўзгариш суръатлари) тавсифлари учун фойдаланилади.

6.3.3 Ўртача катталиклардан нашрлар айрим гуруҳлари чиқишининг ҳолати ва уларнинг йиллар бўйича ривожланиши тавсифлари учун фойдаланилади. Ўртача катталикларга қуйидагилар кирadi:

- бир нашрнинг нашриёт-ҳисоб ёки шартли босма табоқдаги ўртача ҳажми;
- нашрнинг нусхалардаги ўртача адади;
- нашр бир нусхасининг ўртача ҳажми;
- бир нашриёт ҳисоб табоғининг ўртача адади;
- даврий ва давомли нашрлар битта сонининг ўртача бир мартабали адади;

- наприёт махсулотининг асосий турлари бўйича аҳолининг 100 нафари учун чиқарилиши;

- наприёт махсулотининг асосий турлари бўйича бир онла учун чиқарилиши.

6.4 Нашриёт махсулотини чиқаришнинг сифат кўрсаткичлари тизими нашрлари дифференциацияланган ҳисобга олиш учун фойдаланиладиган бир қатор таснифлар ва гуруҳлар билан ифодаланади.

Изоҳ – Гуруҳлаш – қандайдир белгиларига кўра ўхшаш бўлган тизимлаштириладиган объектлар бирлашмаси. Таснифлаш – объектлар белгилари ўртасида ўрилатилган алоқалар ҳамда боғлиқликлар асосида тизимлаштирилган объектларнинг тартибли жойлашнинг.

6.5 Статистик ҳисобга олишда нашрларнинг оддий, мураккаб ва комбинацияланган гуруҳлари қўланилади. Статистик маълумотларнинг оддий гуруҳлари нашриёт махсулотини ҳисобга олиш якунларини битта сифат белгиси бўйича акс эттиради. Статистик маълумотларнинг мураккаб гуруҳлари статистик ҳисобга олиш якунларини бир неча турли хил сифат кўрсаткичлари бўйича акс эттиради.

Комбинацияланган гуруҳлар турли таснифлар асосида тузилган каторларнинг қўшилиши натижасида олинган маълумотларни акс эттиради.

6.6 Нашриёт махсулоти қуйидаги белгилар бўйича таснифланади:

6.6.1 Нодаврий нашрлар

6.6.1.1 Китоблар ва брошюралар:

- нашриётлар гуруҳлари бўйича;
- мавзуси бўйича;
- мақсадли вазифаси бўйича;
- чоп этиш тили бўйича;
- асарнинг оригиналлиги бўйича;
- нашрнинг такрорийлиги бўйича;
- ҳудудий белгиси бўйича.

6.6.1.2 Нотали, адабий-бадиий ва тасвирий нашрлар – турлари ва жанрлари бўйича.

6.6.2 Даврий ва давомли нашрлар.

6.6.2.1 Журналлар, даврий тўшамлар, бюллетенлар:

- мавзуси бўйича;
- мақсадли вазифаси бўйича;
- қандай китобхонга мўлжаллангани бўйича;
- чоп этиш тили бўйича;
- ҳудудий белгиси бўйича;
- чиқиш даврийлиги бўйича.

Изоҳ – Ушбу белгилар бўйича статистик ҳисобга олиш даврий/давомли нашрнинг ҳар бир тури учун алоҳида ўтказилади.

6.6.2.2 Газеталар:

- тури ва ихтисослашгани бўйича;

- худудий белгиси бўйича;
- чиқиш даврийлиги бўйича;
- чоп этиш тили бўйича.

7 Нашриёт маҳсулотини статистик ҳисобга олишда фойдаланиладиган нашрларнинг асосий таснифлари ва гуруҳлари

7.1 Статистик ҳисобга олишда нашриёт маҳсулотининг куйидаги асосий таснифлари ва гуруҳлари қўлланилади

- нашриётлар турлари бўйича;
- мавзуси бўйича;
- мақсадли вазифаси бўйича;
- асарнинг оригиналлиги бўйича;
- нашрларнинг такрорийлиги бўйича;
- жанрлари ва турлари бўйича;
- чоп этиш тили бўйича.

7.2 Нашриётлар давлат ва нодавлат нашриётларга бўлилади.

7.3 Статистик ҳисобга олиш учун Универсал децимал тасниф тегишли рубрикаларини кўрсатган ҳолда, 46 та рубрикадан иборат мавзули таснифлагичдан фойдаланилади (1-жадвал).

1-жадвал. Мавзули таснифлагич

Мавзу бўлимининг номи	УЎТ индекси
Умуман ижтимоий фанлар	3
Фалсафа фанлари. Психология	1
Социология	3/6
Дин	2
Тарих. Тарихий фанлар	93/99
Иқтисодиёт. Иқтисодий фанлар	33
Статистика	311
Демография	314
Сиёсат (давлатнинг ҳозирги сиёсий аҳволи). Касаба уюшмалари. Ёшлар. Ёшлар тапкилотлари	32
Давлат ва ҳуқук. Юридик фанлар	34
Ҳарбий фан. Ҳарбий иш	35, 623
Фан. Фаншунослик. Кибернетика. Семиотика.	00
Информатика	
Умуман табиий фанлар	5
Физика–математика фанлари	51, 53
Кимё фанлари	54

Ёр тўғрисидаги фанлар	55, 91
Биология фанлари	57
Техника. Умуман техника фанлари	60, 62
Умуман саноат	6
Энергетика	620
Радиоэлектроника. Алоқа	621, 3
Автоматика. Ҳисоблаш техникаси	681.3, 681.5
Кон саноати	622
Металлургия	669
Машинасозлик. Асбобсозлик	621, 681.2
Кимё саноати	66
Ўрмон, ёғочсозлик, ўрмон-кимё, целлюлоза-коғоз саноати	674, 676
Мағбаа. Репрография. Кинофототехника	655, 681.6, 77
Транспорт	656
Қурилиш	69
Енгил саноат	67/68
Уй-жой-коммунал хўжалиги. Маиший хизмат. Савдо-сотик	64
Космик фазони ўзлантириш	52, 629
Атом энергиясидан фойдаланиш	621, 0
Қишлоқ хўжалиги. Қишлоқ хўжалик фанлари	63
Сув хўжалиги	55, 625/628
Ўрмон хўжалиги. Овчилик хўжалиги. Балиқ хўжалиги	630, 639
Озик-овқат саноати. Микробиология саноати	663, 664
Соғлиқни сақлаш. Тиббиёт фанлари	61
Жисмоний тарбия. Спорт	769
Таълим. Педагогика фанлари	37
Маданият. Маданий қурилиш	00
Оммавий ахборот воситалари (мағбуот, радио, телевидение)	654, 659
Филология фанлари	8
Бадий адабиёт. Фольклор	82/89, 39
Болалар адабиёти. Фольклор	82-93, 39
Санъат. Санъатшунослик	7.0
Универсал мавзудаги адабиёт	08

7.4 Нашрларни мақсадли вазифаси бўйича гуруҳлашнинг асосий принципи – улар бажараётган ижтимоий функциянинг характери. Мақсадли вазифаси бўйича нашрларнинг қуйидаги гуруҳлари ажратилади:

- расмий нашрлар;
- илмий нашрлар;
- илмий-оммабон нашрлар;
- ишлаб чиқариш-амалий нашрлар, шу жумладан:
амалий қўлланмалар;

- норматив-иншлаб чиқариш ва йўриқнома нашрлари;
- ўқув нашрлари, шу жумладан:
 - умумтаълим мактаблари учун;
 - олий мактаб учун;
 - ўрта махсус таълим учун;
 - касб-хунар таълим тизими учун;
 - малака ошириш институтлари ва курслари учун;
 - таълимнинг бошқа турлари учун;
- ўқув-услубий нашрлар, шу жумладан:
 - умумтаълим мактаблари учун;
 - олий мактаб учун;
 - ўрта махсус таълим учун;
 - касб-хунар таълими тизими учун;
 - малака ошириш институтлари ва курслари учун;
 - таълимнинг бошқа турлари учун;
- оммавий-сиёсий нашрлар;
- маълумотли нашрлар, шу жумладан:
 - энциклопедиялар;
 - луғатлар;
 - маълумотномалар;
 - оммавий-сиёсий;
 - илмий;
 - иншлаб чиқариш-амалий;
 - оммабон;
- ахборот нашрлари;
- бўш вақт учун мўлжалланган нашрлар;
- болалар ва ўсмирлар учун нашрлар, шу жумладан:
 - мактабгача ёшдагилар учун;
 - кичик мактаб ёшдагилар учун;
 - ўрта ва катта мактаб ёшдагилар учун;
 - ўсмирлар учун;
- адабий-бадний нашрлар.

7.5 Гуруҳдаги асарнинг оригиналлиги бўйича қуйидагилар ажратилади:

- таржима нашрлар;
- оригинал нашрлар;
- кўп тилли нашрлар;
- параллел нашрлар.

Изох - Мақсадли вазифаси ва мавзуси бўйича таржима ҳамда оригинал нашрларни ажратган ҳолда комбинацияланган гуруҳлар қўлланилади.

7.6 Нашрларни такрорийлиги бўйича гуруҳлаш қуйидагиларни ўз ичига олади:

- янги нашрларни;

- қайта нашрларни;

Изоҳ – Нашрнинг такрорийлиги ва мақсади вазифаси бўйича, шунингдек нашрнинг такрорийлиги ва мавзуси бўйича ажратилган ҳолда комбинацияланган гуруҳлар қўллашлари.

7.7 Адабий-бадиий нашрларни дифференциацияланган статистик ҳисобга олиш қуйидагиларни ажратган ҳолда бадиий адабиётнинг турлари ва жанрлари бўйича амалга оширилади:

- наср;
- драматургия;
- шеърят.

Изоҳ – Адабий-бадиий нашрларни муайян маданият ёки тарихий даврга тегишлилиги (масалан, рус адабиёти, янгилобгача бўлган рус ёзувчилари асарлари) бўйича ажратиш мумкин.

7.8 Тасвирий нашрларни дифференциацияланган статистик ҳисобга олиш қуйидагиларни ажратиб жанр аломати бўйича амалга оширилади:

- альбомлар;
- плакатлар, шу жумладан;
- сийёсий;
- йўриқнома ва ўқув кўргазмалари қуроллар;
- портретлар;
- бадиий репродукциялар;
- откриткалар;
- амалий графика;
- эстамплар.

7.9 Нотали нашрларни дифференциацияланган статистик ҳисобга олиш қуйидагиларни ажратиб мусиқа асарлари турлари бўйича амалга оширилади:

- мусиқа фольклори;
- вокал мусиқа, шу жумладан:
 - хорлар ва ансамбллар;
 - чолғу жўрлигидаги яккахон қўшиқчилик;
- чолғу куйи, шу жумладан:
 - оркестр учун;
 - камер мусиқа;
 - якка ижро этилган чолғу учун;
- сахна мусикаси;
- мусиқий асарлар тўплами;
- ўқув нашрлари, шу жумладан:
 - ўқув-педагогика нашрлари.

7.10 Даврий ва давомли нашрларни дифференциацияланган статистик ҳисобга олиш қуйидаги гуруҳлар бўйича амалга оширилади:

- газеталар;
- журналлар;
- даврий тўпламлар;

- бюллетенлар.

7.11 Журналлар, даврий тўпламлар ва бюллетенларнинг гуруҳланиши куйидагича:

7.11.1 куйидагиларни ажратган ҳолда мақсадли вазифаси бўйича:

- оммавий нашрлар;
- илмий нашрлар;
- ахборот нашрлари;
- илмий-оммабоп нашрлар;
- илмий-амалий нашрлар ва ишлаб чиқариш нашрлари;
- услубий нашрлар;
- расмий-ҳужжатли нашрлар;
- бошқа бўлимлар нашрлари.

7.11.2 куйидагиларни ажратган ҳолда қандай китобхонга мўлжаллангани бўйича:

- ёшлар учун нашрлар;
- хотин-қизлар учун нашрлар;
- эркаклар учун нашрлар;
- болалар учун нашрлар;
- оилавий нашрлар;
- хорижий китобхон учун нашрлар ва б.

7.11.3 мавзуси бўйича – 7.3-бадда мувофиқ:

7.11.4 куйидагиларни ажратган ҳолда даврийлиги бўйича:

- ҳафталик нашрлар;
- ойлик нашрлар;
- чораклик нашрлар;
- ярим йиллик нашрлар;
- йиллик нашрлар.

7.12 Газеталарни дифференциацияланган статистик ҳисобга олиш куйидаги гуруҳлар бўйича амалга оширилади:

7.12.1 куйидагиларни ажратган ҳолда даврийлиги бўйича:

- ҳафтадаги нашрлар сони бўйича;
- ойдаги нашрлар сони бўйича;
- номаълум даврийлик бўйича.

7.12.2 тарқалиш соҳаси бўйича:

- умумдавлат;
- регионал;
- шаҳар;
- туман;
- қуйи ва б.

7.12.3 мавзуси бўйича:

- умумсий;
- иқтисодий;

- юридик;
 - ишга оид;
 - касаба уюшмаларига тегишли;
 - экологик;
 - саноат ва қурилиш бўйича;
 - транспорт ва алоқа;
 - кишлок хўжалиги бўйича;
 - жисмоний тарбия ва спорт бўйича;
 - тиббий;
 - диний;
 - маданият, адабиёт ва санъат масалалари бўйича.
- 7.12.4 қандай китобхонга мўлжаллангани бўйича:
- ёшлар учун;
 - эркаклар учун;
 - хотин-қизлар учун;
 - болалар учун;
 - ўқитувчилар учун ва б.

Асосий сўзлар: статистик ҳисобга олиш, нашр, нодаврий нашр, даврий нашр, давомли нашр, нашрлар таснифлари, нашрлар гуруҳлари, нашриёт маҳсулотини чиқаришнинг сифат кўрсаткичлари, нашриёт маҳсулотини чиқаришнинг миқдорий кўрсаткичлари

Д А В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

**НАШРЛАР
МУҚОВАЛАР ВА ҚАЛИН МУҚОВАЛАР**

Умумий талаблар ва расмийлаштириш қоидалари

**Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича
давлатлараро кенгаш**

М и н с к

Сўз боши

1 Россия Федерацияси Матбуот ишлари, телерадиоэшиштириш ва оммавий коммуникация воситалари вазирлиги қошидаги Россия китоб палатаси ва ДТК 191 «Илмий-техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» Стандартлаштириш бўйича Давлатлараро техника кўмита томонидан ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

Россия Давстандарти томонидан КИРИТИЛГАН

2 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш Давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (2002 йил 12 апрелдаги 4-сон баённома, ёзишма бўйича).

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

Давлат номи	Стандартлаштириш бўйича миллий орган номи
Озарбайжон Республикаси	Оздавстандарт
Арманистон Республикаси	Армдавстандарт
Беларусь Республикаси	Беларусь Республикаси Давстандарти
Грузия	Грузстандарт
Қозоғистон Республикаси	Қозоғистон Республикаси Давстандарти
Қирғизистон Республикаси	Қирғизстандарт
Молдова Республикаси	Молдовастандарт
Россия Федерацияси	Россия Давстандарти
Тожикистон Республикаси	Тожикистандарт
Туркменистон	«Туркменстандартлари» Бошдавхизмати
Ўзбекистон Республикаси	Ўздавстандарт
Украина	Украина Давстандарти

3 Россия Федерацияси Стандартлаштириш ва метрология давлат кўмитасининг 2002 йил 5 июндаги 233-ст-сон қарори билан ГОСТ 7.84-2002 давлатлараро стандарти 2003 йил 1 январдан бевосита Россия Федерациясининг давлат стандарти сифатида амалга киритилган.

4 БИРИНЧИ МАРТА КИРИТИЛГАН

Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими

МУҚОВАЛАР ВА ҚАЛИН МУҚОВАЛАР

Умумий талаблар ва расмийлаштириш қоидалари

System of standards on information, librarianship and publishing

Editions. Paper covers and bindings

General requirements and rules of presentation

Жорий этиш санаси 2003-01-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт китоб ва серияли нашрларнинг муқовалари ва қалин муқоваларини расмийлаштиришга қўйиладиган талабларни белгилайди.

Стандарт газета ва варақали нашрларга тегишли эмас.

Стандарт ташкилий-ҳуқуқий тузилиши, идоравий тегишлилиги ва мулкчилик шаклидан қатъи назар, нонирлар ва матбаа корхоналари учун мўлжалланган.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда куйидаги стандартларга ҳаволалардан фойдаланилди: ГОСТ 7.4-95 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Чикиш маълумотлари.

ГОСТ 7.60-90 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Асосий турлари. Атамалар ва таърифлар.

3 Таърифлар

Ушбу стандартда куйидаги атамалар тегишли таърифлари билан қўлланилади:

3.1 муқова: Нашрнинг бир қатор чикиш маълумотларини ўз ичига олган ва нашрнинг ташқи расмийлаштириш элементи ҳисобланган нашр қопламаси.

3.2 супермуқова: Қалин муқова қопкоғи ёки муқовани химоя қилувчи нашрларни ташқи расмийлаштириш, шунингдек реклама элементи сифатида фойдаланиладиган қлапанли қўшимча муқова.

3.3 қалин муқова: Нашрнинг бир қатор чиқиш маълумотларини ўз ичига олувчи ва нашрнинг расмийлаштириш элементи ҳисобланган нашрнинг мустаҳкам қопламаси.

3.4 қалин муқова қопқоғи: Қалин муқова материали билан қопланган томонлар ва қорешокдан иборат бўлган қалин муқованинг асосий қисми.

3.5 қалин муқова томони: Варақли қаргон ёки одатда, нашр форматидаги иборат бошқа қаттиқ материалдан тайёрланган қалин муқова қопқоғининг қисми.

3.6 қалин муқова (муқова) қорешоғи: Биринчи ва тўртинчи томонини бирлаштирувчи ҳамда китоб блоқи қорешоғини қоплайдиган қалин муқова қопқоғининг қисми.

3.7 китоб блоқи: Аниқ изчилликда жойлашган, муқова қопламасига ёки қалин муқова қопқоғига киритиш учун ўзаро бириктирилган варақлар жамламасидан тузилган нашр материал конструкциясининг қисми.

3.8 ғилоф: Нашрларни химоялаш мақсадида уларни ўрволаш учун мўлжалланган қути.

3.9 штрихли код: Нашрлар сотилишини назорат қилиш мақсадида нашрларни маркалаш учун фойдаланиладиган Товарни рақамлаш Халқаро ассоциацияси (EAN) коди.

3.10 нашрнинг титул варағи: Нашрнинг асосий чиқиш маълумотлари жойлашган саҳифаси.

3.11 нашрнинг чиқиш маълумотлари: ГОСТ 7.4 бўйича.

3.12 нашр: ГОСТ 7.60 бўйича.

3.13 китоб нашри: ГОСТ 7.60 бўйича.

3.14 журнал нашри: ГОСТ 7.60 бўйича.

4 Умумий қоидалар

4.1 Нашрларнинг муқова ва қалин муқовасини расмийлаштириш ноширнинг бадий маҳорати ва нашрнинг типологик хусусиятларига кўра аниқланади.

4.2 Муқовада, супермуқовада ва қалин муқовада жойлашган маълумотлар нашрни идентификациялаши ва нашр титул варағида келтирилган чиқиш маълумотларига мос келиши керак. Муқова, супермуқова ва қалин муқовада нашр титул варағидаги чиқиш маълумотларини бузувчи ёки унга қарама-қарши маълумотлар келтирилишига йўл қўйилмайди.

5 Муқованинг биринчи бети. Қалин муқованинг олд томони

5.1 Муқова ва супермуқованинг چاپ бетида ёки қалин муқованинг олд томонида албатта қуйидагилар келтирилади:

- муаллиф (муаллифлар) номи;

- нашр сарлавҳаси.

Муқова, супермуқованинг биринчи бетида ёки қалин муқованинг олд томонида кўрсатилган муаллифлар сони нашрнинг титул varaғида кўрсатилган муаллифлар сонига мос келиши ва одатда, учтадан ошмаслиги керак.

5.2 Расмий ва норматив нашрлар муқова, супермуқовасининг биринчи бетида ёки қалин муқовасининг олд томонида албатта қуйидагилар келтирилади:

- расмий муассасанинг номи;
- муаллиф (муаллифлар) номи;
- нашр сарлавҳаси.

5.3 Кўп томли нашрлар муқова, супермуқовасининг биринчи бетида ёки қалин муқовасининг олд томонида албатта қуйидагилар келтирилади:

- муаллиф (муаллифлар) номи;
- нашр сарлавҳаси;
- том рақами ва белгиси.

5.4 Китобли сериялар нашрлари муқова, супермуқовасининг биринчи бетида ёки қалин муқовасининг олд томонида қуйидагилар келтирилади:

- серия номи ва/ёки серия маркаси, сериянинг чиқарилган рақами;
- муаллиф номи;
- нашр сарлавҳаси.

5.5 Вақтли ва давомли нашрлар муқова, супермуқовасининг биринчи бетида ёки қалин муқовасининг олд томонида қуйидагилар кўрсатилиши лозим:

- ISSN рақами (юқори ўнг бурчакда);
- нашрнинг тартиб рақами;
- нашр сарлавҳаси;
- нашр чиққан йил.

5.6 Пошир нашрнинг титул varaғида кўрсатилган барча чиқиш маълумотларини муқова, супермуқованинг биринчи бетида ёки қалин муқованинг олд томонида келтириши мумкин.

5.7 Муқованинг биринчи бетида титул varaғи оўлмаган ҳолларда барча зарур чиқиш маълумотлари келтирилади (ГОСТ 7.4 бўйича).

6 Муқова, қалин муқова қорешоғи

6.1 Муқова ва қалин муқова қорешоғида китоб блокнинг қалинлиги 9 мм дан баланд бўлганда қуйидагилар кўрсатилади:

- муаллиф (муаллифлар) номи;
- нашр сарлавҳаси;
- том, нашр, қисм (кўп томли нашрлар учун)нинг рақами ва белгиси;
- биринчи ва охириги сўзлар ёки ҳарфлар (кўп томли маълумот нашрлари ва луғатлар учун).

6.2 Корешокдаги маълумотлар юқоридан пастга белгиланган кетма-кетликда босилади (А иловага қаралсин). Китоблар блокининг қалинлиги 40 мм дан баланд бўлган напірлар учун келтирилган маълумотлар қўндаланг жойлаштирилиши мумкин.

6.3 Корешокда келтирилган маълумотлар матбаа воситалари ёрдамида ажратилади.

7 Муқованинг тўртинчи бети. Қалин муқованинг орқа томони

7.1 Муқова, супермуқованинг тўртинчи бетидаги ёки қалин муқованинг орқа томонидаги пастки қисмида нашрнинг штрихли коди келтирилади.

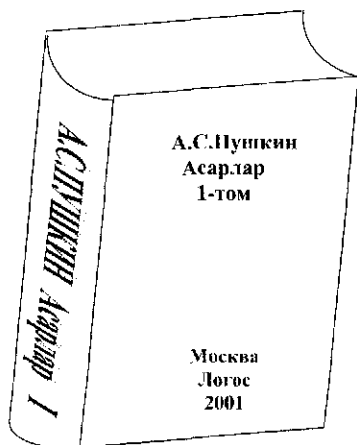
7.2 Муаллифлар, серия, ношир ва бошқа реклама ахбороти тўғрисида қўшимча маълумотлар келтирилиши мумкин.

8 Гилоф, контейнер, папка ва шу кабилар

8.1 Гилоф, контейнер, папка ва шу кабилар нашрнинг муқоваси ёки қалин муқоваси каби расмийлаштирилади (4-7-бўлимларга қаралсин).

А илова
(маълумот учун)

Муқова, қалин муқовани расмийлаштириш намунаси

УЎТ 655.534:006.354

СДТ 01.140.40

T62

СТШУТ 0007

Асосий сўзлар: наптрлар, китоблар ва брошюралар, серияли нашрлар, қалин муқова, муқова, қорешок, чиқиш маълумотлари, штрихли код, Серияли нашрнинг халқаро стандарт рақами

**СТАНДАРТЛАШТИРИШ, МЕТРОЛОГИЯ ВА СЕРТИФИКАТЛАШТИРИШ
БЎЙИЧА ДАВЛАТЛАРАРО КЕНГАШ**

**INTERSTATE COUNCIL FOR STANDARDIZATION, METROLOGY AND
CERTIFICATION**

**ДАВЛАТЛАРАРО
СТАНДАРТ**

**ГОСТ
7.86-2003**

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иш бўйича
стандартлар тизими**

НАШРЛАР

Нашриёт аннотациясига қўйиладиган умумий талаблар

**Москва
Стандартлар нашриёти НМК
2004**

Сўз боши

Давлатлараро стандартлаштириш бўйича ишларни амалга ошириш мақсадлари, асосий қоидалари ва асосий тартиби ГОСТ 1.0-92 «Межгосударственная система стандартизации. Основные положения» и ГОСТ 1.2-97 «Межгосударственная система стандартизации. Стандарты межгосударственные, правила и рекомендации по межгосударственной стандартизации. Порядок разработки, принятия, применения, обновления и отмены» да белгиланган.

Стандарт тўғрисида маълумот

1 Россия Федерацияси Вазирлигининг Россия китоб палатаси, ТҚ 191 «Илмий-техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» Стандартлаштириш бўйича давлатлараро техник қўмига томонидан ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

2 Техник тартибга солиш ва метрология Федерал агентлиги томонидан КИРИТИЛГАН

3 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (2003 йил 5 декабрдаги 24-сон баённома)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

ХТ бўйича мамлакатнинг кискача номи (ISO 3166) 004-97	ХТ бўйича мамлакат коди (ISO 3166) 004-97	Стандартлаштириш бўйича миллий органининг кискартirilган номи
Озарбайжон	OZ	Озстандарт
Арманистон	AM	Армстандарт
Беларусь	BY	Беларусь Республикаси Давстандарт
Қозоғистон	KZ	Қозоғистон Республикаси Давстандарт
Қирғизистон	KG	Қирғизстандарт
Молдова	MD	Молдова-Стандарт
Россия Федерацияси	RU	Россия Давстандарт
Тожикистон	TJ	Тожикистандарт

Туркменистон	TM	«Туркменстандартлары» Бошдавхизмати
Ўзбекистон	UZ	Ўзстандарт
Украина	UA	Украина Давистеъметандарти

4 Техник тартибга солиш ва метрология Федерал агентлигининг 2004 йил 9 сентябрдаги 5-ст-сон буйруғига асосан ГОСТ 7.86-2003 давлатлараро стандарти 2005 йил 1 майдан бевосита Россия Федерациясининг миллий стандарти сифатида амалга киритилган

5 БИРИНЧИ МАРТА КИРИТИЛГАН

ДА В Л А Т Л А Р А Р О С Т А Н Д А Р Т

Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими

НАШРЛАР

Нашриёт аннотациясига қўйиладиган умумий талаблар

System of standards on information, librarianship and publishing.
Editions. General requirements for annotation of edition

Жорий этиш санаси 2005-05-01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандарт нашриёт аннотациясининг мазмунига, тузилишига ва расмийлаштирилишига қўйиладиган талабларни белгилайди.

Стандарт поширлик фаолияти билан шуғулланувчи шахслар ва ташкилотлар томонидан қўллаш учун мўлжалланган.

2 Норматив ҳаволалар

Ушбу стандартда қуйидаги давлатлараро стандартларга ҳаволалардан фойдаланилган:

ГОСТ 7.4-95 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Чикиш маълумотлари

ГОСТ 7.5-98 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Журналлар, тўпламлар, ахборот нашрлари. Эълон қилинадиган материалларни нашриётга оид расмийлаштириш

ГОСТ 7.9-95 (ИСО 214-76) Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Реферат ва аннотация. Умумий талаблар

ГОСТ 7.12-93 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Библиографик ёзув. Рус тилида сўзиарни қисқартириш. Умумий талаблар ва қоидалар

ГОСТ 7.51-98 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Каталоглар ва картотекалар учун варақчалар. Нашрда каталоглаштириш. Маълумотлар таркиби, тузилиши ва нашриётга оид расмийлаштириш

ГОСТ 7.60-2003 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Асосий турлари. Атамалар ва таърифлар

Изоҳ - Ушбу стандартдан фойдаланишда ҳавола қилинган стандартларнинг амал қилишини жорий йилнинг 1 январигача бўлган ҳолатдан келиб чиққан ҳолда тузилган «Миллий стандартлар» кўрсаткичи бўйича текшириш мақсадга мувофиқдир. Агар ҳавола ҳужжати алмаштирилган (ўзгартирилган) бўлса, ушбу стандартдан фойдаланишда алмаштирилган (ўзгартирилган) нусха стандартга амал қилиш лозим. Агар ҳавола ҳужжати алмаштирилмасдан бекор қилинган бўлса, унга ҳавола берилган ҳолда бу ҳавола тааллуқли бўлмаган қисмида қўлланади.

3 Атамалар ва таърифлар

Ушбу стандартда қуйидаги атамалар тегишли таърифлари билан қўлланилган:

3.1 нашриёт аннотацияси: Нашрнинг мақсади ва вазифаси, мазмуни, қандай китобхонга мўлжалланганлиги, нашриёт-мағбаа шакли ва бошқа хусусиятлари нуқтаи назаридан унинг қисқача тавсифини ўз ичига олган аннотация.

4 Умумий қоидалар

4.1 Нашриёт аннотацияси ГОСТ 7.9 талабларига жавоб бериши керак.

4.2 Нашриёт аннотацияси нашрни чиқаришга тайёрлашда ношир томонидан тузилади ва ахборот-библиографик мақсадларда:

- нашрда - ГОСТ 7.4 ва 7.5 бўйича чиқиш маълумотларининг элменти сифатида;

- варақчаларда - ГОСТ 7.51 бўйича каталоглар ва картотекалар учун фойдаланилади.

4.3 Нашриёт аннотацияси библиографик ёзувнинг бир қисми ҳисобланади. У нашрни библиографик тавсифлайди ва нашрнинг қисқача тавсифини ўз ичига олади.

4.4 Нашриёт аннотацияси библиографик тавсифга кирган маълумотларни ўз ичига олмайди, балки уларни тўлдирлади.

4.5 Кўп томли ва серияли нашрларнинг биринчи томига аннотация тайёрланганда умуман нашрга ва шу нашрнинг биринчи томига аннотация бериш зарур. Кейинги томларда умуман нашрни ва навбатдаги томни қисқача тавсифловчи аннотация берилди.

4.6 Кўп томли ёки рақамланган серияли нашрлар учун ҳар бир томнинг аннотацияси аввалги томлар чиқарилган йиллар тўғрисидаги маълумотни ўз ичига олади.

Изоҳ - Кўп томли нашр календарь йил давомида чиқарилганда бу маълумотлар кўрсатилмайди.

4.7 Нашриёт аннотацияси маълумотнинг мазмунига ва хусусиятига кўра қуйидагиларга бўлинади:

- адабий-баддий нашрларга аннотация;

- бошқа нашр турларига ГОСТ 7.60 бўйича аннотация.

5 Нашриёт аннотациясининг тузилиши

5.1 Адабий-бадий нашр аннотацияси қуйидаги маълумотни ўз ичига олади:

- нашрнинг мақсадли вазифаси ва қандай китобхонларга мўлжалланганлиги.

Изоҳ - Бадий адабиёт нашрнинг мақсад ва вазифасига кўра ката ёндаги китобхонлар учун илмий (академик), илмий-оммабон ва оммавий, шунингдек турли ёшдаги болалар учун мўлжалланган нашрларга бўлинди.

- муаллиф тўғрисидаги маълумот, у қуйидагиларни ўз ичига олиши мумкин:

муайян даврга, мамлакатга, миллатга, ижтимоий гуруҳга, адабий йўналишга мансублик;

асарнинг яратилган вақти;

китобхонга таниш бўлиши мумкин бўлган муаллифнинг бошқа асарлари тўғрисида эслатиш;

- тўпламларнинг библиографик тавсифида (зарурат туғилганда) муаллифлар исмлари бўлмаганда уларнинг исмлари (камида учта);

- тўпламнинг тузувчиси, агар у адабий ва бошқа фаолияти билан танилган бўлса ҳамда нашрни тайёрлашда иштирок этган бошқа шахслар, масалан, безатувчи рассом, таржимон ва бошқалар тўғрисидаги маълумот;

- асар жанри, унинг стилистик хусусиятлари.

Тўплам учун нашрнинг мақсади, уни шакллантириш принципи (хронологик, жанрли, мавзули ва б.) кўрсатилади:

- асарнинг асосий мавзуси ёки унда кўтарилган муаммо, тавсифланадиган воқеаларнинг бўлиб ўтган вақти ва жойи, асарнинг умумий сюжет йўналиши ва бош қаҳрамонлар тавсифи.

Изоҳ - Жаҳонга машхур асарлар нашрлари аннотациясида бу маълумотлар, одатда, кўрсатилмайди.

- нашрнинг маълумотнома аппарати таркиби, агар мавжуд бўлса, бадий адабиётнинг илмий ва илмий-оммабон нашрлари учун,

- нашриёт-матбаага оид расмийлаштириш хусусиятлари (таниқли рассомнинг иллюстрациялари, нашрнинг материал конструкцияси ва бошқа расмийлаштириш тавсифлари).

5.2 Бошқа турдаги нашрлар аннотацияси қуйидаги маълумотларни ўз ичига олади:

- ГОСТ 7.60 бўйича мақсадли вазифаси;

- нашр нуфузи тўғрисида фикр юритишга имкон берадиган муаллиф тўғрисида маълумот (касби, лавозими, илмий даражаси, унвони ва бошқалар);

- асар жанри библиографик тавсифда кўрсатилмаган бўлса (монография, мақола, очерк, амалий қўлланма, дарелик, энциклопедия, тил луғати ва б. — ГОСТ 7.60 бўйича), асар жанри.

Изох - Ўрта мактаб дарслиги биринчи марта нашр қилинган ёки қайта кўриб чиқилган бўлса, унга анотация берилди:

- нашр мавзусини қисқача очиб беришда унинг мазмун хусусиятини ва уни мавзуси (муаммоси)га яқин нашрлардан фарқлайдиган ва мақсадли вазифаси ақс эттиради, яъни ўзида янгиликларни ақс эттирадиган жиҳатларни ажратиб кўрсатиш керак.

Аввалги нашрга нисбатан ўзгаришларни ўз ичига олган қайта нашрлар учун, ўзгаришлар нимадан иборатлигини кўрсатиш, шунингдек аввалги нашр тўғрисида маълумотни (агар ўзгарган бўлса, чиқарилган йили ва номи) бериш лозим.

- нашр учун - тўплам учун материаллар танлашнинг умумий принципи ёки умумий мавзусининг таърифи;

- аниқ китобхон манзили, яъни ушбу нашр қандай китобхонлар аудиториясига мўлжалланганлигини аниқ кўрсатиш. Бунда ишлаб чиқарин-амалий нашрлар учун ушбу нашр мўлжалланган мутахассиснинг касби ва малакаси кўрсатилади.

Изохлар

1 Олий ва ўрта махсус ўқув юрглари учун ўқув нашрларидаги анотацияда мутахассислик, библиографик тавсифда келтирилмаган бўлса, кўрсатилади.

2 Айрим ҳолларда қўлимча китобхон манзили кўрсатилиши мумкин, масалап, тегишли ихтисосликларнинг мутахассислари ва талабалари учун.

- нашр илмий-маълумотнома аппаратининг хусусиятлари, унинг таркиби (сўз боши, сўнгсўз, шарҳлар, изоҳлар, ёрдамчи кўрсаткичлар, луғат иловаси ва б.);

- нашриёт-матбаага оид расмийлаштириш спецификаси (одатдан ташқари ёки яхши расмийлаштирилиши билан ажралиб турувчи нашрлар учун).

6 Нашриёт анотациясига қўйиладиган умумий талаблар

6.1 Нашриёт анотацияси лўнда, аниқ тил шаклига эга, шу билан бирга иккинчи даражали ва ташқи ахборотсиз, сигимли тавсифни ўз ичига олади.

6.2 Нашриёт анотациясининг ҳажми, одатда, 500—600 босма белгидан (ГОСТ 7.9 бўйича) ёки 10 - 12 сатрдан ортик бўлмайди.

6.3 Мугахассис бўлмаган китобхонга мўлжалланган нашрнинг нашриёт аннотациясида умумқабул қилинган лексика ва атамашуносликдан, оддий тил конструкцияларидан фойдаланилади.

6.4 Кенг китобхонлар доирасига мўлжалланган нашр номида ишлатилган кам тушунарли сўзлар аннотацияда тушунтирилиши лозим.

6.5 Аннотация матнида фақат умумқабул қилинган қисқартма сўзларга йўл қўйилади (ГОСТ 7.12 бўйича).

6.6 Нашрда мавжуд бўлган асар матнидаги цитата келтириш тавсия этилмайди.

6.7 Аннотация мазмунидаги реклама элементлари нашрнинг объектив тавсифини бузмаслиги керак.

УЎТ 066.44:655.535.54:006.354

СДТ 01.140.20

T62

Асосий сўзлар: нашриёт аннотацияси, нашр, нашриёт аннотациясига қўйиладиган талаблар, аннотациянинг тузилиши, аннотация матни.

**СТАНДАРТЛАШТИРИШ, МЕТРОЛОГИЯ ВА СЕРТИФИКАТЛАШТИРИШ
БЎЙИЧА ДАВЛАТЛАРАРО КЕНГАШ**

**INTERSTATE COUNCIL FOR STANDARDIZATION, METROLOGY AND
CERTIFICATION**

**ДАВЛАТЛАРАРО
СТАНДАРТ**

**ГОСТ
7.88 —
2003**

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими**

**НАШРЛАР САРЛАВҲАЛАРИДА САРЛАВҲАЛАР ВА
СЎЗЛАРНИ ҚИСҚАРТИРИШ ҚОНДАЛАРИ**

**Москва
Стандартлар нашриёти НМК
2004**

Сўз боши

Давлатлараро стандартлаштириш бўйича ишларни амалга ошириш мақсадлари, асосий қондалари ва асосий тартиби ГОСТ 1.0-92 «Межгосударственная система стандартизации. Основные положения» и ГОСТ 1.2-97 «Межгосударственная система стандартизации. Стандарты межгосударственные, правила и рекомендации по межгосударственной стандартизации. Порядок разработки, принятия, применения, обновления и отмены»да белгиланган.

Стандарт тўғрисидаги маълумот

1 Россия Федерацияси Саноат, фан ва технологиялар вазирлиги ва Россия Фанлар Академиясининг Бутунроссия илмий ва техник ахборот институти, Россия Федерацияси Маданият вазирлигининг Россия давлат кутубхонаси ҳамда ДТҚ 191 «Илмий-техник ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши» Стандартлаштириш бўйича давлатлараро техник қўмига томонидан ИШЛАБ ЧИҚИЛГАН

2 Техник тартибга солиш ва метрология Федерал агентлиги томонидан КИРИТИЛГАН

3 Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича Давлатлараро кенгаш томонидан ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН (2003 йил 30 декабрдаги 14-сон баённома, ёзишма бўйича)

Қабул қилиш учун овоз берганлар:

ХТ бўйича мамлакатнинг қисқача номи (ISO 3166) 004-97	ХТ бўйича мамлакат коди (ISO 3166) 004-97	Стандартлаштириш бўйича миллий органнинг қисқартирилган номи
Озарбайжон	AZ	Озстандарт
Арманистон	AM	Армстандарт
Беларусь	BY	Беларусь Республикаси Давстандарт
Қозоғистон	KZ	Қозоғистон Республикаси Давстандарт
Қирғизистон	KG	Қирғизстандарт
Молдова	MD	Молдова-Стандарт
Россия Федерацияси	RU	Россия Давстандарт
Тожикистон	TJ	Тожикистандарт

Туркменистон	TM	«Туркменстандартлары» бошдавхизмати
Ўзбекистон	UZ	Ўзстандарт
Украина	UA	Украина Давистеъмстандарти

4 Ушбу стандарт ИСО 4-1997 «Информация и документация. Правила сокращения слов в названиях и названий публикаций» халқаро стандартининг асосий норматив қоидаларини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқилган

5 Техник тартибга солиш ва метрология Федерал агентлигининг 2004 йил 9 сентябрдаги 6-ст-сон буйруғи билан ГОСТ 7.88-2003 давлатлараро стандарти 2005 йил 1 майдан бевосита Россия Федерациясининг миллий стандарти сифатида амалга киритилган

6 БИРИНЧИ МАРТА КИРИТИЛГАН

**Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича
стандартлар тизими****НАШРЛАР САРЛАВҲАЛАРИДА САРЛАВҲАЛАР ВА
СЎЗЛАРНИ ҚИСҚАРТИРИШ ҚОИДАЛАРИ**

System of standards on information, librarianship and publishing.
Rules for the abbreviation of titles and title words of publications

Жорий этиш санаси — 2005—05—01

1 Қўллаш соҳаси

Ушбу стандартда латин, грек ва кирилл алифболаридан фойдаланадиган тиллардаги нашрлар сарлавҳалари ва сарлавҳадаги сўзларни қисқартириш қоидалари берилган.

Ушбу стандарт ГОСТ 7.1да белгиланган ҳоллардаги библиографик ҳавозаларга ва тахлилий библиографик таърифларга тегишлидир.

2 Норматив ҳавозалар

Ушбу стандартда куйидаги давлатлараро стандартларга ҳавозалардан фойдаланилган:

ГОСТ 7.1—2003 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Библиографик ёзув. Библиографик таъриф. Умумий талаблар ва тузиш қоидалари

ГОСТ 7.11—2004 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Библиографик ёзув. Хорижий европа тилларидаги сўзлар ва сўз бирикмаларини қисқартириш

ГОСТ 7.12-93 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Библиографик ёзув. Рус тилидаги сўзларни қисқартириш. Умумий талаблар ва қоидалар

ГОСТ 7.60—2003 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Нашрлар. Асосий турлари. Атамалар ва таърифлар

ГОСТ 7.76-96 Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Хужжатлар фондиди комплекташи. Библиография қилиш. Каталог тузиш. Атамалар ва таърифлар

ГОСТ 7.79–2000 (ИСО 9–95) Ахборот, кутубхона ва нашриётчилик иши бўйича стандартлар тизими. Кирилл ёзувини латин алифбоси ёрдамида транслитерация қилиш қоидалари.

Изоҳ – Ушбу стандартдан фойдаланишда ҳавола қилинган стандартларнинг амал қилишини жорий йилнинг 1 январигача бўлган ҳолатдан келиб чиққан ҳолда тузилган «Миллий стандартлар» кўрсаткичи бўйича текшириш мақсадга мувофиқдир. Агар ҳавола ҳужжати алмаштирилган (ўзгартирилган) бўлса, ушбу стандартдан фойдаланишда алмаштирилган (ўзгартирилган) нусха стандартга амал қилиш лозим. Агар ҳавола ҳужжати алмаштирилмасдан бекор қилинган бўлса, унга ҳавола берилган ҳолда бу ҳавола тааллуқли бўлмаган қисмида қўлланади.

3 Атамалар ва таърифлар

Ушбу стандартда қуйидаги атамалар тегишли таърифлари билан қўлланилган:

3.1 **сарлавҳа** (title): ГОСТ 7.76 бўйича.

3.2 **қуий серия сарлавҳаси** (section title): Сарлавҳани тўлдирувчи умумий сарлавҳага эга бўлган ўзаро боғланган серияли нашрлар гуруҳидаги алоҳида қисм (қуий серия) учун специфик бўлган сарлавҳа.

3.2 **корпоратив ташкилот** (corporate body): Юридик ёки жисмоний шахслар ташкилотининг бириктирилган шакли.

3.4 **қўмакчи** (preposition): Сўз бирикмасида бошқа сўзлар орасидаги муносабатни ифодаловчи ёрдамчи сўз.

3.5 **боғловчи** (conjunction): Сўз бирикмасининг бир хил бўлақларини боғлаш учун фойдаланиладиган ёрдамчи сўз.

3.6 **серияли нашр** (serial): ГОСТ 7.60 бўйича.

3.7 **аббревиатура** (қисқартма) (abbreviation): Мураккаб қисқартирилган ёки бош ҳарфлар, товушлар, сўزلардан ёки аралаш турдан ҳосил қилинган сўз.

3.8. **артиқль** (article): Айрим тилларда аниқ ёки ноаниқ маънода қўлланилишини ифодалаш учун отга қўпиладиган ёрдамчи сўз.

3.9 **умумий атама** (generic term): Нашрнинг тури ва/ёки мунтазамлигини кўрсатувчи сарлавҳадаги умумиллий ёки умумтехник маънодаги атама.

Мисоллар: Abhandlungen, annals, Berichte, bulletin, cahier, annual report, compte rendu, proceedings, yearbook, журнал, йилнома, бюллетень.

4 Сарлавҳадаги сўزلарни қисқартириш қоидалари

4.1 Қисқартириш методлари

Сарлавҳалардаги алоҳида сўзлар ва сўз бирикмалари ГОСТ 7.11, 7.12 да кўрсатилган методлар бўйича қисқартирилади.

4.2 Шахслар исмларини қисқартириш

Шахсларнинг исмлари қисқартирилмаслиги керак. Шахсий исмлардан ҳосил қилинган сифатлар уларни ҳосил қилган исмга қадар қисқартирилиши мумкин.

Мисол

Mozart

mozartien = mozart.

Менделеев

менделеевский = менделеев.

4.3 Ташкилотлар номи

Агар нагр сарлавҳасида корпоратив ташкилот номи бўлса, бу номи қисқартириш мумкин. Миллий ёки халқаро амалиёт қоидаларига кўра корпоратив ташкилотларнинг тўлиқ номи ўрнига қисқартмаларни ишлатиш тавсия этилса, улардан сарлавҳани қисқартиришда фойдаланиш мумкин.

1-мисол

Сарлавҳа: Proceedings of the International Seed Testing Association

Қисқартирилган сарлавҳа: Proc. Int. Seed Test. Assoc.

2-мисол

Сарлавҳа: The United Nations disarmament yearbook

Қисқартирилган сарлавҳа: U.N. disarm. yearb.

3-мисол

Сарлавҳа: Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг қуролсизланиши бўйича йилнома

Қисқартирилган сарлавҳа: БМТ қуролсизл. йилн.

4.4 Географик номлар

Географик жойлар (масалан, шаҳар, штат, провинция ёки мамлакат) номлари қисқартирилиши мумкин. Агар географик номлар, муҳим аҳамиятга эга жойлардан иборат бўлса ёки сарлавҳаларда тез-тез фойдаланилса, шунингдек -burgh; -ton; -ville; -град, -бург, -поль суффикслари билан тугалланган ҳолларда қисқартирилади.

1-мисол

New York = N.Y.

2-мисол

Fribourng = Fribg.

3-мисол

Southampton = Southampt.

4-мисол

Оренбург = Оренб.

5-мисол

Севастополь = Севастоп.

4.5 Транслитерация

Халқаро айирбошлашда сарлавхани транслитерацияланган кўрагинида қисқартирилган холларда бошлангич ёзув учун белгиланган сўзлар ва сарлавҳаларни қисқартириш қоидалари қўлланилади. Транслитерацияланган сўзларда учрайдиган диакритик белгилар қисқартиришда сакланиб қолинади. Кирилл алифбосидаги сўзлар ва сарлавҳаларнинг транслитерацияси ГОСТ 7.79 га мувофиқ бўлиши керак.

1-мисол

υπερεια = *uperesia* = *uper.* (*грекча*)

2-мисол

современный = *sovremennyj* = *sovг.* (*русча*)

5 Нашрлар сарлавҳаларини қисқартириш қоидалари

Нашрлар сарлавҳалари унинг таркибига кирувчи сўз ҳамда сўз бирикмаларини ГОСТ 7.11, 7.12 бўйича қисқартириш йўли билан қисқартирилади.

5.1 Сўзлар тартиби

Қисқартирилган сўзлар тартиби сарлавҳадаги сўзлар тартибига мос келиши керак.

5.2 Бир сўздан иборат сарлавҳалар

Бир сўздан иборат, лекин артикль ва олд кўмакчига эга бўлган сарлавҳалар қисқартирилмайди.

1-мисол

Сарлавҳа: *Nefrologia*

2-мисол

Сарлавҳа: *Sans frontiére*

3-мисол

Сарлавҳа: *Оиласиз*

Бир сўздан иборат сарлавҳа нашриётнинг жойлашган географик номи, санаси ёки ўрнашган жойи билан тўлдириладиган бўлса, асосий сўз қисқартирилмайди, лекин қўшимча элемент эса қисқартирилиши мумкин.

1-мисол

Сарлавҳа: Forum (Dusseldorf)

Қисқартирилган сарлавҳа: Forum (Disseld.)

2-мисол

Сарлавҳа: Communication (New York)

Қисқартирилган сарлавҳа: Communication (N.Y.)

Агар биргина сўздан иборат сарлавҳадан кейин қисм, бўлим, серия ёки иловани билдирувчи умумий характерга эга атама келса, сарлавҳа қисқартирилмайди, умумий характердаги атама эса қисқартирилади.

Мисол

Сарлавҳа: *Medicina. Supplement*

Қисқартирилган сарлавҳа: *Medicina. Suppl.*

5.3 Артиклар, боғловчилар ва предлоглар

Сарлавҳани қисқартиришда, шахсий исмлар, жой номлари ёки «*in vivo*», «*in vitro*», «внахлестку» каби техник атамаларнинг ажралмас қисми бўлган предлоглар ва артиклардан ташқари, шунингдек тил структураси ёки миллий анъана ушбу сўзларни ўтказишга йўл қўймаганда артиклар, боғловчилар ва предлоглар тушириб қолдирилиши мумкин.

1-мисол

Сарлавҳа: *The New Hungaria Quaterly*

Қисқартирилган сарлавҳа: *New Hung. Q.*

2-мисол

Сарлавҳа: *Los Alamos Life Science Sumposium*

Қисқартирилган сарлавҳа: *Los Alamos Life Sci. Symp.*

3-мисол

Сарлавҳа: *Journal of in vitro fertilization and embryo transfer*

Қисқартирилган сарлавҳа: *J. in vitro fertil. embryo transf.*

4-мисол

Сарлавҳа: *Амалий ва назарий физика журнали*

Қисқартирилган сарлавҳа: *Амал. ва наз. физика журн.*

Сарлавҳа бошида жойлашган предлоглар ва боғловчилар тушириб қолдирилмайди.

1-мисол

Сарлавҳа: *Vom Abenberger Land*

Қисқартирилган сарлавҳа: *Vom Abenb. Land*

2-мисол

Сарлавҳа: *Vers éducation permanente*

Қисқартирилган сарлавҳа: *Vers éduc. perm.*

3-мисол

Сарлавҳа: *Осмон jismlарининг айлланиши тўғрисида*

Қисқартирилган сарлавҳа: *Осмон jisм. айл. тўғр.*

4-мисол

Сарлавҳа: *Ва тўртинчи кун келди*

Қисқартирилган сарлавҳа: *Ва тўрт. кун келди.*

5.4 Аббревиатуралар ва ҳарф аниқловчилари

Сарлавҳа қисқартирилганида сарлавҳадаги аббревиатура қолд қилади.

1-мисол

Сарлавҳа: AEG — Mitteilungen

Қисқартирилган сарлавҳа: AEG -- Mit.

2-мисол

Сарлавҳа: Revue de CETHEDEC

Қисқартирилган сарлавҳа: Rev. CETHEDEC

3-мисол

Сарлавҳа: УЎТга ўзгартиришлар ва қўшимчалар

Қисқартирилган сарлавҳа: УЎТга ўзгарт. ва қўш.

5.5 Бош ҳарфларни киритиш

Сарлавҳани қисқартиришда биринчи сўзнинг биринчи ҳарфи бош ҳарф билан ёзилади. Қисқартманинг қолган қисми учун ҳамма ҳарфларни ёки ҳар бир сўзнинг биринчи ҳарфини бош ҳарф билан ёзиш ёки миллий амалиёт ё алоҳида талабларга кўра, ҳарфларни ўзгаришсиз қолдириш мумкин.

Мисол

Сарлавҳа: Archives of internal medicine

Сарлавҳани қисқартириш вариантлари: Arch. intern.med.

Arch. Intern. Med.

Arch intern. Med.

ARCH. INTERN. MED.

5.6 Тиниш белгилари

Тўлиқ сарлавҳада учрайдиган тиниш белгилари, нукта ва вергулдан ташқари, қисқартирилган сарлавҳада сақлаб қолиниши керак. Қисқартирилган сарлавҳада вергул тушириб қолдирилиши, тўлиқ сарлавҳа ичидаги нукталар эса вергул билан алмаштирилиши керак. Бирок тўлиқ сарлавҳада нукталар қисқартирилган сўз ёки махсус белгилашлар таркибига кирган бўлса, сақлаб қолиниши мумкин.

1-мисол

Сарлавҳа: Acta mineralogical, petrografica

Қисқартирилган сарлавҳа: Acta mineral. petrogr.

2-мисол

Сарлавҳа: Soviet Physics. Technical Physics

Қисқартирилган сарлавҳа: Sov. Phys., Tech. Phys.

3-мисол

Сарлавҳа: E.S.A. bulletin

Қисқартирилган сарлавҳа: E.S.A. bull.

4-мисол

Сарлавҳа: Mr. Rodger's journal

Қисқартирилган сарлавҳа: Mr. Rodger's j.

5-мисол

Сарлавҳа: «Экстра М». Юг бепул ҳафталик газетаси.

Қисқартирилган сарлавҳа: Экстра М., Юг беп. ҳафт. газ

Сарлавҳа таркибига кирувчи кўп нукта (уч нукта) қисқартирилган сарлавҳада тушириб қолдирилиши керак.

Мисол

Сарлавҳа: Proceedings of the... annual meeting of the Academician Entomological Society

Қисқартирилган сарлавҳа: Proc. ann. meet. Academician Entomol. Soc.

5.7 Махсус ҳарфлар ва символлар

Сарлавҳа оригиналида учрайдиган махсус ҳарфлар ёки символлар сарлавҳа қисқартирилганида «ва» боғловчиси сифатида фойдаланилган «&» белгиси ва «+» белгисидан ташқари ўзгаришсиз қолдирилади. Ушбу икки («&» ва «+») белги аббревиатура ёки махсус белгининг ажралмас қисмини ташкил этса, улар сақлаб қолиниши керак.

1-мисол

Сарлавҳа: Europe on \$... a day

Қисқартирилган сарлавҳа: Eur. \$ day

2-мисол

Сарлавҳа: Metall-Reinigung+Vorbehandlung

Қисқартирилган сарлавҳа: Met. - Reinig. Vorbehandl.

3-мисол

Сарлавҳа: Computer & control abstracts

Қисқартирилган сарлавҳа: Comput. control abstr.

4-мисол

Сарлавҳа: AT & T Technical Journal

Қисқартирилган сарлавҳа: AT&T Tech. J.

5-мисол

Сарлавҳа: C++ тилида дастурлаш

Қисқартирилган сарлавҳа: C++ тил. даст.

5.8 Қуйи сериялар ва сериялар

Икки ёки ундан ортиқ серияли нашрлар рақам, ҳарф ёки қуйи серия сарлавҳасини қўшиш орқали аниқлаштириладиган умумий сарлавҳага эга

бўлса, улар қисқартирилган сарлавҳага қўшилиши керак. «Бўлим», «серия» каби умумий характерга эга атамалар қисқартмалари, агар улар куйи серияни идентификация қилиш мақсадида зарур бўлса, улар қисқартирилган сарлавҳада бўлиши керак.

Умумий сарлавҳада нашр куйи сериясининг идентификатори мавжуд бўлса ҳам, қисқартирилган сарлавҳада тобе сарлавҳа қисқартмасини сақлаб қолиш талаб этилади.

1-мисол

Сарлавҳа: Annales scientifiques de l'Université de Besançon. Géologie

Қисқартирилган сарлавҳа: Ann. sci. Univ. Besançon, Géol.

2-мисол

Сарлавҳа: Journal of Botany. Section A

Қисқартирилган сарлавҳа: J. Bot., Sect. A ёки J. Bot., A

3-мисол

Сарлавҳа: УЎТ. Универсал ўнлик тасниф.
III том. 5/54 Математика.

Табиий фанлар

Қисқартирилган сарлавҳа: УЎТ. Универс. ўнл. тасниф.,

III, 5/54 Мат., Таб. фанлар.

5.9 Фарқлаш ва тушунтириш

Агар қисқартирилган сарлавҳалар диакритика ёки тиниш белгиларини ҳисобга олмаган ҳолда бир хил ҳарфлар ва белгилардан тузилган бўлса, улар бир хил (ўхшаш) ҳисобланади.

Ўхшаш равишда қисқартирилган сарлавҳалар тасниф элементининг қўшимчаси билан кавслар ичида: жой (шаҳар), нашр қилиш жойи ва муддати, агар бу етарли бўлмаса, бошқа квалификацион ахборот билан дифференцияланган бўлиши керак. Квалификацион элемент қисқартирилган бўлиши мумкин.

Мисол

Сарлавҳалар: Innovations en médecine
Innovaciones en medicina
Innovations in medicine
Innovacii v medicine

Қисқартирилган сарлавҳа:

Innov. méd.(Ed. fr.)

Innov. med.(Ed. esp.)

Innov. med.(Engl.ed.)

Innov. med.(Rus. uzd.)

УЎТ 002+02+655.4/5:006.354

СДТ 01.140.20

Т62

Асосий сўзлар: сўзларни қискартириш, сарлавҳаларни қискартириш, титул сўзи, наптрлар сарлавҳаси

А.Ходжаев., М. Мухитдинов., А. Ишматов., М.Махмудов.

**АХБОРОТ-КУТУБХОНА
ФАОЛИЯТИГА ОИД
СТАНДАРТЛАР
ТЎПЛАМИ**

20084

Босишга рухсат этилди: 15.08.08 й.
Бичими 60x84 1/16 нашр.т. 30. Адади 1000 нусха.
Буюртма №132

“Ўзбекистон маркаси” нашриёти

МЧЖ “ALOQA PRINT” босмахонасида чоп этилди.
Тошкент ш., Гавхар кучаси, 125.

ISBN 978-9943-335-03-5

9 789943 335035